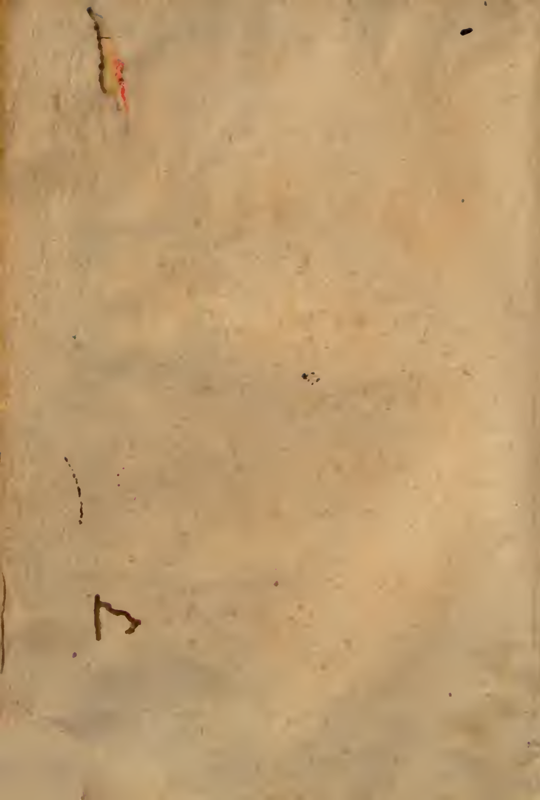
M. ANTONII MURETI VARIARUM LECTIONUM LIBRI 15. AD HIPPOLYTUM...

Marc Antoine Muret

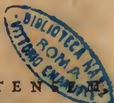

BIBLIOTECA NAZIONALE
VITTORIO EMANUELE
6
28 F
14

M. ANTONII MVRETI VARIARVM LECTIONVM LIBRI XV.

AD HIPPOLYTVM ESTENSEM, CARDINALEM, AC PRINCIPEM ILLVSTRISSIMVM.

ANTVERPIÆ,
Ex officina Christophori Plantini,
Architypographi Regij:
M. D. LXXX.

M. ANTONII MVRETI IN LIBROS VARIARVM LECTIONVM PRÆFATIO.

AD HIPPOLYTVM ESTENSEM CARDINALEM AC PRINCIPEM ILLVSTRISSIMVM,

Singularem omnium honeſtarum artium patronum.

MAGNOPERE *peccare mihi viderer,* HIPPOLYTE, *Cardinalis illuſtrißime, ſi otium illud, quod & plurimum & honeſtißimum tua mihi benignitate conceditur, alia vlla re, quàm litterarum, & earum artium, quibus te inſigniter oblectari video, aſſidua tractatione conſumerem. nam cùm ea te præcipuè cauſſa commouerit, vt aditum mihi ad familiaritatem tuam vltrò patefaciendum putaris, quòd ad te de mea erga illas incredibili voluntate, meis fortaſſe ſcriptis, & amicis de me ſummorum hominum concitata ſermonibus fama peruenerat: quis me ferendũ putet, niſi quam de me opinionem incognito adhuc & abſente conceperas, eam præſens ipſe omni ſtudio, omni corporis & animi contentione confirmem? Ita igitur facio. quarum artium ſingularis pulchritudo mentem meam, vſque à puero, admirabili quodam ſui deſiderio incenderat, eas nunc de-*

mûm beneficio tuo aliis omnibus curis ſolutus, magno & alacri animo perſequor: neque ſanè committo, vt qui me tibi tanquam hominem & non ineruditum, & eruditionis ac doctrinæ ſitientiſſimum commendarunt, cùm in illo priore indulſerint amori erga me ſuo, in hoc etiam altero eidem obſecuti, ac non potius id quod exploratum haberent, verè apud te teſtati eſſe videantur. quod cùm facio, primùm, quo nihil dulcius eſt, nihil optabilius, naturæ meæ propenſionem ſequor. Verè enim hoc tibi affirmare poſſum, ſi quis mihi deus omnes opes, omnia commoda, omnem potentiam proponat, ea lege ac conditione, vt ſemel deponam hæc ſtudia, & has qualeſcumque litterulas, altrices adoleſcentiæ meæ, fidiſſimas meorum omnium temporum comites deſeram: nunquam id faciam: neque quicquam tanti eſſe ducam, quod mereri velim, vt à ſuauiſſimo earum amplexu & contubernio abducar: quare, vt dixi, cùm in eas toto pectore incumbo, naturæ meæ pareo: idq́ facio, quod ſi facere vetarer, vitalem mihi eſſe vitam non putarem. deinde, quo mihi nihil prius ac potius neque eſt, neque eſſe debet, voluntati tuæ morem gero. ſæpe enim mihi, quæ tua eſt humanitas, affirmaſti, nullũ tibi à me genus obſequij præſtari poſſe iucundius, quàm, ſi omne tempus arbitratu meo ponerem in litteris, & aliquid aßiduè, quantum in me eſſet,

excu-

excuderem, quod & mihi ornamento, & aliis vsui, & tibi oblectationi esse posset. neque verò me, vt id faciam, oratione tantùm cohortaris, verumetiã exemplo. Quid enim facere nos oportet, quicumque tuis opibus non aliam ob caussam fouemur, sustentamur, ornamur, quàm vt in his studiis omni cogitatione defixa, dies noctésque exerceamur: cùm te, te inquam ipsum, quẽ moderatrix humanarum rerum prouidentia in altissimo dignitatis gradu collocatum, perpetua grauißimorum munerum procuratione districtum teneri voluit, inter tot, tam graues, tam multiplices curas, tantoperè ad tranquillitatem & salutem publicam pertinentes, quotidie tamen aliquid temporis harum artium tractationi tribuere videamus? Nimirum & vnusquisq. nostrum naturæ suæ, vt ait poëta quidam, semina sequitur: & quibuscum diu ac familiariter vixit, eorum mores & instituta viuendi facilè ac libẽter imitatur. Te verò cùm omnis honestatis ac dignitatis amantißimum omnium, quæ ad comparandam veram ac solidam gloriam pertinent, appetentißimum natura genuisset: consecuta deinde FRANCISCI VALESII, *Galliarum Regis optimi, ac maximi, intima illa, qua tot annos vsus es, consuetudo magis etiam incitauit ad easdem illas vias, in quas ipsa te natura deduxerat, animosius & constantius persequendas. Ille*

homines eruditos ad se ex omnibus orbis terrarum partibus, amplißima eorum industriæ præmia statuens, conuocabat. idem illud exemplum iamdudum Italia te, maxima cum tua laude, renouantem intuetur. Ad regalem illius mensam non vllum acroama aut libentiùs, aut sæpius, quàm vox alicuius eruditi hominis, audiebatur. epulæ quoque tuæ quotidie nulla re magis, quàm grauißimis & honestißimis virorum doctrina præstantium sermonibus, condiuntur. Ille igitur ad ceteras suas laudes eam addidit, qua nulla, meo quidem iudicio, maior est, nulla præclarior, vt communi omnium populorum consensu LITTERARVM PATER *nominaretur. idẽ illud cognomen tibi apud posteros tributum iri, cuiuis perfacile est, qui tuam erga homines liberalium artium scientia excultos munificam, planeq; regiam voluntatem cognouerit, augurari. Nos interea, qui per te hoc otio fruimur, omnem industriam eò conferre oportet, vt quacumque ratione possumus, heroicas ac propè diuinas virtutes tuas omni genere monimentorum ad immortalem posteritatis memoriam consecremus. non quòd rerum à te gestarum gloria nostro testimonio indigeat: sed quòd alia nobis via nulla relinquitur, qua ingrati animi notam effugere valeamus. Igitur alij quidem, quibus maior doctrinæ copia est, alia tibi grauiora, & maioris*

operæ

operæ inſcribent. ego autem, qui nondum eam facultatem conſecutus ſum, vt à me quicquam egregium expectari debeat, ſcribam tamen, qualiacumq. potero, & hiſce paruis ac tenuibus munuſculis teſtabor hominibus magnitudinem obſeruantiæ erga te meæ. Illud quidem certè omni ope conabor efficere, vt ſcripta mea, ſi nullam aliam ob cauſſam in pretio ſint, vtilitate tamen tueantur ipſa ſe, & hoc ſaltem nomine à ſtudioſis hominibus non negligantur. quod & aliâs feci, & in iis maximè, quos nuper apud te ſcripſi, Variarum lectionum libris. Primùm enim cùm in præſtantiſsimis vtriuſque linguæ ſcriptoribus multa, vel temporũ vel hominum culpa, corruptè & deprauatè legantur: eaq. res vel non animaduerſa errorem, vel animaduerſa moleſtiam, & difficultatem legentibus obiicere ſoleat: eius incommodi vt pars aliqua per me tolleretur, operam dedi. deinde, cùm & illud conſtet, veteres Latinos ſummo ſtudio eſſe in Græcorum imitatione verſatos, & eorum locorum quos illi ab his acceptos in vſum ſuum tranſtulerunt, diligens, & accurata notatio magnam his temporibus vtilitatem habere credatur: huius quoque generis inſpergenda nonnulla eſſe duxi. narratiunculas etiam aliquot admiſcui quarũdam hiſtoriarum, quæ neque contritæ ac communes eſſent, neque fore iniucundæ cognitu viderentur. Vbi autem

ita res tulit, vt ab iis qui vel ætate nostra, vel etiam superioribus temporibus in hoc ipso curriculo industriam suam exercuerant, dissentirem: feci id, vt & natura & consuetudo mea fert, liberè: sed ea tamen moderatione seruata, vt imminutam esse à me dignitatem suam, nemo conqueri poßit, nisi qui tantum sibi tribuat, vt errare se posse non putet. quod neque cuiquam vnquam contigit, & maius est, quàm vt conuenire in humanam fragilitatẽ queat. sed nos quid fecerimus, ipsa res indicabit. testatum quidem omnibus esse volumus, nihil aliud nobis propositum fuisse, quàm vt sine cuiusquam offensione, auxilij aliquid attulisse huic studiorum generi diceremur. A te autem, HIPPOLYTE *Principum decus, etiam atque etiam petimus, vt qua nos humanitate in familiarium tuorum numerum recipere dignatus es, eadem hos labores nostros, qui nulla re magis, quàm tui nominis auctoritate, nixi, in publicum prodeunt, tibi accipiendos putes: neque tam, quid amplitudini tuæ conueniat, quàm, quid præstari à nobis poßit, expendas. nam & hæc ipsa nouis indies acceßionibus crescent, & alia suo tempore, quæ tibi gratiora fore confidimus, proferentur.*

INDEX

INDEX EORVM QVÆ SINGVLIS LIBRIS PER CAPITA TRACTANTVR.

LIBER I.

LIBER II.

Alius

LIBER III.

LIBER IIII.

Correctus

LIBER V.

Confir-

LIBER VI.

Euripi-

LIBER VII.

Quod

LIBER VIII.

De

LIBER IX.

Emen-

LIBER X.

LIBER XI.

LIBER XII.

De

LIBER XIII.

LIBER XIIII.

L I-

CL. V.

M. ANTONIO MVRETO I. C.

CHR. PLANTINVS S. D.

SERIVS ad te redeunt Variæ tuæ, Vir clarissime, non tam mea meorumque culpa, quàm temporum & locorum. Turbæ quæ exortæ sint, vides, aduersæ rebus nostris: & locorum inter nos id interuallum est, vt & libros tuos tardè prorsus acceperim; & tu, vt opinor, epistolas meas, siquid euênit in quo consulto te opus esset. Sicut profectò euênit. Nam libri bona imò maxima parte iam confecta, non tamen confidentiæ meæ fuit ad calcem pergere, & lucem illi dare: nisi explorata voluntate tua de noua, vt loquimur, Præfatione. quam non ignoras, sollenni eorum qui hodie scribunt ritu, addi solere. At cùm eam non haberem, & vererer ne exspectando longius fieret: vide quid mihi sumpserim, eruditissime Murete, te vt spero non inuito. Librum tuum absolui, edidi: nec id solum, sed epistolam hanc præscripsi, qua & excusarem factum (si error aut peccatum in eo est) & promptum paratumque me ostenderem ad ea omnia quæ deinceps pariet fæcundissimum ingenium tuum, & inter elegantissima sæculi nostri. Vale, & nos ama. Antverpiæ, postridie Kalend. Mart. CIↃ IↃ LXXX.

SVMMA PRIVILEGII.

REGIÆ Maiestatis priuilegio cautum est, ne quis *M. Antonij Mureti Variarum lectionum libros* XV. *&c.* citra Christophori Plantini Architypographi Regij voluntatem, à die prioris editionis absolutæ ad decem annos, imprimat, vel alibi impressos importet, distrahat, venalésve habeat per omnes eius ditionis fines, sub pœna confiscationis, & graui mulcta: vt latiùs patet in litteris datis Bruxellæ pænultima Nouembris Anno M. D. LXXIIII.

Signat.

I. de Witte.

M. ANTONII MVRETI
AD HIPPOLYTVM ESTENSEM S. R. E. CARDINALEM AMPLISSIMVM ET ILLVSTRIS.

VARIARVM LECTIONVM LIBER PRIMVS.

Tres Iſocrates. Cuius ſit παραίνεσις *ad Demonicum, indicatum.* CAP. I.

LEGANS in primis, & cum ſaluberrimis referta præceptis, tum omnibus condita dicendi feſtiuitatibus oratio, quæ Parænefis ad Demonicum inſcribitur, non eius ſcriptoris eſt, cuius vulgo putatur. nam cùm ab Iſocrate illo qui Socratis & Platonis æqualis fuit, cuiúſq. domus officina eloquentiæ habita eſt, fluxiſſe, eiúſque ingenio elaborata eſſe credatúr, id ſecus eſt: quódque etiam in aliis contigiſſe ſcimus: errorem hic obiecit hominibus nominum ſimilitudo. tres enim facundi ac diſerti fuere homines, quibus omnibus idem Iſocratis nomen fuit. Vnus is, quem modò diximus: qui à Socrate cõmendatur in Phædro; quémque Cicero, diſſentiente Bruto, tantoperè laudabat. alter, huius diſcipulus: cuius apud Suidam mentio eſt. neutrius autem horum eſt ea, de qua loquimur, oratio: ſed tertij cuiuſdam Iſocratis, qui Ciceronis tẽporibus floruit. Id ita eſſe, didici ex Dionyſio Halicarnaſſeo, qui in aureolo libello De arte rhetorica,

quendam ex ea citans locum, Isocratem ipsius auctorem, suum, & Echecratis, ad quē scribit, sodalem vocat. eius verba sunt: Ἰσοκράτης μὲν ὁ σὸς ἑταῖρος καὶ ἐμὸς, ὦ Ἐχέκρατες, εἴπερ ἄλλο τι, φησὶ χρῆναι περιεῖναι τοῖς αἰδοίοις ἀνθρώποις, ἐν τῇ παραινέσει τῇ πρὸς τὸν Ἱππονίκου, (ita enim legendum est, non, vt in vulgatis libris, πρὸς τὸν Ἱππόνικον) καὶ τὴν φιλοπροσηγορίαν, ὅπερ ἐστὶ τὸ προσφωνεῖν τοὺς ἀπαντῶντας, ὥς αὐτός φησι. Locus autem, quē indicauit Dionysius, ita apud Isocratem legitur: Τῷ μὲν τρόπῳ γίγνου φιλοπροσήγορος, τῷ δὲ λόγῳ εὐπροσήγορος. ἔστι δὲ φιλοπροσηγορίας μὲν τὸ προσφωνεῖν τοὺς ἀπαντῶντας, εὐπροσηγορίας δὲ τὸ τοῖς λόγοις αὐτοῖς οἰκείως ἐντυγχάνειν. Harpocration tamen, qui sit ἐπακτὸς ὅρκος, exponens, Isocratem Apolloniaten eius, de quo agimus, libelli auctorem facit. at is veteris illius Isocratis auditor fuit: vt apud Suidam est. Hermogenes autem apertè eundem Isocratem huius parænescos, & ceterarum orationum, de quibus nulla dubitatio est, quin sint eius qui cum Socrate & Platone vixit. sed magis me ea, quæ suprà recitaui, verba Dionysij mouent.

Mithridatem cur Dionysum Tralliani honoris caussa vocarent. Illustratus locus ex oratione pro Flacco. Eius qui Plutarchi συμποσιακὰ interpretatus est, notatus error.

CAP. II.

M. TVLLIVS in oratione pro L. Flacco cùm percenseret eas laudes quas Tralliani in Mithridatem, regem populo R. infestissimum, congesserant, ita scribit: *Mithridatem deum, illum patrem, illum conseruatorem Asiæ, illum Dionysum, Bacchum, Liberum nominabant*. atq. hoc Petrus Victorius admonuit

nuit dictum esse ad Demosthenis imitationẽ, cuius illa sunt ex oratione de corona: Οἱ μὲν καταπλυστοι Θετταλοὶ, καὶ ἀναίσθητοι Θηβαῖοι φίλον, εὐεργέτην, σωτῆρα τὸν Φίλιππον ἡγοῦντο· πάντ᾽ ἐκεῖνος ἦν αὐτοῖς. protulit etiam locum ex Athenæo, quo confirmatur, Mithridatem viuum ac videntem, diuinis affectum honoribus. sed cur Liberi patris potius, quàm cuiusquam alii dei nomine honestaretur ille rex, quando de eo sibi non liquere subobscurè indicauit Victorius, ego aperire constitui. Duæ autem eius appellationis caussę à Plutarcho libro primo συμποσιακῶν afferuntur. vna, quòd Mithridates præmium proposuerit, qui plurimum edisset, quiq; plurimum bibisset: ipseq; in vtroque certamine palmam tulerit: vtpote qui omnes ætatis suæ homines bibendo superaret. ob id igitur Dionysum vocatum. sed eam caussam Plutarchus ipse, vt inanem, commenticiamq;, & minus idoneam reprobat. ac planè, si hæc vera esset, videri poterant Tralliani, cùm Mithridatem Dionysum salutarent, non tam ei honorem tribuere, quàm contumeliam facere: quasi ebriosum eum & helluonem ac gurgitem vocarent. quare hęc altera caussa putanda est verior. bis eum fulmine appetitum fuisse: ita vt innocuus incolumisq; remanserit. nam cùm adhuc infantulus in cunis vagiret, collapsum fulmen, fascias, quibus inuolutus erat, exussit, neque tamen ipsum læsit. vestigium modò quoddã ignis in fronte relictum est: quod facilè occultaret coma. rursus cùm iam vir esset, ita propinquum ei dormienti cecidit, vt tela in pharetram, quæ haud procul à lecto pendebat, condita conflagrauerint. ipse tum quoque intactus. iis expositis, addit Plutarch: Οἱ μὲν οὖν μάντεις ἀπεφήναντο, πλεῖστον αὐτὸν ἰσχύσειν ἀπὸ τῆς τοξικῆς καὶ κούφης στρα-

πᾶς. οἱ δὲ πολλοὶ Διόνυσον αὐτὸν, ἀπὸ τῶν κεραυνοβολιῶν ὁμοιότητι τοῦ πάθους προσηγόρευον. id eſt, Igitur vates quidem pronuntiarunt, plurimum ipſum ſagittariis, & leui armatura eſſe valiturum. vulgus autem ei Dionyſo nomen fecit, ab illis fulminum iactibus: quòd ei ſimile quiddam, atque Dionyſo, contigiſſet. Hanc poſtremam partem quidam, qui librum illum Plutarchi Latinum facere ſtuduit, ita reddidit. Quam ob cauſſam vates plurimum ſagittariorum manu, leuiſq. armaturæ copiis præſtiturum prædixerant. Quanquam non deſunt, qui Bacchi nomen à morbo ſideratis ac de cælo tactis familiare datum illi exiſtiment. quæ interpretatio ita eſt abſurda & aliena, vt valdè mirer, quid tum illi homini in mentem venerit.

Locus quidam Ciceronis in Verrem vindicatus à praua aliorum correctione. Plinij alter declaratus. CAP. III.

VTVNTVR interdum Latini ſcriptores Græcis quibuſdam vocibus, eaſq; Latinis tamen litteris notant: quod qui non animaduertunt, facilè in errorem incidunt: præcipuè cùm eæ voces eiuſmodi ſunt, vt etiam Romanæ videri queant. id quod accidit homini in primis erudito explicanti orationes Ciceronis in Verrem. Nam cùm Cicero impurum illum hominem æſtate ſumma, quo tempore ceteri prætores obire prouinciam, & concurſare conſueuerant, totum ſe ad nequitiam & ad libidinem cõtuliſſe diceret, & tabernacula carbaſeis intenta velis in littore collocari iuſſiſſe, vbi totos dies cum impudicis mulieribus perpotaret: haud ita multis interiectis verbis, ita poſtea locutus eſt: *Illo autem tempore iſte,*

iste, tametsi ea est hominis impudentia, quam nostis, ipse tamen, cùm vir esset Syracusis, vxorem eius parum poterat animo soluto ac libero tot in acta dies secum habere. quorum verborum ille, quisquis est, sensum non videre se dixit: nisi pro, in acta, legatur, in lecto. neque intellexit, Ciceronem, quod antea Romano more littus dixerat, id postea actam voce Græca, vt videlicet in Sicilia loquerentur, nominasse. notum est autem, Siculos eo quondam sermone vsos, qui è Græcis, Latinísque vocibus permistus esset. Actam verò solitos eos dicere pro littore, etiā Virgilius indicio est, qui illud ipsum littus eo nomine vocauit: *At procul in sola secreta Troades acta*
Amissum Anchisen flebant.

Ita igitur actam vterque, vt Terentius, & Cicero ipse vrbem Atheniensium, Astu. Sed & S. Ambrosius eadem voce vsus est libro quinto Hexameron: *Quæ*, inquit, *non in acta, nec in littoribus, sed in Atlantici maris profundo feruntur videri*. Neque dissimili modo C. Plinius libro VII. naturalis historiæ probata pro pecudibus dixit. eius verba sunt: *In eadem Africa familias quasdam effascinantium Isigonus & Nymphodorus tradunt: quarum laudatione intereant probata, arescant arbores, emoriantur infantes*. non enim quæ familiæ illæ probassent, ea interire affirmauit, sed vt dixi, τὰ πρόβατα.

Horatij locus ex Euripide expressus.
CAP. IIII.

QVOD Horatius lib. primo epistolarum pereleganter scripsit, esse verba & voces quasdam, quibus animi morbos lenire ac mitigare fas esset, respexisse ipsum arbitror ad locum quedam Euripidis ex Hip-

polyto coronato, vbi nutrix Phædram inſano priuigni amore incēſam alloquens, admonet eam, vt morbum illum ſuum fortiter ferat: eſſe enim cantus & ſermones quoſdam, in quibus inſit vis ad eum mulcendum ac molliendum. Verſus Euripidis hi ſunt:

Νοσοῦσα δ' ὅπως τὴν νόσον καταστρέφου.
Εἰσὶν δ' ἐπῳδαὶ, καὶ λόγοι θελκτήριοι.
Φανήσεταί τι τῆσδε φάρμακον νόσου.

Horatii autem hi:

Feruet auaritia, miſeróque cupidine pectus?
Sunt verba, & voces, quibus hunc lenire dolorem
Poſſis, & magnam morbi deponere partem.

non tamen vterque idem intellexit. nam illa de magicis carminibus: hic de ſermonibus philoſophicis loquitur, à quibus vera omnium morborum animi petenda medicina eſt. quanquam ſi quis Euripidem quoq. idem καθ' ἀλληγορίαν τινὰ ſignificare voluiſſe cenſeat, libenter me ſocium ipſius ſententiæ aſcripſerim. Gaudet enim poëta ille eiuſmodi ſententiis, quæ neque à populari conſuetudine diſcedant, & philoſophicum tamen intra ſe aliquid occultent. nam quod in verſibus Horatij lego, *miſeróq. cupidine*, non, vt in pleriſque libris legitur, *miſeraq. cupidine*, in eo veteres libros auctores habeo, ac prætereà, eſſe id ex Horatij cõſuetudine, nullo negotio probare poſſum. ita enim alibi:

At bona pars hominum decepta cupidine falſo,
Nil ſatis eſt, inquit. & in Odis:
Nec leues ſomnos timor, aut cupido
Sordidus aufert:

vt dubitari planè nõ poſſit, quin ea vera ſcriptura ſit.

Eiuſdem

Eiusdem Horatij locus ex Isocrate propè conuersus.
CAP. V.

VENIT mihi in mentem quorundam eiusdem poëtæ versuum è sermonibus, quibus exponit, quæ primis temporibus vita hominum fuerit, agrestis videlicet, & ferina: vtq. pòst, rationis & orationis beneficio, ad ciuiliorem viuendi modum, & humanæ naturæ magis consentaneum venerint: qui quidem versus tantam habent cum Isocrate à quadam eiusdem rei narratione similitudinem & conuenientiam, vt eam poëta non modò imitatus, sed propè interpretatus esse videatur. qua de re vt cuiuis vtriusque linguæ intelligenti existimare liceat, vtriusque verba subijciam. His igitur versibus eam Latinus vates sententiam est executus:

Cùm prorepserunt primis animalia terris,
Mutum & turpe pecus, glandē atq; cubilia propter,
Vnguibus & pugnis, dein fustibus, atque ita porrò
Pugnabant armis, quæ pòst fabricauerat vsus:
Donec verba, quibus voces sensúsque notarent,
Nomináque inuenere. dehinc absistere bello,
Oppida cœperunt munire, & ponere leges.

Isocrates autem ita Nicoclem loquentem facit: Ἐγγε-νομένου δ' ἡμῖν τοῦ πείθειν ἀλλήλους, καὶ δηλοῦν πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς περὶ ὧν ἂν βουληθῶμεν, οὐ μόνον τοῦ θηριωδῶς ζῆν ἀπηλλάγημεν· ἀλλὰ καὶ συνελθόντες πόλεις ᾠκίσαμεν, καὶ νόμους ἐθέμεθα, & quæ sequuntur.

Ciceronis locus ex oratione pro P. Quinctio pulchrè à Paulo Manutio correctus. CAP. VI.

QVOD *si facere nolit, atque inhibuerit eiusmodi rationibus illum ad suas conditiones perducere: sese nihil precari, &, si quid agere velit, iudicio defendere*, Ita le-

guntur Ciceronis verba hæc ex oratione pro P. Quinctio in omnibus impressis libris, præterquam in Manutianis. quæ cùm corrupta esse constaret, fuerunt, qui pro, *inhibuerit*, reponerent, *instituerit*. At præclarè, vt solet, Manutius: de quo viro meritò dubitari potest, plus ne ipse Ciceroni, an ipsi Cicero debeat. Nam & ipse tractãdis assiduè Ciceronis scriptis eam assecutus est eloquentiæ laudem, qua vincit omnes: & cùm ad ingenium, quo excellit, addidisset eam diligentiam, eámque laborum perpessionem ac tolerantiam, qua vires, ipsámque adeò valetudinem suam, magno nostro omnium, quotquot eum, quia planè nouimus, plurimi etiam facimus, dolore prostrauit; incredibile est, quot ab errorum millibus eos libros felicissimè vindicarit. at ætas nostra mirificam quandam extulit vim hominum improborum, qui magnam laudem in obtrectatione positam putant, neq. quicquam cupidiùs faciunt, quàm vt quicquid possunt, quacunque ratione possunt, ex aliena gloria deterant, credúntq. ita se demùm emersuros, si eos qui extant, depresserint. quam rationem grassandi ad famam nemo vnquam sapiens approbauit. sed me amoris quidam æstus ab eo, de quo dicere cœperam, abduxit. omnino autem, cùm de Paulo Manutio loquendum est, moderari orationi meæ neque volo, neq. possum, neque debeo. alij complures rationem inire poterunt, quot ipsi locos in Cicerone correxerint: illi aut vni, aut cum paucissimis, licet dicere,

Pauperis est numerare pecus.

in illius igitur libris (tandem enim ad propositum me referã tamen) is, de quo agebã, locus ita legitur: *Quod si facere nolit, atque imbiberit eiusmodi rationibus illum ad suas conditiones perducere, &c.* præclarè, vt dixi.

Imbi-

Imbiberit enim est, hoc sibi planè proposuerit, hoc ita in mente ac cogitatione sua defixerit, vt euelli non queat. est autē ita scriptum omnibus litteris, in longè plurimis vetustis codicibus. sed insolentia locutionis fefellerat alios, quæ Manutium non fugit. meminerat enim ita locutum Lucretium lib. III.

Qui petere à populo fasces, sæuásq. secures
Imbibit. & libro sexto,
— non quòd violari summa deûm vis
Possit, vt ex ira pœnas petere imbibat acres.

vt ergo à Lucretio dictum est, *imbibat petere*, sic à M. Tullio, qui eum poëtam studiosissimè legerat, *imbiberit perducere.* Vsus eodem modo & Liuius libro secundo annalium: *Neque memor eius, quod initio consulatus imbiberat, reconciliandi animos plebis.*

Epitheton, quo Corinthum ornauit Horatius, è Græca voce expressum videri.

CAP. VII.

BIMAREM Corinthum cùm diceret Horatius, non dubito quin exprimere voluerit Græcā vocem ἀμφιθάλασσος. est autem ea vox non admodum frequens, proba tamen & antiqua: vsúsque ea est Xenophon, cùm vrbis Atheniensis commoditates celebraret, docerétque, eam opportuno admodum loco sitam ad importanda & exportanda quæ opus foret. ita enim loquitur: Καὶ μὴν οὐκ ἀείρρυτός γε οὖσα, ὅμως ὥσπερ νῆσος πᾶσιν ἀνέμοις προσάγεταί τε ὧν δεῖται, καὶ ἀποπέμπεται ἃ βούλεται· ἀμφιθάλασσος γάρ ἐστι. Hoc eo annotare visum est, quoniam in scholiis Horatianis, quæ abhinc annos quatuor, ad Io. Auansonium V. C. qui tum Romæ Gallorum regis legatus erat, miseram, cùm ceterarum vrbium epitheta vnde sumpta essent, indi-

caſſem: neſcio quo modo contigit, vt hoc, quod minimè decuerat, prætermitteretur.

Horatij locus, qui multis in libris corruptè legitur, explicatus. CAP. VIII.

VERSVS hi ſunt è ſecundo odarum Horatij:

Viuet extento Proculeius æuo,
Notus in fratres animi paterni.
Illum aget penna metuente ſolui
Fama ſuperſtes.

quorum qui proximè vltimum antecedit, ita in multis libris legitur:

Illum aget penna haud metuente ſolui.

conſtat autem ita correctum eſſe ab aliquo, qui ſententiam quidem videret, ſed vim verborum non ſatis perſpiceret: putarétque ita meliùs æternitatem famæ ſignificatum iri, ſi particula illa negandi vim habens adderetur. alioqui fore, vt parum firmitatis ineſſet ea in fama, cuius pennæ ſolutionem metuere diceretur. firmitas enim fiduciam, infirmitas metum parit. at ille, quiſquis fuit, inani & friuolo argumento deluſus eſt. nam, quia quæ metuimus, refugimus, longiſſiméque nos ab iis abducimus, factum, vt Horatius pennam metuentem ſolui dixerit eam, quæ ſemper longiſſimè ab omni ſolutione abfutura eſſet. eſt autem ſimile illud Virgilij,

Arctos Oceani metuentes æquore tingi.

nam vt metuentes tingi dixit is, quæ nunquam tingerentur: ita hic pennam metuentem ſolui, quæ nunquam ſolueretur: Hoc eo libentiùs annotaui, quòd vt alia multa, ita hoc quoque mendum in eos libros, quibus addita ſunt mea ſcholia, operarum negligentia, me abſente atque inſcio, irrepſerat.

Senten-

Sententia quadam Terentiana ab Aeſchylo etiam prolata oſtenditur: & , qui eandem continet, Græcus incerti ſcriptoris verſiculus indicatur.

CAP. IX.

QVOD apud Terentium adoleſcens amore ſaucius dixit,

Facilè omnes cùm valemus, recta conſilia ægrotis damus:

eius non diſſimile quiddam Prometheum dicentem fecerat Æſchylus. cùm enim miſerum illum & ærumnoſum deum nymphæ Oceanitides reprehenderent, quòd peccaſſet: ita eum reſpondentem induxit: facile eſſe iis qui malis ſoluti ſunt, admonere ac corripere eos qui aduerſis rebus premuntur. Verſus Æſchyli, ſi quis eos requirit, hi ſunt:

Ελαφρὸν, ὅς τις πημάτων ἔξω πόδα
Εχει παραινεῖν, νουθετεῖν τε τοὺς κακῶς
Πράσσοντας. id eſt,

Haud difficile eſt, pars nulla quem attingit mali,
Monere eos, ac corripere, qui miſeriis
Vrgentur.

tale igitur aliquid eo loco dixerat & Menander. ſed & hunc verſum alicubi legere memini:

Υγιὴς νοσοῦντα ῥᾷστα πᾶς τις νουθετεῖ.

Equitandi verbum quod Euro tribuit Horatius, Euripidem quoque eodem modo locutum eſſe.

CAP. X.

AVDACI ſanè metaphora vſus videtur Horatius, cùm Euro vento equitandi verbum tribuit. notus eſt enim ille verſiculus,

Per Siculas equitauit vndas.

neque vnquam id, vt opinor, ſine veterum exemplo auſus eſſet. ſed meminerat, Euripidem quoq. eodem

modo locutum esse de Zephyro. itaque fecit more suo, vt, persequendis Græcorum vestigiis, τὸ τῆς λέξεως κεκινόντε καὶ ξενικὸν quæreret, séque quamlongissimè à trita & plebeia loquendi cõsuetudine abduceret. quo in genere planè singularis fuit: neque, meo quidem iudicio, Græcas loquendi formas Latinorũ poëtarum quisquam vel frequentiùs, vel fidentiùs, vel feliciùs imitatus est. Locus autem ille Euripidis, quem dico, ita scriptus est in Phœnissis:

Ζεφύρου πνοαῖς ἱππεύσαντος ἐν οὐρανῷ.

Currum pro naui, vt à Catullo, sic & à Græcis poëtis dictum esse. CAP. XI.

ETIAM illud Græcorum exemplo fecit Catullus, vt nauim currum vocaret, in libello De nuptiis Pelei & Thetidos:

Diua quibus retinens in summis vrbibus arces,
Ipsa leui fecit volitantem flamine currum.

siquidem apud Æschylum Prometheus in illa longa enumeratione artium, quas à se in vsum mortalium excogitatas & inuẽtas gloriatur, ait repertũ suum esse currus illos nautarũ, qui lineis alis vagentur per mare.

Θαλασσόπλαγκτα δ' οὔτις ἄλλος ἀντ' ἐμοῦ
Λινόπτερ' εὗρε ναυτίλων ὀχήματα.

Sed & Euripidem eadem figura vsum memini apud quem nuntius, qui Medeam admonet, vt se mandet fugæ, præcipit ei, vt neque id vehiculum spernat, quod nauigandi, neque id, quod terrestris itineris conficiendi caussa comparatum est:

Ω δεινὸν ἔργον παρανόμως εἰργασμένη
Μήδεια, φεῦγε, φεῦγε, μήτε ναΐαν
Λιποῦσ' ἀπήνην, μήτ' ὄχον πεδοστιβῆ.

Sed hoc quoque, vt totum propè veteris eloquentiæ chora-

choragium, ab Homero est: qui primus aurigam nauis pro gubernatore dixerat. Φθέγξατο δ' ἡνίοχος νηὸς κυανοπρώροιο. & naues, equos maris vocauerat:

Νηῶν ὠκυπόρων ἐπιβαινέμεν, αἵθ' ἁλὸς ἵπποι
Ἀνδράσι γίγνονται.

Libidinosarum mulierum, quæ calumniatæ sunt eos à quibus spretæ ac repudiatæ erant, exempla octo.
CAP. XII.

EXEMPLA octo memini legere, earum mulierum, quæ viros à se impudicè appetitos, cùm eos ad restinguendum libidinis suæ ardorem flectere nequiuissent, calumniatæ sunt postea, tanquam ab ipsis tentatæ forent: eísque partim crearunt ingens periculum, partim etiam exitium attulerunt. eorú vnum est in sacra historia, de Iosippo Iacobi filio, qui, cùm obtemperare heræ suæ, Phutipharis vxori, noluisset; structis ab ea calumniis in vitæ discrimen adductus est. atque hoc, vt quod omnibus notum sit, nihil est necesse pluribus verbis exponere. Hippolytum quoque Thesei filium vt Phædra nouerca tentarit: séq. ab eo spretam videns, reuerso ab inferis marito persuaserit, eum sibi vim afferre voluisse, (quanquam paulò aliter est apud Euripidem) útque castissimus adolescens crudelissimè ob eam rem discerptus dilaniatúsque sit, & lippis, vt ait Horatius, & tonsoribus notum est. Sed & Tenni Cycni filio, Neptuni nepoti idem contigisse memoratur. eius enim ephebi iam, &, vt Græci dicunt, ἀνδρόπαιδος desiderio tacta nouerca Phylonome, seu, vt alij vocant, Peribœa, sermonem cum eo de stupro contulit. Reiecta & repudiata, insimulauit eum apud patrem, eodem planè modo quo Hippolytum Phædra. Credulus parens inclu-

inclusum in capsam quandam filium proiecit in mare. tulit opem Neptunus innocenti nepoti. delatáq. est capsa ad insulam Leucophryn: quam cùm incolæ aperuissent, rémque cognossent: non tantùm Tenni regnum detulerunt; sed etiam de nomine ipsius, insulam Tenedon nominarunt. quin & mortuum coluerūt pro deo. Eodem modo propè perditus est Bellerophon ab Antæa Prœti vxore:& Peleus ab Hippolyte vxore Acasti. de quibus apud Horatiū sunt illa:

Vt Prœtum mulier perfida credulum
Falsis impulerit criminibus, nimis
Casto Bellerophonti
Maturare necem, refert.
Narrat penè datum Pelea tartaro,
Magnessam Hippolyten dum fugit abstinens.

Nos autem vtramque siue historiam siue fabulam alibi copiosissimè exposuimus. Hippodamia quoq. cùm eam aueheret Pelops, siti aliquādo correpta esse dicitur. cúmq. Pelops, quærendæ aquæ caussa descendisset è curru, iámq. longiùs abiisset, (magnæ enim circum solitudines erant) illa Myrtilum aurigam, cum quo sola remanserat, solicitare cœpit, vt secum rem haberet. volebat videlicet, interea dum reuerteretur Pelops, aliam quandam sitim restinguere. sed cùm Myrtilus morem gerere noluisset: accusatus est apud reuersum Pelopem, quòd ipsam violare conatus esset: ob ídque proiectus in vicinum mare: quod ex eo Myrtoum vsurpari cœpit. Philostratus libro sexto de vita Apollonij, Timasionem quendam Ægyptium à nouerca frustrà adamatum, deinde illius calumniis solum vertere coactum esse narrat. etsi illa quidem alio quodam modo, quàm ceteræ, priuignum calumniata est. Denique Fausta, Maximiani

miani filia, Constantini Magni vxor, eodem modo vt Phædra, Crispum priuignum suum accusauit. itaque imperator optimus, sed hac quidem in re non satis consideratus, immerentem filium morte multauit. idémque postea, re cognita, etiam de vxore supplicium sumpsit. Sunt & alia duo exempla non dissimilia in libro De fluminibus, qui Plutarcho tribuitur; in Hebro, & in Lycorma.

Falsam quandam historiam à Petro Victorio pro vera traditam esse. CAP. XIII.

FALSVM est, quod Victorius tradidit libro duodecimo Variarum lectionum, extitisse quendam capitalem importunúmque hominem Athenis, qui dixerit, se, dum regno Athenarũ vno die potiri posset, nullum supplicij genus recusaturum: passurúmque æquo animo, vt acerbissimis cruciatibus postea afficeretur: omnísque ipsius familia funditus periret. Nam quod putauit id Plutarchum in Solone dicere: declarauit exemplo suo, quamuis eruditos homines cæcutire & παρορᾷν, vbi aliquid conniuentes legunt. Nihil enim tale Plutarchus, quale Victorius credidit, narrat; tantùm, Solonem, cùm delatam sibi à ciuibus suis tyrannidem maximo animo reijceret, & aspernaretur: à multis reprehensum esse, & parum sanæ mentis habitum. aiebant enim, eum, si saperet, accepturum fuisse tyrannida, vel propositis iis conditionibus quas suprà exposuimus. Ergo eos reprehensorum suorum sermones his versibus trochaicis inclusit Solo:

Οὐκ ἔφυ Σόλων βαθύφρων, οὐδὲ βουλήεις ἀνήρ.
Ἐσθλὰ γὰρ θεοῦ διδόντος, αὐτὸς οὐκ ἐδέξατο.
Περιβαλὼν δ' ἄγραν, ἀγασθεὶς οὐκ ἀνέσπασεν μέγα
δίκτυον,

Δίκτυον, θυμοῦ δ' ἁμαρτὼν, καὶ φρενῶν ἀποσφαλείς.
Ἤθελε γάρ κεν κρατήσας, πλοῦτον ἄφθονον λαβὼν,
Καὶ τυραννεύσας Ἀθηνῶν μοῦνον ἡμέραν μίαν,
Ἀσκὸν ὕστερον δεδάρθαι, κἀπιτετρίφθαι γένος.

Neque ego hæc indicarem, niſi viderem, periculum eſſe, ne quis Victorij teſtimonio fretus, ne quærendum quidem amplius putaret, vera eſſent, an minus.

Ariſtotelem in Hippodamo reprehendendo parum bona fide verſatum eſſe. CAP. XIIII.

VIDETVR Ariſtoteles interdum non ſatis bona fide retuliſſe eorum ſententias, quos redarguere ac reprehendere ſtatuiſſet. cuius rei libet nunc exemplum proferre vnũ, ex quo de multis ſimilibus coniectura fieri poſſit. Etenim libro ſecundo πολιτικῶν, vbi exagitat eam reip. formam quæ ab Hippodamo Mileſio deſcripta erat, ait ciuitatem ab eo diſtributam eſſe in tres partes: nempè in artifices, in agricolas, & in milites. Κατεσκεύαζε δὲ, inquit, τὴν πόλιν τῷ πλήθει μὲν μυρίανδρον, εἰς τρία δὲ μέρη διῃρημένην. ἐποίει γὰρ ἓν μὲν μέρος, τεχνίτας: ἓν δὲ, γεωργοὺς, τρίτον δὲ τὸ προπολεμοῦν, καὶ τὸ ὅπλα ἔχον. quod ſi verum eſſet, inſcienter ſanè, & imperitè ſe geſſiſſet Hippodamus, qui ciuitatem ſine conſilio, tanquam corpus ſine animo, eſſe voluiſſet. at verò non ita inconſultus fuerat. extant enim magna ex parte leges ipſius, quæ Ariſtotelis, hac quidem in re, ſingularem quandam improbitatem manifeſtò patefaciant. Deſcripſerat autem ille ciuitatem tres in partes, quarum primam fecerat eorum qui conſilio remp. gubernarent: alteram eorum, qui eandem armis defenderent: tertiam ex iis conſtituerat, qui artes neceſſarias exercerent. atq. in hanc poſtremam, & opifices, & agricolas, & mercatores incluſerat. Id adeò

adeò prolatis ipsius verbis intelligetur. Φαμὶ δ' ἐγὼ εἰς μοίρας τρεῖς διαιρεῖσθαι τὰν σύμπασαν πολιτείαν, καὶ μίαν μὲν εἶμεν μοίραν τῶν ἀγαθῶν, κυβερνώντων τὰ κοινά. δευτέραν δὲ τῶν, δυνάμει, τρίταν δὲ, τῶν ἐκπλαρώσει καὶ χορηγίᾳ τῶν ἀναγκαίων. ὀνομαίνω δὲ τὸ μὲν πρᾶτον πλῆθος, βωλευτικόν. τὸ δὲ δεύτερον, ἐπίκουρον· τὸ δὲ τρίτον, βάναυσον. & aliquanto pòst: Τῷ δὲ βαναύσῳ καὶ βιοπορισπικῷ, τὸ μέν ἐστι γεώργον, καὶ περὶ τὰν κατεργασίαν τᾶς χώρας κατασχολύμενον. τὸ δὲ τεχνασικὸν, ὄργανα καὶ ἐπιμαχανήματα τοῖς τῷ βίῳ πράγμασιν ἐκπορίζομενον. τὸ δὲ μεταβατικὸν καὶ ἐμπορικὸν, ὃ τὰ μὲν ἐν τῇ πόλει περιουσιάζοντα, ἐπὶ τὰν ξέναν διάγεται· τὰ δὲ, ἀπὸ τᾶς ξένας ἐς τὰν πόλιν. Sed & cetera si quis attentè consideret, videbit, non tam multa in iis reprehendenda esse, quàm videtur eis, qui, audita tantùm altera parte, pronunciant. sunt autem apud Stobæum ἐν τῷ περὶ πολιτείας.

Duræ compositionis duo insignia exempla: ex Euripide vnum, alterum è Sophocle. CAP. XV.

INTER ea quæ duram atque insuauem orationis compositionem efficiũt, vix quicquam est, quod magis reprehendatur à dicendi magistris, quàm crebra & continuata eiusdem litteræ repetitio. Itaq. in Virgilio, *casus Cassandra canebat*: in Terentio, *tantam, tam improuisam, & consilia consequi consimilia*: in Cicerone, *statua tua stabat: &, inuisæ visæ*, & in Cœliana, *vnquam quanquam*, eiusdémq. modi alia in aliis primæ classis auctoribus notantur. sed enim quæ duo eius rei exempla in duobus optimis ac præstantissimis poëtis reperi, ea (ita insignia visa sunt) hoc loco proponenda esse duxi. eorum vnum Euripidis est: apud quem Medea cùm Iasoni exprobraret, illum sua opera seruatum esse, ita loquitur:

Ἔσωσά σ' ὡς ἴσασιν Ἑλλήνων ὅσοι

Ταυτὸν ζυμειστέβησαν Αργῴον σκάφος.

quorum verſuum in priore, crebra illa repetitio litteræ σ, locum etiam comicis iocis ac ſalibus dedit. ſiquidem Plato comicus, & Eubulus, eiuſdem homo artificij, Euripidem ea de cauſſa vrbaniſſimè tetigiſſe traduntur. Alterum Sophoclis, & quidem ea in fabula, quæ quaſi regnum poſſidere inter tragœdias dicitur. ibi enim OEdipus cum Tireſia iurgans, eíque & aurium, & mentis, & oculorum cæcitatem obijciens, hoc eum verſu indignabundus inceſſit:

Τυφλὸς τά τ᾽ ὦτα, τόν τε νοῦν, τά τ᾽ ὄμματ᾽ εἶ.

vbi cùm ſæpiùs etiam inculcauerit litteram τ, quàm ille alter litteram σ; tamen Euripides dicacium aculeos expertus eſt: Sophocles à nemine, quod ſciam, notatus. Sophoclei non diſſimilis eſt Ennianus ille, me puero, decantatus in ſcholis,

O Tite tute Tati tibi tanta tyranne tuliſti.

neque valdè ab eo abludit Homericum illud,

Μηδὲ γέροντα κάκου κεκακωμένον.

Coniecturæ de aliquot locis è libello Demetrij περὶ ἑρμηνείας. CAP. XVI.

QVICVNQVE ille Demetrius fuit, cuius eſt libellus qui nunc omnium manibus teritur, περὶ ἑρμηνείας, (non enim mihi facilè quiſquã perſuaſerit, Phalereum eſſe) vtile profectò nobis, & minimè triuialis doctrinæ plenum ingenij ſui monumentum reliquit. neque verò paruum emolumentum Petrus Victorius ſtudioſis attuliſſe cenſendus eſt, cùm olim ad eum librum purgandum incubuit: labórq. ipſius, vt ſemper aliâs, ita hic quoque admodum vtilis & fructuoſus fuit. cuius ſummi viri exemplo nos etiam incitati, longè quidem ac multum impari facultate, ſed non

non diſpari voluntate, eandem viam ſequimur, & veterum ſcripta, quantum in nobis eſt, obſcura illuſtrare, deprauata emendare conamur. Igitur quæ, cùm eum librum attentè diligentérque legeremus, nobis & correctione aliqua indigere, & nō ita difficilè corrigi poſſe viſa ſunt, eorum hîc partem aliquam cum ſtudioſis communicabimus: ſi fortè noſtra quoque induſtria tā polito ſcriptori opis aliquid afferri queat. Ipſum autem libri principium ſcio negotium exhibuiſſe multis. ita enim legitur: Ὥσπερ ἡ ποίησις διαιρεῖται τοῖς μέτροις, οἷον ἡμιμέτροις, ἢ ἑξαμέτροις, ἢ τοῖς ἄλλοις· οὕτω καὶ τὴν ἑρμηνείαν τὴν λογικὴν διαιρεῖ καὶ διακρίνει τὰ καλούμενα κῶλα. ſed cùm abſurdum ſit, pro metrorum exemplo ἡμίμετρα ponere, pro, οἷον ἡμιμέτροις, legendum cenſeo, οἷον ἢ διμέτροις.

Item, vbi loquitur de iis periodis quæ habent ſpeciem aliquam ἀντιθέσεως, cùm tamē ἀντίθεσις in eis nulla ſit, exemplo quidem hoc Epicharmi vtitur,

Τόκα μὲν ἐν τήνοις ἐγὼν ἦν, τόκα δὲ παρὰ τήνοις ἐγών.

deinde addit: τὸ αὐτὸ μὲν γὰρ εἴρηται, καὶ οὐδὲν ἐναντίον. ὁ δὲ τρόπος τῆς ἑρμηνείας μεμιγμένος, ἀντίθεσίν τινα πλανῶντι ἔοικεν. quam vltimam partem ita lego: Ὁ δὲ τρόπος τῆς ἑρμηνείας μιμούμενος ἀντίθεσίν τινα, πλανῶντι ἔοικεν. Haud ita multo pòſt, vbi de ſimiliter deſinentibus verbis diſputatur, oſtenditúrq. id ornamentum ad affectus exprimendos inutile eſſe: vbi legitur, Ποίαν γὰρ πόλιν τῶν ἐχθρῶν τοιαύτην ἔλαβον, ὁποίαν τὴν ἰδίαν ἀπέβαλον; pro ἔλαβον, libētiùs legerim, ἀπέλαβον. Vbi de magnifica oratione diſſeritur, cùm dixiſſet ſcriptor ille, de Ariſtotelis ſententia, pæonicā orationem magnificam eſſe: pæona etiā duplicem eſſe docuit, vnū προκαταρκτικὸν, qui quatuor ſyllabis conſtet, longa prima, ceteris breuibus: eiúſq. exemplum ponit, ἤρξατο δὲ: alterum, qui ſupe-

riori illi ex altera parte reſpondeat, & à tribus exorſus breuibus, in longam deſinat. huius autem exemplum eſſe vult, τὰ ἀράβεια. quod quin corruptum ſit, dubitari non poteſt. legi autem debere arbitror, ταρ-ραβεία. Exemplum Antiphontis, quo docet, negligentia quadam interdum orationi dignitatem ac granditatem comparari, ita legendum videtur: Η γὰρ νῆσος ἣν ἐρχομένοις δήλη μὲν, καὶ πόρρωθεν μέν ἐστιν ὑψηλὴ, καὶ τραχεῖα, καὶ τὰ μὲν χρήσιμα καὶ ἐργάσιμα μικρὰ αὐτῆς ἐστὶ, τὰ δὲ ἀργὰ πολλὰ, σμικρᾶς αὐτῆς οὔσης. Paulo pòſt autem, vbi agit περὶ παραπληρωματικῶν, notátque non nullos qui eis intempeſtiuè vtebantur: vbi eſt, καὶ δὴ νυ, καὶ δὴ πότερον: lego, καὶ δὴ νυ, καὶ δὴ ποτὲ. Vnum ſi addidero, cetera in aliud tempus reijciam. vbi enim eos ipſos, quos modò dixi, comparat cum ineptis fabularum actoribus, verba, quibus ea comparatio exponitur, ita in omnibus libris leguntur: Οἱ δὲ πρὸς οὐδὲν ἀναπληροῦντες, φησὶ, τὸν σύνδεσμον, ἐοίκασι τοῖς ὑποκριταῖς, τοῖς τὸ καὶ τὸ πρὸς οὐδὲν ἔπος λέγουσι. quibus in verbis inſit fortaſſis etiam aliquid aliud vitij: illud quidem certè vix dubium eſt, quin poſtrema pars ita legenda ſit: ἐοίκασι τοῖς ὑποκριταῖς, τοῖς τὸ αἶ, καὶ τὸ φεῦ πρὸς οὐδὲν ἔπος λέγουσι. non quin ſciam, τὸ καὶ τὸ, Græcis valere, hoc & illud: ſed exempla ipſa, quæ ponuntur à Demetrio, faciunt, vt ad eum, quem dixi, modum legi debere ſuſpicer.

De forium aperiendarum ratione apud veteres Græcos. multis Plauti ac Terentij locis allata lux.

CAP. XVII.

QVÆSITVM eſt ex me, cur in Plauti ac Terentij fabulis nunquam ferè quiſquam egrederetur domo, vt non antea crepuiſſe fores dicerentur. Reſpondi, eas fabulas è Græco conuerſas eſſe, idcircóq. qua-

rundam consuetudinũ, quibus olim Græci vsi essent, impressa in eis extare vestigia. Quod autem Romæ antiquis temporibus M. Valerius Poplicolæ frater honoris insigne habuisse dicitur, vt fores ædiũ ipsius, non introrsum trahendo, sed in viam publicam pellendo aperirentur, id quondam in Græcia vulgatum fuit: omnésque omnium ædium fores eo modo pandebantur. quoniam igitur periculum erat, ne quispiam, qui aut præteriret, aut pro foribus staret, ab impulsa ianua pelleretur: ideò qui exituri erant domo, solebant prius ipsimet intrinsecus fores ædium suarum percutere, vt illo strepitu admonerentur, qui foris erant, cauere sibi, atque eatenus absistere, vt ne læderetur. Hoc à Plutarcho memoriæ proditum est: cuius hæc sunt in Poplicola: Τὰς δὲ ἑλληνικὰς, de ianuis loquitur, πρότερον οὕτως ἔχειν ἁπάσας λέγουσιν, ἀπὸ τῶν κωμῳδιῶν λαμβάνοντες. ὅτι κόπτουσι καὶ ψοφοῦσι τὰς ἑαυτῶν θύρας ἔσωθεν, οἱ προϊέναι μέλλοντες, ὅπως αἴσθησις ἔξω γίνοιτο τοῖς παρερχομένοις, ἢ προεστῶσι, καὶ μὴ καταλαμβάνοιντο προϊούσαις ταῖς κλεισιάσιν εἰς τὸν στενωπόν.

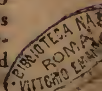
Quod de fama Virgilius dixit, idem Callimachum de Cerere, Homerum de contentione dixisse.

CAP. XVIII.

SVSPICARI fortasse possit quispiam, versum illum, qui de fama apud Virgilium lib. quarto Æneidos legitur,

Ingreditúrque solo, & caput inter sidera condit,

è Callimacho versum esse. quamuis Callimachus nõ de fama id, sed de Cerere dixerat: sed potuit Latinus poëta, quod de vna dea Græcus dixisset, ad aliam accommodare. versus quidem certè tantùm non ad verbum expressus est:

Ἱμάτια μὲν χέρσῳ, κεφαλὰ δέ οἱ ἅψατ᾽ ὀλύμπῳ.

ſed tamen veriſimilius eſt totum illum Latini poëtæ locum expreſſum eſſe ex iis quæ apud Homerum de Contentione dicuntur:

Ἥτ᾽ ὀλίγη μὲν πρῶτα κορύσσεται, αὐτὰρ ἔπειτα
Οὐρανῷ ἐστήριξε κάρη, καὶ ἐπὶ χθονὶ βαίνει.

Quid ſibi velit apud Ciceronem in epiſtolis ad Atticum paſtoricia fiſtula, explicatum. CAP. XIX.

CICERONIS è libro primo epiſtolarũ ad Atticum verba ſunt hæc: *Itaque & ludis, & gladiatoribus mirandas ἐπισημασίας ſine vlla paſtoricia fiſtula auferebamus.* quo loco ἐπισημασίας vocat plauſus, acclamationes, & ſimilia, quibus populus bonum ſuum animum erga quempiam ſignificare ſolitus erat, & lætitiam, quam ex illius aſpectu caperet, oſtendere. hoc enim Græci vocant ἐπισημαίνεσθαι. vt apud Iſocratem in Panathenaico: Καὶ τῶν ἄλλων ἰδεῶν τῶν ἐν ταῖς ῥητορείαις διαλαμπουσῶν, καὶ τοὺς ἀκούοντας ἐπισημαίνεσθαι καὶ θορυβεῖν ἀναγκαζουσῶν. ſed quod addit, ſine vlla paſtoricia fiſtula, id ita declarat Paulus Manutius: Paſtores qui fiſtula ſcienter vtuntur, ita interdum delectant, vt qui audiunt, influentem ſenſibus voluptatem geſtu ſignificent. at nos, inquit, populo ita cari ſumus, vt ludorum gladiatorúmque conſeſſu mirandas ἐπισημασίας, id eſt, ſignificationes daret, non vlla paſtoricia fiſtula permotus, ſed amore ſtudióque impulſus. quæ declaratio cur mihi nullo modo placeat, non dicam, quod mihi verum videtur, id proponere ſatis habebo. veritatis enim prolata lux omnis facilè tenebras diſſipabit. Intelligendum igitur eſt, non nunquam contigiſſe, vt cùm quiſpiam alicui parti multitudinis carus & acceptus erat, ceteris autem odioſus & inuiſus, partim plauſu exciperetur, partim ſibilo. plaudentibus

dentibus enim iis quos aspectus ipsius hilarabat, ceteri sibilabant. Ergo Cicero vt ostendat, ἐπισημασίας illas suas eiusmodi non fuisse, sed puras omnino, & εἰλικρινεῖς, ait eas fuisse sine vlla pastoricia fistula: id est, sine sibilo, cuius similem sonum notum est è pastoriciis fistulis reddi. itaque Græci in vtroque dicũt συρίζειν: iidémq. interdum σύριγγα, id est pastoriciam fistulam pro sibilo dicunt. Hæc cùm iam scripsissem: venit ad me Petrus Morinus Parisiensis, adolescens vtriusque linguæ peritissimus, idémq. omnium artium, quæ quidem ingenuum hominẽ decent, scientia mirificè instructus, quicum ego, quàm diu hic fuit, mea omnia ioca seria, vt dicitur, libentissimè communicabam: cùm propè assidua quadriennij consuetudine raram quandã in eo & exquisitam eruditionem pari coniunctam bonitate cognossem. is igitur non modò declarationi meæ calculum suum adiecit, verùm etiam, quòd tum in legendis Platonis libris De legibus studiosissimè versabatur, locũ mihi indicauit, qui eam summoperè confirmaret. quem appingere libuit: vt & sententiam stabilirem meam, & iucundissimam magni amici memoriam grata recordatione renouarem. ergo ita scriptum est in extremo tertio De legibus: Τὸ δὲ κῦρος τούτων, γνῶναί τε, καὶ ἅμα γνόντα δικάσαι, ζημιοῦν τε αὖ τὸν μὴ πειθόμενον, οὐ σύριγξ ἦν, οὐδέ τινες ἄμουσοι βοαὶ πλήθους, καθάπερ τανῦν, οὐδ᾽ αὖ κρότοι ἐπαίνους ἀποδιδόντες· ἀλλὰ τοῖς μὲν γεγονόσι περὶ παίδευσιν, δεδογμένον ἀκούειν ἦν αὐτοῖς μετὰ σιγῆς διὰ τέλους, παισὶ δὲ καὶ παιδαγωγοῖς, καὶ τῷ πλείστῳ ὄχλῳ ῥάβδου κοσμούσης ἡ νουθέτησις ἐγίγνετο. vbi Plato idem planè σύριγγα dixit, quod Cicero pastoriciam fistulam. Sed quam supra ad verbum è Pauli Manutij commentariis declarationem descripsi, eam admoneo in iis tantùm exemplaribus

legi, quæ edita sunt antequàm hi libri à me in publicum emitterentur. Nam ab iis quæ biennio pòst edidit, deleta sunt ea omnia: & in eorum locum substituta quędam, quæ cum hac mea interpretatione consentiunt. cuius rei eo admonere lectores volui, ne quis fortè quæ à me, vt suo iure potest, accepit Manutius, ea me ipsi surripuisse suspicaretur. Profiteor enim, me, non more multorum, quicquid ab aliis accepi, id semper ad auctores ipsos referre: cùm contrà quidam, qui mea impudenter compilauit, compilatum se à me impudentiùs conqueratur.

Alius locus ex iisdem epistolis declaratus.

CAP. XX.

NE hæc quidem satis intelliguntur, quæ posita sunt in epistola prima libri secundi: *Prognostica nea cũ oratiunculis propediem expecta.* ait enim Manutius, putare se, libellum significari, qui prognostica Ciceronis de rep. cõplecteretur. sed ego malo tenere quod scio, quàm putare quod nescio. Scio autem Ciceronem interpretatũ versibus Arati prognostica: vt constat è libris De diuinatione. quare nõ habeo dubium, quin ea intelligat. meminit horum etiam libro earundem epistolarum XV. his verbis: *Equidem etiam pluuias metuo, si prognostica nostra vera sunt. ranæ enim* ῥητορεύουσι. Respicit autem ad illos versus:

Vos quoque signa videtis aquai dulcis alumnæ,
Cum clamore paratis inanes fundere voces,
Absurdóque sono fontes & stagna cietis.

qui conuersi sunt ex illis Arateis, sed liberiùs, id est, Ciceronis more, Ἢ μᾶλλον δειλαὶ γενεαί, ὕδρoισιν ὄνειαρ, Αὐτόθεν ἐξ ὕδατος πατέρες βοόωσι γυρίνων. Hic quoque meam sententiam secutus est Manutius, in libris quos biennio post horum editionem diuulgauit.

M. AN-

M. ANTONII MVRETI
AD HIPPOLYTVM ESTENSEM S. R. E. CARDINALEM ILLVSTRISSIMVM,

VARIARVM LECTIONVM LIBER SECVNDVS.

Correctus & explicatus locus è primo libro Aristotelis De arte dicendi. CAP. I.

MORES dicentis plurimum valere ad persuadendum, & à magnis ac sapientibus viris traditum est, & res ipsa loquitur. omnes enim facilè adducimur, vt assentiamur iis quos bonis moribus prȩditos esse opinamur. sed opinio & fama probitatis duobus modis comparari potest. primum ipso genere ac ratione viuendi; quæ certissima & honestissima est via. deinde etiam spargenda eiusmodi sententiis oratione, quæ significationem habeant animi ingenui ac liberalis, & honestatem omnibus aliis rebus anteponentis. prior ille modus ad rhetoricum artificium non pertinet. posterioris cùm ab aliis dicendi magistris, tum in primis ab Aristotele multa præcepta tradũtur. qui etiam negat se eorum sententiæ accedere, qui iis in libris quos de arte ediderant, posuerant, probitatem dicentis nihil habere momenti ad faciendam fidem. à quibus ipse ita dissentit, vt ferè plurimum in ea positum esse dicat. Sed cùm verba quibus hoc exprimitur, corrupta sint in eis codicibus qui non immeritò ceteris emendatiores putantur: homóque doctissimus,

qui primus verò ac ſeriò prætulit facem omnibus Ariſtotelicam in eo genere doctrinam intelligere cupientibus, in eorum explicatione ſui diſſimilis fuiſſe videatur : conſtitui primùm ipſa philoſophi verba proponere, vt leguntur. deinde quid in eis mutãdum putem, & cur putem, indicare : quo præſtito, ſimul etiam ſententia, quæ illum, quem dico, ſummum virum latuit, facilè intelligetur. Ergo ita Ariſtoteles: Οὐ γὰρ, ὥσπερ ἔνιοι τῶν τεχνολογούντων τιθέασιν ἐν τῇ τέχνῃ καὶ τὴν ἐπιείκειαν τοῦ λέγοντος. quibus verbis optimus interpres accuſari putat eos qui, cùm artem exponerẽt, in arte, dicentis integritatem collocabant. deinde, ὡς οὐδὲν συμβαλλομένου πρὸς τὸ πιθανόν. hoc idem interpres putat cũ ſtomacho & contemptu illorum magiſtrorũ pronunciatum eſſe. ſed profectò & valdè coacta videtur hæc declaratio: & ipſemet, quaſi hoc ſentiens, titubãter loqui videtur. Sequitur, ἀλλὰ σχεδὸν, ὡς εἰπεῖν, κυριωτάτην ἔχει πίστιν τὸ ἦθος. vbi ille, Hinc, inquit, inſcitia horũ doctorum intelligi poteſt: qui nihil momẽti ad fidem faciendam habere crediderint, quod maximam omnium fermè vim habet. Hæc ille. quæ quàm cohæreant, quámq. inter ſe apta ſint, omnibus perſpicuum eſſe arbitror. Ego quæ ille diuulſit, coniungenda duco: & quam ſcripturam ipſe, cùm reperiſſet in illo ſuo optimo & antiquiſſimo libro, rationẽ eius ſe non diſpicere faſſus eſt, veriſſimam eſſe ſtatuo: συμβαλλομένην videlicet, non συμβαλλομένου. etiam voculam καὶ deleo multis impreſſis libris auctoribus: atque ita lego denique: Οὐ γὰρ, ὥσπερ ἔνιοι τῶν τεχνολογούντων τιθέασιν ἐν τῇ τέχνῃ τὴν ἐπιείκειαν τοῦ λέγοντος, ὡς οὐδὲν συμβαλλομένην πρὸς τὸ πιθανόν· ἀλλὰ σχεδὸν, ὡς εἰπεῖν, κυριωτάτην ἔχει πίστιν τὸ ἦθος. quid autẽ tam manifeſtum, quàm illud, συμβαλλομένην, πρὸς τὴν ἐπιείκειαν referri? ἐν τέχνῃ autem eſt,

eſt, in libris de arte ſcriptis. Particulam σχεδὸν, eo addidit, quia ſine dubio plurimum ad fidem valent αἱ ἀποδείξεις. In eodem etiam libro, vbi oſtendit rhetoricen æqualem eſſe dialecticæ: atque inter cetera argumenta eius rei ponit id quoque, vt dialecticus adhibeat ad probandum duo inſtrumenta, ſyllogiſmum & inductionem, ſic à rhetore adhiberi alia duo, quæ illis reſpondeant, enthymema & exemplũ, non dubito quin ita legendum ſit: Τῶν δὲ διὰ τοῦ δεικνύναι, ἢ φαίνεσθαι δεικνύναι, καθάπερ ἐν τοῖς διαλεκτικοῖς τὸ μὲν ἐπαγωγή ἐστι, τὸ δὲ συλλογισμός. καλῶ δὲ ἐνθύμημα μὲν, ῥητορικὸν συλλογισμόν· παράδειγμα δὲ, ἐπαγωγὴν ῥητορικήν. quæcunq. autem inculcata ſunt, rectè aberãt ab aliis libris: & addita ſunt ab iis qui, errore ducti, deeſſe aliquid exiſtimarent: cùm tamen nihil deſit. hoc enim dicit Ariſtoteles: Eorum quæ faciunt fidem, quòd aut demõſtrent, aut demonſtrare videantur, aliud ſyllogiſmum eſſe, aliud inductionem: quemadmodum & in dialecticis. ſe enim vocare enthymema, ſyllogiſmum oratorium; exemplum verò, oratoriam inductionem. Verbum φαίνεσθαι, & vox καθάπερ obieciſſe errorem videntur iis qui aliquid prætereà addendum cenſuerunt.

De Pſyllis, & ophiogeneſin. Allatus locus Varronis, cuius teſtimonio vſus erat Plinius. CAP. II.

PLINII verba ſunt hæc è capite ſecundo libri ſeptimi: *Crates Pergamenus in Helleſponto circa Parium genus hominũ fuiſſe tradit, quos Ophiogenes vocat, ſerpentum ictus contactu leuare ſolitos, &, manu impoſita, venena extrahere corpori. Varro etiam nunc eſſe paucos ibi, quorum ſaliua contra ictus ſerpentum medeantur. Similis & in Africa gens Pſyllorum fuit, vt Agatharchides ſcribit, à Pſyllo rege dicta, cuius ſepulcrum in parte*

in parte Syrtium maiorum est. Horum corpori ingenitum fuit virus exitiale serpentibus, vt cuius odore sopirent eas. Mos verò, liberos genitos protinus obijciendi sæuissimis earum: eóq. genere pudicitiam coniugum experiendi: non profugientibus adulterino sanguine natos serpentibus. Hæc Plinius. qui cùm Varronis testimonio vtatur, cuius scripta, maximo studiorum incommodo, desiderantur; ego autem ea, quibus hoc ipsum doctissimus ille scriptor exposuerat, verba repererim, operæpretium facturum esse me duxi, si ea hîc apponerem, ac cum Plinianis contenderem. Citat igitur hæc Priscianus è Varronis libro primo rerum humanarum: *Vt habent Parij, qui vocantur* ὀφιογενεῖς, *& in Africa Psyllos. quorum* ὀφιογενεῖς *cùm arbitrantur, suppositum esse aliquem in stirpe, ei admouent, vt pungat, colubram. cùm pupugerit, si de genere sit, viuere; si non sit, mori.* In eodem: *Admota aspis cùm pupugerit, si non occidat, sciat, ex Psyllorum stirpe esse.*

Sententiam illam, Patria est, vbicunque bene est, acutè à Lysia reprehensam. CAP. III.

QVOD in vetere tragœdia Telamonis filius Teucer dixisse traditur, Patriam esse cuique, vbicunque cuique esset bene; id etsi pulchrè ac sapienter dictum videtur, profectúmque ab animo excelso, & despiciente omnes acerbitates, quas homini obijcere fortuna posset: grauiter tamen & verè reprehensum est ab oratore prudentissimo, & acutissimo Lysia: demonstratúmque eam sententiam hominis esse de suis tantùm commodis solliciti, neque ad ciuilem communionem apti. non enim valdè laborabit, quid patria sua fiat, quicunque eo erit animo, vt illius caritatem opportunitatibus suis metiatur. solum ipsum;

cui primùm institit, & cælum ipsum, vnde primum spiritum duxit, diligat oportet, qui se bonum ciuem perhiberi vult: aut, si fortè, cùm alibi natus esset, ciuitate donatus est, eam imbibat opinionem, vt, nisi ciuitati bene sit, ne sibi quidem putet bene esse posse. Itaque Vlixes, vt est in fabulis, cùm apud Calypsonem posset in omnibus deliciis viuere, tamen illam asperam & lapidosam patriam suam anteposuit etiam immortalitati: non ita facturus, si illam, quam diximus, Teucri sententiam approbasset. Verùm ipsa verba, quibus eam exagitat Lysias, præstat, vt opinor, ascribere. Sunt autem in oratione aduersus Philonem, hoc modo: Καὶ γὰρ οἳ φύσει μὲν πολῖταί εἰσι, γνώμῃ δὲ χρῶνται, ὡς πᾶσα γῆ πατρὶς αὐτοῖς ἐστὶν, ἐν ᾗ ἂν τὰ ἐπιτήδεια ἔχωσιν, οὗτοι δῆλοί εἰσιν, ὅτι ἂν παρέντες τὸ τῆς πόλεως κοινὸν ἀγαθὸν, ἐπὶ τὸ ἑαυτῶν ἴδιον κέρδος ἔλθοιεν, διὰ τὸ μὴ τὴν πόλιν, ἀλλὰ τὴν οὐσίαν πατρίδα αὐτοῖς ἡγεῖσθαι. Igitur dictum illud Teucri, bonum quidem virum aliquãdo fortasse non dedeceat: bonum certè ciuem non decet. Est apud Ouidium sententia quędam non valdè dissimilis, nisi quòd latiùs patet. ita enim apud eum Carmenta:

Omne solum forti patria est, vt piscibus æquor:
Vt volucri vacuo quicquid in orbe patet.

Sunt autem ij versus expressi ex illis Euripideis:

Ἅπας μὲν ἀὴρ ἀετῷ περάσιμος·
Ἅπασα δὲ χθὼν ἀνδρὶ γενναίῳ πατρίς.

De vi verbi alloquor. *Horatij in Odis explicatus locus.* CAP. IIII.

ALLOQVENDI verbum propriè admodum & venustè vsurpatum esse à veteribus in eo sermone qui leuandi ac minuendi alieni doloris caussa habebetur, è Varronis libris iampridem Petrus Victorius anno-

annotauit. acceptú autem id à Græcis videtur. παραμυθεῖσθαι enim, aut παρηγορεῖν, verbũ è verbo, est alloqui. præclarè igitur Seneca: apud quem ita in Troade Vlysses: *Alios parentes alloqui in luctu decet.*
Tibi gratulandum est.
quo exemplo haud scio an nullú in scriptoribus antiquis extet insignius, & illustrius. & est profectò poëta ille præclarior, & vetusti sermonis diligẽtior, quàm quidam ineptè fastidiosi suspicantur. Allocutionem etiam dixerunt παρηγορίαν ἢ παραμυθίαν: vt Catullus,
Quem tu, quod minimum facillimúmque est,
Qua solatus es allocutione?
& alloquiũ, παραμύθιον. quod cùm esset ignotius, data est occasio imperitis corrumpẽdi carminis cuiusdam Horatiani. quod cùm in veteribus libris ita legeretur,
Illic omne malum vino cantúque leuato,
Deformis ægrimoniæ dulcibus alloquiis,
isti fecerunt, Deformis ægrimoniæ, & dulcibus alloquiis. atque ita interpretati sunt, moneri Achillem à Chirone, vt ad Troiam leuaret omne malum deformis ægrimoniæ tribus rebus; vino, cantu, & iucundis sermonibus. Non autem id dixit Horatius: sed vinum & cantum vocauit dulcia deformis ægrimoniæ alloquia, id est γλυκέα παραμύθια.

De Callisthene & Philisto. locus Ciceronis emendatus, & declaratus. Capitales interdum à veteribus ingeniosos dictos esse. CAP. V.

M. TVLLII verba hæc sunt in epistola quadam ad Q. fratrem: *Itaque ad Callisthenem & Philistum redeo: in quibus te video volutatum. Callisthenis quidem vulgare & notum negotium: quemadmodum Græci aliquot locuti sunt: Siculus ille capitalis, creber, acutus, bre-*

tus, breuis, pæné pusillus Thucydides. Sed est apud me liber vetus, in quo hæc ita scripta animaduerti: *Itaque ad Callisthenem & Philistum video: in quibus te video volutatum.* Vnde suspicor, primùm quidem errore librarij bis positum esse verbum, video, quod semel tantùm poni oporteret. deinde aliquem, qui corrigere vellet, ex, video, illo priori fecisse redeo. satis autem erat delere. videtur enim Cicero ἐλλειπτικῶς, vt sæpè aliâs, locutus, hoc modo: *Itaque ad Callisthenem & Philistum; in quibus te video volutatum.* eo magis, quòd in iis quæ antecesserunt, de duobus illis historicis nulla mentio est: vt ad eos redire dicatur. Sequitur in eodem illo libro: *Callisthenes quidem vulgare & notum negotium: quemadmodum Græci aliquot: Siculus ille capitalis, creber, acutus, breuis, pæne pusillus Thucydides.* quam scripturã veram & emendatam esse iudico. Ipsum enim Callisthenem dicit esse vulgare & notum negotium, id est, ἀκαταφρόνητον πρᾶγμα, καὶ οὐ πολλοῦ ἄξιον. negotiúmq. ita dixit, vt Græci interdum πρᾶγμα. Lucianus in asino: Ξένος, ἀκαταφρόνητον πρᾶγμα. aut χρῆμα. Theocritus: σοφόν τι χρῆμ' ἄνθρωπος. & Cicero ipse alibi: Teucris illa, lentum sanè negotium. Vulgare autem & notum, triuiale, & in quo nihil admodum excellat. Horatius,

Ieiunus stomachus rarò vulgaria temnit. Idem:
Ex noto fictum carmen sequar.

quod enim ibi notum dicit, paulo pòst vocat de medio sumptum. Iam illa verba, locuti sunt, quin melius absint, non dubito. hoc enim dicit, aliquot alios Græcos similes esse Callisthenis, i. non magni ipsos quoq. pretij. Nam quod à Manutio dictũ scio, Callisthenem locutum in historia non exquisitè, sed quomodo vulgò loquerentur; miror vnde id sumpserit:

cùm

cùm ipsius scripta non extent: Cicero autem ipse alibi aiat, eum pęnè rhetorico more historiam scripsisse. Dissentio etiã ab eodem, in eo quòd capitalem, grauem, & capita rerum attingentem exponit. primùm, quoniam si Philistus capita modò rerum attigit, planè Thucydidi similis non fuit. fuisse autem, & Cicero hic, & libro secundo de Oratore, & Marcus Fabius libro decimo docet. omnium autem ōptimè ac luculentissimè Dionysius Halicarnasseus, cuius verba melius erit ascribere: cùm & admodum peruulgata non sint, & illud ostendant, Philistum neq. grauem fuisse, sed humilem & abiectum: neque capita modò rerum attigisse, sed potiùs eo nomine reprehensum, quòd in descriptionibus quibusdã propè otiosis nimis immoraretur. Φίλιστος δὲ μιμητής ἐστι Θουκυδίδου, ἔξω τοῦ ἤθους, τὸ μὲν γὰρ, ἐλεύθερον, καὶ φρονήματος μεστόν. τοῦτο δὲ θεραπευτικὸν τῆς τυράννων καὶ ἄλλων πλεονεξίας. ἐζήλωκε δὲ πρῶτον μὲν τὸ τὴν ὑπόθεσιν ἀτελῆ καταλιπεῖν, τὸν αὐτὸν ἐκείνῳ τρόπον, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὴν ἀταξίαν αὐτοῦ τῆς οἰκονομίας. καὶ δυσπαρακολούθητον τὴν πραγματείαν τῇ συγχύσει τῶν εἰρημένων πεποίηκε. τῆς δὲ λέξεως τὸ μὲν γλωσσηματικὸν καὶ περίεργον οὐκ ἐζήλωκε Θουκυδίδου, τὸ δὲ στρογγύλον, καὶ πυκνὸν, καὶ εὔτονον, καὶ ἐναγώνιον πάνυ ἀκριβῶς ἀπεμάξατο. οὐ μὴν ὁμοίως τὴν καλλιλογίαν, καὶ τὴν σεμνότητα, καὶ τὴν ἀφθονίαν τῶν ἐνθυμημάτων, καὶ τὰ βάρη, καὶ τὰ πάθη, καὶ τοὺς σχηματισμούς. μικρὸς δέ ἐστι καὶ ταπεινὸς κομιδῇ, ταῖς ἐκφράσεσιν ἤτοι τόπων, ἢ ναυμαχιῶν, ἢ πεζῶν παρατάξεων, ἢ οἰκισμοῦ πόλεων. οὐδὲ ὁ λόγος τῷ μεγέθει τοῦ πράγματος ἐξισοῦται. συνετὸς μέντοι, καὶ κατὰ τὴν ἑρμηνείαν, Θουκυδίδου πρὸς τοὺς ἀληθεῖς ἀγῶνας ὠφελιμώτερος. Hæc igitur, cur ei declarationi non assentiar, vna caussa est. altera, quòd nomen capitalis eam vim habere apud Latinos non puto. Quo fit, vt hoc loco capitalem accipiam ingeniosum, &, vt paulo pòst dicitur,

dicitur, acutum. Id autem valuisse vocabulum illud apud veteres, docet Ouidius libro tertio Fastorum, qui de Minerua capta disserens, multásque eius appellationis caussas proferens: hanc primam ponit, dictam videri posse captã, quasi capitalem: quòd ingeniosa sit. Versus, quibus ea sentẽtia cõtinetur, hi sunt:

Parua licet videas capta delubra Mineruæ,
Quæ dea natali cœpit habere suo.
Nominis in dubio caussa est. capitale vocamus
Ingenium sollers: ingeniosa dea est.

neque me latet, alibi Philisti breuitatem à Cicerone laudari. sed aliud est breuem esse, aliud capita rerum attingere. Breuitas quidem etiam in Thucydide, Salustióque laudatur. Fieri tamen potest, vt ille aliud quippiam secutus sit, quod me fugiat. neq. ego ipsius iudicio meũ anteponi postulo: tantùm, quid mihi videatur, apertè ac liberè dico: iudicium aliorum facio.

Pauperum cognationem à nemine libenter agnosci. Terentij loco allatus non dissimilis Menandri.

CAP. VI.

QVOD homo impurus apud Terentium subdolè & malitiose Phormio dicit, idcircò nolle Demiphonem agnoscere, eam puellam, cuius ipse se defensorem esse simulabat, tanquam cognatam sibi; quòd illa egens relicta esset: id olim Menander generatim atque vniuerse, summa cum elegantia, dixerat, pronunciarátque, difficile & operosum esse, reperire cognatum pauperis. neminem enim fateri, sibi quicquam esse eum, qui auxilij alicuius indigeret: propterea quòd statim putaret à se aliquid petitum iri. Terentij versus sunt:

Quia egens relicta est misera, ignoratur parens,

Negligitur ipsa. vide, auaritia quid facit.

Menandri autem, ἔργον εὑρεῖν συγγενῆ

Πένητός ἐστιν. οὐδεὶς γὰρ ὁμολογεῖ,
Αὑτῷ προσήκειν τὸν βοηθείας τινὸς
Δεόμενον, αἰτεῖσθαι γὰρ ἅμα τι προσδοκᾷ.

Menandrea verò hæc ita in Latinum ſermonem conuerterit quiſpiam:

——— agrè inueneris
Cognatum egentis. nemo enim agnoſcit libens,
Ad ſe attinere eum, opis alicuius qui indiget,
Nam mox petitum quippiam à ſe iri putat.

Ciceronis locus è Dinarcho expreſſus oſtenditur.
CAP. VII.

M. TVLLIVM in orationibus ſuis multa è Græcis oratoribus mutuatum eſſe conſtat: neque tantùm artificij, quo illos in verſandis ac regendis auditorum animis vſos eſſe perſpiceret, acrem ac diligẽtem imitatorem fuiſſe, verùm etiam integra non parum ſæpe enthymemata illorum, in orationes ſuas tranſtuliſſe. Iuuat autem me, quatenus licet, id obſeruare: profiteórque me ex eiuſmodi locorum contentione ſingularem quandam, eámque, vt opinor, neque illiberalem, neque frugis expertem capere animo voluptatem. & quia ex meo ſenſu de aliis iudico, puto ceteris quoq. idem vſuuenire: nemo vt ſit paulò humanior, cui non gratum ac iucundum ſit cognoſcere, quid à quoq. Cicero ſumpſerit, quóq. modo quæ illorum erant, imitãdo fecerit ſua. Quocirca talia quædam his libris inſpergere eſt animus: nõ vllo quidem certo ordine, neque enim genus hoc ſcriptionis ordinem poſtulat; ſed vt quicque in mentem venerit. Nunc autẽ occurrit illud quod ſcriptum eſt in priore actio-

re actione in Verrem. Nam cùm iudicum fidem non nihil suspectam haberet orator, acutè vidit, quomodo eos excitare ac perterrefacere, ne se corrumpi sinerent, oporteret. affirmauit enim, totam ciuitatem esse in speculis, obseruantem, quam quisque reipub. præstaret fidem: &, vt ipsi de Verre iudicassent, ita de ipsis populum R. iudicaturum. Idem autem, & iisdem propè verbis dixerat antiquis temporibus Dinarchus in acerbissima oratione qua insectatus est Demosthenem: vt non sine caussa videri possit, Ciceronem, cùm illa scriberet, Dinarchi locũ sibi propositum, quem imitaretur, habuisse. quod vt magis intelligatur, Ciceronis primùm, deinde Dinarchi verba subijciam. Cicero: *Nunc autem homines in speculis sunt: obseruant, quemadmodum se vnusquisque vestrum gerat in retinenda religione, conseruandisque legibus.* & paulo pòst: *Hoc est iudicium, in quo vos de reo, populus R. de vobis iudicabit.* Dinarchus: Ορᾶτε γὰρ ὦ ἀθηναῖοι, ὅτι παρὰ μὲν ὑμῖν Δημοσθένης οὑτοσὶ κρίνεται, παρὰ δὲ τοῖς ἄλλοις ὑμεῖς. οἳ σκοποῦσι τινά ποτε γνώμην ἕξετε περὶ τῶν τῇ πατρίδι συμφερόντων. καὶ πότερον τὰς ἰδίας τούτων δωροδοκίας καὶ πονηρίας ἀναδέχεσθε εἰς ὑμᾶς αὐτούς, ἢ φανερὸν πᾶσιν ἀνθρώποις ποιήσετε, ὅτι μισεῖτε τοὺς κατὰ τῆς πολιτείας δῶρα λαμβάνοντας.

Quod Victorius de auctore libri de mundo ad Alexandrum credidit, verum non videri.

CAP. VIII.

LIBER qui vulgò Aristoteli tribuitur, de mundo ad Alexandrum, quin Aristotelis non sit, nemini dubium esse arbitror. nam, si nihil aliud, ipsum certè dictionis genus ita ab Aristoteleo dissidet, vt eam discrepantiam qui non videat, nihil omnino videat; etsi Iustinus Martyr ἐν τῷ πρὸς Ἕλληνας παραινετικῷ λό-

γω, eum Aristoteli tribuere videtur. sed quòd P. Victorius putauit se verum illius auctorem reperisse, in eo falsus opinione sua videtur. neq. sanè satis mirari possum, quid hominem & magna doctrina, & acri iudicio præditum mouerit, vt, nullo alio argumento, nisi quòd Nicolaus Damascenus aliquid iisdem de rebus scripserit, librum eum illius esse affirmarit. Nicolaus enim, vt notum est, Augusti temporibus vixit. at liber ille ad Alexandrũ Philippi filium scriptus est. quomodo igitur hæc quadrare possunt? non enim minus ridiculus fuisset hac ratione Nicolaus, quàm si quis hodie ad Priamum, aut ad Hectorem scriberet. Itaque etiã si antea creditum esset, librum illum à Nicolao scriptum, tamen id falsum esse, apertè, eo quod dixi, argumento conuinceretur. nedum, in tanta temporum repugnantia, sine vlla firma ratione ei tribui debeat.

Pisces paruulos à maioribus deuorari, multorum scriptorum testimoniis confirmatum. emendatus Varronis locus. CAP. IX.

PETRVS Victorius libro sexto Variarum lectionum, cùm doceret, id quod hodiéque prouerbij loco dicitur, minutos pisces maioribus pro cibo esse, etiã antiquis temporibus dici solitum: confirmauit id duobus locis prolatis, vno Polybij, altero Varronis. sed Varronis versus, nisi me fallit opinio, non satis emendatè scriptos protulit. Visum est igitur ita eos proponere, vt distinguendos emendandósque arbitrarer. Varro Margopoli περὶ ἀρχῶν:

Natura humanis omnia sunt paria.
Qui pote plus, vrget. pisces vt sæpè minutos
Magnus comest: vt aues enecat accipiter.

eam

eam autem esse in piscibus feritatē, vt in genus suum sæuiant, multi optimæ notæ auctores prodiderunt: vt Oppianus libro secundo ἁλιευτικῶν, his versibus:

Ἰχθύσι δ' οὔτε δίκη μεταρίθμιος, οὔτε τις αἰδὼς
Οὐ φιλότης. πάντες γὰρ ἀνάρσιοι ἀλλήλοισιν
Δυσμενέες πλώουσιν. ὁ δὲ κρατερώτερος αἰεὶ
Δαίνυτ' ἀμαυροτέρους. ἄλλῳ δ' ἐπινήχεται ἄλλος
Πότμον ἄγων· ἕτερος δ' ἑτέρῳ πόρσυνεν ἐδωδήν.

neque tantùm à maioribus minores, sed interdum quoque maiores à minoribus arte superari ac vorari docet. Homerus quoque Troianos Achillem fugientes comparat piscibus delphina fugientibus; ne ab ipso vorentur. Versus ipsius sunt Iliados φ.

Ὡς δ' ὑπὸ δελφῖνος μεγακήτεος ἰχθύες ἄλλοι
Φεύγοντες πιμπλᾶσι μυχοὺς λιμένος εὐόρμου,
Δειδιότες· μάλα γάρ τε κατεσθίει ὅν κε λάβῃσιν.
Ὡς Τρῶες ποταμοῖο κατὰ δεινοῖο ῥέεθρα
Πτῶσσον ὑπὸ κρημνούς.

Sed & apud Ælianum principio librorum De varia historia, & apud Aristotelem libro VIII. De natura animalium, quædam idem confirmantia leguntur.

Iugurtham, cùm in triumpho ductus esset, desipere ac delirare cœpisse. Plutarchi in Mario locus.

CAP. X.

DE VI doloris Venetiis, magna stipatus studiosorum hominum corona, aliquando disputabam: cúmq. mihi occurrisset, vt dicerem, eo dolore, quem è magnis infortuniis & calamitatibus homines caperent, mentem quoque ipsam sæpè turbari; adigíque ad insaniam eos, qui antea cati in primis & sollertes fuissent: cùm alios complures nominaui quibus id contigisset, tum Numidarum regem Iugurtham. eius

autem rei testem atq. auctorem laudaui Plutarchum in Mario. Postridie eius diei venit ad me vnus eorum qui sermoni illi interfuerant, homo & probus, & ceteroqui non ineruditus, sed Græcarum inscius litterarum. Is cùm mihi prius, siue officij caussa, siue quòd ipse errore ductus ita sentiret, magnoperè gratulatus esset, dixissétque, me & sibi & aliis valdè in eo sermone placuisse: Vnum, inquit, est, quod magnam herculè mihi molestiam exhibuit. nam cùm, domum reuersus, in bibliothecam me abdidissem, cœpi ea quæ tu dixeras, mecum in animo recolere. ac cetera quidem, nihil abfuit, non sanè multum quin ita vti tu dixeras, in iis, quos dixeras, libris scripta repererim. vnum de Iugurtha reperiendi nulla potestas fuit. & quidem ea caussa totam Marij vitam ita diligenter perlegi, vt ne littera quidem vna me fugerit. Velim igitur, si commodum est, quem mihi iniecisti scrupulum, tute eximas; recogitésque tecum, vnde id sumpseris. nam de Plutarcho quidem, fugit te ratio. Tum ego: Facile istuc quidem, inquam, fuerit. nam & memoria nemo est hominum qui valeat minus: & here ad dicendum non sanè valdè meditatus accesseram. sed tamen quid vetat Plutarchum à me quoque inspici? Vt tibi quidem, inquit, planè satisfacias, animúmque expleas. nam quod reperire te id posse censeas, nihil est. Hæc eo dicente, ego iam puerum codicem poposceram: in quem vt primùm conieci oculos, obtulit se mihi id quod quærebam, his verbis explicatum: Καὶ Μάριος ἐκ Λιβύης μετὰ τοῦ στρατεύματος διακομισθεὶς, αὐταῖς καλάνδαις Ἰανουαρίαις, ἣν ἔτους ἀρχὴν ἄγουσι Ῥωμαῖοι, τήν τε ὑπατείαν ἀνέλαβε, καὶ τὸν θρίαμβον εἰσήλασεν, ἄπιστον ἐπιδειξάμενος θέαμα Ῥωμαίοις, Ἰογύρθαν αἰχμάλωτον, οὗ ζῶντος οὐδ᾽ ἂν εἷς ἤλπισε πολεμίων κρατήσειν.

σφιν. οὕτω τὶς ἦν ποικίλος ἀνὴρ τύχαις ὁμιλῆσαι, καὶ πανουργίᾳ πολλῇ μεμιγμένον ἔχων τὸ θυμοειδές· ἀλλ' ἐξέστη γε πομπευθεὶς, ὡς λέγουσι, τότε τοῦ φρονεῖν· καὶ μετὰ τὸν θρίαμβον εἰς τὸ δεσμωτήριον ἐμπεσὼν, ὡς οἱ μὲν αὐτοῦ βίᾳ περιέρρηξαν τὸν χιτωνίσκον, οἱ δὲ σπεύδοντες ἀφελέσθαι βίᾳ τὸ χρυσοῦν ἐλλόβιον, ἅμα τὸν λοβὸν συναπέρρηξαν, ὠσθεὶς δὲ γυμνὸς εἰς τὸ βάραθρον κατεβλήθη, μεστὸς ὢν ταραχῆς, καὶ διασεσηρὼς, Ηράκλεις, εἶπεν, ὡς ψυχρὸν ὑμῶν τὸ βαλανεῖον. quæ, pro tempore, ipſius cauſſa, ita tum à me in Latinum ſermonem conuerſa ſunt: At Marius ex Africa cum exercitu aduectus, kal. Ian. ipſis, quod anni principium Romanis eſt, tum conſulatũ denuò iniit, tum triumphum egit, in quo incredibile Romanis ſpectaculum exhibuit, captiuum Iugurtham; quo viuo ſe potiturum, nemo hoſtium ipſius ſperaſſet. ita vario erat vir ille, & multiplici ingenio, & ad fortunæ viciſſitudines verſatili; & ea præditus audacia, cui multa calliditas eſſet admiſta. ſed in triumpho ductus, deſipere, vt fertur, ac delirare cœpit. itaque poſt triumphum, in carcerem compactus, vt ei alij quidem violenter abrupere tuniculam, alij autem auream inaurem per vim eripere properantes, infimam vnà quoq. auriculam diſciderunt, ipſe autem nudus in barathrum pulſus ac deiectus eſt, ſtuporis plenus, retectis, ridentis in morem, dentibus, Iupiter, inquit, vt frigidum veſtrum balneum eſt. His lectis, & interpretatis, miratus ille, ſuum quoque librum afferri voluit. ſed in eo ita erant omnia hæc nõ illepidè modò & inconditè, verumetiam abſurdè, & procul à vero poſita, vt meminiſſe pigeat. Indignatus igitur, & multa mala precatus iſtis librorum contortoribus, ita tum diſceſſit à me, vt qui ſe, etſi natu iam grandior, primo quoque tempore alicui Græcæ linguæ magiſtro operam daturum eſſe iuraret. Nõ eſt autem præ-

tereundum silentio, suspicari me, quod apud Plutarchum legitur, τύχαις ὁμιλῆσαι, legi debere, ὁμειλῆσαι. puto enim τύχαις ὁμειλῆσαι, esse, naturam suam versare, & ad fortunæ mutationes inflectere. sed de hoc alij iudicabunt.

Aristotelis locus, allatis Theognidis versibus, qui eandem sententiam continent, illustratus.

CAP. XI.

ARISTOTELES primo Rhetoricorum, cùm enumeraret ea quæ animum facere alicui possent ad iniuriam alteri inferendam; id quoq; posuit, quod quotidie experimur: amicitiam, non illam quidem veram & perfectam, sed vt vulgò amicitiæ nomine vtimur, cùm quamlibet familiaritatem ac consuetudinem vitæ, amicitiam vocamus: eam igitur efficere, vt homines improbi ad imponendam iniuriam sint audentiores. faciliùs enim se id quod volunt, effecturos esse credunt: cùm ab inimicis omnes sibi caueant: ab amicis nemo sibi cauendum putet. id autem ante Aristotelem sapientissimus poëta dixerat Theognis: cuius hi versus sunt:

Ἐχθρὸν μὲν χαλεπὸν καὶ δυσμενῆ ἐξαπατῆσαι
Κύρνε. φίλον δὲ φίλῳ ῥᾴδιον ἐξαπατᾶν.

quos versus ita ludibundi conuertimus:

Fallere difficile est inimicum. at amicus amicum
Fallere non magno Cyrne labore potest.

Sed & Cicero lib. primo accusationis ait, nullas esse occultiores insidias, quàm eas quæ latent in simulatione officij, aut in aliquo necessitudinis nomine.

Genus quoddam loquendi Horatianum indicatur è Græco fonte manasse. CAP. XII.

Cur me querelis exanimas tuis?

Nec

Nec diis amicum eſt, nec mihi, te prius
Obire Mæcenas, mearum
Grande decus columénque rerum.

Verſus hi ſunt, vt notum eſt, è ſecundo lib. Odarum Horatij: in quibus genere loquendi vſus eſt apto illo quidem & eleganti, ſed apud Latinos non valdè, niſi me fallit animus, vſitato. nam amicum eſſe aliquid diis, pro eo quod eſt, diis ita videri, ac placere, vbi præthereà legatur, equidem haud facilè dixerim. neque ſanè ea dicendi ratio Romanis domeſtica ac vernacula eſt, ſed trans mare petita, ob ídque non obeſæ naris hominibus ἡδίστης τινὸς ὄζουσα ξενίας. id vt magis perſpiciatur, aliquot illius exempla è duorum poſt homines natos eloquentiſſimorum hominum ſumpta libris proferam; Homeri, & eius quem Panætius Homerum philoſophorũ vocabat. apud Homerum igitur Pallas ad Iouem pro Vlyſſe verba faciens, orat eum, vt, ſi quidem diis amicum eſt eum domum redire, Mercurium mittat, qui id Calypſoni nuntiet. eius verba ſunt:

Ὦ πάτερ ἡμέτερε Κρονίδη ὕπατε κρειόντων,
Εἰ μὲν δὴ νῦν τοῦτο φίλον μακάρεσσι θεοῖσι,
Νοστῆσαι Ὀδυσῆα δαΐφρονα ὅνδε δόμονδε, & cetera.

Apud Platonem autem Socrates, in apologia, cùm dixiſſet, ſe tentaturum, ſi poſſet è iudicum animis euellere prauam illam opinionem, quam, adducti calumniatorum ſermonibus, de ipſo conceperant: ſed putare, id difficile factu fore: Verùm tamen, inquit, hac quidem de re ita ſit, vt deo amicum eſt. ὅμως δὲ τοῦτο μὲν ἴτω, ὅπῃ τῷ θεῷ φίλον. & in dialogo περὶ πρακτοῦ, cùm ei dixiſſet Crito nauem eo die è Delo appulſuram; ideóque ipſi poſtridie è vita migrandum fore: Atquì, inquit, ô Crito, bene eueniat: ſi ita diis ami-

cum eſt, ita eſto. ego tamen eam hodie venturam non puto. ἀλλ' ὦ Κρίτων τύχῃ ἀγαθῇ. εἰ ταύτῃ τοῖς θεοῖς φίλον, ταύτῃ ἔστω. οὐ μέντοι οἶμαι ἥξειν αὐτὸ τήμερον. & in Theage: Ἐὰν μὲν τῷ θεῷ φίλον ᾖ, πάνυ πολὺ ἐπιδώσεις, καὶ ταχύ. & libro x. legũ: Τὰ μὲν οὖν δὴ τῶν ἀρχαίων πέρι, μεθείσθω, καὶ χαιρέτω, καὶ ὅπῃ θεοῖσι φίλον, λεγέσθω ταύτῃ. tale quoq. eſt illud Æſchyli:

—— ὡς μάθῃ τί χρὴ

Δρῶντ' ἢ λέγοντα δαίμοσι πράττειν φίλα.

Sed & illa non diſſimilia ſunt: Πουλυδάμα σὺ μὲν οὐκ ἔτ' ἐμοὶ φίλα ταῦτ' ἀγορεύεις: & in Protagora: εἴ σοι φίλον: & apud Euripidem in Ione, τῷ θεῷ γὰρ ἦν φίλον. eiuſdémque generis alia. Sæpe autem monui, ſolitum Horatium, inſpergenda ſcriptis ſuis Græcitate, ſalem eis ac Venerem quærere.

Platonis locus conuerſus à Cicerone in Hortenſio, in quo Marſilius leuiter lapſus eſt. CAP. XIII.

QVI aut aucupandæ inanis gloriolæ ſtudio, aut conuincendi magis quàm docendi aduerſarij gratia diſputant; ii acriter vrgere ac premere eum ſolent: neq. ferè, ſi quid ipſe inconſideratiùs aut faſſus, aut infitiatus eſt, mutandæ poſteà ſententiæ poteſtatem facere. at qui veritatem modò in diſputãdo ſpectant, & docere eos cum quibus agunt, volunt, æquiores liberalioréſque ſunt; neque ad viuum omnia reſecant: ſed ſi quid is quicum ſermo eſt, dederit, cuius poſteà dati pœniteat; in eo non pertendunt, peruicacéſue ſunt: lubentibúſque ipſis, corrigere ſe, qui ſibi lapſus videtur, poteſt. Id ſe facere, cùm ſignificare vellet Socrates in Hipparcho, eleganti admodum ſimilitudine vſus eſt, ſumpta à ludo XII. ſcriptorum, his verbis: Ἀλλὰ μὴν καὶ, ὥσπερ πεττεύων, ἐθέλω σοι ἐν τοῖς λόγοις ἀναθέσθαι ὅ, τι βούλει τῶν εἰρημένων, ἵνα μὴ οἴῃ ἐξαπατᾶσθαι. quæ ſummi philo-

philosophi verba cùm à summo oratore Romano in Latinum sermonem elegantissimè conuersa reperissem, non indignum id putaui, quod annotarem. Citat igitur hæc Nonius Marcellus è Ciceronis Hortensio: *Itaque tibi concedo, quod in* XII. *scriptis solemus, vt calculum reducas, si te alicuius dati pœnitet.* Marsilius autem, qui locum illũ Platonis ad ludum talorum retulit, falsus videtur. Sed & in illo è Protagora, ἀλλ᾽ ἔτι καὶ νῦν ἀναθέσθαι ἔξεστιν, & in primo πολιτειῶν, vbi Polemarchus, aliter amicum & inimicum definire volens, quàm prius fecerat, ita loquitur: ἀλλὰ μεταθώμεθα. κινδυνεύομεν γὰρ οὐκ ὀρθῶς τὸν φίλον καὶ ἐχθρὸν θέσθαι: & aliis similibus locis, facilè crediderim, metaphorã ex eodem illo XII. scriptorum ludo desumptam subesse.

Ciceronis locus, quem Silius eleganter imitatus est.

CAP. XIIII.

SILIVM Italicum poëtam, meo quidem iudicio, præstantem, Ciceronis apprimè studiosum fuisse, eiúsque libros diligentissimè atque assiduissimè lectitasse, non modò Martialis, qui eius coæuus fuit, testimonio cognoscimus, sed multo magis ex eo intelligimus, quòd eum multa Ciceronis in poëma suum transtulisse, eáque scienter admodum accommodasse ad illa, quæ tum tractabat, videmus. cuius rei exemplum hic vnum proponere libitum est. Libro igitur septimo, cùm Q. Fabius Annibalem ludificando, & cunctando, & bellum trahendo frangeret; Romaníque milites pugnæ auidi, & conferẽdarum cum hostibus manuum ingenti desiderio incensi, quídque mora proficeretur, nescientes, imperatorem suum, tanquam ignauum, &, vt Horatius loquitur, inaudacem, summa verborum immoderatione increpa-

creparent: iámque ſublato clamore, iniuſſu ipſius rem gerendam eſſe vociferarentur: graui oratione furentem illorum impetum repreſſurus Fabius, ita exorditur, vt dicat, nunquam ſibi Romanos in tanto diſcrimine ſummam rerum tradituros fuiſſe, ſi ſe talibus clamoribus turbatum iri crediſſent.

Feruida ſi nobis corda, abruptúmque putaſſent
Ingenium patres, & ſi clamoribus, inquit,
Turbari facilem mentem: non vltima rerum,
Et deplorati mandaſſent Martis habenas.

Cicero quoque in ea oratione qua C. Rabirium perduellionis reum protexit & eripuit, cùm quiddam paulo confidentiùs dixiſſet, clamórque concionalis ſecutus eſſet: *Nihil me*, inquit, *clamor iſte commouet; ſed conſolatur: cùm indicat, eſſe quoſdam ciues imperitos, ſed non multos. Nunquam, mihi credite, populus R. hic, hic qui ſilet, conſulem me feciſſet, ſi veſtro clamore perturbatum iri arbitraretur.*

Quodnam ſit verbum illud Græcum quo vſos eſſe Athenienſes in diſcordiis ſedandis ait Cicero in Philippicis. CAP. XV.

VERBVM Græcum, quo in ſedandis diſcordiis ait Cicero vſam eſſe Athenienſium ciuitatem, non eſt, vt opinor, ἀμνηστία: quanquam ab omnibus qui eum locum attigerunt, ita eſſe traditum ſcio. neque me mouet, quod Plutarchus ἐν τοῖς πολιτικοῖς παραγγέλμασι ſcitum illud vocat τὸ τῆς ἀμνηστίας ψήφισμα: quódque alij ſcriptores Latini idem confirmant. neque enim nego ita eam legem poſtea vocatam eſſe. at verbum ipſum, quod in lege poſitum eſt, aio fuiſſe, μὴ μνησικακεῖν. cuius rei multos locupletes & idoneos auctores habeo, vt Xenophontem, cuius hæc ſunt è ſecundo

cundo ἑλληνικῶν· Καὶ ὀμόσαντες ὅρκοις ἦ μὴν μὴ μνησικακήσειν, ἔτι καὶ νῦν ὁμοῦ τε πολιτευόμεθα, καὶ τοῖς ὅρκοις ἐμμένει ὁ δῆμος. vt Æſchinem, qui in oratione De corona ita loquitur: Νῦν δὲ ἐκεῖνοι μὲν, μεγάλων κακῶν συμβάντων, ἔσωσαν τὴν πόλιν, τὸ κάλλιστον ἐκ παιδείας ῥῆμα φθεγξάμενοι, μὴ μνησικακεῖν. Quin & Ariſtoph. eodem reſpexit hoc verſu:

Μὴ μνησικακήσῃς εἰ σὺ φυλὴν κατέλαβες.

Sed quid coniecturis, vt in re dubia, vtimur? triplex iuſiurandum fuit: quo ſe, compoſitis rebus, obſtrinxerunt Athenienſes. vnum commune totius ciuitatis, quod in hæc verba conceptum eſt: Οὐ μνησικακήσω τῶν πολιτῶν οὐδενὶ, πλὴν τῶν τριάκοντα, καὶ τῶν ἕνδεκα, οὐδὲ τούτων ὃς ἂν ἐθέλοι εὐθύνας διδόναι τῆς ἀρχῆς ἧς ἦρξεν. alterum ſenatus: Οὐ δέξομαι ἔνδειξιν, οὐδὲ ἀπαγωγὴν ἕνεκα τῶν πρότερον γεγενημένων, πλὴν τῶν φευγόντων: tertium eorum qui res iudicabant: Οὐ μνησικακήσω, οὐδὲ ἄλλῳ πείσομαι. ψηφιοῦμαι δὲ κατὰ τοὺς κειμένους νόμους. Hæc ita ſcripta ſunt apud Andocidem in oratione De myſteriis.

Ciceronis ex oratione pro Deiotaro loci duo emendati.
CAP. XVI.

SOLEO libenter veteres libros, quicumq. in manus meas incidunt euoluere: cuiuſmodi tandem illi ſint, & quocunque litterarum charactere exarati. quod enim Plinius de toto librorum genere dicere ſolebat, nullum eſſe tam malum, ex quo non caperetur aliquid fructus: id ego in his maximè verum eſſe comperio. multos enim nanciſcor mutilos, laceros, corruptos, euaneſcentibus litteris: tum, quod moleſtius eſt, deſcriptos ab hominibus imperitiſſimis, ideóque ἔλκεσι βρύοντας, vt in eis legendis incredibilis quædam moleſtia exhaurienda ſit. ſed non in multos incido, qui omni ex parte fruſtrentur opinionem

nionem meam. ferè enim ſemper aliquid tamen lucelli facio. ſiue autem hæc conſtantia vocanda eſt, ſiue etiam quidam mentis error, (non enim, quominus quiſque quo volet nomine appellet, impedio) ita obſtinato animo ſum, nulla vt ſit tanta erratorum multitudo, quæ me à legendo abſterreat. neque mihi malè operam collocaſſe videor, cùm ex illis difficultatibus, tanquam è ſalebris quibuſdam, emerſus, in recenſione reperio, vnum aut alterum boni alicuius ſcriptoris locū bidui triduíue labore purgatum eſſe. multi autem amici, qui me hoc morbo teneri ſciunt, multas ad me ſcidas vndecunque collectas mittunt. neque ego illa mihi ὑποβλητία δῶρα eſſe duco; quin auidè arripio quicquid offertur; & in hac inopia, vbi ſiligineus panis deeſt, cibario me, vt poſſum, tueor: beatos illos eſſe ducens, quibus amplæ illæ ac nobiles bibliothecæ patent, vbi tam lautè, tam copiosè, tam ſplendidè paſcere animos ſuos hoc genere epularum queunt. nos tenuiores victitamus vt poſſumus; neque inuidemus aliis fortunam ſuam: ſed, vt eadem nobis quoque aliquando contingat, optamus. nunc cuius rei cauſſa ſuſceptus hic à me ſermo, & vnde ortus ſit, exequar. Habeo librum quendam, aut potiùs diſcerpti & dilacerati libri aliquot paginas, ipſas quoque ita malè acceptas, vt alicubi canum ludibrium fuiſſe videantur: in quibus hæc ſcripta ſunt: pars orationis pro Marcello: tota ferè pro Ligario: & pro Deiotaro ferè dimidiata. Nuper igitur placuit ea omnia cum vulgatis libris conferre: itáque feci. in duabus autem prioribus nihil admodum repperi, quod alicuius momēti videretur. in ea quę pro Deiotaro eſt, hæc quæ ſubijciam, non indigna, quæ notarentur, cenſui. Primùm ergo vbi vulgo legitur, *Cui*

tamen

tamen ipsi regi veniam te daturum fuisse dicebas, si tum auxilia Pompeio, vel si etiam filium misisset, ipse tamen excusatione ætatis vsus esset. in illis fragmentis elegantiùs, ni fallor, & veriùs ita scriptum est: *Cui tamen ipsi regi veniam te daturum fuisse dicebas, si, cùm auxilia Pompeio, vel etiam filium misisset, ipse tamen excusatione ætatis vsus esset.* Item hoc, quod non ad nitorem & elegantiam orationis, sed ad sententiam ipsam non mediocriter pertinet. In iis enim libris quibus vulgo vtimur, ita legimus: *Ego mehercule C. Cæsar initio, cum est ad me ista caussa delata, Phidippum medicum, seruum regium, qui cum legatis missus esset, ab isto ipso adolescente existimaui esse corruptum: hac suspicione sum perculsus. medicum indicem subornabit, finget videlicet aliquod crimen veneni.* at in illis ἐλωρίοις, (ita enim planè vocari possunt) multo sinceriùs multóq. emendatius, meo quidem iudicio, scriptum est: *Ego mehercule C. Cæsar initio, cùm est ad me ista caussa delata, Phidippum medicum, seruum regium, qui cum legatis missus esset, ab isto adolescente esse corruptum: hac suspicione sum percussus. medicum indicem subornauit? finget videlicet aliquod crimen veneni.* Quæ scriptura quin planè integra & incorrupta sit, nemo dubitabit, qui locum illum paulo attentiùs considerauerit.

Illustratus locus ex oratione pro Cœlio. CAP. XVII.

IN oratione pro Cœlio cùm conatus esset M. Tullius impuram mulieré Clodiam in eam suspicionem adducere, vt qui aderant, veneno ab ea sublatum Q. Metellum existimarent; hac postea amplificatione vsus est: *Ex hac igitur domo progressa ista mulier, de veneni celeritate dicere audebit? nonne ipsam domum metuet,*

tuet, ne quam vocem eliciat? non parietes conscios, non noctem illam funestam ac luctuosam perhorrescet? Suspicor autem, vbi *eliciat* legitur, *eijciat* legi debere. significat enim, hoc ipsum metuere debere Clodiam, ne vocem ipsa domus tam impij facinoris conscia emittat. eliciendi autem verbum, ad hoc indicādum, non nimis aptum videtur. Euripidis etiam versibus quibusdam ex Hippolyto coronato hanc coniecturam non nihil adiuuari puto: è quibus totus ille locus manifesto expressus est. sunt autem hi:

Οὐδὲ σκότον φρίσσουσι τὸν ξυνεργάτην,
Τέρεμνά τ' οἴκων, μή ποτε φθογγὴν ἀφῇ; id est,
Neque tenebras noctis perhorrent conscia,
Neque, ipsa ne quando eijciat vocem domus?

loquitur autem ibi Phędra de mulieribus, quæ se pudicas esse simulant, cùm tamen clanculum libidini seruiāt: quas miratur prodire audere in conspectum virorum: neque timere, ne à nocte ipsa, & à domo conscia indicentur. Hanc meam coniecturam Lambinus, homo omniū, sed nolo in mortuum, quoquo modo de me meritum, grauius dicere; principio quidem ita exagitauit, vt illa sollemnia effunderet, barbaros esse, & omnium bonarum rerum imperitos, & quæcumque præterea solebat, quoties ab aliquo dissentiebat, si qui putarent, eijcere vocem, Latinè dici. deinde, mutata sententia, in notis ad Ciceronem, ipse se ad illum imperitorum numerum aggregauit: neque tamen mihi prorsus assensus est, sed nutauit, vt plerumque in grauioribus rebus solebat: falsus, coniecturam meam duorum veterum librorum testimonio comprobari. Extitit deinde, qui, gratiam, credo, Lambini aucupari volens, quam tamen, cuiusmodi esset, ipse postea expertus est, cùm emendationem

meam

meam aliquot Lucretij locis confirmari videret, secutus quidem eam est: sed eius Lambinum fecit auctorem, à quo illa diu oppugnata, non me, à quo primùm prolata erat. Sed hæc & leuia sunt, & à me ipso mirabiliter negliguntur. Aut non curanda gloria, aut ex grauioribus rebus petenda est.

Cicero in oratione pro Sylla, locum quendam Demosthenis imitatus ostenditur. CAP. XVIII.

VIDETVR Cicero duobus ex oratione pro Sylla locis Demosthenicum quendam adumbrasse: qua in parte excusat se, quòd in reo defendendo multa de seipso dicere cogatur: cuius sermonis impositam sibi esse dicit ab accusatore necessitatem. nam & Demosthenes idem in defendendo Ctesiphonte dixerat: quem quomodo Latinus orator sit imitatus, vt appareat, vtriusque verba describam. Ita igitur Demosth. Εἰ μὲν οὖν περὶ ὧν ἐδίωκε μόνον κατηγόρησεν Αἰσχίνης, κἀγὼ περὶ αὐτοῦ τοῦ προβουλεύματος εὐθὺς ἂν ἀπολογούμην. ἐπειδὴ δὲ οὐκ ἐλάττω λόγον, τἄλλα διεξιὼν, ἀνάλωκε, καὶ τὰ πλεῖστα κατεψεύσατό μου, ἀναγκαῖον εἶναι νομίζω καὶ δίκαιον ἅμα, βραχέα, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, περὶ τούτων πρῶτον εἰπεῖν. Cicero autem: *Et quoniam L. Torquatus, meus familiaris ac necessarius, iudices, existimauit, si nostram in accusatione sua necessitudinem familiaritatémque violasset, aliquid se de auctoritate mea defensionis posse detrahere, cùm huius periculi propulsatione coniungam defensionem officij mei.* Pòst autem etiam apertius: *Nam si Torquatus Syllam solùm accusasset, ego quoq. hoc tempore nihil aliud agerem, nisi eum qui accusatus esset, defenderem. sed cùm ille tota oratione in me esset inuectus, & cùm, vt initio dixi, defensionem meam auctoritate spoliare voluisset, etiam si dolor meus respondere non cogeret, tamen ipsa caussa hanc à me orationem flagitasset.*

Alius Ciceronis locus è Demosthene expressus. CAP. XIX.

SVMPTVM ex eadem illa Demosthenis oratione videtur & id, quod in secunda Philippica scriptũ est: *Vt igitur in seminibus est caussa arborum & stirpium: sic huius luctuosissimi belli semen tu fuisti.* Nam & ille cùm Æschinem omnibus calamitatibus, quibus Athenienses conflictati erant, caussam præbuisse dixisset, ita id confirmauit: ὁ γὰρ τὸ σπέρμα παρασχὼν, οὗτος τῶν φυύτων κακῶν αἴτιος.

Theocriti ἀδωνιαζούσαις correctus & explicatus locus. CAP. XX.

NON puto me rem studiosis ingratam facturum fore, quanquam hic Latinorum præcipuè scriptorum caussa susceptus à me labor est, si non numquam etiam Græcis opis aliquid afferre coner. iampridem enim persuasum esse existimo omnibus qui versantur in litteris, sine Græci sermonis cognitione mancam omnem ac mutilam esse doctrinam, & qui eius expertes sint, ab eis ne Latinè quidem scripta penitus percipi. nunc igitur Theocriti versus quosdam, quos neque satis emendatè scriptos circumferri, neque satis intelligi arbitror, quomodo scribendi, quoque modo accipiendi videantur, aperiam. sed primùm eos describam ita, vt leguntur:

Γ. Μᾶ πόθεν ὤνθρωπος; τί δὲ τὶν εἰ κωτίλαι εἰμές;
Πασσάμενος ἐπίτασσε. συρακοσίαις ἐπιτάσσεις,
Ὡς εἰδῇς καὶ τοῦτο. κορίνθιαι εἰμὲς ἄνωθεν,
Ὡς καὶ ὁ Βελλεροφῶν, πελοποννασιστὶ λαλεῦμες.
Δωρίσδεν δ' ἔξεστι, δοκῶ, τοῖς Δωριέεσσι.
Π. Μὴ φυῆ μελιτῶδες, ὃς ἁμῶν καρτερὸς εἴη,

Πλὰν ἑνός. οὐκ ἀλέγω μή μοι κενεὰν ἀπομάξῃς.

Inducuntur autem ibi duæ mulieres Syracuſanæ, Gorgo & Praxinoa, quæ profectæ ad ſpectandã pompam ſacrorum Adonidis, cùm, qui mos mulierum eſt, aſſiduè garrientes, implerent omnia ſtrepitu, & aures eorum, qui propè erant, obtunderent; offenſus tanta earum garrulitate hoſpes quidam, illámq. ferre amplius non valens, ſubcontumelioſè imperauit eis, vt tacerent. Tum indignata Gorgo, quæſo, inquit, quid hoc tandem hominis eſt? quid verò tua refert, ſi garrulis eſſe nobis libet? addit deinde: Πασσάμενος ἐπίτασσε. vbi legendum cenſeo, πασάμενος, non πασσάμενος. neque verò parùm intereſt. nam πάσασθαι prima breui, eſt γεύσασθαι. ex quo poëtæ, cùm eam ſyllabam producere volunt, faciunt πάσσασθαι. at πάσασθαι prima longa, eſt κτήσασθαι. vnde eſt πολυπάμμων. èſtque ea vox Dorum propria. erit igitur πασάμενος, κτησάμενος. atque hoc dicet Gorgo hoſpiti: Impera ancillis tuis, ἐπίτασσε αἷς κέκτησαι. nobis enim cùm imperas, ſcito te Syracuſanis imperare: ne fortè nos viles aliquas & abiectas eſſe feminas putes. Corinthiæ ſumus à prima origine, non minus quàm Bellerophon. Poſtremò, quoniam hoſpes reprehenderat eas, tanquam πλατειασδοίσας, id eſt, lato & diducto ore pronuntiantes: (erat enim Dorum in Græcia eadem ferè pronuntiatio, quæ in Italia Bergomatium) iccircò addit; ſe ita loqui, vt in Peloponneſo loquerentur: ceterùm non putare, cauſſam eſſe vllam, cur nõ Doribus Doricè pronuntiare fas eſſet. In iis autem duobus verſibus, qui poſteà dicuntur à Praxinoa, mihi quidem tenebræ ſunt. Nam quod Scholiaſtes ait, μαλιτώδη vocari Perſephonẽ; vix credibile mihi videbatur, ante quàm legerem Porphyrij Commentario-

lum περὶ τοῦ ἐν ὀδυσσείᾳ τῶν νυμφῶν ἄντρου, qui mihi omnem hac de re ſcrupulum exemit. Ita enim ibi ſcriptum eſt: Πηγαὶ δὲ καὶ νάματα οἰκεῖα ταῖς ὑδριάσι νύμφαις· καὶ ἔτι γε μᾶλλον νύμφαις ταῖς ψυχαῖς· ἃς ἰδίως μελίσσας οἱ παλαιοὶ ἐκάλουν, ἡδονῆς οὔσας ἐργαστικάς· ὅθεν καὶ ὁ σοφοκλῆς οὐκ ἀνοικείως τῶν ψυχῶν ἔφη· Βομβεῖ δὲ νεκρῶν σμῆνος, ἔρχεται δ' ἄλλη. καὶ τὰς δημητρὸς ἱερείας, ὡς τῆς χθονίας θεᾶς μυστίδας, μελίσσας οἱ παλαιοὶ ἐκάλουν, αὐτήν τε τὴν κόρην, μελιτώδη. Optat igitur mulier à Perſephone, quæ partubus præeſt, ne quis vnquam naſcatur, qui in ipſas imperium exerceat. addit autem, præter vnum: quoniam alioqui malè precari videretur reginæ, & optare, ne quis vnquam ex ipſa filius naſceretur. Iam quod ſequitur, οὐκ ἀλέγω, μή μοι κενεὰν ἀπομάξῃς, quam ſententiam habere voluerit ſcholiaſtes, ipſe viderit, cum illa ſua præclara expoſitione: μή μοι κενεὰν ἀπομάξῃς. μή μοι κενὸν τὸ μέτρον ἀποψήσῃς. & ille alter, qui ita reddidit:

Non metuo, ne menſura tibi ludar inani.

ego non dubito, quin pro κενεὰν, legendum ſit κονίαν: vt hoc mulier dicat: Non vereor, ne in me puluerem abſtergeas: id eſt, ne me impunè contemptam ac deſpicatam habeas. eſſet enim extremi contemptus ſignum, ſi quis puluerem è calceis, aut è veſte ſua, ludibrij cauſſa, abſtergere in alios vellet. ſed & in illo verſu qui paulo infrà eſt,

Ἄπις καὶ Σπέρχιν τὸν Ἰάλεμον ἠρίστευσε,

pro Ἰάλεμον, legendum crediderim Ἰαλέμου. Sed & illud κενεὰν defendit & explicat in Nouis lectionibus Canterus: ídque ex Aurati ſententia. Cedamus igitur non inuiti. Aurato enim in litteris aduerſari, οὐ θέμις.

M. ANTONII MVRETI

AD HIPPOLYTVM ESTENSEM S. R. E. CARDINALEM ILLVSTRISSIMVM,

VARIARVM LECTIONVM LIBER TERTIVS.

De quorundam admirabili memoria.

CAP. I.

HIPPIAS apud Platonem, tanquam de magno quodam & præstanti bono gloriatur, posse se quinquaginta nomina semel tantùm audita recitare. at hoc nihil est, præut quæ de se Seneca scribit: cuius hæc sunt è libro primo declamationum: *Sed cùm multa iam mihi ex me desideranda senectus fecerit, oculorum aciem retuderit, aurium sensum hebetauerit, neruorum firmitatem fatigauerit: inter ea quæ retuli, memoria est, res ex omnibus partibus animi maximè delicata & fragilis, in quam primum senectus incurrit. Hanc aliquando in me floruisse, vt non tantùm ad vsum sufficeret, sed in miraculum vsque procederet, non nego. Nam duo millia nominum recitata, quo ordine erant dicta, referebam: & ab ijs qui ad audiendum præceptorem nostrum conuenerãt, singulos versus a singulis datos, cum plures quàm ducenti efficerentur, ab vltimo incipiens vsque ad primum, recitabam. nec ad complectenda tantùm quæ vellem, velox erat mihi memoria, sed etiam ad continenda quæ acceperat.* Hæc Seneca: quæ semper mihi mirabilia, ac

propè dixerim, incredibilia viſa erant, donec vidi ipſe, quod nunquam credidiſſem. Habitabat Patauij in vicinia mea homo adoleſcens, genere Corſicus, honeſto, vt ferebatur, & credibile erat, apud ſuos loco natus, qui eò venerat ad ius ciuile diſcendum: quo in ſtudio ita diligenter & attentè annos aliquot conſumpſerat, vt magna iam eſſet de doctrina illius hominum opinio. Ventitabat autem ferè quotidie in ædes meas, deuexo iam & inclinato Sole, æſtas enim erat: ibíque, quòd ædes ſatis amplæ erant, ſatíſque apricæ, aut ſub dio ambulans, & cùm æqualibus ſuis iucundiſſimè colloquens, aut ſaltu, aut lucta, aut trigonali pila corpus exercens, feſſas ſtudiorum laboribus vires honeſtiſſimè reficiebat. rumor erat, tenere eum artem quandam memoriæ, cuius auxilio multa efficeret, quæ credi, niſi ſpectata, non poſſent. is cùm ad aures meas perlatus eſſet, cupido me inceſſit mirabilia illa & inaudita ſpectandi, eiuſmodi enim in rebus minimè omnium auditis credulus eſſe ſoleo. viſum eſt igitur, quando ipſe domo mea arbitratu ſuo vteretur, hoc ab eo quaſi ἐνοίκιον exigere, vt, quod ſibi commodum foret, præſente me, artis ſuæ ſpecimen aliquod daret. ille nihil grauatus, lubentiſſimo animo ſe, cùm vellem, facturum eſſe reſpondit. placuit. ſtatim, cùm per ipſum mora non eſſet, vnà omnes qui aderamus, in proximum cubiculum ingreſſi, conſedimus. cœpi ego dictare nomina Latina, Græca, Barbara, ſignificantia, nihil ſignificantia, tam varia, tam nihil inter ſe cohærentia, tam multa, vt & ego dictando, & puer, cui mandatum erat, vt ea exciperet, ſcribendo, & ceteri qui aderant, audiendo atq. expectando, feſſi iam miris modis eſſemus omnes: ipſe vnus ex omni numero alacer ac recens, aſſiduè plura

poſce-

poſcebat. Sed cùm ego ipſe modum aliquem fieri oportere dixiſſem, abunde mihi ſatisfactum iri, ſi vel dimidiam partem eorum quę dicta erant, recitare potuiſſet: tum ille fixo ad terram obtutu, magna noſtra omnium expectatione, tacitus aliquãdiu ſtetit. quid verbis opus eſt? vidi facinus, vt ille ait, mirificiſſimũ. ὁ δαιμόνιος ἐκεῖνος exorſus loqui, planè omnia, eodem ordine, nuſquam propè inſiſtens, nuſquam hæſitans, nobis ſtupentibus, reddidit. deinde ab vltimo incipiens, ſurſum verſus peruenit ad primum. rurſus ita, vt primum, tertium, quintum, ac ſic deinceps omnia diceret. quo denique quiſque voluerat ordine, ſine vllo errore omnia referebat. idem poſteà, cùm ei iam familiarior factus eſſem, ſæpè expertus, vſquequaque verum deprehendi. ipſe mihi aliquando affirmauit, & erat ab omni iactantia alieniſſimus, ſe triginta ſex millia nominum eo modo recitare poſſe. Quódque admirabilius eſt, ita hærebant omnia in animo, vt vel poſt annum diceret, ſe quæcumque memoriæ commendaſſet, minimo negotio repetiturum. ego certè poſt multos dies facto periculo, verum comperi. Neque hoc ſatis. Diuerſabatur apud me Franciſcus Molinus, patricius Venetus, adoleſcens optimarum artium ſtudiis mirificè deditus, qui cùm ſe memoria parùm firma eſſe ſentiret, orauit hominem, vti ſe artem illam doceret. vix oſtenderat ſe id velle; cùm Corſicus operam ei ſuam prolixiſſimè detulit. dictus eſt locus, dicta hora, ad quam cotidie conuenirent. nondum ſex aut ſeptem dies abierant, cùm ille quoque alter nomina ampliùs quingenta ſine vlla difficultate, aut eodem, aut quocunque alio libuiſſet, ordine repetebat. Hæc ego vix auderem litteris prodere, mendacij ſuſpicionem reuerens, niſi & res adhuc

recens eſſet, (nondum enim annus eſt) & Nicolaum Lippomanum Petri Alexandri filium, Lazarum Mocenicum Franciſci filium, Ioannem Malipetrum Nicolai filium, Georgium Contarenum Laurentij filium, patricios Venetos, optimos & nobiliſſimos adoleſcentes, alióſque præterea innumerabiles eius rei teſtes haberem, à quibus, ſi mentirer, vanitatem meam coargui nollem. artem verò illam Corſicus accepiſſe ſe dicebat ab homine Gallo, quo puer domeſtico præceptore vſus eſſet. Huic ego ne ex antiquitate quidem, quem opponam, habeo: niſi fortè Cyrum, quem Plinius, Quinctilianus, & alij Latini ſcriptores tradiderunt, tenuiſſe omnium militum nomina. Sed hoc, vt verum fatear, ſemper veritus ſum, quàm conſideratè atque exploratè tradidiſſent. Xenophon enim, à quo illi vel vno, vel præcipuè, quæ de Cyro dicebant, accipere potuerunt, iſtud tam incredibile non dicit; ſed tantùm eum tenuiſſe nomina τῶν ὑφ' αὐτὸν ἡγεμόνων. quod vt in imperatore laudabile eſt, ita non excedit fidem. Locus, ſi quis requirit, eſt libro quinto παιδείας. Fieri autem poteſt, vt Latinorum aliquis, qui locum illum Xenophontis malè accepiſſet, alios poſteà auctoritate ſua in errorem induxerit. hoc enim non ſemel nouimus cõtigiſſe. ſed tamen hac de re nihil affirmo. Non erit alienum, vt puto, aſcribere hoc loco diſtichon, quo Simonides, qui eius, de qua locuti ſumus, artis pater fuiſſe traditur, iam octogenarius gloriatus eſt, neminem ſibi memoria parem eſſe.

Μνήμην δ' οὔτινά φημι Σιμωνίδῃ ἰσοφαρίζειν
Ὀγδωκονταέτει παιδὶ Λεωπρεπέος.

At Apollonius Tyaneus, cùm centum haberet annos, tum quoque memoria excelluiſſe fertur.

Sublata

Sublata menda quæ inhæserat in Euripideo versu apud Porphyrium. Item de forma dignitate quadam non indigna cognitu.

CAP. II.

CVM Porphyrij libellus De quinque vocibus, quo via muniri putatur ad totum illud corpus librorum Aristotelis quod ὄργανον vocant, teratur quotidie omnium manibus, mirum est tam diu in eo insedisse mendum quoddam, quod nunc indicabo. etsi enim non est eiusmodi, vt cuiquam errorem possit obijcere; tamen in bonis libris vt ne qua vel minima macula insit, opera danda est. Porphyrius, vt probet, εἶδος vsitatè dici de forma corporis ea quæ sub aspectum cadit, ex qua formosi aut deformes nominantur, citat hunc Euripidis versum:

Πρῶτον μὲν εἶδος ἄξιον τυραννίδος.

ita enim vulgò legitur: cùm tamē non ἄξιον, sed ἀξίας legi debeat. siquidem erant hæc verba apud Euripidem cuiuspiam optantis videre è filiis, vt opinor, suis manibus procreatos mares, qui primùm quidem ea forma essent, in qua inesset regalis quædam dignitas, deinde aliis etiam bonis excellerent. hoc cognoscere est de Stobæo, apud quem ἐν τῷ ὑπὲρ κάλλους λόγῳ hæc scripta sunt:

Ἴδοιμι δ' αὐτῶν ἔκγον' ἄῤῥεν' ἀῤῥένων,
Πρῶτον μὲν εἶδος ἀξίας τυραννίδος.
Πλείστη γὰρ ἀρετὴ τοῦθ' ὑπάρχον ἐν βίῳ,
Τὴν ἀξίωσιν τῶν καλῶν τὸ σῶμ' ἔχειν.

Vt autem Euripides quandam formam esse voluit quæ regium quiddam haberet: ita Plautus; qui eam etiam formam regiam dixit:

Sed vbi Artotrogus? Hic est. stat propter virum

Fortem atque fortunatum, & forma regia.

Xenophon quoque in conuiuio ait, φύσει βασιλικόν τι τὸ κάλλος εἶ. Aristoteles primo politicôn affirmat, si qui reperirentur ea corporis pulchritudine, quam in deorum statuis cernimus, neminem dubitaturum, quin eos aliis omnibus imperare oporteret. Idemque libro quarto & libro septimo ait, Æthiopas & Indos in mandandis imperiis, proceritatis ac pulchritudinis habere rationem. & notum est, multatum à Lacedæmoniis Archidamum regem, quòd exiguam duxisset vxorem: querebantur enim, non reges, sed regulos sibi procreatum iri. Ita enim hoc dictum commemorat Athenæus libro XIII. βασιλίσκους ἀντὶ βασιλέων. At Plutarchus, ἐν τῷ περὶ παίδων ἀγωγῆς, paulò aliter: οὐ βασιλέας, ἀλλὰ βασιλίδας.

Locus Terentij è Phormione illustratus.

CAP. III.

ITA scripti leguntur in omnibus libris hi versus è Terentij Phormione:

PH. *Imò verò tu vxorem cedo.* DE. *In ius ambula.*
PH. *In ius? enimuerò si porrò esse odiosi pergitis.*

ego autem in scholiis quibus non nullos eius poëtæ locos illustraui, fassus sum, mihi non satis constare, quid de illo in ius facerem. nam & non inuenustam esse illam repetitionem, & confirmari auctoritate librorum veterum, & tamen versum, ea recepta, vno pede, quàm deceret, fieri longiorem. postea autem mihi venit in mentem, solitos esse olim histriones talia quædam de suo in recitandis fabulis addere; vt oratio quotidianæ similior videretur: id quod & Demetrius in libello περὶ ἑρμηνείας prodidit: & multa eius rei vestigia in Euripidis fabulis reperiuntur. quorum aliquot hoc loco proponam: vt, quod dico, clarius ab omni-

omnibus perſpici queat. Ita ergo loquitur Polydorus in Hecuba;

φεῦ. ὦ μῆτερ ἥτις ἐκ τυραννικῶν δόμων,

vbi illud φεῦ, extra verſum eſt, ab hiſtrione additum. & in eadem Agamemnon:

Ἔα. Πολυμῆστορ ὦ δύστηνε, τίς σ' ἀπώλεσεν;

& Clytæmneſtra in Iphigenia in Aulide:

φεῦ. Πῶς ἄν σ' ἐπαινέσαιμι μὴ λίαν λόγοις;

& Medea: Εἶεν. καὶ δὴ τεθνᾶσι τίς με δέξεται πόλις;

Sed talia multa colligere, nihil negotij fuerit. Vt ergo illa φεῦ, ἔα, εἶεν, ſunt extra verſum; ſic & illud, In ius? eiuſdem generis eſſe apud Terentium puto.

Duo genera loquendi, quibus Latini poëtæ vtuntur, à Græcis accepta eſſe. CAP. IIII.

VIRTVTEM Catonis pro Catone ipſo dixit Horatius in hoc verſu,

Narratur & magni Catonis
Sæpè mero caluiſſe virtus.

& alibi quoque eodem genere loquendi vſus eſt:

Virtus Scipiadæ, & mitis ſapientia Læli.

Dictum autem id eſt ad Græcorum poëtarum conſuetudinem, qui βίην ἡρακληείην, & βίην ἰφικληείην pro Hercule & Iphiclo dicunt, ad eundemque modum alia multa: quod & alij notarunt, & Plutarch. in lib. aduerſus Coloten. ſed & eiuſdem generis eſt, quòd Turni corpus pro ipſo Turno Virgilius dixit,

——— *quo pulchrior alter*
Non fuit, excepto Laurentis corpore Turni.

ita enim & Eurip. Ἐγὼ τὸ μὲν σὸν σῶμ' ὑφ' οὗπερ ηὐτύχει,
Σώζειν ἑτοιμός εἰμι. & alibi:
Ἀλλ' εἰσορῶ γὰρ τῶδε δεσπότου δέμας
Ἀγαμέμνονος.

& in

& in Phœnissis, σὸν δέμας θηρώμενος. vt ergo illi Græca dicendi genera exprimebant, ita facere oporteret eos, qui se nostris tẽporibus poëtas perhiberi volunt.

Æris Corinthij temperatura quomodo inuenta.
CAP. V.

SVPER ære Corinthio, quænam illius origo fuerit, varia tradita sunt ab antiquis. Plinius casu mistũ esse ait, Corintho, cùm caperetur, incensa. L. quoque Florus eandem sententiam sequitur, à quo ita hac de re scriptum est: Æris notam pretiosiorem ipsa opulentissimæ vrbis fecit iniuria: quia incendio perustis plurimis statuis atque simulacris, æris, auri, argentique venæ in commune fluxere. At alij vnam modò antiquis temporibus domũ Corinthi arsisse dicunt, in qua cùm auri argentíque nonnihil inesset, æris autem magna vis; commista illa, & in eandem confusa massam, ex eo metallo cuius maior inerat pars, Corinthij æris nomen acceperint. Alij etiam, quod propius ad veri similitudinem accedere videtur, narrant, ærarium quendam fabrum Corinthi fuisse, qui cùm incidisset in thecam auri plenam, eámque sibi abstulisset, ne id resciretur, metuens, dissectum in minutas particulas aurum paulatim æri admiscuerit, admirabilémq. illam temperaturam effecerit, qua magnas sibi opes postea comparauit.

Indicata vetus scriptura duum locorum è libro secundo de Diuinatione. CAP. VI.

BENE & emendatè scriptus erat in veteribus libris locus hic è secundo de Diuinatione: *Ad nostri augurij consuetudinem dixit Ennius:*

Quom tonnit lauum bene tempestate serena.

At

At Homericus Vlysses apud Achillem querens de ferocitate Troianorum, nescio quid hoc modo nuntiat:

Prospera Iupiter his dextris fulgoribus edit.

atque ita eum legit Petrus Marsus: indicátque, versum esse sumptum ex Iliados nono. vt valdè mirer, quæ fuerit eorum audacia, qui Aiacem postea pro Vlysse scripserunt. Nam quod Victorius credidit esse μνημονικὸν Ciceronis ἁμάρτημα, non viderat videlicet veteres libros, neque commentarium Marsi. Quem si legisset, cognouisset etiam, se non valde necessariam operam sumere in emendando quodam loco è primo eorundem librorum: vbi de Iamidarum familia mentio est. eum enim Marsus & probè ac incorruptè scriptũ repererat, & eruditè interpretatus erat, adducto eo ipso Pindari loco, quem adduxit postea Victorius. Iniquum autem puto, quenquam sua laude fraudari: ideóque verum harum emẽdationum auctorem indicaui. neque dubito, quin Victorius ipse, quẽ vt insigniter eruditum esse video, ita insigniter probum & planè ingenuum esse audio, si & hæc, & alia quædam, quæ vt noua profert, ab aliis notata sciuisset, aut non attigisset, aut suis auctoribus accepta retulisset. quod idem mihi etiam de aliis quibusdã eruditissimis hominibus facilè persuadeo. Elegantem enim & liberalem doctrinam liberalis etiam natura plerumque comitatur.

Cur Tibullus porcum hostiam mysticam dixerit.
CAP. VII.

NON satis, quod sciam, à quoquam explicatum est, cur Tibullus porcum hostiam mysticam vocauerit, eo versu,

Hostiaq; è plena mystica porcus hara.

quin-

quinetiam eius rei ignoratione, in quibusdam libris è mystica factum est, rustica. sciendum autem est, in iis Cereris sacris quæ mysteria dicebantur, eam consuetudinem fuisse, vt quisque pro se Cereri porco faceret. seu quòd animal illud infestum Cereri crederent: quia semina pando, vt ait Ouidius, eruisset rostro, annique spem intercepisset; ob idque deam eius cæde gaudere crederét: seu quòd è suillo rostro arandæ & inuertendæ terræ ratio primùm accepta esset: nam id quoque multi prodiderunt. neque sanè satis conuenit inter antiquos scriptores, de caussis, ob quas hoc aut illud animal huic aut illi deo immolaretur. alij enim, quod cuique deo gratissimum esset, id ad illius aras mactari solitum aiunt. itaque equus Martis erat hostia. & quòd aper Adonin interfecisset, apro Veneri rem diuinam fieri nefas erat. alii, quod quisq. deus odisset, eius potissimè illũ cæde oblectari putabant. itaque Nocti sacrificabatur gallus gallinaceus: quòd cãtu suo diem prouocare, noctẽ fugare videretur. capra Palladi: quòd oleam insigniter læderet. Sed vtra de caussa porcus Cereri caderet: illud certè obseruabatur, vt & præpinguis esset, & nulla sui parte mancus ac mutilus. quod etiã vniuersè in toto victimarum genere seruabant. ergo porcos mysticos aut mystericos vocabant, qui pinguissimi & integerrimi essent. Plautus sinceros sacres vocat. quare Megarensis ille Aristophaneus, qui filias suas pro porcis vendere cuperet, iubet eis, vt saccum ingressæ ita grunniant, vt porci mysterici esse videantur:

Κ' ἤπειτεν ἐς τὸν σάκκον ὧδ' ἐσβαίνετε.
Ὅπως δὲ γρυλλιξεῖτε καὶ κοΐξετε,
Χ' ἠσεῖτε φωνὰν χοιρίων μυστηρικῶν.

& paulo pòst interrogatus à Dicæopoli, quid ferret, por-

porcas se mysticas ferre respondet.

Δι. τί δαὶ φέρεις; Με. χοίρους ἔγωγα μυστικάς.

C. Verres qua ex gente fuerit. emendatus locus è libro quarto accusationis. CAP. VIII.

ORIVNDVM è gente Cornelia fuisse C. Verrem, à quibusdam Romanarũ antiquitatum peritissimis hominibus traditum est: quod tamẽ mihi persuaderi nõ potest. vix enim verisimile videtur, è tam illustri gente ortum eum, cuius pater fur ac diuisor fuisse dicatur. Sed & illud non immeritò miretur aliquis: hoc, quod isti volunt, posito, cur nusquam eum Cicero gentis nomine appellauerit: præsertim cùm illud ipsum iudicium lege Cornelia exerceretur. non enim obscurum est, ex eo sententiã quampiam aptam & accõmodatam ad exasperandos iudicum animos, facilè potuisse duci. sunt & alia non pauca, quæ mihi quidem videntur aliquid iustæ admirationis habitura, si Cornelium eum fuisse fateamur. nituntur autem, qui hoc dicunt, argumento, quod sciam, vnico. aiunt enim libertum quendam Verris à Cicerone Cornelium Haruspicem vocari. Sed ego cùm omnes accusationis libros & sæpe & diligenter euoluerim, videor affirmare posse, nullam in eis esse istius Cornelii mentionẽ. ipsi igitur viderint. Cornelius quidem Verris lictor libro primo accusationis nominatur. Sed quid ad Verris gentem ea res pertinet? Fieri ergo potest, vt fallar: nunquã enim harum rerum valde diligẽs indagator fui: non equidem quo eas contemnam ac despiciam; sed quòd diffidam parem esse me posse perferendo labori, quem video capiendum esse iis qui subtiliter talia perscrutari volunt: & alioqui suo quisque studio ducitur. quare, vt antè dixi, fieri potest, vt fallar: sed tamen existimo, ipsum

psum Verris nomẽ gentilicium esse. Hoc arbitror colligi posse è fine libri secundi, vbi de illa tabularum corruptione sermo est, in quibus Verres se pro Verre Verrutium fecerat. nam si in illis ita scriptum fuisset, C. CORNELIVS VERRES, non sanè oportuerat, ex Verre fecisse Verrutium. neq. procederẽt illa, quæ à Cicerone vrbanissimè dicta sunt: *Respõde mihi nunc tu Verres, quem esse hunc tuum pane gentilẽ Verrutium putes*. nam nominis cũ cognomine similitudo nihil ad gentilitatem pertinet. Alium locum proferam, qui hoc quod dico, ita manifestò confirmet, vt vix vllum dubitationi locum relictum iri putem. atque hunc eo recitabo libentius, quòd & in vulgatis libris corruptè legitur, & quidam emendare conati, magis etiam corruperunt. Ita igitur Cicero libro quarto accusationis: *Ridiculum est nunc de Verre me dicere, cum de Pisone Frugi dixerim. veruntamen, quantum intersit, videte. Iste cùm aliquot abacorum faceret vasa aurea, non laborauit, quid non modò in Sicilia, verumetiam Romæ in iudicio audiret. ille in auri semũcia totam Hispaniam scire voluit, vnde prætori annulus fieret*. nimirum vt hic nomen suum comprobauit, sic ille cognomen. Nunquam, vt opinor, ita locutus esset Cicero, si & Verres, & Frugi cognomina fuissent.

Correctus Plauti locus è Milite glorioso.
CAP. IX.

APVD Plautum in Milite glorioso ita vulgo leguntur hi versus:

Nam ego hanc machæram mihi consolari volo,
Ne lamentetur, néue animum despondeat,
Quia se iampridem feriatam gestitem,
Quæ misera gestit fractum facere ex hostibus.

Cùm

Cum autem illud, fractum facere, deprauatum esse, liquidò constaret, homo eruditissimus, cuius labore & industria Plautinæ fabulæ plurimis sanè locis emendatiores leguntur, scribendum eo loco censuit, fratrem facere. &, quoniam fratres interdum à Græcis ὅμαιμοι dicuntur, qua in voce eiusdem sanguinis significatio est, iccirco hoc militem dicere credidit, cupere machæram, tingi hostium sanguine. quod si reciperem, fratres tamen potius legerem, quàm fratrem: ne perturbata numeris esset oratio. sed suum cuique, vt dicitur. mihi displicere nondum potest ea coniectura, quam, cùm adolescétulus in Gallia Plautinas fabulas explicarem, iamdudum de hoc loco feceram. farctum enim legendum admonueram, vbi vulgo legitur fractum. atque ea voce farcimen, vt isitium, aut eius generis aliquid, credideram indicari. vt, quoniam tales cibi è carnibus minutissimè dissectis confici solent, diceretur machæra gestire hostes ita minutatim cōcidere, vt ex eis farcimē fieri posset.

Quæ se facturos iurauerint Græci cum Xerxis copiis congressuri. CAP. X.

PRÆCLARVM sanè & magni animi plenum est iusiurandum illud, quo se obstrinxerunt Græci omnes cùm aduersus copias Xerxis dimicaturi essent. id autem in hæc verba cōceptum est. Vitam libertate pluris non faciam. neque deseram imperatores, neq. viuos, neque mortuos, sed eos è sociis, qui in prœlio occubuerint, omnes sepeliam: & vbi barbaros deuicero ex iis quidem ciuitatibus quæ pro Græcia pugnauerint, nullam deuastabo: quæ autem barbari partes sequi maluerunt, omnes decimabo. fanorum quæ à barbaris incensa & diruta sunt, nullum omni-

 no exci-

no excitabo. ſed ſinam, impietatis barbaricæ extet in omni poſteritate monumentum. Adſcribam & Græcâ, ſi quis ea fortè cognoſcere cupiat. Οὐ ποιήσομαι περὶ πλείονος τὸ ζῆν τῆς ἐλευθερίας. οὐδὲ καταλείψω τοὺς ἡγεμόνας, οὔτε ζῶντας, οὔτε ἀποθανόντας. ἀλλὰ τοὺς ἐν τῇ μάχῃ τελευτήσαντας τῶν συμμάχων ἅπαντας θάψω. καὶ κρατήσας τῷ πολέμῳ τοὺς βαρβάρους, τῶν μὲν μαχεσαμένων ὑπὲρ τῆς ἑλλάδος πόλεων οὐδεμίαν ἀνάστατον ποιήσω. τὰς δὲ τὰ τοῦ βαρβάρου προελομένας ἁπάσας δεκατεύσω. καὶ τῶν ἱερῶν τῶν ἐμπρησθέντων καὶ καταβληθέντων ὑπὸ τῶν βαρβάρων οὐδὲν ἀνοικοδομήσω παντάπασιν. ἀλλ᾽ ὑπόμνημα τοῖς ἐπιγινομένοις ἐάσω καταλείπεσθαι τῆς τῶν βαρβάρων ἀσεβείας.

Locutio quædam, quæ Euripidis eſſe credebatur, reiecta: & ipſius poëtæ emendatus locus.

CAP. XI.

TRADITVM eſt à quibuſdam, & quidẽ iis in libris, qui clariſſimi, & vtriuſque linguæ intelligentia præcellentiſſimi viri Gulielmi Budæi nomen præſeferunt, καλλίνικον φέρεσθαι apud Euripidem legi, pro eo quod eſt, victoriam reportare. ego autem, qui poëta illo ſingulariter oblectatus ſum, plurimumque ſtudii in eius fabulis poſui, præſtare auſim, nuſquam id loquendi genus apud ipſum reperiri; ſed eos ita putaſſe, inductos in errorem, his è Medea verſibus:

Δεινὴ γάρ. οὔτοι ῥᾳδίως γε συμβαλὼν
Ἔχθραν τις αὐτῇ, καλλίνικον οἴσεται.

cùm tamen ibi legendum ſit, ᾄσεται, non οἴσεται. eſt enim καλλίνικος genus cantilenæ, quod canebatur victoribus, quos etiam honoris cauſſa καλλινίκους appellabant: vt, Io pæan, aut, Io triumphe. idque diſertè tradidit Athenæus libro XIIII. tripudiantes autem eam cantilenam canebant. vnde apud eundem poëtam in Hercule furente,

Τὸν

Τὸν καλλίνικον μετὰ θεῶν σκώμασιν.

ait igitur nutrix, non facile fore, vt pæana canat, qui cum Medea inimicitias susceperit. ne quis autem dubitet, quin ita, vt dixi, legendum sit, proferam alium locum similem ex eodem poëta, eaque, quam proximè nominaui, fabula, vbi senum chorus se ait Herculi reduci καλλίνικοι canere velle. Versus hi sunt:

Ἐπὶ τὰν Ἡρακλέους
Καλλίνικον ἀείσω.

& in Electra: ἀλλ' ἐπάειδε καλλίνικον ᾠδὰν ἐμῷ χορῷ.

Atticum loquendi genus, quod imperiti ex Euripidis Hecuba sustulerant, restitutum.

CAP. XII.

APVD Euripidem Hecuba, versus hi sunt Vlyssis Hecubam alloquentis:

Οἶσθ' οὖν ὃ δράσεις; μήτ' ἀποσπασθῇς βίᾳ,
Μήτ' εἰς χερῶν ἅμιλλαν ἐξέλθῃς ἐμοί.

in quorum priore erratum est ab iis qui Atticæ linguæ imperiti essent. non enim scribendum erat, οἶσθ' οὖν ὃ δράσεις; sed, οἶσθ' οὖν ὃ δρᾶσον; quod valet quidem planè idem cum illo superiori: sed venustius, & ἀττικώτερον dicitur. Itaque scholiastes quoque ita legit: & simile exemplum è Menandro citat,

Οἶσθ' ὅ, τι ποίησον;

Ego autem sæpe admodum Euripidem ita locutum annotaui. vt Iphigenia in Aulide:

Οἶσθ' οὖν ὃ δρᾶσον ὦ γύναι; πιθοῦ δέ μοι.

& in Helena:

Οἶσθ' οὖν ὃ δρᾶσον; τὸ πάρος λαθοίμεθα.

& in Ione:

Οἶσθ' οὖν ὃ δρᾶσον; χειρὸς ἐξ ἐμῆς λαβὼν
χρύσωμ' Ἀθάνας, & cetera. sed & alii Attici eodem

modo locuti reperiuntur. vt Aristophanes in Auibus,

Οἶσθ' οὖν ὃ δρᾶσον ὦ τρόχιλε; τὸν δεσπότην
Ἡμῖν κάλεσον.

quare sine controuersia ita etiam in illo ex Hecuba versu legendum est. etiamque illud, quod in Cyclope ita legitur,

Οἶσθ' οὖν ὃ δράσεις, ὡς ἀπαίρωμεν χθονός;

eodem modo emendandum facilè crediderim.

Antelogium quid. Plauti è Menæchmis correctus locus. CAP. XIII.

QVOD dixi suprà, cùm, quid valeret apud Ciceronem, in acta, explicarem, Siciliam eo olim sermone vsam, qui neque planè Græcus, neque planè Latinus, sed quasi cinnus quidam ex vtroq. mistus esset: id & è Cicerone, & è Q. Asconio intelligi potest. Plautus autem, qui iocādi occasionem vndique quæreret, in Menæchmis, quòd ea fabula, vt ipse ait, Sicilissitabat, nomen quoddam finxit è duabus vocibus, altera Latina, & Græca altera iunctum. Antelogium enim dixit pro eo, quod olim Pacuuius dixerat prologium. quod qui non intelligebant, ex Antelogium, fecerunt ante elogium: cùm tamen elogium nihil neque Græcis, neque Latinis significet: vt alibi docebimus. sed præstat Plauti versus subiicere, simul enim alia corrigentur.

Atque adeò hoc argumentum Græcissat tamen:
Verùm non Atticissat, at Sicilissitat.

Pabergensis Plauti corrector, præter cetera peccata, è secundo horum versuum detraxerat particulam, at: deinde cùm animaduerteret, vna syllaba minus esse, quàm requireret lex carminis; pro Sicilissitat, scripsit, Siciliciſsitat. acutè. Siciliciam pro Sicilia hac ratione diceremus. sequitur:

Huic argumento antelogium quoddam hoc fuit.

Idem, vna lepidissima voce lacerata, nullo sensu scripsit, ante elogium. & pro, quoddam, quidẽ. sequitur:

Nunc argumentum vobis demensum dabo,
Non modio, neque trimodio, verùm ipso horreo.
Tanta ad narrandum argumentum est benignitas.

Tanta enim legi debet: nõ, vt in illius libris, tantum. quippe cùm hoc dicat, tantam esse sibi benignitatem ac largitatem ad narrandum argumentum, seque ita illius esse φροιτικὸν, vt daturus sit illud demẽsum, non modio, neque trimodio, verùm ipso horreo. Sed & ex eadem illa, de qua dixi, Siculorum consuetudine, ioco dictum est in eadem fabula, Epidamni nomen iũctum esse ex ἐπὶ, & damnum: quia illuc nemo ferè, nisi damno suo, diuertere soleret. quod omen fugiens populus R. antiquum oppido restituit Dyrrachii nomen. Hæc à me ante hos quindecim annos edita, nuper Cœlius quidam pro nouis ac suis venditauit.

Historia de oraculo quod Peleo redditum est.
Xenophontis locus correctus.

CAP. XIIII.

QVI crebrò Veneri operantur, eorum genitalem humorem liquidiorem, iccircoque minus aptum ad generãdum effici constat. quare inter ea quæ præcipi solent iis qui liberos procreare cupiunt, id quoq. est, vt congressu Venereo non ita frequenter vtantur. atque is erat sensus oraculi quod Aegeo quondam redditum traditur. qui cùm petiisset à deo indicari sibi rationem aliquam, qua pater fieri posset; multos enim iam annos frustrà vxoris hortum conseuerat: responsum hoc tulit:

Ne soluas ex vtre pedem qui prominet, ante
Cecropia pingues quàm sis delatus in agros.

ita enim putaui hos versus reddi vtcunque posse:

Τὸν προὔχοντ' ἀσκοῦ ποδεῶν' ὦ φίλτατε λαῶν
Μὴ λύσαι, πρὶν γουνὸν Ἀθηναίων ἀφικέσθαι.

Vtrem vocabat deus vẽtrem ipsius Aegei: ex quo qui promineret ποδεών, nihil vllo opus est Oedipo ad intelligendum. illo igitur verborũ circuitu præcipiebat, vt se vxori castum & integellum seruaret, afferretque ad eam graues & plenos probatæ pecuniæ loculos. Illud quoque cognitum est & ratione & experiẽtia, si quid gignatur ab iis qui se nimis sæpe in illa palæstra exercẽt, infirmum id atque imbecillum esse: cùm contrà qui parcè ac bono modo id faciunt, robustiores plerumque ac solidiores filios edolent. Quam ob caussam Lycurgus instituerat, vt noui mariti & rarò & furtim congrederentur cum vxoribus: hac ratione iudicans fore, vt & ardentius se mutuo desiderarent, & vegetiores liberos producerent. Xenophontis verba, quibus hoc de Lycurgo exponit, hæc sunt: ἔθηκε γὰρ αἰδεῖσθαι μὲν εἰσιόντα, αἰδεῖσθαι δὲ ἐξιόντα. οὕτω δὲ συνόντων, ποθεινοτέρως μὲν ἀνάγκη σφῶν αὐτῶν ἔχειν, ἐρρωμενέστερα δὲ γίγνεσθαι, εἴπη βλαστοῖεν, οὕτω μᾶλλον, ἢ εἰ διάκοροι ἀλλήλων εἶεν. Recitaui autem illa, vt legi debere censeó, non vt vulgo leguntur. in omnibus enim, quos ego quidem viderim, libris, pro βλαστοῖεν, legitur βλάπτοιεν. qui primo aspectu pusillus error quas Frãcisco Philelpho tenebras offuderit, scient, qui interpretationem illius inspexerint. quin autem verbum βλαστάνειν, ab iis quæ oriuntur è terra, elegantissimè ad homines transferri potuerit, dubitaturum existimo neminem.

Xenophontis alius locus correctus.

CAP. XV.

MVLTA deprauata sunt in Xenophontis libris: plura malè intellecta ab iis qui eos in Latinũ sermonem

nem conuertere studuerũt: quale est quod modò protulimus: itidemque quod nunc prolaturi sumus. sed hoc Xenophontis proprium non est. optimi quique scriptores & Græci, & Latini, quanquam Græci magis, sed tamen & Græci & Latini ita multis vlceribus scatent, vt vix eorum πολλοστημόριον quoddam sanum integrumque permanserit. Indoctorum autem audacia nunquam solutior, nunquam proiectior, quàm nostris temporibus, fuit. Conuertunt, aut inuertunt potius, & peruertunt omnia, philosophos, poëtas, oratores, historicos, rhetores, grammaticos, etiam ea quæ naturam, vt verti possint, non habent: suntque ita impudentes, vt quæ se intelligere profiteri non audent, audeant interpretari. Quo magis laudanda est Petri Victorii, Pauli Manutij, Adriani Turnebi, præclarorum hominum, ac primorum, signiferumque, & aliorum similium industria: qui omne studium suum eò conferunt, vt omnes, καθ' ὅσον οἷόν τε, maculas ex antiquorum monumẽtis eluant; & labore suo laborẽ minuunt iis, qui ex animo aspirant ad veteres illos vero ac serio intelligendos. Equidem neque horum institutum satis laudare, neque illorum impudentiam satis mirari queo: neque satis miserari eorum vicem, quibus, quòd aditum sibi ad fontes patefacere neglexerint, ex impuris illis ac turbulentis talium interpretum lacunis hauriendum est. Sed omittamus hæc, &, quod instituimus, vnum etiam mendum è Xenophonte tollamus. & si enim parum videri potest, cùm tam multa sint, vnum aut alterum tollere: tamen nihil est tam pusillum, quod non auidè accipi debeat, quod quidem ad tam politum, tamque vtilem scriptorem pertineat. Paruum est, quod afferimus; sed magnus is, quem adiuuamus. Ergo in

libello de rep. Lacedæmoniorum, cùm dixiſſet ita inſtituiſſe Lycurgum publica illa ciuium ſuorũ conuiuia,, vt neque deeſſent epulæ, neque ſupereſſent, addit: Πολλὰ δὲ καὶ παράλογα γίγνεται ἀπὸ τῶν ἀργευομένων. οἱ γὰρ πλούσιοί εἰσιν ὅτε καὶ ἄργον ἀντιπαραβάλλουσιν. ὥστε οὔτε ἔρημός ποτε ἡ τράπεζα βρωτῶν γίγνεται, ἕως ἂν διασκηνῶσιν, οὔτε πολυδάπανος. quę verba ita interpretatus eſt Philelphus: Permultaq; quoq. ab otioſis & abſurda patrari ſolent. ac locupletes interdum otioſi ſimilitudinem reddũt. proinde neque vacua cibis menſa vnquam fit, quo ad diſcubuerint; neque item ſumptuoſa. In quo illud primum eſt, quod admirer. crediderit ne reuera, id quod ipſe diceret, è Xenophontis verbis colligi poſſe. ſi enim ita credidit, valde ſtupidus, valdeque imperitus fuit. ſin, cùm ſibi conſcius eſſet, Xenophontem nullo modo hoc dicere: quiduis tamen maluit, quàm inſtitutum omittere, & abiicere illas paucas paginas, quas iam conuertiſſet, & conuertere ſe ad aliquid aliud, quod præſtare poſſet: hoc, inquam, ſi fecit. nolo quicquam aſperius dicere. malo in aliorum cogitationibus relinquere, quo illum nomine fuiſſe dignum putem. Deinde illud libenter ex eo, ſi viueret, quærerem: illa abſurda, quæ patrari ab otioſis diceret, quid tandem ad conuiuia attinerent: aut qua ratione fieret, vt, quia multa abſurda patrarentur ab otioſis, iccirco menſa neque inanis, neque ſumptuoſa eſſet. ſed ego fortaſſe culpandus, qui tam apertam ſtultitiam tam multis verbis inſecter. Locus Xenophontis corruptus eſt. hoc primum. ita autem corrigẽdus videtur: vt pro ἀργευομένων, quod verbum nihili eſt, legamus, ἀγρευομένων: & pro ἄργον, ἄγραν. Ita hoc dicet Xenophon: præter quotidianum illum & legitimum apparatum, multa inexpectata afferri ſolita ab

iis qui

iis qui venati essent. Illi enim libenter ea quæ ceperant, ad publicas illas mensas afferebant. interdum etiam diuites afferre solitos aliquid, quo quasi compensarent aliorum capturam: ne viderentur asymboli venire ad ea fruenda quæ alieno labore parta essent. Hac ratione mensa sine magno sumptu commodè instruebatur.

Particulam οὐ, è quodam loco ex apologia Socratis apud Platonem, delendam videri.

CAP. XVI.

ACCVSATORES Socratis, vt eius orationi fidem detraherent, eamque suspectam iudicibus efficerent, præmonuerant eos, vt cauerent sibi: multum enim eum posse dicendo, & habere eam vim eamq. calliditatem, vt inferiorem caussam dicendo efficeret superiorem. Quare Plato in defensione, quam homini sanctissimo scripsit, ita eum, cupientem amoliri à se illam opinionem, loquentem facit: vt dicat se mirari quid ipsis venerit in mẽtem id dicere, quod ipse statim reipsa refutaturus esset: locuturũm enim non ornatè & exquisitè, sed simpliciter ac populariter, vt soleret. itaque sperare, omnes facilè iudicaturos, se minimè esse, quod illi dixerant, δεινὸν λέγειν. addit deinde: εἰ μὴ ἄρα δεινὸν καλοῦσιν αὐτοὶ λέγειν, τὸν τἀληθῆ λέγοντα. εἰ γὰρ τοῦτο λέγουσιν, ὁμολογοίην ἂν ἔγωγε οὐ κατὰ τούτους εἶναι ῥήτωρ. Sed ego ex illo οὐ κατὰ τούτους, particulam οὐ, delendam putarem: vt hoc diceret Socrates: si illi fortè aliter acciperent nomen eloquentis, quàm vulgus soleret: & eloquentem vocarent non eum qui ornatè diceret, sed eum qui vera loqueretur: se tunc fassurum, se non illo vsitato ac populari modo, sed ex ipsorum sententia rhetorem esse. Marsilius tamen

illud ἐ, agnoſcit, & alio quodam modo exponit: cui non aſſentior.

Emendatus Plauti locus è Milite glorioſo.
CAP. XVII.

PLAVTINI verſus ſunt è Milite glorioſo:

Quid iſtuc quæſo? quid oculo factum eſt tuo?
PL. *Habeo quidem hercle oculum.* PYR. *at læuum dico.* PL. *eloquar.*
Maris cauſſa hercle ego hoc vtor oculo minus.
Nam ſi abſtinuiſſem à mari, tanquam hoc vterer.

in quibus cùm iocus elegantiſſimus, & Plautino digniſſimus ingenio ſubſit, vna litterula deprauata ita eum corrumpit, vix vt à quoquam ſentiri queat. nam cùm Athenienſis ille adoleſcens, qui ornatu nauclerio amicam à milite per fallaciam abducturus venerat, oculum ſibi læuum, ne agnoſceretur, obligaſſet: interrogatus à milite, cur id faceret, vrbaniſſimè reſpondet, ſe id maris cauſſa facere. nam, inquit, ſi amare abſtinuiſſem, eo æquè atque altero vterer. ludit autem militem ambiguitate vocabuli. cùm enim dicere videatur duabus vocibus, ſi à mare abſtinuiſſem; non id dicit: ſed, ſi amare abſtinuiſſem. reuera enim amor ipſi in cauſſa fuerat, vt eo oculo minus vteretur: aut ſaltem ita fingeret. Mare autem ſexto caſu dixiſſe veteres conſtat. Sic Varro:

Clauditur Oceano, Libyco mare, flumine Nilo.

Sed & Ouidius: – *& Libyco*, inquit, *de mare carpat aquam.* ita igitur Plautinus ille verſus legendus eſt:

Nam ſi abſtinuiſſem amare, tanquam hoc vterer.

Hoc quoque pro ſuo nuper edidit Cœlius: ſed Secundus. Ego enim abhinc quindecim annos primus edideram.

Lentos debitores aliter à Cicerone, aliter à Lucilio dictos: Lucilii versus apud Nonium emendati. CAP. XVIII.

LENTOS vsitatè vocamus tardos & segnes: oppo-niq. tum id nomen prompto ac celeri videtur. interdum autem lentum aliter accipimus: vt cùm lentum vimen dicimus: & cùm Virgilius lentam salicem: & *– lento ducunt argento*. lentum enim tum idem valet quod molle, cedens, quodque, quocumque velis, facilè trahi ducíve possit. id denique, quod χαῦνον Græci vocant, Latini non nunquam facile: vt Tibullus:

Fictilia antiquus primùm sibi fecit agrestis
Pocula, de facili composuitq́; luto.

eandem enim qualitatem significauit in luto, quam in cera Plinius, his versibus,

Vt laus est ceræ, mollis cedensq́; sequatur
Si doctos digitos, iussaq́; fiat opus.

flexibilem videlicet naturam quandam, & minimè contumacem. Ad priorem illam huius vocabuli vim respexit M. Tullius, cùm C. Antonium lentum vocauit: *Teucris*, inquit, *illa, lentum sanè negotium.* hoc enim significauit, eum libenter subterfugere, & tergiuersari, & diem ex die ducere, neque promptum esse ad dissoluendum quod deberet: at contrà olim Lucilius lentum soluere acceperat, pro eo, qui facilè solueret, bonumque nomen esset. Credo, quòd lenta quæ sunt, facilè sequuntur quò velis: lentum quoque vocauit eum, qui facilè ad soluendum adduceretur. Versus eius, in quibus hoc vocabulum ita ponitur, extant apud Nonium Marcellum: sed miserè deprauati. sic enim ibi legitur: *Tricones, morosi*

& ad

& ad reddendum duri. Lucilius satyrarum lib. IX. *Lucil. Cotta senex Crassi pater huius pacem magnus fuit triconum, Marius soluere nulli lentus, id est facilis.* Mihi ita legendum videtur: *Tricones, morosi & ad reddendum duri.* Lucilius satyrarum libro IX.

Luciu' Cotta senex Crassi pater huius peracer,
Magnu' fuit trico nummariu', soluere nulli
Lentus, id est, facilis.

Iam qui fuerit ille Cotta, & quî potuerit, nisi fortè per adoptionem, Crassi cuiusquam pater esse; cùm alterum Aurelium, alterum Licinium fuisse verisimile sit: quanquam fieri etiam potest, vt Crassi nomen hoc loco proprium non sit: sed hoc, vtut est, quærant, quibus ista curæ sunt. ego quod potui, præstiti.

Horatii versus è quinto odarum illustrati.
CAP. XIX.

HORATIANI versus sunt ex ode qua εἰρωνευόμενος veniam à Canidia venefica petit:

Vnxere matres Iliæ addictum feris
Alitibus atque canibus homicidam Hectorem:
Postquam relictis mœnibus rex procidit
Heu peruicacis ad pedes Achillei.

variant autem libri veteres: quòd in aliis, *Vnxere*, legitur in aliis, *Luxere.* quam posteriorem scripturam mirificè Homerus confirmat: apud quem Iliados omega, Hectorem relatum ad suos Andromacha, & Hecuba, & Helena θρηνοῦσι, ceteræ autem mulieres ἐπαιάζουσι, καὶ στεναχίζουσι. neq. tamen illa prior repudianda est: cùm constet, vngi solita apud antiquos cadauera, vt diutius integra conseruarentur: eiusque muneris muliebrẽ curationẽ fuisse, vel ex illo Ennii,

Tarquinii corpus bona fœmina lauit & vnxit.

Itaque

Itaque & vrbanus ſcurra Martialis, non illepidum dictum ex eo duxit:

Qui non cœnat, & vngitur Fabulle,
Is vero mihi mortuus videtur.

& quidam Græcus epigrammatum ſcriptor ait, malle ſe viuum madere vnguentis & vino, quàm vtrumq. ſeruare ad exequias ſuas. ſed ea quidem res dubitationem non habet. quare vtro quis modo legerit, peccaturum non crediderim. Id quod ſequitur, *addictum feris alitibus atque canibus*, Homericum eſt: nota enim ſunt illa,

--αὐτοὺς δ' ἑλώρια τεῦχε κύνεσσιν
Οἰωνοῖσί τε πᾶσι. &,
Ον δέ κ' ἐγὼν ἀπάνευθε μάχης πτώσσοντα νοήσω,
Μιμνάζειν παρὰ νηυσὶ κορωνίσιν, οὔ οἱ ἔπειτα
Αρκιον ἐσσεῖται φυγέειν κύνας, ἠδ' οἰωνούς.

epitheton quoque, quo Hector ornatur, ex eodem poëta ſumptum eſt:

— εὖτ' ἂν πολλοὶ ὑφ' Εκτορος ἀνδροφόνοιο
Θνήσκοντες πίπτωσι. &,
Θεσπεσίῳ ἀλαλητῷ ὑφ' Εκτορος ἀνδροφόνοιο
Φεύγοντες. itemque,
Εκτορος ἀνδροφόνοιο κάρη μετὰ χερσὶν ἔχουσα.

languidius tamẽ, &, vt ita dixerim, eneruatius eſt Latinum, quàm id Græcum vnde expreſſum eſt. ἀνδροφόνος enim ſignificari videtur is, qui viris fortibus in acie animam eripiat: at homicida magis eſt ἀνθρωποκτόνος. vt quantum inter hominem & virum intereſt, tantum inter hæc duo epitheta intereſſe videatur.

Declaratus locus quidam è Ciceronis Hortenſio. CAP. XX.

CICERONIS ex Hortenſio apud Nonium hæc verba

verba referuntur. *An cùm videat me, & meas comites, fortitudinem, magnitudinem animi, patientiam, constantiam, grauitatem, fidem, ipsa se subducat?* quamuis autem liber ipse non extat; tamen non est difficile homini in Ciceronis scriptis exercitato videre, quorsus illa dicta essent. Erat enim magnis inter philosophos agitata contentionibus quæstio: posset ne quis in tormentis beatus esse. Theophrastus dixisse putabatur, vitam beatam in rotam non ascendere. Stoici contrà pugnabant: &, qui beatitudinem in sola virtute ponerent, acerrimè defendebant, etiam in sæuissimis asperrimisq; cruciatibus, hominem virtute præditum beatum fore. Vtebantur autem ad eam sententiam illustrandam, & subiiciendam ante oculos quadam imagine: vt dicerent, cùm chorus ipse virtutum raperetur ad tortorem, beatam vitam non subducere se, neque manere extra ostium, sed illas vsque comitari. Cicero igitur aut iustitiã, aut quam aliam virtutem, sed iustitiam, vt puto, ea de quibus agitur verba dicentem fecerat. id ita esse cognoscitur è v. Tusculanarum, vbi Cicero ipse ita loquitur: *Quid igitur? sola ne beata vita quæso relinquitur extra ostium limenq; carceris, cùm constantia, grauitas, fortitudo, sapientia, reliquaq; virtutes rapiantur ad tortorem, nullumq; recusent nec supplicium, nec dolorem?* & in eodem libro: *Dabit, dabit, inquam, se in tormenta vita beata, nec iustitiam, temperantiam, in primisq; fortitudinem, magnitudinem animi, patientiam prosecuta, cum tortoris os viderit, cõsistet, virtutibusq; omnibus sine vllo animi terrore ad cruciatum profectis, resistet extra fores, vt antè dixi, limenq; carceris.* Possé multo plura colligere, quæ hoc verum esse ostenderent: sed hæc satis esse duco.

M. ANTONII MVRETI

AD HIPPOLYTVM ESTENSEM S. R. E. CARDINALEM ILLVSTRISSIMVM,

VARIARVM LECTIONVM LIBER QVARTVS.

Historia de Pindaro poëta, multato à suis, ornato ab Atheniensibus.

Cap. I.

PAVSANIAS in Atticis narrat, Athenienses, quòd à Pindaro in quodam asmate laudati essent, tãti fecisse ampli illius ac grandiloqui poëtæ testimonium, vt & dona ei plurima ob id miserint, & statuam in ciuitate sua statuerint. Non igitur mirum est, si illis temporibus multi ac præstantes poëtæ fuerunt; cùm qui ea facultate excellebant, & maximis muneribus honestarentur, & honoribus amplissimis mactarentur. ætate nostra vocalis ille olim Musarum chorus conticuit; quæque auaritia marsupia potentium clusit, eadem venas Heliconij liquoris obstruxit. Sed quod de Pindaro perstringit Pausanias, id fusius edisserit in quadam epistola Æschines. Ait enim illum, cùm Atheniensium vrbem commendasset his verbis, *αἴτε λιπαραὶ ϗ ἀοίδιμοι Ἑλλάδος ἔρεισμ' Ἀθᾶναι*, multatum esse à ciuibus suis, ægreferẽtibus, alienis eum potius, quàm suis, illam tantam laudem dedisse. quod vbi resciuete Athenienses, confestim miserunt ei duplum eius pecuniæ,

pecuniæ, quam multæ nomine erat exactus: ipsumq́. ænea statua ornarunt. ea statua visebatur Æschinis ætate ante regiam porticum: sedens Pindarus cum pallio, & diademate, lyram tenens: & supra genua apertum librum.

Quod Aristoteles sensit de iis qui seipsos interficerent, Euripidis testimonio confirmatum.
CAP. II.

CVM vulgò crederetur, viri fortis esse, mortem sibi cōsciscere potiùs, quàm graue aliquod & acerbum malum perpeti: sapienter animaduertit Aristoteles, falsam esse illam hominum opinionem: eosque qui ita facerent, non modò fortes, sed ignauos, paruique & abiecti animi habendos pronuntiauit. docét enim, se id quod fugiunt, ferre non posse, neque pares esse ei casui sustinendo, propter quem vitam relinquunt. id autem effeminatam potius animi mollitiem, quàm magnitudinem arguit. Disputauit eadem de re doctissimè ac sapientissimè diuus Aurelius Augustinus lib. I. De ciuitate Dei, multisque rationibus ostendit, Lucretiam, Catonem, ceterosque eiusmodi, frustra in historiis à fortitudine laudari. longius etiam progressus, demonstrauit nullam esse posse bono ac sapienti viro ἐξαγωγὴν, vt Stoici loquebantur, εὔλογον. Sed & Euripides id antè docuerat: qui Herculē primò facit succumbentem magnitudini eius doloris quē hauriebat è cæde vxoris & liberûm, quam ipsemet, furore diuinitùs immisso correptus, perpetrauerat: & ob id è vita discedere meditantem: deinde redeuntem ad se, & mutantem consilium, verentem, ne id sibi ignauiæ ascriberetur, si lucem relinqueret, tanquam ægritudini impar ferendæ. Aristoteles ita

hac de re ſcribit, lib. III. νικομαχείων· Τὸ δ' ἀποθνήσκειν, φεύγοντα πενίαν, ἢ ἔρωτα, ἤ τι λυπηρὸν, οὐκ ἀνδρείου, ἀλλὰ μᾶλλον δειλοῦ. μαλακία γὰρ τὸ φεύγειν τὰ ἐπίπονα. καὶ οὐχ ὅτι καλὸν, ὑπομένει, ἀλλὰ φεύγων κακόν. Eurip. autem verſus hi ſunt:

Ἐσκεψάμην γὰρ, καίπερ ἐν κακοῖσιν ὤν,
Μὴ δειλίαν ὄφλω τιν', ἐκλιπὼν φάος.
Ταῖς συμφοραῖς γὰρ ὅστις οὐχ ὑφίσταται,
Οὐδ' ἀνδρὸς ἂν δύναιθ' ὑποστῆναι βέλος.

ſed & apud Martialẽ memini eſſe epigramma quoddam in hanc ſententiam: cuius hæc clauſula eſt:

Rebus in aduerſis facile eſt contemnere vitam.
Fortiter ille facit qui miſer eſſe poteſt.

Correctus Ciceronis locus è libro tertio De legibus.
CAP. III.

De tribunicia poteſtate longa & copioſa eſt diſputatio apud Ciceronem lib. III. De legibus. nam cùm illam Q. Cicero peſtiferam & exitioſam eſſe dixiſſet; reſpõdens Marcus, multa ei vitia ineſſe non negat: ſed quæ tamen facilè compenſentur pluribus & maioribus bonis: eo maximè, quòd nihil ea vtilius cogitari potuerit ad plebem cũ patribus in concordia continendam. tum diſſoluens ea quæ Quinctus aduerſus eam dixerat, ita loquitur: *At duo Gracchi fuerunt. & præter eos, quamuis enumeres. multos licet, cùm deni crearentur: nullos in omni memoria reperies pernicioſos tribunos: leues, etiam non bonos fortaſſe plures. inuidia quidem ſummus ordo caret.* Sed habet dubitationem, quid ſit quod Cicero ait, *Cùm deni crearentur.* ita enim loqui, quaſi deni creari deſierint, videtur. Neque melius, aliquanto etiam deterius, videtur, quod Adrianus Turnebus ſcripſit, qui locum hunc ita edidit: *At duo Gracchi fuerunt? & præter*

eos, quamuis enumeres multos, licet. Cùm deni creantur, nullos in omni memoria, &c. quaſi aliquando deni creentur, aliquando aliquo alio numero: &, cùm deni creantur, tum nulli pernicioſi reperiantur. quod ſi eſſet, ne mirificam ille vim numerus habuiſſet. ego addendam particulam, non: & totum locum ita legendum puto: At duo Gracchi fuerunt. Et præter eos quamuis enumeres multos licet, cùm deni creentur. Non nullos in omni memoria, &c. Illud enim, At duo Gracchi fuerunt, quaſi ex Quincti perſona Cicero dicit. Deinde reſpōdens ait, non eos tantùm proferri poſſe, verumetiam eorum ſimiles quamuis multos. neque id mirum eſſe, cùm deni creentur. etenim in tanto numero, non eſt mirabile plures improbos extitiſſe, quàm in iis magiſtratibus qui bini creabantur. Tum ſubiungit: ſi euoluantur annales, & antiquitatis memoria replicetur; nonnullos repertum iri pernicioſos tribunos: leues aut etiam non bonos fortaſsè plures. Hoc tamen magnum bonum in tribunatu ineſſe: quod efficit, vt ordo ſenatorius inuidia careat. Nullos autem in omni memoria pernicioſos tribunos fuiſſe, nemo, opinor, niſi planè ἀνιστόρητος dixerit.

De veteri prouerbio, quo dicebatur, quod pulchrum eſt, placere. CAP. IIII.

QVÆ pulchra ſunt, habere eam vim, vt ſtatim conſpecta, omnium ſibi voluntatem cōcilient, amoremque adiungant, nemini ignotum eſſe, niſi communis ſenſus experti, poteſt. Itaque ſcitum eſt illud Ariſtotelis, qui interrogatus ab aliquo, quî fieret vt pulchri tam facilè ab omnibus amarentur: cæci eam interrogationem eſſe reſpondit. & Græci ſapienter ſua lingua pulchro ex eo indidere nomen, quòd omnes ad

tes ad se alliciat: dixerunt enim καλὸν, παρὰ τὸ καλεῖν, ὅτι πάντας ἐφ' ἑαυτὸ καλεῖ. Testati sunt idem vulgato olim prouerbio: quo dicebant, quod pulchrum esset, id demum amicũ esse. eo vsus est Euripides in Bacchis: vbi hic versiculus legitur,

Ο, τι καλὸν φίλον ἀεί.

& Plato in Lyside: Αλλὰ τῷ ὄντι αὐτὸς ἰλιγγιῶ ὑπὸ τῆς τοῦ λόγου ἀπορίας, καὶ κινδυνεύει, κατὰ τὴν ἀρχαίαν παροιμίαν, τὸ καλὸν φίλον εἶναι. Eius autem originem ad Musas & ad Gratias referunt: quæ cùm conuenissent ad nuptias Cadmi & Harmoniæ, pulchrum carmẽ, quo ea sententia contineretur, immortali ore cecinerint: nouæ nuptæ pulchritudinem, vt verisimile est, commendantes. Hoc de sapientissimo poëta Theognide cognouimus: cuius hæc sunt,

Μοῦσαι καὶ Χάριτες, κοῦραι Διὸς, αἵ ποτε Κάδμου
Ες γάμον ἐλθοῦσαι, καλὸν ἀείσατ' ἔπος.
Ο, τι καλὸν φίλον ἐστὶ, τὸ δ' οὐ καλὸν οὐ φίλον ἐστί.
Τοῦτ' ἔπος ἀθανάτων ἦλθε διὰ στομάτων.

nam ad illas nuptias venisse diuos, testatur etiam Euripides in Phœnissis:

Αρμονίας δέ ποτ' εἰς ὑμεναίους
Ηλθον οὐρανίδαι.

Sed & Hellanicus, & Apollodorus Musas cecinisse in nuptiis Cadmi, ad easque conuenisse diuos, & nouæ nuptæ munera obtulisse scripserant.

De loco quodam Varronis aduersus Petri Victorij sententiam disputatum. CAP. V.

POSVI iampridem magnum studium in iis fragmentis M. Varronis, quæ dispersa passim apud veteres grãmaticos, ac præcipuè apud Nonium leguntur. magis autem mihi placere meum illud studium cœpit: Posteaquam Petri Victorij (quem ego homi-

nem, etsi sæpè ab eo dissentio, longè tamen facio plurimi) Variarum lectionum libri præclari sanè & vtiles in lucem prodierunt. Laudat enim ille pluribus locis eos qui id faciunt: datque plurimas luculentas significationes diligentiæ quam ipse in iisdem illis fragmentis reconcinnandis adhibuerit. sed ita contigit, vt multos locos, quos ego cōiectura tantùm vsus emendare conatus eram, ipse postea longè aliter à se emendatos ediderit. quare etsi non sum tam stultus, vt me cogitem tanto viro ἀντιπαραβάλλειν, proferam tamen veteres quasdam opiniones meas; vt de iis cum ab aliis, tum ab ipso in primis Victorio iudicetur. Citantur igitur illa è Varrone Margopoli, περὶ ἀρχῆς: *Cui celer die nos lemmatos logos Antipatri Stoici filius rutro caput displanat*. quæ cùm corrupta esse appareat, putat Victorius legendū esse dilemmatos logos. Sed ea coniectura mihi quidem parùm digna auctore suo videtur. primùm, quòd nimium recedit à vetere scriptura. Deinde quòd Antipater logis vtebatur non dilemmatis, sed monolemmatis. vt testatur Alexander his verbis: οὓς γὰρ οἱ περὶ Ἀντίπατρον μονολημμάτους συλλογισμοὺς λέγουσιν, οὐκ εἰσὶ συλλογισμοὶ, ἀλλ᾽ ἐνδεῶς ἐρωτῶνται. quæ verba ille cùm ad stabiliendam coniecturam suam attulit, videtur suo se gladio, quod aiunt. Nam dilemmati quidem syllogismi sunt ex Aristotelis sententia. quis est enim ita hospes in analyticis, vt nesciat, duo lemmata præcedere ad efficiendam conclusionem? Sed quid in hac re pluribus moror? Ego, nihil addens, nihil detrahens, locum ita legendum semper credideram: neque sanè me sententiæ pœnitet. Cui celer δι᾽ ἑνὸς lemmatos logos. Idem enim puto esse λόγους μονολημμάτους, & λόγους δι᾽ ἑνὸς λήμματος. cuius rei volo Victorium ipsum iudicem esse.

Fra-

Fragmentum Varronis è Marcipore, quo tempestas eleganter describitur.
CAP. VI.

ATTEXAM etiam huic loco elegantem quandam descriptionem tempestatis, quę versibus iambicis inclusa, apud eundem grammaticum, è Varronis Marcipore legitur; sed diuulsa. neque tamen quenquam puto infitiaturum, eam à me rectè & verè coniūctam esse. est autem hæc:

Nubes aquali frigido velo leues
Cæli cauernas aureas subduxerant,
Aquam vomentes inferam mortalibus.
Ventiq́; frigido se ab axe eruperant
Phrenetici, septem trionum filii,
Secum ferentes tegulas, ramos, syrus.

mutaui pauca quædam: tutò, ni fallor. sed tamen indicabuntur. Aurea, in vulgatis libris legitur, non, aureas: & frigidos, vbi scripsi, frigido se: &, erumpebant, non, eruperant. sed hoc posterius verum esse demonstrat carminis lex, & præterea orationis ipsius ἀκολουθία, propter illud, subduxerant.

Enniani versus ex Euripide expressi. notata Nonii inconstantia. CAP. VII.

CERNERE, ait Nonius, amittere. Varro γέροντος διδασκάλου. *Non vides, apud Ennium esse scriptum, ter sub armis malim vitā cernere, Quàm semel modò parere?* Sed falsam esse & ineptam illam eius verbi declarationé, ipsomet, qui eam attulit, teste peruincam. cùm enim paulo pòst docuisset, cernere, nō nunquā esse idem, quod dimicare, aut contendere: ei rei probandæ hoc exemplum subiicit. Ennius Medea exule:

Nam ter ſub armis malim vitam cernere.

Hoc autem Euripides, ex quo illam fabulam verterat Ennius, dixerat, παρ᾽ ἀσπίδα στῆναι. cùm enim Medea multa queſta eſſet de infelicitate mulierum: addit, errare eos, qui putant, melius agi cum mulieribus, quàm cum viris; propterea quòd illæ domi vitam ſine periculo exigant: cùm viris ſæpe ſit de vita in bello dimicandum. ſe enim, ſi optio detur, malle ter vitam ſub armis, vt locutus eſt Latinus poëta, cernere, quàm ſemel parere. Euripidi verſus ſubiiciam:

Λέγουσι δ᾽ ἡμᾶς, ὡς ἀκίνδυνον βίον
Ζῶμεν κατ᾽ οἴκους, οἱ δὲ μάρνανται δορί,
Κακῶς φρονοῦντες· ὡς τρὶς ἂν παρ᾽ ἀσπίδα
Στῆναι θέλοιμ᾽ ἂν μᾶλλον, ἢ τεκεῖν ἅπαξ.

Emendati Varronis loci duo.

CAP. VIII.

ARISTOTELES libro tertio ad Nicomachum, homines intemperãtes & aſotos, cùm in iis voluptatibus verſari dixiſſet quæ cõmunes ſunt nobis cum mutis animantibus, iis nempe, quæ guſtatu percipiuntur, quæque tactu; addit poſtea, eos guſtatu aut nihil omnino, aut perparum vti. cùm enim gurgites illi ita vinum in guttur ſuum quaſi in vtrem aliquem inuergant, nihil curantes, niſi vt quamplurimum exhauriant, propè vt percolando vino nati eſſe videantur; non admodum poſſunt eiùs ſuauitatem guſtando percipere: cùm contrà delicati & elegantes homines, qui grato illo liquore linguam ſibi ac palatum probè titillari volunt, paulatim eum in gurgulionem inſtillent veriùs, quàm infundant, guttatim propè ducẽtes: etiam antequam bibant, oculis poculũ ſæpe ac naribus admouentes, nulla vt ſit in eo particula

ſuauitatis, quam non ipſi accuratè exprimant, exquiſiteque perſentiant. quod in Euripidi Sileno optimè cerni poteſt. id non faciunt, qui gutture tantùm pro infundibulo vtuntur. Hoc autem auguror dixiſſe etiam Varronem in ea ſatyra quæ inſcribebatur, Eſt modus. matula. περὶ μέθης. inde enim citantur hæc: *Quis in omni vita helio ποτῷ olfacit temetum?* quæ ego ita quodammodo legenda cenſuerim; *Quis in omni vita heluo probè olfacit temetum?* poteſt autē aut propriè vſus eſſe olfaciendi verbo, aut etiam illud ad guſtatum tranſtuliſſe. Sed haud alienum fore puto, ſi ex eadem ſatyra verſus aliquot attulerim, quibus vinum elegantiſſimè celebratur.

Vino nihil iucundius quidquam cluit.
Hoc ægritudinem ad medendam inuenerunt.
Hoc hilaritatis dulce ſeminarium.
Hoc continet coagulum conuiuia.

Duo verſus Horatii conuerſi è Simonide.

CAP. IX.

DUDUM admonui, verſum illum Horatianum,

Mors & fugacem perſequitur virum,

ad verbum expreſſum eſſe è Simonide; illum enim ita ceciniſſe:

Ὁ δ' αὖ θάνατος ἔφικε καὶ τὸν φυγόμαχον.

nunc cùm in alium inciderim, qui itidem ex eodem poëta conuerſus eſt, annotandum duxi. eſt igitur Horatii quidem hic:

Quicunque terræ munere veſcimur:

Simonidis verò, Εὐρυέδους ὅσοι καρπὸν αἰνύμεθα χθονός.
qui ex Homero, vt videtur, ſumſerat:

Εἰ δέ τις ἐσσὶ βροτῶν, οἳ ἀρούρης καρπὸν ἔδουσι.

reperitur autem Simonideus apud Platonem in Pro-

tagora. & apud Plutarchum in commẽtario De communibus notionibus aduersus Stoicos: sed lacer & mutilus. Vtinam exstarent veterum illorum lyricorum poëmata. non dubito, quin propemodum omnia ornamenta, quibus Horatius splendet, ab eis corrogata esse constaret.

Sententiæ cuidam Ouidianæ allata similis ex Euripide. CAP. X.

OVIDIVS in epistola quadam earum quas scripsit exul, cùm multa incommoda collegisset, quæ in tali fortuna obstarent sibi carmen pangere cupienti, illud etiam ponit, quòd tristitia & mærore confectus esset, cùm carmina sint opus hilaræ mentis, serenoque, vt ipse loquitur, animo deducta proueniant. Idem autem multis antè sęculis dixerat & Euripides: addideratque hanc caussam; quòd qui domesticis ac propriis doloribus angitur, alios delectare non possit. Sed præstat, vt versus quibus ea sententia continetur, ascribam. Sunt autem ἱκετίσι:

Τόν θ' ὑμνοποιὸν, αὐτὸς ἂν τίκτῃ μέλη,
Χαίροντα τίκτειν. ἢν δὲ μὴ πάσχῃ τόδε,
Οὔτοι δύναιτ' ἂν οἴκοθέν γ' ἀτώμενος,
Τέρπειν ἂν ἄλλους. οὐδὲ γὰρ δίκην ἔχει.

Vtrum igitur Ouidius ad illa Euripidea respexerit, an idem ipsi, quod illi, in mentem venerit, incertum est. idem certè vterque dixit.

Quod Aristoteles in antiquis dicendi magistris reprehendit, idem Isocrates antea reprehendisse ostenditur. CAP. XI.

NON primus Aristoteles accusauit eos, qui ante ipsum de arte rhetorica scripserant, quòd cùm vna eadem-

eademque sit methodus deliberatiui generis & iudicialis, illi, relicto eo in quo multo plus inerat dignitatis, tractandarum modo caussarum forensium se rationem tradere professi essent, omnesque præceptiones suas ad id vnum genus contulissent. Sed & Isocrates antea idem reprehẽderat, insignemque eorum fuisse stultitiam ostenderat, qui arti suæ nomen ab ea parte quæ odiosissima erat, indidissent: cùm tamen artis rhetoricæ præcepta nihilo magis ad lites iudiciarias, quàm ad quodlibet aliud orationis genus pertineant. fecerant igitur, quod illos potius facere decuerat, qui ei facultati odium conciliare vellent. qui enim infensi sunt alicui disciplinæ, eamque in odium adducere cupiunt; si quid in ea est odiosum ac molestum, ab eo potissimum eam appellare consueuerunt: contraque qui eam se aut tenere, aut docere profitentur, solent, quod ipsa in se pulcherrimum ac speciosissimum habet, ex eo ipsi nomen imponere. Vtriusque verba, si quis requirit, apponam. Aristoteles igitur ita scribit libro primo τῆς ῥητορικῆς τέχνης· Διὰ γὰρ τοῦτο, τῆς αὐτῆς οὔσης μεθόδου περὶ τὰ δημηγορικά, καὶ καλλίονος, καὶ πολιτικωτέρας τῆς δημηγορικῆς πραγματείας οὔσης, ἢ τῆς περὶ τὰ συναλλάγματα, περὶ μὲν ἐκείνης οὐδὲν λέγουσι· περὶ δὲ τοῦ δικάζεσθαι, πάντες πειρῶνται τεχνολογεῖν. Isocrates autem in Oratione aduersus sophistas: λοιποὶ δέ εἰσιν ἡμῖν οἱ πρὸ ἡμῶν γενόμενοι, καὶ τὰς καλουμένας τέχνας γράψαι τολμήσαντες, οὓς οὐκ ἀφετέον ἀνεπιτιμήτους, εἴ τινες ὑπέσχοντο δικάζεσθαι διδάξειν, ἐκλεξάμενοι τὸ δυσχερέστατον τῶν ὀνομάτων. ὃ τῶν φθονούντων ἔργον ἦν λέγειν, ἀλλ' οὐ τῶν προεστώτων τῆς τοιαύτης παιδεύσεως. καὶ ταῦτα, τοῦ πράγματος, καθ' ὅσον ἐστὶ διδακτόν, οὐδὲν μᾶλλον πρὸς τοὺς δικανικοὺς λόγους, ἢ πρὸς τοὺς ἄλλους ἅπαντας, ὠφελεῖν δυναμένου.

Antiqui quoties die cibum sumpserint. CAP. XII.

FALSA multorum animos occupauit opinio, veteres semel tantùm die cibum sumpsisse. quam, vt puto, conceperunt è verbis Platonis, qui in illa nobili epistola ait, displicuisse sibi, quòd in Sicilia bis die saturi fierent. Sed aliud est, capere cibum, aliud ἐμπιπλᾶσθαι. Ego in Græcorum commẽtariis reperio, quater die ipsos cibo ac potu corpus reficere solitos: quod etiam hodie multis locis fit apud quasdam transalpinas nationes. primùm quidem diluculo. id vocabant ἀκρατισμὸν, aut ἀκράτισμα: quòd non dilutum, sed merum, vt ait Ausonius, merum biberent: aut etiam διανηστισμὸν, quam vocem vnà cum re ipsa nostrates retinuerunt. sequebatur ἄριστον: ita dictum, quòd postea oporteret ἀριστεύειν. inde ἑσπέρισμα: cuius hora erat, cùm iam noctesceret, antequam tamen contenebrasset. postremò δεῖπνον, aut δόρπον, aut ἐπιδορπίς. aliter tamen hæc ab aliis traduntur: sunt enim, qui tantùm tria agnoscant, ἄριστον, δεῖπνον, δόρπον. & de ipso τοῦ δείπνου tempore ac nomine non omnes idem sentiunt: omninoque confunduntur hæc apud veteres. In Romanis scriptoribus reperio silatum, siue ientaculum, prandium, cœnam, vespernam. miror autem, quid sibi voluerint, cùm sili vinum condirent: iucunditatem ne aliquam in eo, an salubritatem spectauerint.

Terentianus versus imitatus è Cæcilio. loci cuiusdam è quarta Tusculana vulgata scriptura aduersus Nonium defensa. item eiusdem grammatici alia quædam improbata. Correctus locus è libro quarto, De finibus. CAP. XIII.

VERSVS est Terentii, in fabula quæ inscribitur Adelphœ, in extremo:

Quod

Quod proluuium, quæ istæc subita est largitas?
cùm autem constet, multa sumpsisse eum è veteribus poëtis Latinis: non iniuria credi potest, in hoc versu Cæcilium imitatus esse. eius enim est illud ex Hypobolimæo: *—— mea rastraria,*
Quod proluuium, quæ voluptas, quæ te lactat largitas?
Hunc versum citat Nonius exponens, quæ sit vis verbi, lactare: apud quem tamen, vitio librariorum, Cœlius, non Cæcilius legitur. sed enim quem ibidem Ciceronis è quarta Tusculana adducit locum, melius in vulgatis libris legi, quàm quomodo ipse vult, arbitror; ostendit enim se ita legere, *Voluptati maleuolentia lactans malo alieno, delectatio, iactatio, & similia.* melius autem vulgo legitur, *maleuolentia lætans malo alieno.* non enim dubium est, quin Cicero expresserit Græcum vocabulũ ἐπιχαιρεκακία. Sed multa eo modo & apud Nonium, & apud eiusdem classis alios parum emendatè leguntur; quale est illud ex Academicis, *Qui enim serius honores adhamauerunt; in quo quis est, qui aliquem sermonis Romani sensum habeat, quin multo malit, adamauerunt?* eius generis est & illud quod apud eundem Nonium legitur, *Coniectarium, efficax, perfectum.* M. Tullius De finibus bonorum & malorum lib. IIII. *Illud verò minimè coniectarium, sed in primis hebes illorum.* Hæc ille. Sed profectò aut locum ipsum non legerat, aut quid eum hominis fuisse dicam, nescio, si, cùm legisset, non animaduertit, *consectarium*, non *coniectarium*, legendum esse: eámque vocem neque efficacis, neque perfecti significationem vllam habere. Vtcunque autem sit, præclarè agitur cum quibusdam Grammaticis, quòd tam multa eorum qui ab ipsis citantur, auctorum monumenta perierint. perierant ipsi, nisi illa periissent.

periiſſent. emolumento mihi tamen alicui hoc quoque loco Nonius fuit; lumen enim prætulit ad locum illum è libro quarto De finibus corrigendum. neq. pigebit, hoc quicquid eſt lucelli ac quæſticuli communicare cum ceteris. Ciceronis igitur verba ita in vulgatis libris leguntur: *Illud verò minimè conſectarium, ſed in primis hebes, illorum ſcilicet nominum gloriatione dignam eſſe beatam vitam, quæ non poſſit ſine honeſtate contingere, vt iure quiſquam glorietur.* Quare primum miratus ſum, quid ita veniſſet in mentem Nonio, vt in voce, illorum, ſiſteret: curq; non aut eam omiſiſſet potius, aut aliquanto longiùs progreſſus eſſet. deinde attentius cogitanti illud quoque loquendi genus inſolens viſum, illorum ſcilicet nominum gloriatione dignam. etenim, gloriatione dignũ, apud Ciceronem reperias: dignum gloriatione alicuius nominis, non videor legiſſe. Quid plura? cœpi ſuſpicari, voces illas duas, ſcilicet nominum, ſuppoſiticias eſſe; &, delapſas ex aliquo gloſſemate, locum occupaſſe non ſuum. pòſt autẽ idem illud non iam ſuſpicatus ſum, ſed ita viſus videre, vt ea quæ cernuntur oculis; inſpecto vetere libro, in quo erat, Illorum ſcilicet nominum aut Stoicorum gloriatione &c. quis eſt enim, qui dubitet, quin totum illud, ſcilicet nominum, aut Stoicorum, magiſtri fuerit ἀμηχανοῦντος, καὶ ἀποροῦντος, & illud, illorum, quò referri diceret, ambigentis? comprobauit autem ille, quicunque fuit, exemplo ſuo Euripidis dictum: poſteriorem enim cogitationem habuit ſapientiorem. ſed & in eodem libro ſcriptum erat paulo pòſt, quòd non poſſit, non, vt in aliis, quæ non poſſit. Quare ἀναμφισβητήτως ita legendum eſt: *Illud verò minimè conſectarium, ſed in primis hebes illorum; gloriatione dignam eſſe beatam vitam:*

quòd

quòd non possit sine honestate contingere, vt iure quisquam glorietur. Atque hoc ita esse, magis, qui magis considerauerit, iudicabit.

Theriacam olim bibi solitam, verùm non videri: emendatus Varronis locus.
CAP. XIIII.

PROFECTO quo quisq. plus auctoritatis habet in litteris, eo solicitiùs ac circumspectiùs cauere debet, ne quid sibi, quod parum exploratum habeat, excidere patiatur. nam leues ac cõtempti homines, cùm tale aliquid designant, facilis iactura est. non est verendum, nequis eos sequatur duces. horum vt maximo quisque in pretio est; ita maximo periculo peccat. sed humanus animus nouitatis studio ducitur. eius interdum specie illectus, neque satis id quod obiectum est attendens, vana pro veris, pro solidis inania amplexatur. Equidem de Petro Victorio nihil à me, nisi vt de viro summa doctrina prædito, dictum velim. neque aliter decet: qui non fateri tantùm, sed præ me ferre etiam ac prædicare soleam, tantum me ex illius vigiliis cepisse fructus, quantum ex alii, qui hoc tempore vixerit, neminis. sed cogor interdum, quod bona ipsius pace ac venia dictum sit, plusculum in eo diligentiæ & accurationis desiderare. Nam quale tandem est, quod de Leda matre Helenes prodidit? eam, Euripidem facere, in leænam esse conuersam: cùm in eadem illa tragœdia, vnde ipse se mirificam illam metamorphosin eruere putauit, tam sæpe legatur, Ledã laqueo sibi elisisse fauces, præ dolore quem è filiæ dedecore perceperat. sunt enim hi versus in ipsa embasi:

Ελέ. ἀπωλόμεσθα. θεσίας δ' ἐςὶ κόρη;

Τεῦ.

Τεῦ. Λήδαν ἔλεξας; οἴχεται θανοῦσα δή.

Ελέ. Οὔπω νιν Ἑλένης αἰσχρὸν ὤλεσε κλέος;

Τεῦ. φασὶ, βρόχῳ γ' ἅψασαν εὐγενῆ δέρην.

Itaque Helena ipſa paulo pòſt mala ſua percenſens, ita de matris morte loquitur:

Λήδα δ' ἐν ἀγχόναις
Θάνατον ἔλαβεν αἰσχύ-
νας ἐμᾶς ὕπ' ἀλγέων.

ſic enim legendum puto. & chorus ἐπαιάζων·

Μάτηρ μὲν οἴχεται.

locum autem illum, quem ipſe de Leda accepit, de Calliſtone accipiendum eſſe, vel cęco appareat. quid, quod in primo de Oratore, actionibus, ſine vllo certo argumento, legi voluit? vbi noſter poſtea Duarenus, cretionibus, legendum eſſe demõſtrauit. ac ſunt ſanè in illis Variarũ lectionũ libris eiuſmodi plura, quàm vellem. valde enim eius viri gloriæ faueo. ſed quod libro primo de theriaca prodidit, id, quia errorẽ obiicere alicui poteſt, diſſimulandum non videtur. Ait enim theriacam videri olim bibi ſolitam: quare neceſſe eſſe, vt tum liquidior fuerit: hoc enim tempore craſſiorem ac duriorem conformari. hoc elici ex verbis M. Varronis, quæ leguntur apud Nonium, è libro De liberis educandis. ſunt autem hæc: *Vel maximè illic didici, & ſitienti, theriacam, mulſum; eſurienti, panem cibarium, ſiligineum: & exercitato ſomnum ſuauem*. Non, ita viuam, poſſum ſatis mirari, hoc Victorium, talem ac tantum virum, dixiſſe. primum enim vbi tandem verbum vnum de iſta liquida theriaca legerat? nam noſtram quidem, quæ, vt opinor, & veterum fuit, cuiuſmodi ſit, omnes agyrtæ ac pharmacopolæ ſciunt. deinde cùm conſtet, ibi Varronem vulgares, & plebeios cibos lautis & opiparis opponere: quæro,

re: quæro, cui ſe hoc probare poſſe ſperauerit, tenues olim & egenos homines, vt panem cibarium eſſe, ita theriacam, amaram videlicet quandam & triſtem potionem, bibere ſolitos. quam quidem cuicuimodi fingas, oportebit, vt reor, pluris venire, quàm mulſum, quaſi verò aquam gratis ſumere non præſtiterit, quàm emere quod torqueret. nam ſi amarum aliquid è medicinis quærebat, quod mulſo opponeret; debuit ſanè eadem ratione ſiligineo pani opponere, non panem cibarium, ſed agaricum, aut colocynthidas. Ego quod ſenſeram de illo Varronis loco, antequam Victorius Variarum lectionum libros ederet; idem nūc quoque ſentio: idque nunc aperiam, vt ex contentione, vtra verior ſententia ſit, exiſtimetur. Puto igitur ita legendum eſſe: *Vel maximè illic didici, ſitienti videri acam mulſum, eſurieti panem cibarium ſiligineum, & exercitato ſomnum ſuauem* Nam è duabus vocibus, ſitienti videri, ſuſpicor factum ab imperitis librariis, ſitienti teri. Acam autē pro, aquam, antiqua ſcriptura eſt: vt loci, pro loqui: coad, pro quoad: cotidie, pro quotidie. Hoc igitur dicet Varro, ſe illic didiciſſe, ſitienti videri aquam mulſum. quæ coniectura ſi cui diſplicet, ipſe meliorem afferat. quiduis certè potius, quàm vt illam liquidam theriacam ſorbeamus. Crediderim autem, Varronem, cùm illa ſcriberet, reſpexiſſe ad hunc locum Xenophontis è primo παιδείας· εἰ δέ τις αὐτοὺς οἴεται ἢ ἐσθίειν ἀηδῶς, ὅταν κάρδαμον μόνον ἔχωσιν ἐπὶ τῷ σίτῳ, ἢ πίνειν ἀηδῶς, ὅταν ὕδωρ πίνωσιν, ἀναμνησθήτω, πῶς ἡδὺ μὲν μάζα, καὶ ἄρτος πεινῶντι φαγεῖν, πῶς δὲ ἡδὺ ὕδωρ διψῶντι πιεῖν. eo magis, quòd alium locū reperio ex eodem Varronis libro, qui ex eodem Xenophontis conuerſus eſt. Xenoph. αἰσχρὸν μὲν γὰρ ἔτι καὶ νῦν ἐστι Πέρσαις, καὶ τὸ ἀποπτύειν, καὶ τὸ ἀπομύττεσθαι, καὶ τὸ φύσης μεστοὺς φαίνε-

ϑαι. Varro: *Persæ propter exercitationes pueriles modicas, eam sunt consecuti corpore siccitatem, vt neque spuerentur, neque emungerentur, sufflatoq; corpore essent.*

Sententia quædam Horatij ab Arato prius prolata ostenditur. CAP. XV.

QVOD Horatius in odis elegātissimè cecinit, cùm ostenderet, quāta facta esset ad hominum nequitiam accessio, quasíque vaticinaretur, eam maiorem assiduè factum iri, videndū est, num ex Arato sumpserit. Certè vt hic noster dixit, ab auis deteriores esse prosfeminatos patres; se deinde editos nequiores patribus; ac liberos etiam corruptiores à se procreatum iri: ita Græcus ille Iustitiā fecerat, cùm argēteæ ætatis mortales alloqueretur, exprobrātem iis, quòd tantopere degenerassent à patribus, simulq. prædicentem, fore, vt tamen perditiores etiam liberos gignerent.

οἵην, inquit, χρύσειοι πατέρες γενεὴν ἐλίποντο
χειροτέρην. ὑμεῖς δὲ κακώτερα τεξείεσθε.

à quibus non ita multum abludunt Horatiana illa:

Aetas parentum peior auis tulit
Nos nequiores: mox daturos
Progeniem vitiosiorem.

Princeps autem Homerus, tot antè sæculis, materiam hisce sententiis dederat; cùm sapientissimam deam introduxisset dicentem, paucos filios patrum similes euadere, deteriores plerosque, paucos præstantiores.

Παῦροι γάρ τοι παῖδες ὁμοῖοι πατρὶ πέλονται,
Οἱ πλέονες κακίους, παῦροι δέ τε πατρὸς ἀρείους.

De loco quodam è quarto Aeneidos aduersus Seruium. CAP. XVI.

NAM *quia nec fato, merita nec morte peribat,*

Non-

Nondum illi flauum Proserpina vertice crinem
Abstulerat, Stygioq́; caput damnauerat Orco.

Hos è quarto Aeneidos versus Seruius grammaticus oscitanter interpretatus est; ita enim scribit: Trahit hoc de Alcesti Euripidis, qui inducit Mercurium ei comam secantem, quia fato peribat mariti. Sed apud Euripidem nulla prorsus, hac quidem in re, Mercurii mẽtio est. Introducitur quidem Mors, quæ se venisse ait, vt illi optimæ mulieri crinem secet: neque tamen id fieri ait, quòd illa mariti fato peritura esset. quin ostendit, eum secari solitum eis omnibus quibus fatalis aduenisset dies. Vniuersè enim pronunciat, eum sacrum esse diis manibus, cuius ipsa crinem hasta libauerit. ita enim loquitur:

Στείχω δ' ἐπ' αὐτὴν, ὡς κατάρξωμαι ξίφει.
Ἱερὸς γὰρ οὗτος τῶν κατὰ χθονὸς θεῶν,
Ὅτου τόδ' ἔγχος κρατὸς ἁγνίσῃ τρίχα.

Hæc igitur apud Euripidem ὁ Θάνατος loquitur: qui tamen illic quoque, librariorum vitio, falsò esse putatur Charon.

Prouerbium quoddam ab illo scriptore qui tam multa alia collegit, prætermissum.

CAP. XVII.

MVLTÆ ac variæ lectionis hominem, qui memoria nostra ex vtriusque linguę scriptoribus tantam vim collegit prouerbiorum, fugere quædam, & quidem illustri in primis loco sita: quod quidẽ mihi non nunquam peruideri mirum solet. Nam, si omissa essent, quæ vel è raris inuentu, vel obscuris & ignobilibus libris petenda erant, minus mirum foret: at verò præterita esse, quæ & in promptu posita sunt, & apud præstantissimos auctores leguntur, id verò iu-

ſtam, vt opinor, admirationem habet. Ex hoc numero eſt, quod apud Ciceronem legitur, *familiam ducere*, eo enim prouerbio homo eloquentiſſimus vtitur, cùm præcipuum aliquid ſignificat, quodq́; principem in re quapiam obtineat locum. Ter autem id me legere memini. Primùm in epiſtola qua C. Trebatium Teſtam commendat Cæſari. nam cùm eum multis laudibus affeciſſet, ad poſtremum addit: Accedit etiam, quòd familiam ducit, in iure ciuili ſingularis memoria, ſumma ſcientia. quibus verbis ſignificauit, hãc primam & præcipuam Trebatii eſſe laudem: ceteras ei cum multis fortaſſe communes: hoc eſſe ipſius pænè proprium bonũ. Deinde libro quarto De finibus: vbi Catonẽ alloquens: Sed primum illud, inquit, vide: grauiſſimam illam veſtram ſententiam, quæ familiam ducit, honeſtum quod ſit, id eſſe ſolum bonum, honeſteque viuere, bonorum finem: communem fore vobis cum omnibus, qui in vna virtute conſtituunt finem bonorum. Et quinta oratione in Antonium: Lucius quidem frater eius, vtpote qui peregrè depugnauit, familiam ducit.

In bonorum comparatione diſſenſio inter Platonem & Ariſtotelem indicata.

CAP. XVIII.

INTER multas ac varias bonorum diuiſiones quas ab antiquis ſapientibus accepimus, hæc quoque tradita eſt. Bonorum partim ſuapte tantum vi expeti: neque vſquam aliò referri: alia & per ſe, & aliorum cauſſa, quæ ex ipſis efficiantur: nonnulla etiam, cùm in ſe nihil expetendum habeant, aliorum modo gratia amari. Primi generis eſt voluptas. neque enim eam propter aliud expetimus. ipſa per ſe, à quocũque ſentiri

tiri

tiri poteſt, ei deſiderium incutit ſui. in ſecũdo ordine ſenſus çollocari licet, quos & per ſe, & propter vitæ cõmoditates diligimus. ſed & valetudinis ac virium firmitas eundem in numerum coniici poteſt. Tertiæ, vt ita dixerim, claſſis ſunt laborioſæ exercitationes corporum, ſectiones venarum, aduſtiones quarundam partium, amarorum medicamentorum ſumptiones. quæ omnia, & eodem de genere alia, eo tantum expetuntur, quòd ad aliud quippiam conducere putentur. Hac igitur tripertita diſtributione propoſita; vtri ſuperiorum generum debeatur principatus, (nam tertium quidem in hoc ſe certamen non offert) non conuenit inter principes philoſophorum. Plato enim principio ſecũdi πολιτειῶν Socratem ei generi, quod ſecundo loco poſuimus, τὰ πρωτεῖα adiudicantem facit. quod enim duobus nominibus expetitur, melius eſſe, quàm quod vno tantùm. At Ariſtoteles à magiſtro diſſentiens, id ſummè bonum eſſe definit, quod tantum propter ſe, nullo autem modo propter aliud expetatur. Finem enim omniũ optimum eſſe. Itaque vt in quodque ὁ τοῦ τέλους λόγος maximè conueniat, ita id optimum ac præſtantiſſimum eſſe. Finis autem proprium eſt, cùm ad eum pertineant cetera, ipſum nuſquã aliò dirigi. Hunc nodum diſſoluent ij, qui Platonem & Ariſtotelem vbique συμφωνεῖν volunt. ego quidem, quid mihi tenendum ſit, non valde dubium habeo.

De loco quodam ex Oratione in Piſonem, aduerſus Petrum Victorium.

CAP. XIX.

RECTE emendatus eſt locus Ciceronis ex Oratione in Piſonem, vbi de rationibus à Piſone ipſo ad

ærarium relatis agitur, & Plautinus hic è Trinummo versus adducitur,

Ratio quidem hercle apparet: argentum οἴχεται.

nam quod Budæus, deceptus corruptis antiquę scripturæ vestigiis, putauit, legendum esse, *Ratio quidem hercle apparet: argentum decoctum οἴχεται*: id ipsa carminis ratio manifestò repudiat. Tota enim illa pars apud Plautum trimetris iambicis constat; qualis hic quoque est: qui planè corrumpetur, si vocem illam inferseris. Quare non illi peccarunt, qui eam sustulerunt: sed ij peccant, qui peccasse illos putant. Nam quòd Petrus Victorius (is enim se corruptæ illius scripturæ defensorem professus est) pro firmo ac solido argumento attulit, Græcos veteres semper adiungere eo modo participium aliquod ad verbum οἴχεται: miror equidem, homini accuratè & diligenter versato in Græcis litteris, earumque, vt res ipsa loquitur, in primis intelligenti, quicquam ita perspicuè falsum excidisse. neque verò nego, id eos interdum ac sæpe facere: sed interdum etiam, ac non minus sæpe aliter eo verbo vti, sexcentis exemplis, si opus sit, me docere paratum esse profiteor. Aliquot proferam: ne Victorii auctoritas quempiam inducat.

Homerus: Ὣς μὲν Τηλεμάχῳ ὁ μὲν οἴχεται· οὐδέ οἱ ἄλλοι
Εἴσ᾽, οἵ κεν κατὰ δῆμον ἀλάλκοιεν κακότητα.

Aeschylus: Τοιόνδ᾽ ἄνθος περσίδος αἴας
Οἴχεται ἀνδρῶν.

Sophocles: Ἰοὺ, ἰού. δύστηνος οἴχομαι τάλας.

Theognis: Ὤχετο μὲν πίστις μεγάλη θεός.

Euripides: Μάτηρ μὲν οἴχεται,
Δίδυμοί τε Διὸς οὐκ εὐ-
δαιμονεῖ τέκεα φίλα.

Idem: Νεφέλης λέγεις ἄγαλμα; ἐς αἰθέρ᾽ οἴχεται.

Idem:

Idem: Ἀλλ᾽ ἐξέδραμον. καὶ πόλις μὲν οἴχεται,
Ψυχὴ δ᾽ ἐσώθη.

Idem: Βέβακα δύσποτμος. οἴχομαι
Ἀτάλαιν᾽, ἃ δυστυχεστάτῳ προσέπεσα κλήρῳ.

Plato Parmenide: ἄρτι γὰρ ἐνθένδε οἴκαδε οἴχεται. Idem Hippia maiore: ἐκεῖνο μὲν τοίνυν οἴχεται, τὸ δυνατόν τε καὶ χρήσιμον ἁπλῶς εἶναι καλόν. Aristophanes: Αὕτη μὲν ἡμῖν ἡ πίτυρις οἴχεται. Aristoteles: Ἀλλ᾽ οἴχεται τὸ ἓν καὶ τὸ ὅλον ἐκ τῆς θεωρίας. Lucianus: δὶς κατηγορουμένῳ. Ἄοκνον χρὴ αὐτίκα μάλα παρεστάναι συνείροντα τοὺς χρησμούς, ἢ οἴχεσθαι οἱ τὴν δόξαν τῆς τέχνης. Plutarchus περὶ στωϊκῶν ἐναντιωμάτων· Οἴχεται γὰρ ἡ τάξις, εἰ πάντων ἐν πᾶσι μεταλαμβάνειν δεήσει. Sed mihi facile fuerit vel iustæ magnitudinis librum ex eiusmodi exemplis conficere: nisi sic quoque verear, ne qui hæc legent, in re satis aperta plus satis immoratum esse me iudicent. cuius tamen rei in me culpa non hæret: non enim qui diligenter falsa conuincit, sed qui indiligenter ea pro veris prodit, culpandus est.

Horatiana quædam ex Græco ducta.
CAP. XX.

LEGEBAMVS Tibure, æstiuis mensibus, à prandio, dum se calor frãgeret, vitãdi somni caussa, & διαγωγῆς χάριν, Odas Horatij, easq. libentissimè, quæ de vetere illius loci salubritate atque amœnitate loquebantur: ac, si quid veniebat in mentem, quod aut è Græcis effictum, aut exquisitius dictũ, aut deniq. ab eius poëtæ interpretibus prætermissum, neq. tamen cognitu indignum, videretur, id, pro suo quisque captu, quasi symbolas quasdam, amicè & simpliciter in medium conferebamus. Atq. ex illis collocutionibus excerpta pleraq. in his libris legentur. Quæ-

le est hoc, quod cùm recitata essent illa,

Quem tu Melpomene semel
Nascentem placido lumine videris:

& quę sequuntur: dixi, ea mihi videri expressa de sententia quadam Callimachi, qui in epitaphio patris sui posuit, quos Musæ pueros aspexerunt, eos per totam vitam Musis amicos manere.

μοῦσαι γὰρ ὅσους ἴδον ὄμματι παῖδας,
Ἄχρι βίου, πολιοὺς οὐκ ἀπέθεντο φίλους.

Venit & ex eo in mẽtem, quod ex vetere quodam refert Eustathius, quos non aspiciunt Musæ, eis Circes pocula exitio esse. οὓς οὐ προσορῶσιν αἱ μοῦσαι, τούτους ποτῷ δηλήσατο Κίρκη. Sed & illud quasi prætereuntes notauimus, quod in eodem illo epigrammate est,

ὁ δ᾽ ἤεισεν κρέσσονα βασκανίης,

consimiliter locutum videri Horatium quodam alio loco, vbi se inuidia maiorem vaticinatur fore.

MARCI

M. ANTONII MVRETI

AD HIPPOLYTVM ESTENSEM S. R. E. CARDINALEM ILLVSTRISSIMVM,

VARIARVM LECTIONVM LIBER QVINTVS.

Insularum fortunatarum descriptio, & situs. CAP. I.

RODITVM est à veteribus poëtis, esse quasdam in Oceano insulas, ad quas post mortem deferãtur eorum animi qui sanctè religioseque vixerint. ibi eos inter se iucundissimè ac suauissimè viuere, in amœnissimo quodam prato, quod gemmea florum oculis naribusque gratissimorum varietate perpetuò distinctum picturatumque sit. nunquam non illic nitere cælum, frondere arbores, pubescere herbas, ridere omnia. spirare assiduè mollissimos Fauonios, quorũ flabellis arborũ comæ leniter ventilatæ, placidissimo murmure auribus blandiantur. eò accedere innumerabilem vim ac copiam immortalium auicularũ, quæ vsque & vsque liquidissimos cantus tenui gutture funditantes, intimos audientium sensus incredibili voluptate permulceant. pratum ipsum perennibus riuulis variè intersecari, quorum aquula nitidissima ad versicolores lapillos molliter fracta & allisa susurrum efficiat dulcissimum. ita, quà flosculorum ambrosios odores exhalantium suauitate, quà Zephyrorum vi-

ridantibus arborum ramis illudentium ſibilo, quà volucrum concentibus, quà blando murmurantium riuulorum ſtrepitu beatas illas mētes continenter hilarari. ergo alios ad Orphei, Amphionísve lyrā choreas agere, alios pſallere, alios corollas texere, alios in herba fuſos, quà tellus tremulis laurorum ac myrtorum opacatur vmbraculis, iucūdiſſimos ſermones conſerere: humum ipſam opum ſuarum prodigam, ſine vllo cultu, ter quotquot annis, vbertate ſumma, alimentorum copiam eis ſuggerere ac ſubminiſtrare. Hæc aliaq. ſimilia de inſulis illis poëtæ, vt dixi, fabulantur. ſed de earum ſitu non idem ab omnibus traditur. nam cùm pleriq. omnes, Homerum ſecuti, eas in Hiſpaniæ finibus collocent: non deſunt tamē qui Indię vicinas eſſe dicant. in primis autem mihi viſum eſt admirabile & abſurdū, quod apud Gręcum quendam grammaticum repperi, eas in Britannia eſſe. talem enim quādam fabulam narrat. eſſe in littore eius maris quod inſulam Britanniam alluat, homines quoſdam piſcibus capiendis victitantes: qui Francis quidem pareant, neque tamen ſint vectigales. Ii non nunquam in ędibus ſuis dormientes, audiunt vocem, qua inclamantur; ſentiúntque, pro foribus adeſſe multitudinem quandam hominum ſumma cum hilaritate plaudentium. expergefacti autem, & domo exeuntes, neminem quidem conſpicantur: naues tantum quaſdam reperiunt, non ſuas, quas, ex ipſo ſtrepitu, vectorum plenas eſſe intelligunt. ſubeunt igitur illas, &, ex conſuetudine, remigant Britanniam verſus. & quò alioqui ne velis quidem paſſis, ſecundo vento, ſuis nauibus peruenire breuiore quàm quatuor & viginti horarum ſpatio ſolent: eò tum vnica, eáque non longa, remigatione deferuntur. ibi incognitos

gnitos illos vectores exponũt. cumq; neminem omnino videant, sentiunt tamen ingentem concursum fieri ad litus, hominum congratulantium iis qui recentes venerunt, eosq; maxima cum lætitia excipientium. audiunt etiam eos inter se humanissimè consalutantes: cùm alius alium proprio nomine, alius à tribu, alius ab artificio, alius etiam gentis ac cognationis nomine appellet. tum iisdem illis nauibus conscensis, qua celeritate venerant, eadem reuehuntur domum. Quinetiam à quodam historiæ scriptore proditum est, C. Iulium Cæsarem eò aliquando vna triremi cum centum hominibus delatum: cumque incredibili loci amœnitate captus, sedes ibi capere vellet, ab illis ἀειδίων incolis inuitum & reluctantem eiectum esse.

Tibulli versus illustratus.

CAP. II.

SVPERIORE anno edidi scholia quędam in Tibullum; &, quantum licuit per angustias temporis, perq; occupationes quibus distinebar, operam dedi, vt mea industria poëta ille & emendatius legi, & minore negotio intelligi posset. multos enim locos deprauatos restitui, obscuros declaraui, non nullos etiam, qui integri putabantur, mancos ac mutilos esse indicaui: ne quem obducta fortè cicatrix falleret. sed, inter cetera, cũ versus illi è libro secũdo ita legerẽtur,

Ludite. iam Nox iungit equos: currumq; sequuntur
Martis lasciuo sidera fulua choro:

admonui, non *Martis*, sed *Matris*, legendum esse. ipsam enim Noctem, matrẽ siderum dici. Hoc nullo tum testimonio confirmandũ ratus sum: quòd neminem putabam ita stolidum fore, qui non statim illius

emendationis bonitatem ac veritatem perſpiceret. Nunc, cùm videam, reperiri quoſdam vſque eò ἀμούσους, vt negent, ſatis lepidè dici poſſe Noctem ſiderum matrem: ideóque ad illam vulgatam ſcripturam defendendam inepta quędam de Martis ſidere comminiſcantur: viſum eſt teſtari, primū in libro vetere, qui penes me eſt, *Matris*, non *Martis*, legi: deinde ita etiam locutum Euripidem; ac Noctem ſiderum nutricem vocaſſe. ita enim apud eum Electra loquitur:

Ὦ νὺξ μέλαινα, χρυσέων ἄστρων τροφέ. id eſt;

Nox aureorum furua nutrix ſiderum.

ſed & alia, quæ idem confirmarent, afferre quamlibet multa poſſem: niſi hoc ſatis ſuperq; fore arbitrarer.

Virgilii verſus, in quo Ciceronem imitatus videri poteſt.
CAP. III.

MVLTA ſumpſiſſe Virgilium non à poëtis modò, qui ante ipſum fuerant, verumetiam ab iis, qui ſoluta oratione ſcripſerant, notum eſt. quare facilè crediderim, verſum illum è ſecundo Æneidos,

Quanquam animus meminiſſe horret, luctúq; refugit,

è Cicerone imitatum eſſe. ita enim ille oratione XIIII. in Antonium ſcripſerat: Refugit animus P. C. eáq; formidat dicere, quæ L. Antonius in Parmenſium liberis & coniugibus effecerit.

Platonis in Hippia maiore emendatus locus.
CAP. IIII.

APVD Platonem in Hippia maiore, cùm ſophiſtes ille de cuius nomine dialogo impoſitum nomen eſt, teriam τὸ καλὸν definire conatus eſſet; neque tamen attuliſſet quicquam, quod non Socrates falſum & abſurdum eſſe docuiſſet: ita denique loquens inducitur.

ducitur. ponam autem verba Platonis, ita vt vulgo leguntur: deinde Marſilii interpretationẽ ſubtexam: tum demum, quia ea deprauata eſſe exiſtimo, oſtendam, quomodo corrigenda, quoq́ue modo interpretanda videantur. Platonis igitur hæc ſunt: Ἱπ. Ἐγώ σοι ἐρῶ. ζητεῖν γάρ μοι δοκεῖς, τοιοῦτόν τι τὸ καλὸν ἀποκρίνασθαι, ὃ μηδέποτε αἰσχρὸν μηδαμοῦ μηδενὶ φανεῖται. Σω. Πάνυ μὲν οὖν ὦ Ἱππία, καὶ καλῶς γε νῦν ὑπολαμβάνεις. ἄκουε δή, πρὸς γὰρ τοῦτο ἴσθι ἐάν τις ἔχῃ ὅ, τι ἀντείπῃ, φάναι ἐμὲ μηδ᾽ ὁτιοῦν ἐπαινεῖν. λέγε δὴ ὡς τάχιστα πρὸς θεῶν. quæ Marſilius ita interpretatur. *Hip*. Dicam equidem. requirere nanque mihi videris tale quiddam pulchrum reſpondere, quod nunquam alicui turpe videri queat. *Soc*. Omnino ô Hippia, rectè nũc accipis. audi modò, & vide ſi quis contra hoc obijcere poſſit, dicereq; nihil me laudare poſſe. dic per deos citò. Ego verò primùm malè diſtinctam eſſe perſonis orationem exiſtimo: deinde, non ἐπαινεῖν, ſed ἐπαΐειν lego. deſcribam autem eam tantùm partem, in qua vitium ineſſe arbitror. Σω. Πάνυ μὲν οὖν ὦ Ἱππία, καὶ καλῶς γε νῦν ὑπολαμβάνεις. Ἱπ. Ἄκουε δή. πρὸς γὰρ τοῦτο, ἴσθι, ἐάν τις ἔχῃ ὅ, τι ἀντείπῃ, φάναι ἐμὲ μηδ᾽ ὁτιοῦν ἐπαΐειν. Σω. λέγε δὴ ὡς τάχιστα πρὸς θεῶν. Iam totum locum hoc modo interpretor. *Hip*. Ego dicam tibi. videris enim mihi quærere, quomodo tale aliquid pulchrum eſſe reſpondeas, quod nullo vnquam modo cuiquam turpe eſſe videatur. *So*. Plane ô Hippia. rectè tu quidem nunc putas. *Hip*. Auſculta igitur. aduerſus id enim, quod nunc afferam, ſiquis quod dicere poſſit habeat, ſcito me faſſurum, nullius me omnino rei narum atque intelligentem eſſe. Hanc ego interpretationem veriorem puto. cùm autem & Platonis auctoritas tanta ſit; & Marſilii cõuerſio meritò ab omnibus magni fiat: nõ malè mihi operam nauare

videor,

videor, cùm, quæ minus bene ab eo reddita putem, indico. neque verò id facio, quòd de ipso parum magnificè sentiam. potius ex eo intelligi volo, eum à me in bonorum & eruditorum interpretum numero haberi. nam ni ita esset, nunquam sanè ipsum tanti facerem, quid bene aut malè vertisset.

Emendatus locus è Ciceronis agrariis.

CAP. V.

CICERONIS in Rullum hæc verba sunt, vbi eum cum Cn. Domitio cõparat: *Ille, quod dari populo nullo modo poterat, tamen quodammodo dedit; hic, quod adimi nullo pacto poterat potestate, quadam ratione eripere conatur.* quæ si emẽdatè leguntur, necesse est, ibi Cicero dixerit, potestate, id quod alibi, pro potestate, aut, per potestatem, dicere consueuit. Sed ego quidem eam scripturam vitium in se continere arbitror: neq. admodum dubito, quin ita legendum sit: *Hic, quod adimi nullo pacto poterat, potestve, quadam ratione eripere conatur.* Nondũ tamen mihi cõtigit, quemquam veterem librum videre, qui cõiecturam meam confirmaret. sed facilè in eo labi potuisse librarios, nemo, vt opinor, non videt.

Plautinæ Stichi principium emendatum, & distinctum.

CAP. VI.

CVM multa mihi impedimento sint, ne possim Plautum à me emendatum tam cito, quàm sperameram, edere; cõstitui interea inspergere libris meis non nullos eius poëtæ locos, eosque quomodo legendos arbitrer, exponere: vt & aliquem gustum dem conatus mei, &, iuxta præceptum Hesiodi, σμικρὸν ἐπὶ σμικρὸν

κρὸν καταθέμενος, paulatim totum opus absoluam. neque verò me pigebit, Apellis exemplo, si quis quid monuerit, in quo peccasse videar, errorem corrigere, & quod rationi magis cōsentaneum videbitur, id amplecti. quin id ab eruditis & harum rerum intelligentibus hominibus in magni beneficii loco etiam atque etiam peto, vt qua tum libertate, tum moderatione alienos à me errores detegi vident, eadem ipsi meos detegant: vt sine vlla maledicentia studia harum verè ingenuarum artium adiuuentur. Nunc igitur principium Stichi, quod in omnibus libris corruptissimè legitur, describam ita, vti legendum censeo. in quo optima fide affirmare possum, voculas aliquot, quas sustuli, auctoribus antiquis libris esse sublatas. in ordine ipso verborum, & in versibus distinguendis, fateor, me coniectura tantummodo esse vsum. cùm enim quidam homo eruditus tradidisset, versus illos esse numeris permistis, τριμέτρους, & διμέτρους, ἀκαταλήκτους, καταληκτικοὺς, & βραχυκαταλήκτους, putaui hanc confessionem potius quandam esse ἀμηχανίας, quàm certi atque explorati iudicii professionem. itaque qui omnes senarios esse crederem, ita distinxi:

PANEGY. *Credo ego miseram fuisse Penelopam soror,*
Ex animo, quæ tamdiu suo caruit viro.
Nam nos eius animum de nostris noscimus.
Quarum viri nunc hinc absunt: quorumce nos
Negotiis, vt æquom est, absentium
Solicitæ noctes & dies soror sumus.
PINAC. *Semper nostrum officiū nos facere æquomst: neq.*
Id faciemus magis, quàm nos pietas monet.
Sed hic mea soror assis: multa dum volo
Tecum loqui de re viri. PA. *Saluæ nè amabo?*
PI. *Spero*

PI. *Spero quidem, & volo: sed hoc crucior soror:*
Patrem tuum, meumq́ꝫ, adeo qui vnus vnicè
Ex omnibus perhibetur ciuibus probus,
Eum nunc improbi officio fungi viri.
Tantas viris qui absentibus nostris facit
Iniurias immerito: nosq́ꝫ abducere
Ab iis volt. hæ res viuæ me saturant soror:
Hæ mihi diuidiæ & senio sunt. PA. *ne lacruma*
Soror: ne ve tuo id animo fac, tibi quòd tuus
Minatur facturum pater. spes est, eum
Melius facturum. noui ego illum. istæc ioco
Dicit. neque ille mereat Persarum sibi
Montes, qui esse perhibentur aurei, istud vt
Faciat, quod tu metuis. &, si faciat, tamen
Minimè irasci decet. neque id immeritò eueniet.
Nam tertius hic est annus, vt nostri domo
Viri abierunt. PI. *ita vt memoras.* PA. *cũ ipsi interea,*
Viuant, valeãt, vbi sint, quid agant, ecquid ve agant,
Neque participant nos, neque redeunt. PI. *an id doles*
Soror, quia illi officium non colunt suum,
Cum tuũ facis? PA. *ita pol.* PI. *tacesis. caue audiam*
Ego istuc posthac ex te. PA. *nam quid iam?* PI. *quia*
Pol meo animo sapientis officium suum
Æquomst colere, & facere. quamobrẽ ego te hoc soror,
Tametsi es maior, moneo, vt memineris tuum.
Et si improbi sint illi, atque aliter nos faciant,
Quàm æquomst, tamen, ne quid malis obnoxiæ
Simus, opibus omnibu' nostrum officium nos decet
Meminisse. PA. *placet. taceo.* PI. *at, vt memineri', facito.*
PA. *Nolo ego soror, me credi esse immemorem viri.*
Neque ille honores mihi quos habuit, perdidit.
Nam pol mihi grata acceptaq́ꝫ huiust benignitas.
Et me quidem hæc condicio nunc non pœnitet.

Neque

Neque est, cur studeam has nuptias mutarier.
Verùm postremò in patri' potestate est situm.
Faciendum id nobis, quod parentes imperant.

PI. *Scio. atque cogitando, mærore augeor.*
Nam propemodum iam ostendit suam sententiam.

PA. *Igitur quæramus, nobis quid facto vsu' sit.*

Quæso autem, si qui reprehendere hæc volent, vt prius diligenter & accuratè considerent. nolim enim me ita reprehendi, vt in refutandis temerariis reprehensionibus nouus mihi capiendus sit labor. Hoc quoque Cœlius, os hominis, non veritus est pro suo venditare.

Adonin Dianæ ira interfectum.
CAP. VII.

DIANA apud Euripidem in Hippolyto coronato, indignè ferens honestissimi adolescentis mortem, cuius culpa omnis in Venere hærebat, minatur, eam non impune laturam. nam se quoque interfecturam aliquem, qui Veneri eximiè carus sit, vt ipsam pari dolore afficiat.

Ἐγὼ γὰρ, inquit, αὐτῆς ἄλλον ἐξ ἐμῆς χερὸς,
Ὃς ἂν μάλιστα φίλτατος κυροῖ βροτῶν,
Τόξοις ἀφύκτοις τοῖσδε τιμωρήσομαι.

quem locum declarans scholiastes: Sunt, inquit, qui putent, obscurè significari Adonin. sed nugari hoc quidem est. neque enim Dianæ sagittis, sed à Marte, interfectus est Adonis. quem igitur dicat, obscurum est. Hæc ille. Apollodorus tamen, non malus harum quidem rerum auctor, libro tertio bibliothecæ, Ἄδωνις, inquit, ἔτι παῖς ὢν, ἀρτέμιδος χόλῳ πληγεὶς ἐν θήραις ὑπὸ συὸς, ἀπέθανε.

Confir-

Confirmatæ duorum locorum Ciceronis emendationes a Petro Victorio factæ.

CAP. VIII.

RECTE iudicauit Victorius locum illum è secũda Ciceronis Philippica ita legi debere, vt in multis antiquis libris, & in Manutianis legitur. *Illam suas res sibi habere iussit, ex* XII. *tabulis claues ademit, exegit.* non, vt in aliis, *Caussam addidit, exegit.* Nam & Nonius Marcellus apertè id confirmat, qui in libro De varia significatione sermonum, cùm dixisset, exigere idem esse quod excludere; M. Tullius, inquit, Philippicis lib. II. *Claues ademit, foràsque exegit.* Illud autem, forasque, an recipiendum sit, alii viderint. mihi quidem non displicet. quamuis non legitur in veteribus libris, quos ego quidem viderim. Sed & aliam coniecturam eiusdem Victorii de loco quodam è primo libro accusationis, siue ex actione secunda in Verrem (ita enim liber ille citandus est; non vt à Victorio, qui, accommodans, credo, se ad consuetudinem vulgi, septem facit actiones in Verrem, cùm sint tantùm duæ) eam igitur cõiecturam non inanem fuisse, idem grammaticus ostendit. Cùm enim vulgo ita legatur, *Quod vbi est Philodamo nuntiatum, tametsi non erat ignarus,* &c. Victorius admonet legendum, *tametsi non erat gnarus*. apud Nonium autem paulo aliter legitur, sed eadem planè sententia; nempe hoc modo: *Tametsi erat ignarus.* Has igitur doctissimi hominis coniecturas veteris grammatici auctoritate confirmare, operæpretium duxi.

Emendati loci aliquot è Mostellaria Plauti.

CAP. IX.

APVD Plautum in prima Mostellaria lepidissimum

mum colloquium est duorum seruorum, Grumionis rustici, qui, absente sene, herilem filium corrumpi, remq. familiarem dissipari doleret: & Tranionis, nequam hominis, qui hero adolescētiori esset voluptatū ac libidinū administer. sed ea tota pars & in omnibus libris corruptè legitur, & in iis, quos Ioachimus emendauit, corruptissimè. Nunc igitur libet locos aliquot emendare: cetera aliâs, cùm videbitur. vbi ergo Grumio ita minitans dicit:

Augebis ruri numerum, genus ferratile:

legendum est:

Augebis ruri numero genus ferratile.

genus enim ferratile vocat seruos, qui ruri in compedibus agerent: atque id genus numero, id est, breui, nempe cùm redierit senex, à Tranione auctum iri ait. Aliquot versibus pòst, vbi ita loquitur Tranio:

Quid tibi, malum, mea, vt quid ego agam, curatio est? legi debet:

Quid tibi, malum, me, aut quid ego agam, curatio est? ita enim dictum est, vt illud, quid tibi hanc tactio est? ille autem versus,

Meum bonum me, te tuum maneat malum,

à Grumione dicitur, hoc sensu: Non recuso, quominus ego nunc duriter viuam, tu lautè, & opiparè: dum me quidem maneat bonum meum, te verò maneat malum tuum, cùm venerit senex. Vnum etiam mendum tollam: cetera in aliud tempus reiiciam. In libris Ioachimi ita leguntur hi versus:

Quid est? quid tu me nunc obtuere furcifer?
GR. *Pol tibi istuc credo nomen actutum fore.*
TR. *Dum intereas, sic sit istud actutum sino.*

postremus autem eorum ita legendus est:

Dum intereas sic, sit istud actutum: sino.

eſt enim hęc oratio hominis pręſentia tãtum ſpectantis, futura negligentis. Dum, inquit, interea ſic ſit, vt nunc eſt, quid actutum futurum ſit, non laboro.

Ciceronis locus conuerſus è Chryſippo.

CAP. X.

QVOD apud Ciceronem libro ſecundo De natura deorum, de ſocietate, quam parandi cibi gratia ineat pinna cum parua ſquilla, è Chryſippo ſumptum eſſe arbitror: eo magis, quòd ibi Balbum de Stoicorum ſententia diſputantem facit: vt credibile ſit, magnam partem illius diſputationis non aliunde potius, quàm è Stoicorum libris eſſe hauſtam. Sunt autem Ciceronis verba hæc: *Pinna verò* (ſic enim græcè dicitur) *duabus grandibus patula conchis, cum parua ſquilla quaſi ſocietatem contrahit comparandi cibi. Itaque cùm piſciculi parui in concham hiantem innatauerint, tum admonita à ſquilla pinna morſu, comprimit conchas. ſic diſſimilibus beſtiolis communiter cibus quæritur. In quo admirandum eſt, congreſſu ne aliquo inter ſe, an iam inde ab ortu natura congregatæ ſint.* Neque non eam coniecturam adiuuat, quòd hanc ipſam ſocietatem exponi facit à Catone, libro tertio De finibus: vbi etiam Stoicorum placita defẽdebat: vt planè videatur hoc Stoicum quiddam eſſe. Chryſippus autem libro quinto περὶ καλοῦ καὶ ἡδονῆς ita ſcripſerat: Η πίννη, καὶ ὁ πιννοτήρης συνεργὰ ἀλλήλοις, κατ᾽ ἰδίαν οὐ δυνάμενα συμμένειν. ἡ μὲν οὖν πίννη ὄστρεόν ἐστιν. ὁ δὲ πιννοτήρης καρκίνος μικρός. καὶ ἡ πίννη διαστήσασα τὸ ὄστρακον ἡσυχάζει, τηροῦσα τὰ ἐπεισιόντα ἰχθύδια. ὁ δὲ πιννοτήρης παρεστὼς, ὅταν εἰσέλθῃ τι, δάκνει αὐτὴν, ὥσπερ σημαίνων. ἡ δὲ δηχθεῖσα συμμύει. καὶ οὕτως τὸ ἀποληφθὲν, ἔνδον κατεσθίουσι κοινῇ. φασὶ δέ τινες, καὶ συγγεννᾶσθαι αὐτὰ αὐτοῖς, καὶ ὡς ἂν ἐξ ἑνὸς σπέρματος γίνεσθαι. neque tantũ eo in loco, ſed &

ſed & multis aliis eandem hiſtoriam repetierat: vt oſtendit Plutarchus in commentario quo quærit, Terreſtriáne an in aquis degentia animalia prudentiora ſint: his verbis. ὧν ἐστὶ καὶ ὁ τὸ πλεῖστον ἐξαναλώσας χρυσίππου μέλαν πυρροτρίχης, παντὶ καὶ φυσικῷ βιβλίῳ καὶ ἠθικῷ προεδρίαν ἔχων. Plinius quoque poſtea & Oppianus libro ſecundo idem prodiderunt.

Explicatus & emendatus locus è ſecundo Epiſtolarum ad Atticum. CAP. XI.

CICERO in quadam epiſtola libri ſecundi ad Atticum, cùm ſcripſiſſet, ſe cupere Alexandriam & reliquam Ægyptum viſere, rogat eum poſtea, vt ad ſe ſcribat, quoniam Nepos proficiſcitur, cui nam auguratus deferatur: Quo quidem, inquit, vno ego ab iſtis capi poſſum. addit deinde: Videte ciuitatem meam. ſed quid ego hæc, quæ cupio deponere, & toto animo, atque omni cura φιλοσοφεῖν? ſic, inquam, in animo. ſic vellem ab initio. Hæc igitur verba, *Videte ciuitatem meam*, quem ſenſum habeat alius viderit. Manutius ait, eſſe hemiſtichium ex veteri poëta in miſerabilem ciuitatis aſpectum. ego locum corruptum eſſe opinor, & ita legendum, *Vide leuitatem meam.* planè enim leuitatem quandam & inconſtantiam conſiliorum ſuorum tota illa epiſtola indicat Cicero. fieri autem poteſt, vt ex, *vide le*, factum ſit, *videte*. deinde illud, *vitatem*, quod nihil ſignificaret, tranſierit in *ciuitatem*.

Virgilii verſus ex Æſchylo imitati. CAP. XII.

PRÆCIPERE ac præſumere oportere ſapientem omnia, quę homini acerba & grauia accidere poſſunt: talique præmeditatione leuiora illa, & perpeſſu faci-

liora effici, diſputatum eſt copioſe à Cicerone, libro quarto Tuſculanarum, allatique verſus Euripidis è Theſeo, & Terentii è Phormione, quibus id confirmaretur. Virgilius autē Æneæ ſuo, quem omnis virtutis exemplar eſſe voluit, vt ceteras laudes, ita hanc quoque tribuit; cùm eum his verbis de ſe vtentem fecit:

– non vlla laborum,
O virgo, noua mi facies, inopináve ſurgit.
Omnia præcepi, atque animo mecum antè peregi.

qui quidē videri non immeritò poſſit hoc ex Æſchylo ſumpſiſſe, apud quem Prometheus ita loquitur:

Καίτοι τί φημι; πάντα προὐξεπίσαμαι
Σκεθρῶς τὰ μέλλοντ᾽. οὐδέ μοι ποταίνιον
Πῆμ᾽ οὐδὲν ἥξει. id eſt:

Quanquam quid aio? cuncta prænoui optimè
Futura. nec ventura calamitas mihi
Inopina quiſquam eſt.

Ennij hemiſtichium ex Euripide.
CAP. XIII.

CICERO libro ſecundo De finibus aduerſus Epicureos diſputans, qui ſummam voluptatem detractione omnis doloris terminabant: *Hoc,* inquit, *dixerit potius Ennius;*

– nimium boni eſt, cui nil mali eſt.

nos beatam vitam non depulſione mali, ſed adeptione boni iudicemus. quanquam autem non exprimit, vbi id Ennius dixerit: facilè tamen crediderim, eſſe hoc hemiſtichium ex Hecuba; idque Hecubam ipſam pronunciaſſe. apud Euripidem certè infelix anus exemplo ſuo docet, inania eſſe bona illa, quæ plerunque in animis hominum ſuperbiam pariant. eum itaque feli-

feliciſſimum habendum, cui nihil eo die obtingat mali. verſus hi ſunt:

—— κεῖνΘ- ὀλβιώτατος,

Οτῳ κατ' ἦμαρ τυγχάνει μηδὲν κακόν.

Falſum argumentum allatum eſſe ab A. Gellio ad oſtendendum, inter Platonem & Xenophontem aliquid ſimultatis interceſſiſſe. CAP. XIIII.

A. GELLIVS libro XIIII. noctium Atticarum, aliquot argumenta collegit, quibus doceret, inter Platonem & Xenophontem neſcio quid occultæ ſimultatis interceſſiſſe. multo plura autem, & multo accuratiùs expoſita apud Athenæum libro vndecimo leguntur. ſed eorum, quæ poſuit Gellius, primum falſum eſſe, comperi. ait enim, neque à Platone Xenophontis, neq. contrà à Xenophonte Platonis vllam vnquam factam eſſe mentionem: cùm tamen vterque complurium Socratis ſectatorũ meminerit. Ego autem, ecquid Plato Xenophõtem vſquam nominauerit, non ſanè pronunciare auſim. apud Xenophõtem quidem libro tertio ἀπομνημονευμάτων, Platonem nominari video. Narrat enim Xenophon, Glauconem Ariſtonis filiũ, qui ad populum verba facere, & remp. gerere cuperet, cùm annos viginti nondum haberet, ſæpe ob id deluſum, & detractum è ſuggeſto: neque tamen amicorum ac domeſticorum precibus à tam temerario incepto eum reuocare cupientium obtemperantem, deſtitiſſe tandem Socratis auctoritate adductum. Socratem autem ei amicum fuiſſe ait propter Charmidem Glauconis filium, & propter Platonem. Γλαύκωνα δὲ, inquit, τὸν Αρίστωνος, ὅτ' ἐπεχείρει δημηγορεῖν, ἐπιθυμῶν προστατεύειν τῆς πόλεως, οὐδέπω εἴκοσι ἔτη γεγονὼς, ὄντων ἄλλων οἰκείων καὶ φίλων, οὐδεὶς ἐδύνατο παῦσαι, ἑλ-

κειμένοντε ἀπὸ τοῦ βήματος, καὶ καταγέλαστον ὄντα. Σωκράτης δὲ εὔνους ὢν αὐτῷ διά τε Χαρμίδην τὸν Γλαύκωνος, καὶ διὰ Πλάτωνα, μόνος ἔπαυσεν. Hoc cùm primùm ſcripſi, non meminεram, idem à Laërtio in Platonis vita notatú eſſe.

Secundam fortunam difficilè ferri, multorum grauium ſcriptorum teſtimoniis confirmatum. CAP. XV.

GRAVEM admodum ſententiam Gobryæ Xenophon dedit: quamque quotidiana experientia veram eſſe declarat. Difficilius videlicet reperiri qui ſecundam, quàm qui aduerſam fortunam bene ferant. Secundis enim rebus inſoleſcunt plerique homines, & efferuntur: aduerſis omnes ad temperantiam moderationemque reuocantur. id quod ille expreſſit his verbis: δοκεῖ δέ μοι, ὦ Κῦρε, χαλεπώτερον εἶναι εὑρεῖν ἄνδρα τἀγαθὰ καλῶς φέροντα, ἢ τὰ κακά. τὰ μὲν γὰρ ὕβριν τοῖς πολλοῖς, τὰ δὲ σωφροσύνην τοῖς πᾶσιν ἐμποιεῖ. M. autem Cato ille Cenſorius, etſi à Xenophõte, vt opinor, non hauſerat, vt qui à Græcis litteris abhorreret: prope tamen idem dixerat in Oratione pro Rhodienſibus. ex ea enim citantur hæc: *Aduerſæ res ſe domant, & docent, quid opus ſit facto: ſecundæ res lætitia tranſuorſum trudere ſolent à rectè conſulendo atque intelligendo.* Itaque non ſine cauſſa dictum eſt ab Horatio:

—— bene ferre magnam
Diſce fortunam. &c.
Æquam memento rebus in arduis
Seruare mentem: non ſecus in bonis
Ab inſolenti temperatam
Lætitia. &c
Rebus anguſtis animoſus atque
Fortis appare. ſapienter idem

Con-

Contrahes vento nimium secundo
Turgida vela.

aliaque multa eôdem pertinentia. Non paucos enim fortuna, quos aduersa non mouerat, propitia perculit. multisque contingere videmus id quod Tantalo cõtigisse ait Pindarus: quem ait nequiisse concoquere felicitatem suam. εἰ δὲ δή τιν' ἄνδρα θνατὸν ὀλύμπου σκοποὶ ἐτίμασαν, ἦν Τάνταλος οὗτος. ἀλλὰ γὰρ καταπέψαι μέγαν ὄλβον οὐκ ἐδυνάσθη.

Ebrii nomen ad alia quadam à vino eleganter tralatum.

CAP. XVI.

INFATVATVM prosperis rerum successibus Cleopatræ animum eleganter admodum ac significanter expressit Horatius, cùm eam dulci fortuna ebriam fuisse dixit. Pari autem elegantia olim Euripides, cùm induceret Electram cõquerentem de contumeliis quas patri suo mortuo imponeret Ægysthus, fecit ipsam dicentem, ea omnia illum Clytæmnestra ebrium facere. Ita enim loquitur:

Μέθῃ δὲ βρεχθεὶς τῆς ἐμῆς μητρὸς πόσις
Ὁ κλεινὸς, ὡς λέγουσιν, ἐνθρώσκει τάφῳ,
Πέτροις τε λεύει: μνῆμα λάϊνον πατρός.

Sed & Flauius Philostratus in Herodis vita simili modo dixit homines diuitiis ebrios. ita enim scribit: οἱ γὰρ πλούτῳ μεθύοντες, ὕβριν τοῖς ἀνθρώποις ἐπαντλοῦσιν. & alicubi Lucretius homines ebrios curis. quam ad formam nos quoque haud ita pridem in ode quadam ad Anastasium Iusbertum Melchioris F. adolescentem eleganti ingenio, moribusque optimis præditum, ita cecinimus:

—non didicit modum

Seruare, nec se legibus alligat,
Sed semper impermissa quærit
Immodica ebria mens amore.

Horatiana quædam genera loquendi è Græco expressa. CAP. XVII.

CVM multa & in his libris & in aliis loquendi genera notauerim, quæ Horatius à Græcis poëtis mutuatus est, videor mihi conuenienter instituto meo consuetudinique facturus, si plura etiam notare perrexero. nam & de meipso coniecturam faciens, hanc curiositatem meam iis qui colunt hæc studia, non iniucundam fore duco: & vtile puto esse iis, qui pangendis versibus laudem aliquam sibi parare in animo habent, pernoscere, quomodo veteres Latini poëtæ Græcos loquẽdi modos in Latium inuexerint: vt ipsi quoque, illorum exemplo, in eodem illo peregrinitatis aucupio elaborent. Ergo quod Nereus Paridi prædicens ea mala quæ ob raptam Helenam consecutura erant, quasi iam in re præsenti versaretur, ita loquitur:

—— ecce furit te reperire atrox
Tydides melior patre:

id quisquis legit, sentit, opinor, quiddam transmarinum, neque in Romanorum consuetudine positum. Nam, *furit reperire*, vehemens quidem, & illustre, & euidentiæ plenum loquendi genus est; sed Latinis non vsitatum. est autem Euripidis, apud quem in Phœnissis, is qui enarrat, quemadmodum mutuis se ictibus Eteocles & Polynices interfecerint, ita eos mox pugnaturos describit:

Ἔςαν δὲ λαμπρὼ, χρῶμά τ' οὐκ ἠλλαξάτην,
Μαργῶντ' ἐπ' ἀλλήλοισιν ἱέναι δόρυ. id est:

Steterunt corusci, vultu eodem quo prius,

Hastam furentes mittere alter in alterum.
neque non illud ἑλληνίζει, quòd meliorem patre dixit, cùm significet fortiorem. ita enim Græci κρείττονα, aut ἀμείνονα. vt, Μηδ' ἔθελ' ἐξ ἔριδος σεῦ ἀμείνονι φωτὶ μάχεσθαι. & ipse alibi, *Ceruus equûm pugna melior.* vbi etiam minorem dixit, qui vinceretur: id est τὸν ἥττονα.

Breuitatem & obscuritatem aptam esse ad terrorem infirendum, aliquot exemplis confirmatum. CAP. XVII.

BREVITAS loquendi, & sermonis obscuritas imperiosum quiddam habet: ideóque aptissima est minantibus vtraque, mirificeque prodest, ad animos eorum quibuscum agimus, perterrefaciendos. nam vt in tenebris magis timentur omnia, quàm in luce; sic illæ orationis quasi tenebræ terribiliora reddũt ea quæ proponuntur. Idque, vt opinor, secuti sunt Lacedæmonii, cùm ad Philippum ita scripserunt: *Lacedæmonij Philippo. Dionysius Corinthi.* Multo enim fortior, &, vt Lucretii verbo vtar, penetralior illa breuitas fuit, quàm si ita dixissent: Dionysius cùm aliquando præpotens tyrannus fuerit, vti tu es, nunc tamen regno exutus priuatam Corinthi vitam agit. Vide, ne, dùm aliorum libertatem studes opprimere, idem tibi quoque contingat: quæ iam non deterrere, sed admonere cupientium fuisset oratio. Neque dissimile illud Demetrii ad Locrenses: *Faxo, cicadæ apud vos humi canant.* cùm significaret, totam à se illorum regionem deuastatum iri. Atœas quoque Scytharum rex hanc olim epistolam ad Byzantinos misisse fertur: *Nolite vectigalibus meis detrimento esse ne equæ meæ ad vos aquatum eant.* Idanthuras autem, qui & ipse Scythis regio imperio prȩfuit, multo etiam

obſcurius. nam ad Darium, qui Iſtrum traiecerat, litteras quidem, quibus ei minaretur, miſit nullas, ſed pro litteris ſymbolū hoc: *murem, ranam, auem, ſagittam, aratrum*. Cumq. hæc in Darii caſtris alius aliter interpretaretur: Orontopagas tribunus militum cenſuit ſignificari, eos omnium rerum deditionē eſſe facturos. domorum: hoc murem innuere. aquarum, aeris, armorum, regionis: harum rerum ſymbola eſſe, ranam, auem, ſagittam, aratrum. At Xiphodres longè alio modo interpretatus, Nos verò, inquit, quantum hæc ſymbola oſtendunt, niſi aut terram ſubeamus, vt mures: aut aquam, vt ranæ: aut euolemus, vt aues: non effugiemus ipſorum tela. neque enim terræ, quam ipſi arant, domini ſumus. Hoc Pherecydem Syrium narrare, ait Clemens Alexādrinus. Herodotus autem in Melpomene hanc ipſam hiſtoriam aliquanto aliter narrat.

Locus Virgilii aliter, quàm à Seruio & Macrobio expoſitus. CAP. XVIII.

EXCESSERE *omnes, adytis, arisq́, relictis,*
Di, quibus imperium hoc ſteterat.

Hos verſus, qui ab Ænea in ſecundo Æneidos proferuntur, Seruius, & poſt eum Macrobius referēdos cenſuerunt ad veterem quandam Romanorum conſuetudinem, qui cùm obſiderent vrbem hoſtium, eamque iam capi poſſe confiderent, certo carmine euocarent tutelares illius deos: quòd aut aliter vrbem capi poſſe non crederent: aut, etiam ſi poſſet, nefas exiſtimarent, deos habere captiuos. Ego autem, cum iis qui hanc opinionem ſequuntur, non ſanè contenderim. nam & ratione ſatis probabili nixa eſt, & à bonis auctoribus profecta,

neque

neque non tamen hanc veriorem & ſimpliciorem puto: ea nocte, qua capta eſt Troia, viſos eſſe deos Æneæ, exeuntes è templis, & ſimulacra ſua aſportantes. Solitas certè à diis ſuis deſeri eas ciuitates, quæ mox in hoſtium poteſtatem venturę eſſent, aut ſaltem eam fuiſſe veterum opinionem, oſtendit Æſchylus, apud quē Eteocles offenſus ſuperſtitione mulierum, quæ vagantes per templa, in tanto ciuitatis periculo, implebant omnia clamoribus, iubet eas id modò optare ac precari, vt turris ciues ab armis hoſtium protegat. quem cùm illæ interrogaſſent, vndenam id, niſi à diis, futurum putaret: reſpondens ille, quaſique illudens, ait vulgo dici ſolitum, excedere deos, cùm vrbs aliqua capitur. Verſus hi ſunt è fabula, quæ inſcribitur ἑπτὰ ἐπὶ Θήβαις.

Ετ. Πύργον ϛέγειν εὔχεσθε πολεμίων δόρυ.
Χο. Οὐκοῦν τάδ' ἔϛαι πρὸς θεῶν; Ετ. ἀλλ' οὐ θεοὺς
Τοὺς τῆς ἁλούσης πόλεως ἐκλείπειν λόγος;

quem in locum ſcholiaſtes ait, id contigiſſe Troianis. Λέγεται γὰρ, inquit, ὅτι ὅταν ἔμελλε πορθηθῆναι ἡ Τροία, ἐφάνησαν οἱ θεοὶ τοῖς Τρωσὶν ἀνελόμενοι ἐκ τῶν ναῶν τὰ ἀγάλματα αὐτῶν. Æneæ autem, propter ſingularem ipſius pietatem, eos potius, quàm cuiquam alii, apparuiſſe, credibile eſt. Sic & Tyriorum multis, cùm Tyrum Alexander Philippi filius obſideret, viſus eſt in ſomnis Apollo dicere, ſe ad Alexādrum abire: non enim ſibi placére quæ in ciuitate fierent. neque ita multo pòſt capta eſt Tyrus.

Illuſtratus Platonis locus ex Alcibiade primo.

CAP. XX.

VRBANO & eleganti artificio vſus eſt Socrates ad reprimendum Alcibiadis faſtum, in eo dialogo qui in-

qui inſcribitur Alcibiades primus. nam cùm ſibi perſuaderet adoleſcens ille, (quod eius ætatis eſſe ingenium ſolet) abunde iam inſtructum eſſe ſe iis omnibus rebus, quæ ad adminiſtrandam remp. pertinerent, blandè aggreſſus hominem Socrates, paulatim interrogando eò perduxit, vt ex ipſius reſponſionibus apertè efficeretur, eum nullam eſſe adhuc iuſti & iniuſti ſcientiam conſecutum. cumque ægreferret quodammodo Alcibiades, & indignaretur, quòd inſcientiam ſibi exprobrari putaret: purgat ſe Socrates, affirmatque, ſe nihil prorſus tale in eũ dicere: ipſum eſſe Alcibiadem qui de ſè fateretur. Ita autem loquitur: Τὸ τοῦ Εὐριπίδου ἄρα συμβαίνει ὦ Ἀλκιβιάδη. σοῦ τάδε κινδυνεύεις, ἀλλ᾽ οὐκ ἐμοῦ ἀκηκοέναι. οὐδ᾽ ἐγώ εἰμι ὁ ταῦτα λέγων, ἀλλὰ σύ. ἐμὲ δ᾽ αἰτιᾷ μάτην. Vſuuenit, inquit, nobis ô Alcibiade, id quod ait Euripides. periculum eſt, ne tu ex te ipſo hæc, non ex me, audias: neque ego ſum huius ſermonis auctor, ſed tu. me autem fruſtra incuſas. Quæ verba, ſi quis fortè auet ſcire, quem ad locum Euripidis referantur: legat Hippolytum coronatum. ibi enim hos verſus reperiet:

Τρ. Τί φῄς; ἐρᾷς ὦ τέκνον ἀνθρώπων τίνος;
Φαι. Ὅστις ποθ᾽ οὗτος ἔσθ᾽ ὁ τῆς ἀμαζόνος.
Τρ. Ἱππόλυτον αὐδᾷς; Φαι. σοῦ τάδ᾽ οὐκ ἐμοῦ κλύεις.

MARCI

M. ANTONII MVRETI AD HIPPOLYTVM ESTENSEM S. R. E. CARDINALEM ILLVSTRISSIMVM,

VARIARVM LECTIONVM LIBER SEXTVS.

De pranotionibus, quibus scientiarum omnium principia debentur. explicatum & correctum principium posteriorum analyticorum Aristotelis. CAP. I.

EORVM quæ ab hominibus aut discuntur, aut docentur, non nulla eiusmodi sunt, vt planè nullam mentis agitationem requirentia; sensu propè nitantur vno: alia, in quibus motus quasi quidam mẽtis necessarius est, progredientis ex vno in aliud, viamq; sibi paulatim ex aliis ad alia munientis. etenim vbi quis, exempli caussa, saltare discit, nullo ad eam rem mentis motu indiget: tantum opus est, vt quod magistrum facientem viderit, id ipse quoque imitari studeat, & ea quæ videt, in memoria infigere: vt, cùm volet postea, etiam sine doctoris opera, eodem modo, atque ordine corpus mouere possit. iis autem in rebus nullum omnino mentis esse munus, vel ex eo intelligi potest, quòd talia etiam bestię discunt: quódque in hominum genere non minùs sępe tardo & hebeti quàm celeri & acuto præditis ingenio, talium artium præstantiam contingere videmus. ac cùm illa philosophiæ, vt ita dixerim progymnasmata discimus, quæ,

mus, quæ, propter perfectionem, cõmunc disciplinarum nomẽ effecerunt suum: multóq. magis, cùm ad illam ipsam bonorũ omnium parẽtem philosophiam accedimus: ibi verò cernitur & exercetur illa vis, quã Græci, quorum fuit & doctrina maior & verborum copia vberior, διάνοιαν, vulgares sapientiæ magistri, non vsitato veteribus, magis quàm ad rem exprimendam non apto vocabulo, discursum nominarunt. Quod vtinam venisset in mentem priscis illis Latini sermonis auctoribus aut hoc ipso vti, aut aliud nobis quo vteremur tradere: simulque alia quamplurima procudere, quorum ope philosophia Latinis litteris explicari commodè posset. præstiterat, aliquid diligentiæ, sine fuco, & sine pompa, conferre ad eam rem, quàm stultos illos non modò ante victoriam, sed propè ante pugnam pæanas canere: & tam sæpe gloriari, ac clamare, victam à se etiam verborũ copia Græciam: cuius ipsi lautam illam ac copiosam supellectilem non modò adæquare, sed ne contemplari quidem satis atque inspicere potuissent. sed profectò ita est, vt dicam; nulli vnquam, qui res ignorarent, nomina, quibus eas exprimerent, quæsierunt. beati autem illi, & opulenti, & omnium gentium victores Romani in petendis honoribus, & in prensandis ciuibus, & in exteris nationibus verbo componendis, re compilandis occupati, philosophandi curam seruis aut libertis suis, & Græculis esurientibus relinquebãt. ipsi, quod ab auaritia, quod ab ambitione, quod à voluptatibus reliquum erat temporis, eius si partem aliquam aut ad audiendum Græcum quempiam philosophum, aut ad aliquem de philosophia libellum vel legendum, vel scribendum contulissent, iam se ad eruditionis culmẽ peruenisse, iam victam à se & profligatam

ſligatam iacere Græciam ſomniabant. ſed nos, eis omiſſis, pergamus id exequi, de quo dicere inſtitueramus. Eſt igitur quædam διδασκαλία τε καὶ μάθησις διανοητική: quædam in qua τῆς διανοίας nullum munus, nullum officium eſt. ad hanc nullius rei neceſſaria eſt prænotio. illa perfici, niſi antecepta aliqua & antegreſſa notione, non poteſt. è perceptis enim quibuſdam & cognitis rebus moueatur ἡ διάνοια, neceſſe eſt: & ex iis ad alia quæ nondum etiam cognita ſunt, feratur. atque id cauſſæ eſt, cur ſummus magiſter, Ariſtoteles, principio libri tertii analyticorum ſcripſerit, omnem διδασκαλίαν, & omnem μάθησιν, quæ quidem ſit διανοητική, effici & exiſtere ex anticipata notione. Atque id in Geometria, ceteriſque mathematicis facillimè perſpici poteſt. etenim quem, quæſo, ordinem tenēt, qui eas docent? num acceptum auditorem confeſtim deducunt ad ea, in quibus vi & facultate τῆς διανοίας opus eſt? minimè verò: ſed primùm tradunt finitiones, poſtulata, communes ſententias: quæ omnia ſine vllo (vt ita dicam) diſcurſu mens apprehendit. tum demū veniunt ad theoremata, & ad problemata, in quibus iam ἡ διάνοια ἐνεργεῖ: quod facere nunquā poſſet, niſi eæ, quas diximus, notiones anteceſſiſſent. Semper enim (dicam Grȩcè, quò dicam meliùs) τῇ τῆς διανοίας ἐνεργείᾳ ἢ νοῦς, ἢ αἴσθησις προηγεῖται. Neq. non idem in ceteris artibus fieri videmus. etiamque tum qui ſyllogiſmo, tum qui inductione ad aliquid probandum vtuntur, eandem viam tenent. illi enim ſumunt τὸ καθόλου, tanquam notum & exploratum iis quibuſcum verba faciunt: hi è ſingulis rebus, quȩ notæ ſint ei quocum diſputant, probant τὸ καθόλου. eademque apud rhetoras exemplorum & enthymematum ratio eſt. Duo ſunt autem genera prænotionum.

nam

nam & quæ ſit cuiuſque vocabuli vis, præcognitum eſſe oportet, antequàm accedas ad vllam διδασκαλίαν διανοητικὴν, &, quæ ponuntur in diſputando, vt ea eſſe præcognoſcatur, neceſſe eſt. duæ igitur prænotiones: τί ἐστι τὸ λεγόμενον, καὶ ὅτι ἐστί: quarum aliis in rebus altera tantùm neceſſaria eſt, in aliis vtraque. Iam poterat ex iis, quæ dicta ſunt, dubitatio quædam exoriri. Si enim diſcere eſt cognitionē alicuius rei aſſequi, quomodo fieri poteſt, vt è præcedenti cognitione fiat μάθησις? quid autem opus eſt doceri, id, quod iam antea prænoueris? ad hanc dubitationem eximendam, ait Ariſtoteles. Ἔστι δὲ γνωρίζειν, τὰ μὲν πρότερον γνωρίζοντα, τὰ δὲ καὶ ἅμα λαμβάνοντα τὴν γνῶσιν. id eſt: Fieri autem poteſt, vt aliquis γνωρίζοι id, quod partim prius ἐγνώκεισε, partim eius eo ipſo tempore λαμβάνει τὴν γνῶσιν. Scio autem hæc verba longè aliter ab omnibus interpretibus accipi. quorum ſi ſententiam probarem, cauſſa non erat, cur his de rebus verbum facerem. Nunc, rectè an minus, alii viderint: certè quidem ab eis toto, vt dicitur, cælo diſſentio. Τὰ μὲν & τὰ δὲ, accipio, vt in illo è libro primo De arte dicendi: τὰ μὲν, δι' ἀπαιδευσίαν, τὰ δὲ, δι' ἀλαζονείαν, τὰ δὲ καὶ δι' ἄλλας αἰτίας ἀνθρωπικάς. Ac quamuis poſteriore loco vulgo legitur, τῶν δὲ, tamen in quibuſdam vetuſtis libris, eam, quam ipſi afferimus, ſcripturam fuiſſe, vel de Philopono cognoſci poteſt. neq. non libentiùs, pro γνωρίζοντα, legerem, γνωρίσαντα. ſed tamen nihil refert. Non eſt igitur abſurdum, etiam ſi quis dicatur diſcere id, quod antea quodammodo ſciebat. ſed ſi diceretur eodem modo diſcere quo antea ſciuerat: id demum abſurdum eſſet. quod Ariſtoteles ipſe his verbis exprimit: Ἄτοπον γὰρ, οὐκ εἰ ὃ οἶδέ πως μανθάνει, ἀλλ' εἰ ᾗδί. οἷον ᾗ μανθάνει, καὶ ὥς. ita enim legenda illa ſunt, non, vt vulgo leguntur

guntur. idque etiam de illa rudi & inculta, ſed fideli vetere tralatione cognoſcitur. Etenim fieri poteſt, vt quis vniuerſe ſciat, omnia frigida habere vim ad inducendum ſomnum, qui tamen papauer aut lactucam eius generis eſſe neſciat. Is cùm de eorum alterutro idem γνωρίζει, diſcet id, quod quodammodo antea ſciuerat. quod enim de toto genere ſcitur, etiam de qualibet parte ſcitur: ſed tamen ita diſtinctè ac definitè neſciuerat. Ergo τὰ μὲν πρότερον ἐγνώκισε, τὰ δὲ καὶ ἅμα λαμβάνει τὴν γνῶσιν. Sic quoque qui didicit finitiones, poſtulata, communes ſententias, à quibus exorditur Euclides: is cùm poſtea diſcit, Super propoſita linea recta triangulum æquilaterum conſtitui poſſe; diſcit id, quod quodã modo præſciuerat. nam ex illis hoc efficitur. & qui nouit principia, nouit quodammodo concluſionem. non tamen diſcit ἢ καὶ ὡς ἐγνώκεισε, ſed diſtinctiùs & enucleatiùs. Non autem in omnibus quæ diſcuntur, διὰ τὸ μέσου τὸ ἔσχατον γνωρίζει: imò verò ſunt quædam, quæ ἀμέσως cognoſcuntur: vt principia, & ea quæ ſub ſenſum cadunt. Mentis enim & ſenſus ἄμεσος cognitio eſt. Ariſtoteles eo loco ponit tãtum exemplum ἐν τοῖς καθ' ἕκαστα: ſed de principiis idem alibi docet. Cùm autem vulgo legatur, ὅσα εἴδη τῶν καθ' ἕκαστα τυγχάνει ὄντα, non εἴδη legendum eſt, ſed ἤδη, vt & vetus interpres legit. in quo falſi ſunt ii qui ſe diſertos, quàm intelligentes, haberi maluerunt. His autem de rebus diſputauerat etiam Ariſtoteles eo libro qui proximè antecеſſerat, ἐν τῷ περὶ τῆς καθ' ἀπόδειξιν ἐπιστήμης. Hæc iudicari cupio ab hominibus & Græcæ linguæ intelligentibus, & re, non verbis, philoſophis. ἄγροικοι καὶ ἄμουσοι quomodò accepturi ſint, οὐ φροντὶς Ἱπποκλείδῃ.

Axiomata quomodo Latinè vocanda sint.
CAP. II.

INEPTE faciunt, qui ἀξιώματα dignitates vocāt: cuius prauæ consuetudinis Hermolaus Barbarus auctor fuit. neque nego ἀξίωμα interdum idem valere, quod dignitatem; sed nihil hoc ad ea, de quibus agimus, axiomata. neque minus ineptiunt, qui proloquia vocant, aut pronuntiata: in quorum tamen posteriore Ciceronem se habere auctorem putant. sed falluntur. Nam Cicero hanc vocem, ita vt à Stoicis accipiebatur, interpretatus est: qui axioma vocabant quamlibet enuntiationem, id est ἀπόφανσιν. id quod Laërtius docet. ac si quis eo modo ἀξίωμα accipiat, tum sanè vel pronunciatū, vel, si volet, proloquium dicat. Apud Aristotelem quidem & mathematicos alia huius vocabuli vis est. qui, vt notum est, axiomata vocant communes quasdam sententias, quæ non tantùm veræ sunt, sed etiam veræ omnibus videtur. Verbum autem ἀξιοῦν, sæpè apud Græcos, sine vlla dignitatis aut indignitatis significatione, idem valet, quod existimare ac sentire. Inde igitur ἀξιώματα, ὅτι πάντες οὕτως ἀξιοῦσιν. vnde & κοιναὶ ἔννοιαι vocantur. Aut igitur vocem Græcam retinuerim, aut sententias potiùs, quàm vel pronunciata, vel proloquia, vel dignitates dixerim.

Comparatione quadam Lucretiana vsus etiam Themistius ostenditur. CAP. III.

NOTA est comparatio, qua vsus est Lucretius, cùm se idem facere dixit, quod medicos: qui amaram aliquam potionem pueris dare cupientes,

—prius oras pocula circum
Contingunt dulci mellis flauoq; liquore.

videtur

videtur autem ea fuisse etiam apud Græcos celebris. Themistius quidem certè ea vtitur: quem verisimile est eam ex aliquo vetustiore sumpsisse. Nam in oratione, qua Nicomedenses ad philosophiam exhortatus est: Imitandi sunt, inquit, nobis sapientiores medici: qui pharmaca ea, quæ amariora sunt, circumlito prius melle poculo, bibenda præbent. μιμητέον ἡμῖν τοὺς σοφωτέρους τῶν ἰατρῶν, οἳ τὰ πικρότερα τῶν φαρμάκων, μέλιτι τὴν κύλικα περιχρίσαντες, πίνειν διδόασι.

Ut multas alias diphthongos, quæ nunc vsurpari desierunt, ita oi pro œ, apud veteres fuisse. emendatus Plauti locus. CAP. IIII.

MVLTIS vsos diphthongis veteres, præter eas, quibus hodie vtimur, constat. nam & Fourios dicebant pro Furiis, & Paitos ac Aimilios pro Pætis & Æmiliis & de Sabineis triumphasse Tarquinium, de Etrusceis Ser. Tullium, in veteribus monumentis legimus. Quinetiam vt *ai* pro *æ*, sic *oi* pro *œ* interdum scribere, vt opinor, solebant. itaque apud Plautum in Menæchmis *proilium*, & *proilio*, in veteribus libris scriptum animaduerti, pro eo, quod nunc prœlium, & prœlio scriberemus. Versus hi sunt, quibus Erotij meretricis cum parasito Peniculo, & cum Menæchmorum fratrum altero colloquium quoddam continetur.

ER. *Anime mi Menæchme salue.* PE. *quid ego?* ER. *extra numerum es mihi.*

PE. *Istud idem aliis ascriptiuis fieri ad legionem solet.*

ME. *Ego istic mihi hodie apparari iussi apud te proilium,*

Hodie vt fieret. in eo vterque proilio potabimus.

hoc qui non intellexerant, priore loco discesserunt à

vetere ſcriptura. & fecerunt, *prœlium*: poſteriore autem, vnam vocem diſcerpſerunt in duas, & ſcripſerunt, *pro Ilio*. quod qui ad Troianas pugnas retulerunt, etſi ei, plurimum tribuo, adduci tamen, vt ipſis aſſentiar, hac quidem in parte non poſſum.

Dominos, niſi cupiditatibus ſuis imperent, ne ſeruis quidem ſuis imperare poſſe. CAP. V.

QVIBVS in domibus aut paterfamilias, aut materfamilias nequiter libidinoſeq. viuat, in eis ſeruos non eſſe ſeruos, neque communi condicione ſeruitutis vti, ſed liberiùs, licentiùs, diſſolutiùs viuere, & quotidiana docet experiētia & M Tullius in Cœliana defenſione grauiſſimè ac ſapientiſſimè dixit. ſerui enim, vt alicubi ſalſiſſimus, vrbaniſſimuſque ſcriptor poſuit Lucianus, omnium conſcij ſunt, quæ à dominis aut pulchrè aut turpiter fiunt. quocirca qui ea deſignant flagitia, quæ latêre atque occultari expediat, ij, tantùm abeſt vt metuantur à ſeruis, ipſimet métuunt ſeruos: vtpote quos neceſſariò habeant aſſiduos ſuorum facinorum teſtes. Hoc igitur argumento vſus eſt Cicero, vt doceret, veriſimile nō eſſe, M Cœlium cum Clodiæ ſeruis conſilium de veneno ei præbendo communicaſſe. Lyſias quoque in Oratione, quam ſcripſit ei qui ſacram oleam incidiſſe arguebatur, hoc ipſo eum argumento vtentem fecit: nunquam auſurum fuiſſe ſe id facinus committere, cùm & conſcios eius ſeruos adhibere oporteret, & ipſe, eo perpetrato, non ſeruos eos poſtea, ſed dominos habiturus eſſet: neque vllo modo auſurus in eos animaduertere, quicquid illi tandem feciſſent. πῶς οὖν. inquit, οὐκ ἂν ἦν ἀθλιώτατος ἀνθρώπων ἁπάντων, εἰ τοὺς ἐμαυτοῦ θεράποντας, μηκέτι δούλους ἔμελλον ἕξειν,

ἀλλὰ

ἀλλὰ δεσπότας τὸν λοιπὸν βίον, τοιοῦτον ἔργον συνειδότας; ὥστε εἰ καὶ τὰ μέγιστα εἰς ἐμὲ ἐξημάρτανον, οὐκ ἂν οἷόν τε ἦν, δίκην με παρ' αὐτῶν λαμβάνειν. εὖ γὰρ ἂν εἰδείην, ὅτι ἐπ' ἐκείνοις ἦν καὶ ἐμὲ τιμωρήσασθαι, καὶ αὐτοῖς μηνύσασιν ἐλευθέροις γενέσθαι. Miserrima igitur est impurè ac turpiter viuentium condicio, quibus ad cetera damna illud etiam accedit, vt in quos imperium exercere debuerant, eos reuereri ac metuere adigantur.

Homerum & Aeschylum Athenienses, Tyrtaum Lacedamonij quo honore affecerint.

CAP. VI.

HOMERI poëmata quanti fecerint Athenienses, quamq. vtilia esse ad inflamãdos honestatis ac dignitatis amore animos iudicarint, hinc existimari licet: quòd legem tulerunt, vt quinto quoque anno in Panathenæis, eius vnius ex omni poëtarum numero carmina publicè canerentur ita enim cogitabant, leges præcipere quidem, quid faciendum, fugiendumque sit, sed propter breuitatem, non docere: at poëtas, qui vitam hominum imitantes, res præclarè ac fortiter gestas, copiosè exponerent, easque propemodum ante oculos constituerent, aptiores esse ad persuadendum. Similem autem honorem habuerunt Lacedæmonij Tyrtæo. cùm enim ceteroqui à poëticis studiis alieni essent, neque poëtarum cantus libenter audirent, lege tamen constituerant, vt quoties cum hostibus dimicaturus in procinctu cõstitisset exercitus; conuocarentur milites in tabernaculum regium: ibique audiendis Tyrtæi carminibus ad spernendam pro patria vitam incitarentur. Æschylo quoq. idem propè honos à populo Atheniensi tributus est. vnius enim ex omnibus tragicis fabulæ, ipso etiam mortuo,

vt docerentur, decreto publico statutum erat.

Illustratus locus ex Aristotelis categoriis.
CAP. VII.

ARISTOTELES in extremo libro Categoriarum cùm docuisset multis modis *habendi* verbum accipi, addit: λέγεται δὲ καὶ ὁ ἀνὴρ γυναῖκα ἔχειν, καὶ ἡ γυνὴ ἄνδρα. Quid autem illud sit, cùm vir mulierem, aut mulier virum habere dicitur: id quia vulgò non satis intelligi video, explicabo. Is ergo mulierem quampiam habere dicebatur, aut qui eam vxorẽ duxerat, aut etiam cui illa dicto audiens erat, qui ad eam, pro suo iure, cùm volebat, vẽtitabat, eaque ad arbitrium suum fruebatur. atque ita dictum est olim ab Aristippo, ἔχω Λαΐδα, ἀλλ᾽ οὐκ ἔχομαι. & apud Lucianum: Τὸν στρατιώτην Θαΐ τὸν Ἀχαρνᾶνα, ὃς πάλαι μὲν Ἀβρότονον εἶχε, μετὰ ταῦτα δὲ ἠράσθη ἐμοῦ, οἶδα; neque non Latini idem eodem verbo indicabant. vt Cicero, qui illud voluptarij philosophi dictum, quod modò memorauimus, ita extulit: Sed tamen ne Aristippus quidem ille Socraticus erubuit, cùm esset obiectum, habere eum Laida. habeo, inquit, non habeor. Græcè hoc melius. tu, si voles, interpretabere. Nam illum Ciceronis locum, vt hoc ὁδοῦ πάρεργον admoneam, ita legendum iudico: & quas omisi voces, glossas esse. neque alio sensu dictum est à Terentio:

——— *heus puer,*
Dic sodes. quis heri Chrysidem habuit?

ad eandem etiam rem exprimendam *ductandi* verbo vtebantur. vt enim ductat exercitum is, cui paret exercitus: ita ductare mulierem dicitur is, cui illa obtemperat, morigeraq. est in rebus omnibus. Plautus:

Solus solitudine ego ted atque ab egestate abstuli.

Solus si ductim, referre gratiam nunquam potes.
Solus ductato, si semper solus quæ poscam dabis.

& eodem modo Terentius,

Vt phaleratis dictis ducas me, & meã ductes gratiis?

atque ita intelligendum est illud Fabij libro octauo: *Ductare exercitus, & patrare bellum, apud Sallustium dicta sanctè & antique, videntur à nobis, si diis placet.* Nam de illo altero verbo in Catullum diximus. Sed & idem significantes, mulierem cum aliquo esse dicebant. Plautus:

Mane, mane, audi. dic quid me æquom censes pro
illa tibi dare,
Annum hunc ne cum quiquam alio sit? Idem:
Diabolus filius Nicocli Cleretæ
Lenæ dedit dono argenti viginti mnas,
Philænium vt secum esset noctes & dies,
Hunc annum totum.

Græci autem συνεῖναι sæpius, vt videtur, περὶ τῆς ἐνεργίας αὐτῆς, hoc est, de ipsa corporum commistione accipiebant. non nunquam tamen aliter, vt, ὁ μὲν ἡλικιώτης σου Χαρμίδης, ὁ τοῦ γείτονος Ἀρισταινέτου υἱὸς, γαμεῖ ἤδη, καὶ σωφρονεῖ. σὺ δὲ μέχρι τίνος ἑταίρᾳ συνεῖ; Neque non Aristoteles ipse significauit, se hoc, quod dico, intelligere: sed tecto verbo, & pudoris ac verecundiæ pleno. subiunxit enim: οὐδὲν γὰρ ἄλλο τῷ ἔχειν γυναῖκα σημαίνομεν, ἢ ὅτι συνοικεῖ. nam συνοικεῖν si quis hoc loco idem valere putat, quod in iisdem ædibus degere, ac non illud potius ipsum, quod suprà dixi περὶ τοῦ ἔχειν, fallitur. ita enim eos hoc quoque vsos esse constat. Hippocrates, περὶ παρθενίων. Κελεύω δὲ ἔγωγε τὰς παρθένους, ὁκόταν τὸ τοιοῦτον πάσχωσιν, ὡς τάχιστα ξυνοικῆσαι ἀνδράσιν. Andocides: καὶ συνῴκει ὁ πάντων σχετλιώτατος ἀνθρώπων τῇ μητρὶ καὶ τῇ θυγατρί. Lucianus, Θεῶν κρίσει. Δοκεῖ τις

αὐτῷ συνοικεῖν ἰδία γυνή & Laërtius in Aristippo: Πρὸς τὸν αἰτιώμενον ὅτι ἑταίρᾳ συνοικεῖ, ἆρά γε, εἶπεν, μή τι διενέγκαι οἰκίαν λαβεῖν, ἐν ᾗ πολλοί ποτε ᾤκησαν, ἢ μηδείς; id autem quod vocauerat συνοικεῖν, paulo infrà vocat συνεῖναι.

Correcti loci duo è primo libro Topicorum. Item alius è quinto Ethicorum.

CAP. VIII.

LIBRO primo De arte Dialectica, quæ Topica vocantur, ita scriptum est: Ἕξομεν δὲ τελέως τὴν μέθοδον, ὅταν ὁμοίως ἔχωμεν, ὥσπερ ἐπὶ ῥητορικῆς, καὶ ἰατρικῆς, καὶ τῶν τοιούτων δυνάμεων. τοῦτο δέ ἐστι, τὸ ἐκ τῶν ἐνδεχομένων ποιεῖν ἃ προαιρούμεθα. semper autem mihi suspectus fuit is locus: neque vnquam aliter mihi persuadere potui, quàm totum illud, τοῦτο δέ ἐστι τὸ ἐκ τῶν ἐνδεχομένων ποιεῖν ἃ προαιρούμεθα, inducendum esse: neque scriptum ab Aristotele, sed temerè inculcatum ab aliquo imperito. nullus enim iis verbis videtur subesse sensus: etsi non sum nescius, quomodo ea vulgò accipi soleant. sed qui purgatas aures habent, facilè mihi hoc, vt sperare videor, assentientur. Neque leue argumentum ad hanc coniecturam firmãdam putari debet: quòd vetus Latinus interpres facit à me; illaque verba omnino non agnoscit. nam constat eum & expressisse, si non eleganter, fideliter quidem certè, omnia quæ repererat: & vsum libro, ἀμήχανον ὅσον, meliore & emendatiore iis omnibus qui nunc circumferuntur. Alexander quoque, aut quisquis est Græcus ille, qui commentarios scripsit, nullo modo ea videtur agnoscere. quod me magis, vt in sentẽtia permaneam, facit. Sed & paulo infrà eodem modo peccatum est. vbi enim vulgò legitur: ἔστι δὲ ἀριθμῷ ἴσα καὶ τὰ αὐτά, ἐξ ὧν τε οἱ λόγοι, καὶ περὶ ὧν οἱ συλλογισμοί. γίνονται μὲν γὰρ οἱ λόγοι ἐκ τῶν προτάσεων,

σιων, περὶ ὧν δ᾽ οἱ συλλογισμοὶ, τὰ προβλήματά ἐστι: ibi ergo neminem. qui Aristotelicam dicendi rationem calleat, dubitaturum puto, quin præstet ita legi: ἔστι δὲ ἀριθμῷ ἴσα, καὶ τὰ αὐτά, ἐξ ὧν τε οἱ λόγοι, καὶ περὶ ὧν. γίνονται μὲν γὰρ ἐκ τῶν τεττάρων, περὶ ὧν δ᾽, τὰ προβλήματα ἐστι. λόγων autem nomine & syllogismos intelligit & inductiones. eodem propè modo memini, correctum esse à me iampridem locum quendam è quinto νικομαχείων: qui vulgò ita legitur: ὁ δ᾽ ἄδικος οὐκ ἀεὶ τὸ πλέον αἱρεῖται, ἀλλὰ καὶ τὸ ἔλαττον ἐπὶ τῶν ἁπλῶς κακῶν. ἀλλ᾽ ὅτι δοκεῖ καὶ τὸ μεῖον κακὸν ἀγαθόν πως εἶναι, τοῦ δ᾽ ἀγαθοῦ ἐστιν ἡ πλεονεξία, διὰ τοῦτο δοκεῖ πλεονέκτης εἶναι. ἔστι δ᾽ ἄνισος. τοῦτο γὰρ περιέχει, καὶ κοινόν. καὶ παράνομος. τοῦτο γὰρ, ἡ παρανομία, ἤτοι ἡ ἀνισότης. περιέχει πᾶσαν ἀδικίαν, καὶ κοινόν ἐστι πάσης ἀδικίας. ego autem legendum censeo: ἔστι δ᾽ ἄνισος, καὶ παράνομος. τοῦτο γὰρ περιέχει καὶ κοινόν ἐστι. cetera verba, iis admista, delenda esse. In quo quid librarios deceperit, non est difficile cōijcere hominibus in hoc genere exercitatis. Hanc correctionem à me acceptam, Dionysius Lambinus, vir acutissimo ingenio, acerrimoque iudicio praeditus, rettulit in scholia in eos libros sua. nisi quòd, cùm meam sententiam exponeret, verba illa, πᾶσαν ἀδικίαν, & πάσης ἀδικίας, reliquit. quæ mihi vel maxima caussa fuit hoc quoque loco testificandi, quid sentirem. non tantum enim existimo, è glossematis illa fluxisse, verùm etiam è falsis & ineptis glossematis. nam verba illa, περιέχει. καὶ κοινόν ἐστι, si quis attentè consideret, non πρὸς πᾶσαν ἀδικίαν, sed πρὸς τὸ πλέον, καὶ πρὸς τὸ ἔλαττον referenda sunt.

Videri Plautum dixisse rem voluptatum *eodem planè modo, quo Græci dicerent* τὸ χρῆμα τῶν ἡδονῶν.

CAP. IX.

REM *voluptatum*, pro ipsis voluptatibus dixisse

videtur Plautus in Amphitruone: vbi Alcumenam ita loquentem facit:

Satin' parua est res voluptatum in vita atque ætate agunda
Præ quod molestum est? cuique hominum in ætate ita comparatumst,
Ita dis est placitum, voluptati vt mœror comes consequatur.

quod si est, haud facilè dixerim, vbi prætereà in tota lingua Latina hoc loquendi genus reperiatur. sed videri potest sumptum à Græcis. illi enim planè ita dicerent, τὸ χρῆμα τῶν ἡδονῶν. Ita locutus est Euripides in Phœnissis:

φιλόψογον γὰρ χρῆμα θηλειῶν ἔφυ.

qui tamen versus ab imperitis deprauatus, ita vulgò legitur,

φιλόψογον γὰρ χρῆμα θηλειῶν γένος ἔφυ.

sed vocem γένος delendam esse, & lex carminis indicio est, & è scholiaste facilè colligitur. Ita etiam Xenophon libro secũdo παιδείας: Τὸν Ἀράβιον δὲ Μάραγδον, ἱππέας τε εἰς μυρίους, καὶ ἅρματα εἰς ἑκατὸν, καὶ σφενδονητῶν πάμπολύ τι χρῆμα. & Herodotus libro tertio: πολλόν τι χρῆμα τῶν ὀφίων ἐκλέπουσι. & Aristophanes Pluto,

Πολὺ χρῆμα τι μαχῶν, καὶ κρεῶν ὠπτημένων.

& principio νεφελῶν,

Ὦ Ζεῦ βασιλεῦ, τὸ χρῆμα τῶν νυκτῶν, ὅσον
Ἀπέραντον. οὐδέποθ' ἡμέρα γενήσεται;

quos versus ita olim pueri interpretati sumus, cùm eam fabulam, exercitationis caussa, in Latinum sermonem conuerteremus:

Rex Iupiter, quàm immensa res est noctium.
Nunquam ne pulsa nocte nascetur dies?

De

De quodam Plautino ioco, itemq́ de loco quodam e Catone maiore Ciceronis disputatum.

CAP. X.

IOCATVS est, vt solet, Plautus, cùm in Pseudolo ita cum lenone loquentem induxit coquum:

Quia sorbitione faciam ego te hodie mea,
Item vt Medea Peliam concoxit senem:
Quem medicamento, & suis venenis dicitur
Fecisse rursus ex sene adolescentulum,
Item te ego faciam.

Neque enim Peliam Medea, sed Æsonem è sene iuuenem reddidit: cùm autem recepisset, idem se facturam Peliæ; effecit, vt infelix senex natarum suarum manibus concideretur. quod si coquus ille item fecisset iuuenem Ballionem, vt Medea Peliam fecerat; non sanè bonam neque expetendam operam ei dedisset. fieri etiam potest, vt personæ seruierit: & cùm loquentem induxisset hominem sordidum & abiectum, de industria perperam ab eo narrari veterem illam fabulam fecerit. Quòd si Ciceronis etiam illud è Catone maiore ita legendum est (vt sanè legendũm puto.) *Quò quidem me proficiscentem haud sanè quis facilè retraxerit: néue tanquam Peliam recoxerit*: nimirum tale aliquid hic quoq. comminiscendum est. nam aut decorum id & consentaneũ Catoni credidit: quòd & memoria vacillare γεροντικόν ἐστιν: & interdum habet aliquid grauitatis in magnis viris minus accurata fabularum & talium rerum cognitio: aut hoc quoque inter μνημονικὰ Ciceronis ἁμαρτήματα numerandum est.

Euripidem aliter, quàm ceteros omnes, de Helenæ sidere locutum. CAP. XI.

DE sidere Helenæ nõ idem ab omnibus traditum est.

est. Plinius quidem libro secundo naturalis historiæ, de eo, vt nauigantibus exitioso, locutus est nam cùm geminas illas flamas, quæ Castoris ac Pollucis esse putabantur salutares ac prosperi cursus prænuncias esse dixisset: Harum, inquit, aduentu fugari diram illam ac minacem, appellatam Helenam ferunt Solinus quoque cùm exposuisset multa mala, quæ menstruus mulierum efficeret cruor: Habet, inquit, planè id solum salutare. quòd auertit sidus Helenæ perniciosissimum nauigantibus Papinius quoque idem de illis fulgoribus sentire se ostendit hoc versu:

— cùm iam damnata sororis
Igne Therapnæi fugerunt carbasa fratres.

Quinetiam Franciscus Vicomercatus Aristotelis Meteorologica exponens, & cur Castor ac Pollux salutares essent, & cur diri ominis Helena, caussas, vt in eiusmodi re, satis probabiles reddidit. At Euripides tamen in Oreste salutarem eam nautis esse pronunciat. Ita enim de ea Apollinem loquentem facit.

Ζηνὸς γὰρ οὖσαν, ζῆν νιν ἄφθιτον χρεών.
Κάστορί τε, Πολυδεύκει τ' ἐν αἰθέρος πτυχαῖς
Συνθακος ἔσαι, ναυτίλοις σωτήριος.

Emendatus Plinii locus.
CAP. XII.

REDVNDARE videtur vox, *voluptatibus*, apud Plinium libro XIIII. vbi de natura vini agitur. cùm enim vulgo ita legatur, *Prorsus vt iure dici possit, neque viribus corporis vtilius aliud, neque aliud voluptatibus perniciosius, si modus absit:* melior videtur fore sententia, si ea, quam dixi, vox deleatur. hoc enim dicet: immodico vino maximè debilitari corporis vires. quod & Lucilius dixerat his versibus:

Scito etenim bene longinquum mortalibus morbum
In vino esse, vbi qui inuitauit dapsilius se.

& Theognis:

Οἶνος πινόμενος πουλὺς κακός. ἢν δέ τις αὐτὸν
Πίνῃ ἐπισταμένως, οὐ κακὸς, ἀλλ᾽ ἀγαθός.

& Panyasis:

Ὡς οἶνος θνητοῖσι θεῶν πάρα δῶρον ἄριστον,
Πινόμενος κατὰ μέτρον, ὑπέρμετρος δὲ χερείων.

sed & libri testimoniorum pleni sunt, & exemplorum plena vita. illud tamen, voluptatibus, quod nos expungendum esse credimus, & Hermolaus, & Politianus agnoscunt.

Emendatus versus quidam Horatianus. CAP. XIII.

HORATII versus hi sunt è libro odarum tertio,

Testis mearum centimanus gigas
Sententiarum notus, & integræ
Tentator Orion Dianæ
Virginea domitus sagitta.

Eamq; scripturam veteres grammatici comprobant: qui etiam centimanum gigantem Briareum accipiunt. ego autem in quibusdam non contemnendæ auctoritatis libris scriptum reperio, non *gigas*, sed *Gyges*: & sanè de Gyge illud etiam apud Ouidium legere memini:

Sphyngaq;, & Harpyias, serpentipedesq; gigantes,
Centimanumq; Gygen semibouemq; virum.

Hesiodus quoque Cæli & Terræ filios facit Cottum, Briareum, & Gygen, centenis singulos manibus, quinquagenis capitibus metuendos.

Ἄλλοι δ᾽ αὖ γαίης τε καὶ οὐρανοῦ ἐξεγένοντο
Τρεῖς παῖδες μεγάλοι καὶ ὄβριμοι, οὐκ ὀνομαστοὶ,

Κόττος.

Κόττος τε Βριάρεώς τε, Γύγης θ' ὑπερήφανα τέκνα.
Τῶν ἑκατὸν μὲν χεῖρες ἀπ' ὤμων ἀΐσσοντο
Ἄπλαστοι, κεφαλαὶ δ' ἑκάστῳ πεντήκοντα
Ἐξ ὤμων ἐπέφυκον.

Sed & iampridem admonui, ſcriptum eſſe in quibuſdam veteribus libris; Gyas: meq; de eo amplius quærendum putare. quanquam enim mihi nouum erat illud nomen; tamen ne eam quidem varietatem aut diſſimulandam, aut contemnendam eſſe ducebam. Nuper ergo cùm Apollodori bibliothecam, quæ tunc primùm in meas manus venerat, percurrerem: in ipſo ſtatim principio hæc repperi: Οὐρανὸς πρῶτος τοῦ παντὸς ἐδυνάστευσε κόσμου. γήμας δὲ γῆν, ἐτέκνωσε πρώτους τοὺς ἑκατόγχειρας προσαγορευθέντας, Βριάρεων, Γύην, Κοῖον. quæ verba ita reddidit Benedictus Ægius Spoletinus: Cælus primus orbis vniuerſi imperio præfuit. qui ducta vxore Tellure priores ex ea filios ſuſtulit, quos Centimanos appellarũt, Briareum Gyan, ac Cœum. quin & apud Heſiodum in iis, quos citaui, verſibus, quædam optimæ notæ exemplaria non Γύγης habent, ſed Γύης.

Correcti apud Ciceronem Ennii verſus. CAP. XIIII.

ENNII verſus de Q. Fabio Maximo ita vulgò apud Ciceronem leguntur:

Vnus homo nobis cunctando reſtituit rem.
Non ponebat enim rumores ante ſalutem.
Ergo poſtq; magisq; viri nunc gloria claret.

ſed in multis veteribus libris eorum poſtremus ita ſcriptus eſt:

Ergo magisq; viri nunc gloria claret.

vt valde verear, ne quis, vt verſum, ad cuius menſu-

tam aliquid deesse videbat, expleret, de suo addiderit illud, *postque*. ego autem potius crediderim, illud, *magisq;*, geminandum esse. non rarò enim contigit, vt eæ voces, quæ geminandæ erant, semel tantùm ab imperitis librariis ponerentur. notum est autem, magis magis, & magis magisque, sæpe ab antiquis scriptoribus dici. pro quo Ennius fortasse dixerit, magisque magisque. vt sit simile illi Catulliano:

Omnibus inq; locis celebretur fama sepulti:
Clarescatq; magis mortuus atque magis.

Ecquid adhibenda sint in conuiuiis acroamata, an minus. CAP. XV.

RECTE ne faciant an secus, qui tibicines, aut citharœdos, aut alia id genus acroamata in conuiuiis adhibent, meritò vt dubitari posse videatur, duorum in philosophia summorum hominum hac de re, vt videtur, dissentientium facit auctoritas. Nam apud Platonem in Protagora Socrates abiectos modò, & imperitos, & circumforaneos homines id facere solitos dicit: qui cùm eam vim non habeant, vt vrbana aliqua & eleganti collocutione tempus illud epularis accubationis traducere, & mutuis sermonibus animos suos hilarare possint, eius rei remedium à mimis, & ab histrionibus, & à vocum fidiúmve cantibus petunt. at quas ad epulas boni & eruditi conuiuæ conuenerint, in eis neque tibicinam, neque psaltriam audiri, neque saltatricem spectari vllam: ablegatis eos eiusmodi nugis atque ineptiis, modestè inter se & hilarè colloqui: neque vnquam deesse ipsis de quo sermones iucundissimos conferant, etiam si multam in noctem conuiuium producatur. itaque ex illo nobili apud Agathonē conuiuio eiicitur tibicina, & aut sibi

sibi, aut mulieribus canere iubetur. At hercule alumnus eiusdem disciplinæ Xenophon in id cōuiuium in quo & Socrates esset, & Antisthenes, & alii sapientia præstantes viri, non modò Philippum excitandi risus artificem induxit, verùm etiam sublatis epulis, Syracusanum illum comessatorem cum tibicina, & saltatrice, & formoso puero, qui & ipse tum saltando, tum fidibus canendo, summa eos, qui aderant, voluptate perfunderet. In Homericis etiam epulis & Phemius canit, & Demodocus, & in Virgiliano Iopas. sed hæc fortasse aliquis, intemperantium procorum, & luxuriosi regis, & reginæ iam tum amoris telo perculsæ dixerit esse conuiuia. Quid quòd epulantibus diis, canere Apollinem & Musas ferunt? Nam Euripidi quidem sententiam mirari sæpe soleo: qui non in cōuiuiis, sed in luctu potius Musicam adhibendam esse censet: quòd conuiuia satis ipsa per se læta sint: in luctu autem quærendum sit aliquid, quo minuatur dolor. Ego verò si vsquam, inter pocula maximè, talibus blandimentis & relaxationibus animi locum esse duco: neque, dum ea moderatio retineatur, vt turpitudo omnis & obscœnitas absit, caussam video vllam, cur in mensa aut comœdum auersari, aut aulœdum, fidicinémve refugere sapiens debeat. nam si semper tam facundi ac diserti conuiuæ contingerent, quàm illi sunt Platonici: tum fortasse non immeritò talia omnia excluderentur. quod enim esse potest tam mirabile acroama, quod non collatum cum illorum sermonibus sordeat? quos equidem arbitror, si Apollinem vidissent ipsum cum lyra & plectro ingredientē, vno ore omnes oraturos fuisse, vt aut abscederet, aut ne cantu suo sermones abrumperet institutos. Et tamen, nisi valde fallor, non multo tur-

to turpius fuisset, tibicinæ alicuius cantum audire, quàm vel orationem Aristophanis, vel ea quæ de Socratis temperantia ebrius Alcibiades intemperantissimè narrat.

Correctus locus è secundo De diuinatione.

CAP. XVI.

TOTAS *noctes somniamus: neque vlla fere est, qua non dormiamus: & miramur aliquando id, quod somniauimus, euadere*? Ciceronis hæc verba sunt è secundo libro De diuinatione, exagitantis vanitatem somniorum, & negantis, si quędam somnia euentus comprobet, ex eo effici, vt ne somnia pro somniis habenda sint. nam in tanta copia & varietate, magis mirum foret, si nihil vnquam eorum quæ per quietem videntur, eueniret. quanquam autem, vt ego Ciceronis verba recitaui, ita in omnibus, quos vidi, libris leguntur: tamen excuti hoc mihi non potest, quin deprauata illa, & ad hunc modum corrigenda sint: *Totas noctes dormimus: neque vlla fere est, qua non somniemus: & miramur, aliquando id, quod somniauimus, euadere*? Quod quidem ita mihi perspicuum videtur, vt ne cōfirmatione quidem egeat. aliorum tamen iudicium facio.

Semiramis quo astu ad regnum peruenerit.

CAP. XVII.

VAFRA in primis & astuta ratione ad regnum ex humili & abiecta conditione peruenisse Semiramis dicitur. quæ historia cùm haud ita multis nota sit, neque Latinis, quod sciam, litteris prodita, referetur à me ita, vt scriptam in Gręcorū commentariis repperi. Aiunt igitur eam initio vernæ cuiusdam regii ancillam, ac concubinam fuisse. in quam cùm aliquando

incidiſſet rex Ninus, forma ipſius & lepore captus, amare cœpit. obſecuta regi mulier, ita eum ſibi paulatim ſtupri conſuetudine aſtrinxit: vt nihil eſſet tantum, quod aut à rege petere non auderet Semiramis, aut petenti rex auderet negare. Ergo cùm aliquando iniecíſſet in ſermone, quiddam ſe valde cupere, rexq́; eam, quicquid tandem illud eſſet, apertè ac liberè proferre iuſſiſſet: Cuperem, inquit, hoc mihi à te tribui, vt vnum modò diem ſedere mihi liceret in ſolio tuo, & ius dicere: vtq́ue omnes toto illo die, quemadmodum tibi faciunt, ita mihi obtemperarent. Riſit rex: & quod petebatur, conceſſit. nec mora. edicitur, vt certo quodā die omnes Semiramidi dicto audientes ſint. ita regi placere: eam illo die, regio imperio ac poteſtate præeſſe omnibus. vbi ille aduenit dies: mulier regio cultu in ſolio aſſedit. fit cōcurſus maximus. illa de principio, experiendi cauſſa, quædam haud magni momenti imperat. vbi ſeriò omnes ſibi omnibus in rebus parêre vidit, iubet ſatellitibus, ac ſtipatoribus corporis regii, vt regem ipſum comprehendant. comprehenditur. vt vinciant. vincitur. vt interficiant. interficitur. ita imperium ex diurno diuturnum efficitur. hæc eſt, quæ Babylonem muris latericiis cinxit: cuius horti illi penſiles tantam admirationem habuerunt: quæ cum equo concubuiſſe dicitur: quæ poſtremò cùm filii quoque ſui concubitum petiiſſet, ab eo trucidata memoratur.

Vt honorem *Latinis, ita Græcis* ὄνειδος & κλέος *ambigua vocabula eſſe.*

CAP. XVIII.

SIGNIFICATIONIS ambiguæ verbum eſſe *honorem*, tradidit Gellius: idq́ue probauit his verbis ex

bis ex Oratione Q. Metelli Numidici de triũpho suo: *Qua in re quanto vniuersi me vnum antestatis, tanto vobis, quàm mihi, maiorem iniuriam atq. contumeliam facit, Quirites. & quanto probi iniuriam facilius accipiunt, quàm alteri tradunt: tanto ille vobis, quam mihi, peiorem honorem habuit. Nam me iniuriam ferre, vos facere vult, Quirites: vt hic conquestio, istic vituperatio relinquatur.* Eodem autẽ modo Græci quoq. ὄνειδος, cùm ferè in infamiæ ac turpitudinis significatione ponatur: non nunquã tamen pro gloria accipiunt. vt;

Καλόν γέ μοι τοὔνειδος ἐξωνείδισας. &,

Θήβαις κάλλιστον ὄνειδος. &,

Καλόν γ' ὄνειδος τῷ νεωστὶ νυμφίῳ.

Sed & κλέος non nunquam in malam partem accipitur. idq́ue non ex eo tantum intelligi potest, quòd apud Homerũ sæpe legitur καλὸν κλέος: vt ex eo conijciàmus, esse etiã aliquod κλέος οὐ καλόν: sed multò magis ex hoc Euripidi versu, quẽ apud ipsum dicit Helena: Οὔπω νιν Ἑλένης αἰσχρὸν ὤλεσε κλέος;

In illis autem Metelli verbis nescio, an illud annotare debeam: *facere contumeliam*, quod loquendi genus Cicero in Antonio reprehenderat, legi. sed & apud Plautum, & apud Terentium crebra illius exempla sunt. Neq. tamen iniuria notauerat Antonium Cicero: quod vulgo creditur. nam Antonius ita dixerat, *facere contumeliam*, vt, facere damnum, aut facere iacturam dicimus. quo modo nunquam quisquam, opinor, præter eum locutus reperietur.

Correctus locus ex Oratione Ciceronis pro domo sua. CAP. XIX.

VOCABVLVM, *actus*, pro eo quod Græci dicunt ἐνέργειαν, planè barbarũ est, & priscis illis temporibus,

quibus Romani sermonis integritas viguit, inauditum. eo tamen non nullos vti video, & quidẽ eorum, qui se non Latinè modò, sed etiam, si diis placet, Ciceronis more loqui putant. Decipiuntur autem præcipuè corrupto quodam loco ex Oratione pro domo sua ad pontifices: quem emendare institui: vt isti, qui se è Nizolii libro germanos Cicerones esse credunt, errore hoc suo liberentur. Non enim ita locus ille legendus est: *Omnem diu collectam vim improborum, quæ inueterata compresso odio atque tacito iam erumpebat in actum, tam audaces duces excepi meo corpore.* Sed hoc modo, vt in antiquis libris esse, homines certi & fide digni affirmant: *Omnẽ diu collectam vim improborũ, quæ inueterata compresso odio atq; tacito iam erumpebat, nacta tam audaces duces, excepi meo corpore.*

Correctus locus è secundo De finibus. CAP. XX.

EIVSDEM generis est *odrilicium*: quæ inepta vox, & nihil planè significans, ita insedit in loco quodam è secundo De finibus, vt omnes propè iam libros occuparit. ita enim ibi legitur: *Assint etiam formosi pueri, qui ministrent. resplendeat his vestis, argentum, odrilicium, locus ipse.* at in libris veteribus hoc modo: *Assint etiam formosi pueri, qui ministrent. respondeat his vestis, argentum, Corinthium æs, aut Deliacum, ædificium, locus ipse.* quæ quin vera scriptura sit, non est cur quisquam dubitandum putet. Itaque ipsum quoq. resplendẽdi verbum mihi quidem valde suspectum est. nam hoc vno loco nitebantur, qui illud, vt Latinum, recipiebant. nunc autem, nisi aliquod aliud testimonium reperiatur; videtur sanè ei quoque lege Papia periculi aliquid imminere. hoc igitur alij cogitabunt.

M. AN-

M. ANTONII MVRETI

AD HIPPOLYTVM ESTENSEM S. R. E. CARDINALEM ILLVSTRISSIMVM,

VARIARVM LECTIONVM LIBER SEPTIMVS.

Sorores vxores ducere, num apud Athenienses licuerit. CAP. I.

E RELEGANS extat Æmilii Probi ad T. Pomponium Atticum libellus, quo Græcorum imperatorum vitæ mundissimo ac castissimo orationis genere explicantur. eum nuper cùm animi caussa euolueremus, in ipsa statim præfatione, quiddam deprehendimus, quod sanè mirati sumus. Negat enim, Cimoni, summo Atheniensium viro, turpe fuisse, sororem germanã habere in matrimonio: quippe cùm ciues eius eodem vterentur instituto. Ego verò de Persis & aliis quibusdam barbaris nationibus sæpè id legeram: de Atheniensibus nihil tale, nisi ab eo, memineram proditum esse. Itaque cùm attentiùs de eo cogitare cœpissem, quasique excutere memoriam meam; recordatus sum loci cuiusdam ex oratione, quam antiquissimus & nobilissimus orator Andocides aduersus Alcibiadem habuit: qui ex diametro, vt aiunt, cum eo, quod ab Æmilio dicitur, pugnat. ostendit enim, eam ipsam fuisse caussam, cur Cimon in exilium missus sit, tanquam legum contemptor. neque quicquam

 ei pro-

ei profuisse, quòd & ipse Olympia vicisset, & pater. veteres enim illos, non certaminũ, aut victoriarum, sed legum & institutorum, in iudicando habuisse rationem. Andocidis verba si quis requirit, hæc sunt: *Ἀναμνήσθητε δὲ καὶ τοὺς προγόνους, ὡς ἀγαθοὶ καὶ σώφρονες ἦσαν. οἵτινες ἐξωστράκισαν Κίμωνα διὰ παρανομίαν, ὅτι τῇ ἀδελφῇ τῇ ἑαυτοῦ συνῴκησε. καίτοι οὐ μόνον αὐτὸς ὀλυμπιονίκης ἦν, ἀλλὰ καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ Μιλτιάδης. ἀλλ᾽ ὅμως οὐδὲν ὑπελογίζοντο τὰς νίκας. οὐ γὰρ ἐκ τῶν ἀγώνων ἀλλ᾽ ἐκ τῶν ἐπιτηδευμάτων, ἔκρινον αὐτόν.* in vulgatis tamen libris Κόνωνα, non Κίμωνα legimus: quod mendum esse librariorum puto. ab aliis enim omnibus Cimonem vocari video. Neque pigebit emendare locum quendam è libro sexto Valerii Maximi, vbi de hoc ipso Cimone ita scriptum est: *Cimonis verò incunabula opinione stultitiæ fuerunt referta. eiusdem stultitiæ imperia salutaria Athenienses senserunt.* Ego autem non dubito, quin vox, *stultitiæ*, è posteriori loco delenda sit. Cimonis enim, non stultitiæ, dicit imperia Atheniensibus salutaria fuisse.

De consuetudine Græcorum non adhibendi honestas mulieres ad conuiuia virorum. Illustratus locus ex Eunucho Terentii: itemq́; locus Ciceronis è libro primo in Verrem. CAP. II.

IN conuiuiis liberiùs & hilariùs fere loqui homines solent: neque quisquam ita seuerus est, qui non inter vinum & epulas tum iocetur interdũ ipse, tum libenter iocantes alios audiat. fieri autem vix potest, quin vacuo & soluto animo iocantibus non nũquam parum verecundum aliquid excidat: quodque si alibi diceretur, reprehensione merita non careret. quocirca prudenter olim Græcorum consuetudo mulie-

brem sexum à conuiuiis amouerat: neq. vlla in virorum symposiis accumbebat mulier, nisi quæ quiduis non audire modò, verumetiam perpeti posset. videbant enim alioqui fore, vt aut matronalem virginalémve pudorem libertas iocantium offenderet, aut iocandi libertatem illius habita ratio retardaret. Inde igitur est, quòd cùm apud Terentium Thraso introduci iussisset in conuiuium Pamphilam, indignata Thais, minimè, inquit, gentium. In conuiuium tu illam? quòd enim suis integram eam ac pudicam reddere ac restituere cupiebat, vix id consequi posse videbatur, si hoc, quod postulabat miles, passa esset. Ex eadem etiam consuetudine intelligendum est id quod apud Ciceronem libro primo accusationis legitur. *Postea quam satis calere res Rubrio visa est: Quæso, inquit, Philodame, cur ad nos filiam tuam non intro vocari iubes? homo, qui & summa grauitate, & iam id ætatis, & parens esset, obstupuit hominis improbi dicto. instare Rubrius. tum ille, vt aliquid responderet, negauit, moris esse Græcorum, vt in conuiuio virorum accumberent mulieres. hic tum alius ex alia parte. Enimuero ferendum hoc non est. vocetur mulier. & simul seruis suis Rubrius, vt ianuam clauderent, & ipsi ad fores assisterent, imperat. Quod vbi ille intellexit, id agi, atque id parari, vt filiæ suæ vis afferretur, seruos suos ad se vocat: his imperat, vt seipsum negligant, filiam defendant.* Nam quod non nullos ceteroqui non ineruditos homines opinari video, id tum à Philodamo pro tempore confictum esse: quantopere in eo fallantur, vel de his, quæ subiiciam, nobilissimi oratoris Isæi, quem veteres Demosthenicæ in dicendo facultatis fontem vocarunt, verbis cognosci potest. ita enim loquitur in oratione, qua de Pyrrhi cuiusdam hereditate con-

tenditur. Καίτοι οὐδ' ἥπου γε ἐπὶ γαμετὰς γυναῖκας οὐδεὶς ἂν κωμάζειν τολμήσειεν, οὐδὲ αἱ γαμεταὶ γυναῖκες ἔρχονται μετὰ τῶν ἀνδρῶν ἐπὶ τὰ δεῖπνα, οὐδὲ συνδειπνεῖν ἀξιοῦσι μετὰ τῶν ἀλλοτρίων, καὶ ταῦτα μετὰ τῶν ἐπιτυχόντων. Romani autem innuptas modò virgines, quod quidem ſciam, à conuiuiis amouebant: quod hæc Varronis verba oſtendunt: *Virgo de conuiuio abdicatur ideo, quòd maiores noſtri virginis acerbæ aures Veneris vocabulis imbui noluerunt.*

Euripidis locus in Medea correctus & declaratus. CAP. III.

INTERPOSITA iuriſiurandi religio in obſeruandis conuentionibus homines plerunque diligentiores facit. quanquam enim boni viri eſt fidem ſeruare etiam nullo eiuſmodi vinculo alligatam: contingere tamen videmus, vt ſæpe cauſſam aliquam reperiant, qui ea quæ receperunt, præſtare nolunt: cùm in iis quæ affirmatè quaſi deo teſte promiſſa ſunt, nemo id facere, niſi planè impius, ſoleat. itaque prudenter & callidè apud Euripidem Medea, cùm Ægeus tutum ei apud ſe hoſpitium fore promiſiſſet; non temere tamen ei ſtatim fidem habere vult: ſed illud ipſum iureiurando ſibi confirmari petit. quod cùm ille miraretur, quæreretque ex ea, an non ſibi fideret: ita vafra & aſtuta mulier reſpondens inducitur:

Πέποιθα. Πελίου δ' ἐχθρός ἐστί μοι δόμος,
Κρέων τε. τούτοις δ' ὁρκίοισι μὲν ζυγείς,
Ἄγουσιν οὐ μεθεῖς ἂν ἐκ γαίας ἐμέ.
Λόγοις δὲ συμβὰς, καὶ θεῶν ἀνώμοτος,
Φίλος γένοι' ἂν, κ' ἀπικηρυκεύμασιν
Οὐκ ἂν πίθοιο. τἀμὰ μὲν γὰρ ἀσθενῆ,
Τοῖς δ' ὄλβος ἐστὶ, καὶ δόμος τυραννικός.

qui

qui quidem versus & aliquot locis deprauati vulgò leguntur,& à scholiaste, mea quidem sententia, non intelliguntur.ego igitur ita eos interpretor.Fido equidem tibi. ceterū inimica mihi est Peliæ domus: itemque Creon. τούτοις δ᾽, nempe Peliæ & Creonti: ἄγουσιν ἐμὲ ἐκ γαίης, si venerint, cupientes me à finibus tuis abducere: οὐ μεθεῖς ἄν, tu id non permittes, neque me eis trades: siquidem iureiurando fidem mihi tuam obligaueris. At si nudis tantùm sermonibus mecum conueneris: (hoc enim est, λόγοις δ᾽ συμβὰς) neque deos testes adhibueris: tum te fortassis amicè cum illis geres, neque stabis iis, quæ inter nos conuenta erunt. ea enim vocat ἐπικηρυκεύματα. addit deinde caussam probabilē, cur vereatur, ne ita eueniat.Cùm autem vulgo legatur μεθεῖσαν, aut μεθεὶς ἄν, vbi ego legendum censeo, μεθῆς ἄν: & ἐνώμοτος, vbi ego, ἀνώμοτος: quantam ea res ἀμηχανίαν scholiastæ obiecerit; quamque longè eum à poëtæ sententia abduxerit: dicerem, si liberet ostentare me in exagitandis aliorum erroribus. nunc eo ingenio sum, vt id, quod mihi verum videtur, nudè ac simpliciter proponere, satius ducam.

Quid intersit inter imperium patris & domini. Emendati Afranii versus apud Gellium.

CAP. IIII.

MVLTVM interesse inter imperium patris & domini, longeq. alia ratione regendos esse liberos, alia seruos, multi & philosophi & poëtæ veteres tradiderunt. nam seruilis quidem animus naturali quodam dominorum odio imbutus, coërceri fere, nisi malo, non potest. liberi, quos cum parentibus arctissimo caritatis vinculo natura copulauit, officiis sunt, & obsequio, & beneuolentia deuinciendi. sed haben-

dus diligenter est modus. neque enim laudandi sunt, qui ita indulgenter filios habent, vt ad omnia eorum peccata conniueant: qualis à Terentio inducitur Mitio: multoque minus si qui se eis præbent inhonestarum libidinum administros, & , quod ait apud Euripidem Medeæ nutrix, ἡμαρτηκόσι κύπτειν συνεκκομίζουσι. Vt fugiamus enim proponuntur illa in theatris, non vt imitemur:

Omnes parentes Libane liberis suis,
Obsequelam facient, qui auscultabunt mihi:
Quippe qui mage amico vtantur gnato, & beneuolo.
Atque ego me id facere studeo: volo amari à meis.
Volo mei patris me similem, qui, caussa mea,
Nauclerio ipse ornatu per fallaciam,
Quam amabam abduxit à lenone mulierem.
Neque puduit eum id ætatis sycophantias
Struere, & beneficiis me emere gnatum suum sibi.
Eos me decretumst persequi mores patris.
Nam me hodie orauit Argyrippus filius,
Amanti vt facerem argenti copiam sibi.
Et id ego percupio obsequi gnato meo.
Volo amori obsecutum illius. volo amet me patrem.

Flagitiosa quidem illa sunt, & à paterna lenitate nimium quantum abhorrentia. an verò si quis pater filium aut brachio, aut crure, aut aliqua corporis parte debilitet, inutilemque reddat, teter & immanis habeatur: qui animum, quo nihil est diuinius, detorquebit, deprauabit, corrumpet, hunc lenem, atque indulgentem putemus? ego verò immitem potius, & crudelem nominauerim. non hercle minus, quàm si desipienti ac deliranti, & mentis vitio mortiferum venenum petenti pro cibo, præbeat, eique se nihil negare posse dicat. Satis sit errantes admonere, & admista

mista blanditiis seueritate in viam reducere, lapsos erigere, ignoscere: non sæuire, non domo excludere, non in manicis & cópedibus habere: pręcipitare quidem labãtes, & suapte sponte ruentes in exitium impellere, non comitatis est, neque clementiæ, sed crudelitatis, & dementiæ: neque hoc qui faciunt, benigni patres, sed importunissimi filiorum suorum hostes sunt iudicandi. Pari quoque propemodum in vitio sunt, qui ad illam summam veritatis normam exigere omnia, quæ à liberis fiunt, volunt: neque fas putant, inconsultam illam & improuidam ætatem vsquam offendere, & illectam blanditiis voluptatum à rationis præscripto deflectere: cùm senes quoque ipsos, quibus multo facilius est domitas & compressas libidines habere, non nunquam tamen abripi earum æstu, neque ὀρθὰν τὰν ναῦν perpetuò tenere posse videamus. Illi ergo superiores à filiis pro amore contemptum ferunt. nunquam enim contemptum cognita nequitia effugit. hi, quibus, naturæ lege, vita ipsa cariores esse debuęrant, eis inuisos se, odiososque reddunt: & illud consequuntur, vt filii paternæ vitæ finem, suæ principium putent fore. Iam qui ne liberis quidem carus sit, cum consentaneum est, ne ceteræ quidem familiæ carum esse. Cui autem dulce quicquam esse possit in vita, qui se viuere tota sua domo norit inuita?

Θάνοιμ᾽ ἄν, εἴ με πάντες εὔχονται θανεῖν.

ait ille. non malè. nam quid miserius, quàm ita viuere, vt neminem videas, qui te saluum velit? quod consequuntur illi, vt dixi, qui metu potius, quàm reuerentia quadam, filios in officio continendos putant. Itaque præclarè Afranius:

Horumce parentum est vita bilis liberis,

Qui

Qui malunt metui, quàm vereri ſe a ſuis.

cuius verſus eo libentiùs adduxi, vt emẽdarem. apud Gellium enim mirabiliter deprauati leguntur. Quare neque exultanti iuuenum libidini frena laxãda ſunt: neque ferox ætas duriore, quàm par eſt, imperio magis etiam exaſperanda: ſed ea vtendum dexteritate, vt ij qui reprehenduntur ipſi, non odio ſui, ſed amore potius & beneuolentia id fieri ſentiant: omninoq́; ita temperanda omnia, vt & ab odio ſeueritatem comitas vindicet, & à contemptu ſeueritas comitatem.

Emendatus Varronis locus, qui citatur à Nonio.

CAP. V.

ASSE *vinum: aſſe pulmentarium. ſed eas, quò natura aurigatur, non neceſſitudo.* Ita planè citantur hæc verba Varronis à Nonio: niſi quòd librariorum vitio, *ſedeas,* coniunctè legitur pro, *ſed eas.* Mirum eſt autem, Victorium, qui hæc verba diligenter conſiderauit, eorumq́ue ſententiam ſatis commodè expoſuit, non vidiſſe, magnũ in eis adhuc hærere vitium, idq́ue tale, vt ſententiam planè abſurdam & ineptam efficiat. nam quid eſt tandem, quò natura aurigatur, non neceſſitudo? aut quò aurigatur natura, niſi quò etiam neceſſitudo? puto autem tres primas litteras vltimæ vocis ab aliquo librario ſine cauſſa geminatas eſſe, hoc modo: *nec neceſſitudo.* deinde illud, *nec,* mutatum eſſe ab aliis in, *non.* vt planè ita legendum ſit. *Aſſe vinum: aſſe pulmentarium. ſed eas, quò naturæ aurigatur neceſſitudo.*

Ab igne ad vitam crebrò tralatas eſſe multas ab antiquis ſcriptoribus voces. CAP. VI.

IGNEÆ naturæ eſſe animum, pleriq́ue veteres crediderunt. adducebantur autem in eam opinionem,

nem, quòd calore foueri, ac vegetari omnia viderent: tum quòd frigere cadauera: vnde & *frigidam vitai pausam* dixit Lucretius. Sed & mouetur per se ignis, & pascitur: quæ certo quodam modo propria animalium sunt. ergo ex ea opinione multa loquendi genera fluxere in quotidianam loquendi consuetudinem. nam extinguendi verbum, quod in igne proprium est, etiam in animalibus dicitur. vt, —— *natumq; patremq; Cum genere extinxem.* & *animam extinguam seni.* & viuere, ab iis quæ animata sunt, ad ignem transfertur. Plautus:

Nam si ignis viuet, tu extinguere extempulo.

& Horatius *viuas lucernas* dixit, *accensas*:

Viuæq; producent lucernæ,
Dum rediens fuget astra Phœbus.

quod autem mihi rarum in primis visum est, etiam interfectum torrem pro extincto Accius dixit. eius enim extant hi versus Meleagro:

Tum suum vitæ finem, ac fati internecionem fore
Meleagro, cùm torris esset interfectus flameus.

Correctus locus è primo Rhetoricorum Aristotelis. item locus Callimachi ex hymno in Apollinem.
CAP. VII.

ARISTOTELES libro primo De arte dicendi, vbi felicitatis partes percenset, εὐγηρίαν, id est, vt Victorius eruditè & eleganter interpretatur, bonam commodamque senectutem in eo positam esse dicit, vt & tardè senescat quis, & sine dolore ac molestia senescat: nam neque quem citò deserit iuuentus, feliciter senescere dicendus est; neque is, cuius ingrauescentem ætatem magni dolores molestiæque comitantur. In iis autem verbis, quæ statim apud Aristotelem

telem ſequuntur, vitii aliquid ineſſe arbitror: neque Victorii aut ſcripturam, aut interpretationem ea in parte probo. Ille enim legit: Ἔστι δὲ καὶ ἐκ τῶν τοῦ σώματος ἀρετῶν, καὶ τύχης. μὴ ἄνοσος γὰρ ὤν, μηδὲ ἰσχυρὸς, οὐκ ἔσται ἀπαθὴς, οὐδ' ἄλυπος, καὶ πολυχρόνιος, οὔτ' ἂν εὐτυχὴς διαμείνειεν ἄν: quibus ex verbis quam ſententiam efficiat, ex ipſius commentario perſpici poteſt. ego autem ita legendum cenſeo: μὴ ἄνοσος γὰρ ὤν, μηδὲ ἰσχυρὸς, οὐκ ἔσται ἀπαθὴς, οὐδ' ἄλυπος, καὶ πολυχρόνιος ἄνευ τύχης διαμείνειεν ἄν. cùm enim dixiſſet, ad εὐγηρίαν concurrere oportere tum corporis, tum fortunæ bona: cauſſam ſtatim addidit, cur vtraq; neceſſaria eſſent. nam & niſi qui proſpera vtatur valetudine, integriſque ſit corporis viribus, is vt ἀπαθὴς ſit, fieri prorſus non poteſt: & cui parum amica fortuna ſit, neque vacare moleſtiis poterit, neque diu viuere. multa enim fortuitò obiici poſſunt, quæ partim magnas & graues moleſtias afferant, partim etiam vitæ ſpatium contrahant. hoc eſt igitur quod ait, ἄνευ τύχης οὔτε ἄλυπον, οὔτε πολυχρόνιον διαμένειν οἷόν τε εἶναι. Eodem propè modo memini correctum olim eſſe ab Io. Aurato, homine doctiſſimo, mihíque amiciſſimo, verſum quendam Callimachi ex hymno in Apollinem: qui cùm vulgo ita legatur:

Οὐδ' ὁ χορὸς τὸν Φοῖβον ἐφ' ἓν μόνον ἦμαρ ἀείσει.
Ἔστι γὰρ εὔυμνός τις. ἂν οὔρεα Φοῖβον ἀείδει.

legendus eſt, vt is, quem modò dixi, vir eruditiſſimus admonuit, hoc modo:

Ἔστι γὰρ εὔυμνος. τίς ἂν οὐ ῥέα Φοῖβον ἀείδοι;

hoc enim dicit poëta, neminem eſſe vſque eò rudem & indiſertum, cui non facillimum ſit laudare Apollinem. nam ita multa in eo laudanda eſſe, vt nemini, ne infantiſſimo quidem, qui eum celebrare inſtituerit, deeſſe poſſit oratio.

Conatus emendandi duos locos è tertio libro Aristotelis De arte dicendi. CAP. VIII.

SVMMVM studium adhibere debent, quicunq. aliquid dicendo persuadere meditantur, in ipso dicendi artificio occultando & obtegendo. natura enim comparatum est, vt facilius assentiamur iis, qui ita vti naturæ impetus fert, loqui videntur, quàm illis, à quibus naturalem illum cursum arte quadam inflecti opinamur. etenim veritatis, vt ait Euripides, simplex est oratio. quo fit, vt quicunque ab illa naturali simplicitate discedunt, veniant nobis in suspicionem, quasi decipere nos, ac circumscribere moliantur. Sapienter igitur à dicendi magistris præcipitur, summam artem in arte dissimulãda sitam esse. quod Aristoteles libro tertio his verbis complexus est: Διὸ δεῖ λανθάνειν, ποιοῦντας. καὶ μὴ δοκεῖν λέγειν πεπλασμένως, ἀλλὰ πεφυκότως. τοῦτο γὰρ πιθανὸν, ἐκεῖνο δὲ τοὐναντίον. ὡς γὰρ πρὸς ἐπιβουλεύοντα διαβάλλονται. Quæ verba exponens optimus interpretum, ait, verbũ διαβάλλονται alio quodam modo accipi, quàm plerunq. soleat. cùm enim διαβάλλεσθαι vsitatè dicatur pro eo quod est criminari, aut calumniari, hìc valere idem, quod malè animo affectos esse. ego autem, quod bona ipsius venia dictum sit, nũquam id verbum eam vim habere arbitror: neque sanè eo loco quem ipse ex Plutarcho protulit, declarationem illam vllo modo confirmari puto. potius autem crediderim, erratum esse à librariis, qui διαβάλλονται scripserint, cùm scribendum esset δυσλαβοῦνται. ac ne illud quidem pigebit admonere: paulo supra eum quem modò recitauimus, locum, vbi in vulgatis libris legitur, ἐν δὲ τοῖς ψιλοῖς λόγοις πολλῷ ἐλάττοσιν, mihi quidem legendum videri, ἐν δὲ τοῖς ψιλοῖς λόγοις πολλῷ ἐλάττω.

λάπλωσιν. ipsa enim orationis ἀκολουθία, nisi valde fallor, aliter constare non potest.

Illustratus locus è primo Topicorum Aristotelis. CAP. IX.

QVODAM loco è primo Topicorum Aristotelis, vis particulæ πρὸς non satis è Latinis interpretibus percipi potest: vbi sic philosophus loquitur: Μὴ λανθανέτω δ' ἡμᾶς, ὅτι τὰ πρὸς τὸ ἴδιον, καὶ τὸ γένος καὶ τὸ συμβεβηκὸς πάντα λεγόμενα, καὶ πρὸς τοὺς ὁρισμοὺς ἁρμόσει λέγεσθαι. Non enim vertendum est, ita vt illi faciunt, *ad proprium, ad genus, ad euentum, ad definitiones*: sed, *aduersus*. Hoc enim docet philosophus: quæ argumenta afferri solent ad docendum aliquid non esse alicuius rei proprium, aut euentum, aut genus, eadē valere aduersus definitiones. Nam vt, si quid non reciprocatur, proprium non est, ita neque definitio. & si doceatur, genus non esse id, quod in definitione pro genere positum est: ipsa quoque definitio perimetur. quinetiam si quid ostēdatur eorum quæ ad definiendum adhibita sunt, μὴ ὑπάρχειν, tolletur definitio: cùm in tollendis etiam euentis eadem ratio valeat. est autem ita dictum πρὸς, vt in illis, πρὸς Λεπτίνην, πρὸς τὴν Φιλίππου ἐπιστολὴν, & similibus. Sic & libro secundo τὰ πρὸς τὴν θέσιν vocauit ea, quæ ad oppugnandam θέσιν valerent.

Correctus & illustratus locus è secundo Topicorum. CAP. X.

SIQVANDO thesis nobis aliqua impugnanda sit, quæ sterilis, vt ita dicam, & ieiuna sit, neque magnum vllum habeat campum, in quo excurrere possit oratio: qua ratione huic incommodo occurrere ac mederi

ac mederi debeamus, copiose Aristoteles libro secundo Topicorum docet. inter cetera autem quæ ponit apta & accommodata ad orationem in planum ac patentem locum ex illis angustiis educendam, vafrum quoddam & callidum artificium detegit, quo sophistæ vti solerent: ob idque locum illum sophisticum vocat: τόπος enim planè, non τρόπος, eo loco legendũ videtur. id erat huiusmodi. habebant sophistæ meditatos ac paratos multos diuersis de rebus communes locos. in iis & ornamentorum & argumentorũ omni genere abundabant. ergo si fortè in suis illis ἐπιδείξεσι, quæstio inciderat quæpiam, ad quã ipsi tractandam minus instructi forent, quacunque via poterant, abducebant disputationem à re proposita ad vnum aliquem è locis illis communibus, in eoque postea sese iactabant. Id quatuor modis fieri potest. quorum priores duo neminem dedecent: tertius habet aliquid sophisticum: ideoque parcè ac modicè eo vtendum. quartus autem continet apertam significationem impudentiæ. quare totus sophistis relinquendus est. Primus modus est, cùm eorum quæ à nobis sumuntur ad euertendam thesin, aliquid negatur ab aduersario. ita autem res fert, vt ad id ipsum, quod negatur, tractandum instructiores simus, quàm ad eam, cuius caussa id sumptum erat, quæstionem. tunc enim licebit, diis hominibusque approbantibus, quanta maxima poterimus orationis vbertate ac copia versari in eo confirmando quod negatur. Exempli caussa. finge, disputari inter duos de summo bono: quorum vnus in voluptate illud ponendũ esse defendat: alter eam sententiã impugnet. hunc autem ponamus, non valde tritum esse in ea parte philosophiæ, quæ format mores: sed in physicis egregiè exercitatum,

ercitatum. nempe igitur ad propositam quæstionem, quæ ethica est, non poterit ei magna vis argumentorum suppetere. quòd si quid physicum ageretur, haberet, vbi facultatem ostentaret suam. accingit se tamen ad disputationem: in eamque ingreditur hoc modo. Motionem omnem imperfectum quiddam esse. quare voluptatem, cùm motio sit, esse etiam imperfectum quiddam: neque dignandum summi boni nomine. Neget ille alter, quod prioris syllogismi initio sumptum est. omnem videlicet motionem esse imperfectam. quis inficiari audeat, voluptatem impugnanti licere, traferre orationem ad demonstrandum id quod negatum est? pandet igitur vela, & emersus ex illo, in quo deprehensus erat, fretū, in explicādą vi ac natura motionis, pleno mari feretur. quippe. est enim ea tractatio Physicorum. Altera ratio his verbis ab Aristotele exponitur: ὁμοίως δὲ καὶ ὅταν ἐπαγωγὴν πρός τι διὰ τοῦ κειμένου ποιησαμένου, ἀναιρεῖν ἐπιχειρῇ. τούτου γὰρ ἀναιρεθέντος, καὶ τὸ προκείμενον ἀναιρεῖται. quæ verba magnum negotium facesserunt Alexandro. ita enim sanè vocemus eruditum illum interpretem, si non suo, at vsitato tamen nomine. cuius quæ hoc loco sit ἀμηχανία, videre est. ego autem, cùm ab eo dissentiam, non constitui sententiam ipsius referre. petant eam è libro, qui volent. meam proponam: vt, cui placuerit, eam sequatur. Primùm igitur Aristotelis verba ita legenda censeo: ὁμοίως δὲ καὶ ὅταν ἀπαγωγὴν πρός τι διὰ τοῦ προκειμένου ποιησάμενος, ἀναιρεῖν ἐπιχειρῇ. τούτου γὰρ ἀναιρεθέντος, καὶ τὸ προκείμενον ἀναιρεῖται. In quo, ne quis fortè aliter putet, profiteor, me vnam tantùm litteram ex me mutare esse ausum. nam quòd pro ἐπαγωγὴν, scripsi ἀπαγωγὴν, coniectura ductus, vt verum fatear, feci. προκειμένου, vbi vulgo legi-

go legitur κειμένε, apud Alexandrum repperi. idque melius visum est, propter id, quod sequitur: καὶ τὸ προκείμενον ἀναιρεῖται. ποιησάμενος, pro ποιησαμένε, antiqua scriptura est. vt apparet ex eodem Græco interprete. vnam autem litteram mutarę, non nimis improbum, neque inuerecundum esse arbitror. Nunc dicam, quam subesse his verbis sententiam putem. In illa superiori ratione, abducebatur disputatio ad antecedentia: hîc ad consequentia abducitur. ait enim, si non satis multa nobis occurrant argumenta, quæ propriè pertineant ad labefactandam thesin: videndum esse; num quid ex ea consequatur, quod multis argumentis impugnare possimus. licebit enim eò traducere disputationem: cùm, si quid alicui consequens est, euerso eo, id quoque vnde consequitur corruat. Exempli gratia. si quis disputet aduersus eos, qui animos cum corporibus interire censent: & ostendat, eo, quod illi volunt, posito, omnem cultum diuinum, atque omnem religionem funditus sublatum iri. Deinde nactus dicendi campum, ostendat, quanta confusio ac perturbatio omnium rerum, quanta generis humani miseria & infelicitas consecutura sit, sublata religione. quæ si vel cogitatu horrenda sunt: exterminanda quoque est è mentibus hominum opinio illa, quæ animos mortales facit. eodem modo licebit, differentem aduersus necessitatem fati, ostendere, si ea sit, superuacaneas esse leges: tum disputare amplè ac copiosè de legum dignitate, ac præstantia: & quantopere sint necessariæ; vtpote quibus, tanquam neruis, hominum societas deuincta teneatur. Hanc ego germanam esse Aristotelis sententiam existimo: eamque facilè ex ipsius verbis elici, ad eum, quem dixi, modum emendatis. Ter-

tius modus est, cùm videtur quidem is, qui disputationem aliò deriuat, necessariò id facere: neque tamen facit. vt si quis disputaturus de motibus animi repetat sermonis principia ab iis, quæ de motu apud Physicos disputantur. videbitur enim auditoribus non acutissimis aliquid, quod ad rem faciat, dicere; cùm de motu vtrobique agatur. ac tum maximè, si aduersarius eorum aliquid negauerit. Illud autem præteriens admonebo: in hoc loco explicando, vbi apud Aristotelem legitur, εἴτε ἀπὸ ἐπαγωγῆς ἐνδόξου, mihi legendum videri, εἴτε ἀπαγωγῆς ἐνδόξου. Quartus modus est, qui neque necessitatem, neque necessitatis similitudinem habet vllam. quale sit, si τῷ ἀντιπάλῳ inter disputandum exciderit solœcismus, aut falsa historia, aut aliquid tale: & tu in eo eum vrgeas.

Emendati loci aliquot è libello Q. Ciceronis De petitione consulatus.

CAP. XI.

NVNC, quia non omnes eadem iuuant: estque, κατ᾽ ἐκεῖνο τὸ Εὐριπίδειον, μεταβολὴ πάντων γλυκὺ, omittamus paullisper Aristotelem: & alios leuioris operæ scriptores, quoad possumus, adiuuemus. Est autem in omni re laudabili atque honesta, etiam non consecuta operis effectione, voluntatis laudanda propensio. ac quoniam M. Tullii libros à mendis iam aliquot vindicauimus: voluimus quidem certè, Q. etiã Tullio eius fratri præstemus idem officium: & quem illius vnicum habemus de petitione consulatus commentariolum accuratissimè atque artificiosissimè scriptum, operæ aliquid in eo purgando sumamus. Igitur ex ipso quidem limine ac vestibulo mendum

vnum

vnum ſuſtulimus iam, iis in ſcholiis, quæ anno in Propertium edidimus. cùm enim vulgo ita legatur, *Etſi tibi omnia ſuppetunt, quæ conſequi ingenio, aut vſu homines, aut diligentia poſſunt.* docuimus, vocem, *homines*, temere additam, & illud, *conſequi*, παθητικῶς poſitum eſſe. paulo pòſt autem vbi fratris amicitias generatim enumerat: ita legitur. *Deinde & amicorum multitudo, & genera appareant. habes enim ea, quæ noui habuerunt: omnes ferè publicanos, totum ferè equeſtrem ordinem, multa præterea municipia*, & cetera. quo loco, quin iſti παντολέπορες, qui præclaras ſuas gloſſas vbique infarciebant, verbum, *habuerunt*, de ſuo addiderint, neminem, conſiderata re, dubitaturum opinor. Nam qui tandem illa noui habuerant? aut quid magni erat, ea habere Ciceronem, quæ noui habuiſſent? Nóui igitur, priore ſyllaba producta legendum eſt: vt ſit: ἔχεις γὰρ ἃ ἐγῷδα: non autem, ἔχεις γὰρ ἃ εἶχον οἱ καινοί. leuiuſculum hoc eſt, quod dicturus ſum: ſed dicam tamen. nulla eſt enim tam parua macula, quam, non pulchrum ſit, è bonis libris eluere. vbi ergo eſt, *Iam P. Galbam, & L. Caſſium*: pro, *Iam*, legendum puto, *Nam.* Illud grauius. quòd cùm expoſuiſſet multas cauſſas, ob quas Antonium Cicero pro nihilo putare deberet: de Catilina ingrediens loqui, ita ſcribit. *Alter verò, dij boni, quo ſplendore eſt? primùm nobilitate eadem. num maiore? non: ſed virtute.*
Iidem autem illi ſtercorei gloſſographi, quos gloſſis ſuis aliquid aliud facere, non libros contaminare oportebat: ad illa verba, *Primum nobilitate eadem*, auctarium addiderunt, *qua Catilina*. atque ita fuere bardi, vt non animaduerterent, de ipſo Catilina ſermonem eſſe. Nam illa, quæ ſequuntur, Quamobrem

qui inanius vmbram ſuam metuit, corrupta eſſe video: quomodo emendari debeant, non video. Venit mihi quidem in mentem aliquid: ſed nihil ſatis firmi. nemo autem, qui præſtat quod poteſt, quòd quædam non poſſit, reprehendendus eſt.

Ex eodem libello emendati aliquot loci.
CAP. XII.

NON eos modò, qui corruptos præſtantium ſcriptorum locos emendant, præclarè operam ſuam ponere arbitror: verùm illos quoque, qui, cùm aliud nihil poſſunt, eos indicant; proponunt enim hominibus ingenioſis, & copioſa veterum codicum ſupellectile inſtructis, materiam, in qua ſe exerceant: eosq́. excitant ad aliquid excogitandum. quod nunc faciam: locumq́ue indicabo, ex eodem illo libello, qui ſine dubio corruptus eſt. quomodo corrigi debeat, diuinabit fortaſſis alius. *Deinde vt quiſque optimus, ac maximè domeſticus, vt is amet, quiſque fideliſſimum eſſe te cupiat, valde elaborandum puto: tum vt tribules, vt vicini, vt clientes, vt denique liberti, poſtremò etiam ſeruitus*. Huius periodi prima pars ita deformata eſt, vt, quid ſibi velit, ſuſpicari potius, quàm intelligere, liceat. in extremo autem, vbi eſt, *ſeruitus*, legendum cenſeo, *ſerui tui*. Sequitur: *Nam fere omnis ſermo ad forenſem famam à domeſticis emanat auctoribus*. quæ verba vt integra & incorrupta ſunt, ita deprauata & malè diſtincta, quæ ſequuntur. *Deinde inſtituendi ſunt cuiuſcunque generis amici ad ſpeciem hominis illuſtris honore ac nomine: qui etiam ſi ſuffragandi ſtudia non nauant; tamen afferunt petitori aliquid dignitatis ad iuſtitiam obtinendam. Magiſtratus, ex quibus maximè conſules, deinde tribunos plebis*

plebis ad conficiendum centurias homines excellenti gratia, qui tribuent centuriam, & cetera. Spero, omnes homines mihi aſſenſuros, nullam omnino idoneam ſententiam ex iis verbis extundi poſſe. Ego autem puto eum facere tria genera amicorum: vnum, ad ſpeciem: alterum, ad iuſtitiam obtinendam: ſiquis fortè competitorum malis artibus eum deiicere moliatur: tertium, ad conficiendum centurias. ac, ne longum faciam, ita legendum cenſeo: *Deinde instituendi ſunt cuiuſque generis amici. Ad ſpeciem, homines illuſtres honore ac nomine: qui etiam ſi ſuffragandi ſtudia non nauant, tamen afferunt petitori aliquid dignitatis. Ad iuſtitiam obtinendam, magiſtratus: ex quibus maximè conſules, deinde tribuni plebis. Ad conficiendum centurias, homines excellenti gratia.* Illud autem, *Qui tribuent centuriam*, alterius periodi principium eſt. quæ ne ipſa quidem vitio vacat. Haud ita multo infra, in eodem libello ita legitur: *Et omnino, quoniam eo genere amicitiarum petitio tua maximè initiata eſt, quod cauſſarum defenſionibus adeptus es, &c.* Ego pro *initiata*, libenter legerim, *innixa*. Paulo pòſt: *Et quemadmodum memini, quòd nulla in re illis vnquam moleſtus fuiſti, ſic cura, vt intelligant, omnia te, quæ ab illis tibi deberi putaris, ad hoc tempus reſeruaſſe.* Sed quis eſt, qui cùm illas ſermonis ſordes videt, *Memini, quòd nulla in re fuiſti moleſtus illis*, non clamet, δότε μοι λεκάνην? Vox *illis*, abeſt à quibuſdam olim impreſſis libris. vnde mihi veriſimile fit, ita legi debere: *Et quemadmodum nemini vlla in re vnquam moleſtus fuiſti, &c.*

Ex eodem libello emendati aliquot loci.
CAP. XIII.

PRÆSERTIM *cùm id tibi casus afferat, vti tecum petant, quorum amicitia aut contemnenda, aut fugienda sit.* ex eodem illo commentariolo sunt hæc: in quibus libentius legerim, *Vt ii tecum petant.* at hoc non magni momenti est. Illud paulo grauius: quòd, *rem honestam*, scripserunt, vbi sine dubio scribere oportuerat, *honestatem*. Quis enim non offendatur, hæc legens? *Hæc tu planè ab iis postulato, vt, quoniam nulla impensa per te alii rem honestam, alii salutem ac fortunas omnes obtinuerunt. &c.* Honestatem autem dicit dignitatem & existimationem. Assentior etiam homini eruditissimo Dionysio Lambino, qui ignoratione antiqui verbi locum hunc ex eodem libro deprauatum iudicat. *Nam cùm id petitur, quod honestè, aut sine detrimento nostro promittere non possumus: quomodo si quis roget, vt contra amicum aliquam caussam recipiamus; bellè negandum est: vt ostendas necessitudinem: demonstres, quàm molestè feras: aliis te id rebus exacturum esse persuadeas.* neque enim censet ille, ibi legi debere, *exacturum*: sed, *exsarturum*. idemque ita legit versus illos ex Heauton timorumeno:

Ancillas, seruos: nisi eos, qui, opere rustico
Faciundo, facile victum exsarcirent suum.

vnum etiam locum Q. Ciceronis corrigam: qui in optimis omnium Manutianis libris asterisco notatus est: deinde aliò me conuertam. Ita ergo ibi legitur: *Præsertim cùm multo magis irascantur iis qui negent, quàm iis, quem videant ea caussa impeditum, vt facere quod promisit cupiat, si vllo modo possit.* Legendum autem videtur, *Quàm ei, quem videant, &c.* Errorem

obiecit

obiecit obsoleta iam scribendi ratio. *Eii* enim scribebant, pro *ei*: & *reii* pro *rei*. & de eodem genere cetera ad eundem modum.

Quod apud Ciceronem in epistolis ad Atticum legitur, ἐν αἰνιγμοῖς, vnde sumptum sit.

CAP. XIIII.

NOTVM est, Ciceronem in veteribus vtriusque linguæ poëtis lectitandis multum fuisse: crebroque eorum modò integros, modò dimidiatos versus, modò etiam leuiter immutatos scriptis suis immiscuisse: quin & non nunquam vnam aut alteram vocem ab iis sumptam vsurpasse, quæ tamen facilè ab hominibus in eodem studio tritis agnosceretur. Tale est, quod in epistola quadam ad Atticum posuit, ἐν αἰνιγμοῖσι. Cùm enim diceret, se, si perfidelem haberet tabellarium, omnia de rep. scripturum planè: sin aliter esset; subobscurè quidem: sed tamen, vt Atticum facilè intellecturum confideret: *In iis*, inquit, *epistolis me Lælium, te Furium faciam. cetera erunt* ἐν αἰνιγμοῖσι. Sumpsisse autem hoc videtur ex Euripide: apud quem in Rheso ita loquitur chorus:

Τὰ δ' οὐκ ἐν αἰνιγμοῖσι σημαίνει κακά.
Σαφῶς γὰρ αὐδᾷ συμμάχους ὀλωλότας.

Prouerbium quoddam, quo Cicero De senectute vsus est, ex Euripide sumptum esse.

CAP. XV.

PRINCIPIVM libri De senectute è primo Platonis πολιτειῶν propè ad verbum conuersum esse, nemo paulum modò humanior nescit. sed quod ibi dicentem facit Scipionem de quibusdam senibus, quibus ita odiosa senectus esset, vt onus se Ætna grauius dice-

uius dicerent sustinere : id vnde sumptũ sit, à nemine, quod sciam, proditum est. Eruditus sanè vir, ac multæ lectionis, qui tot millia παροιμιῶν vnum in corpus contulit, hoc non vidit. Est autem ex Euripide: apud quem Ἡρακλεῖ μαινομένῳ chorus, qui è senibus constat, iuuentutem quidem celebrat ac prædicat: malam verò, vt veteres loquebantur, ætatem miris modis exagitat, eique multa mala precatur. inter cetera autem, eam dicit onus esse Ætna grauius, quo perpetuò prematur senum caput. Versus hi sunt: qui tamen vulgo aliter leguntur. sed ego ita legendos puto:

ἁ νεότας μοι φίλον.
τὸ δὲ γῆρας ἄχθος αἰεὶ
βαρύτερον Αἴτνας σκοπέλων
ἐπὶ κρατὶ κεῖται.

Sed & apud Plautum non rarò ita senes de ætate sua, vt de graui aliquo ac ponderoso onere, loquuntur.

Ut Cicero dixit, conficere famam, *ita Græci dicunt* ποιεῖν ὄνομα. CAP. XVI.

IN dialogo De claris oratoribus ita de Catulo loquitur Brutus: *Catulus erat ille quidem minimè indoctus, vt à te paulo est antè dictum: sed tamen suauitas vocis & lenis appellatio litterarum bene loquendi famam confecerat*. Videtur autem hoc loquendi genus, quo res quæpiam alicui famam conficere dicitur, à Græcis manasse. Socrates quidem certè apud Platonem in apologia eo vtitur. cùm enim dixisset, mirum non nullis videri posse, si nulla in re ceteris antecellebat; quid tandem ipsi tantam famam, tantamque inuidiam conciliare potuisset: *Ego verò*, inquit, *conabor demonstrare vobis, quid mihi & famam & calumniam*

niam confecerit. Verba, quibus hoc dicit, hæc ſunt: κ᾽ ἀγὼ ὑμῖν πειράσομαι ἀποδεῖξαι, τί ποτ᾽ ἐστὶ τοῦτο, ὅ ἐμοὶ πεποίηκε τό, τε ὄνομα, καὶ τὴν διαβολήν.

Quod Theopompus de Lacedæmoniis dixit, idem de fortuna quoque meritò dici poſſe.

CAP. XVII.

EVOLVEBAM nuper Theodori cuiuſdam Metochitæ librum, cuius mihi copiam fecerat homo cũ philoſophiæ ac Theologiæ ſcientia præſtans, tum ita comis atq. amabilis, vt eum ipſæ ſuis manibus Gratiæ finxiſſe ac compoſuiſſe videantur, Sixtus Medices Dominicanus. continet autem liber ille centum viginti non ſanè contemnendas variis de rebus diſputationes Græco ſermone conſcriptas: quarum in vna repperimus hæc quæ ſubijciemus in fortunæ inſtabilitatem atque inconſtantiam non inurbanè, neque illepidè dicta: quæ nobis cauſſa fuit, cur ea hoc loco proponeremus. Theopompus hiſtoricus aculeata Lacedæmonios oratione perſtringens, improbarum eos mulierum cauponam exercentium ſimiles eſſe dicebat. quæ hoſpitibus ad ſe diuertentibus vinum initio & guſtatu ſuaue, & vſu ſalubre præbent, callidè id aſtuteque facientes, vt argentum ab eis eliciant. poſtea verò aliud infundunt vile, & corruptum & acidum, eoque ipſos vti cogunt. Sic enim & Lacedæmonios initio eius belli quod aduerſus Athenienſes geſſerunt, callidè feciſſe, vt ceteros Græcos, tanquam ſuauiſſimo poculo oblato, allicerent; cùm quaſi tabellis publicè propoſitis profiterentur, ac promulgarent, cupere ſe Græciam à dominatu Athenienſium vindicare. pòſt autem eis amariſſima & inſuauiſſima pocula miſcuiſſe, refertæ vndiq. moleſtiis

lestiis vitæ, & negotiorum acerbissimos dolores inurentium: cùm præficerent ciuitatibus Xuiros, & præsides importunissimos, qui eas tyrannico imperio premerent, agerentque ea quæ asperrima perpessu, planeq. intolerabilia essent. Sedenim quod Theopompus de Lacedæmoniis dicebat, id meo quidem iudicio de hominum fortuna conuenientius dici potest. quæ quidem multis initio obuiam sese ferens, miris eos ad se blāditiis allicit, tum inani præsentium successuum lætitia complens, tum spe ita semper in posterum fore. vbi autem inhiantes sibi homines sua leuitate in altum sustulit, sæpè eis præter opinionem maximas exhibet difficultates. non numquam etiam illos, qui futura non prospicientes, magnos spiritus, ipsius inflati fauore, conceperant, deserit: nō aliter, quàm dolosus quispiam, & perfidus itineris comes, qui quibus maximè in locis societate, & viribus, & mutua defensione opus est, ibi potissimùm fugiens confisum sibi comitem derelinquit. Ita ferè Theodorus: cuius liber cùm adhuc diuulgatus non sit, iudicaui, si hæc ex eo pauca describerem, nō malam me à studiosis gratiam initurum. Sed Plutarchus in Lysandro hoc ipsum narrans, Theopompum hunc comicum vocat.

Ciceronis è Lucullo correctus & declaratus locus.

CAP. XVIII.

EXPERIRI libet, ecquid opera mea corrigi possit locus quidam è Ciceronis Lucullo, quem cùm deprauatum esse constaret, extiterūt etiam alij, qui emendare vellent: sed eos, quod petebant, assecutos non puto. habetur autem ibi sermo de iis qui ab ineunte

Ineunte adoleſcentia ita ſe alicui diſciplinæ philoſophorum addixerant, vt eius omnia placita ac decreta ſequerentur: & vt Vlyſſes Homericus ait, ſolùm Tireſiam apud inferos ſapere, ceteros σκιὰς ἀΐσσειν, ita ipſi, qui ex eadem eſſent hæreſi, iis veritatem patere ſolis, ceteros omnis vagari temere, & huc illuc à vero auios ferri iudicarent. negat autem id eos ſtatuere potuiſſe: non enim aliorum cognouiſſe rationes: vt, omnibus diligenter examinatis ac perpenſis, conſtituerent, qua tandem vna cunctæ aliæ præponderarentur. Scitum autem eſt illud, ſiue ἡσιόδειον eſt, ſiue, vt creditur, φωκυλίδειον: Μηδὲ δίκην δικάσῃς, πρὶν ἀμφοῖν μῦθον ἀκούσῃς. id igitur non feciſſe ipſos; ſed infirmiſſimo tempore ætatis, aut obſecutos amico cuidam, aut vna alicuius, quem primum audiiſſent, oratione captos, de rebus incognitis iudicaſſe, & ad quamcumque diſciplinam quaſi tempeſtate delati eſſent, ad eam tamquam ad ſaxum, adhæſiſſe. Porrò eandem ſtultitiam eleganter exagitauit Lucianus in dialogo qui περὶ αἱρέσεων inſcribitur. & multo grauius Origenes lib. primo κατὰ κέλσου. Sed Cicero (eius enim cauſſa hæc ſuſcepta & inſtituta oratio eſt) ita hac de re loquitur: *Nam quod dicunt, omnia ſe credere ei quẽ iudicent fuiſſe ſapientem: probarem, ſi idipſum rudes & indocti iudicare potuiſſent. ſtatuere enim, qui ſit ſapiens, vel maximè videtur eſſe ſapientis. ſed vt potuerunt, omnibus rebus auditis, cognitis etiam reliquorum ſententiis, iudicauerunt: aut re ſemel audita, ad vnius ſe auctoritatem contulerunt.* Ex his poſtremis verbis cùm appareret, aut nullam ſententiam effici, aut eam, quæ quodammodo cum ipſius Ciceronis mente pugnaret: viſum eſt homini erudítiſſimo, & alioqui in ſanandis eiuſmodi vulneribus feliciſſimo, ita legi debere.

bere: *Sed vt potuerunt, omnibus rebus auditis, cognitis etiam reliquorum ſententiis, iudicare: ita, re ſemel audita, ad vnius ſe auctoritatem contulerunt*. quam ego correctionem eo probare deterreor; quòd Cicero, ſi ita legamus, fateri videbitur, eos tanta de re iudicare potuiſſe, ſi omnium ſententias audiiſſent. at rudes & indocti erant. non igitur poterant, ne auditis quidem & cognitis omnium ſententiis, iudices idonei eſſe. Quocirca alio modo corrigendum arbitror: nempè ita, vt pro *potuerunt*, legamus *potuerint*: pro illo *aut*, ſubſtituamus, non *ita*, ſed *an*: totam autem comprehenſionem interrogãdo efferamus, ad hunc modum: *Sed, vt potuerint: omnibus rebus auditis, cognitis etiam reliquorum ſententiis iudicarunt, an, re ſemel audita, ad vnius ſe auctoritatem contulerunt*? Ita enim duobus modis eorum iudicium reprehendetur. quòd neque iudicare potuerunt, cùm rudes & indocti eſſent: &, vt eos potuiſſe demus (ea enim vis ineſt in his verbis, *vt potuerint*) non tamen cognouerunt omnium ſententias: ſed indicta cauſſa condemnatis aliis, vnius auctoritatem ſunt ſecuti. de rebus autem neque auditis neque cognitis rectè iudicare nemo quamlibet ſapiens poſſit.

Ciceronis locus ex Iſocrate, vt videtur, imitatus.
CAP. XIX.

ISOCRATES cùm Euagoræ laudationem ad Nicoclem eius filium mitteret, principio vſus eſt pereleganti, valdeque ad ornandum ac commendandum munus ſuum accommodato. putare enim ſe dixit, ſi quis eorum quæ hîc fiunt, ſenſus ad mortuos perueniret, nihil poſſe ipſi Euagoræ accidere optatius, quàm vt res ab ipſo præclarè ac fortiter geſtæ eloquentis

quentis alicuius hominis voce, vt ipſarum dignitas poſceret, celebrarentur. non erat autem dubium, quin plurimi facturus eſſet filius id, quod ipſi patri, de quo omnibus modis ornando cogitabat, probatum iri exiſtimaret. perbono igitur, perque apposito argumẽto vſus eſt rhetor ille, eũm, cuius laudes oratione ſua complexurus erat, eius ipſius ea de re, quatenus licebat, iudicium ac ſententiam protulit. Vidit id, qui Iſocratis libros diu in deliciis habuerat, multaſque de floribus illius corollas ſibi texuerat, Tullius. itaque cùm in ſenatu ageretur de Ser. Sulpicij ſtatua; quam pedeſtrem ſtatui oportere cenſeret: eandem illam Iſocrateam rationem adhibuit: vt non immeritò credi poſſit, eum Iſocratis locum ipſi tum in mentem fuiſſe. Vtriuſque verba ponam, vt conferre liceat. Iſocrates, ἡγησάμην Εὐαγόραν, εἴ τις ἐστὶν αἴσθησις τοῖς τετελευτηκόσι, περὶ τῶν ἐνθάδε γιγνομένων, εὐμενῶς μὲν ἀποδέχεσθαι καὶ ταῦτα, καὶ χαίρειν ὁρῶντα τήν τε περὶ αὐτὸν ἐπιμέλειαν, καὶ τὴν σὴν μεγαλοπρέπειαν: πολὺ δ' ἂν ἔτι πλείω χάριν ἔχειν ἢ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν, & quæ ſequuntur. Cicero, *Mihi autem recordanti Ser. Sulpicij multos in noſtra familiaritate ſermones, gratior illi videtur, ſi quis eſt ſenſus in morte, ænea ſtatua futura, & ea pedeſtris magis, quàm inaurata equeſtris.* Subijcit deinde vterque orator rationes, quibus veriſimile efficiat, eum illorum fuiſſe ſenſum, de quibus honeſtandis agebatur.

De quodam loco è ſecundo De finibus neque Manutij, neque Victorij ſententiam veram videri.

CAP. XX.

CICERO lib. ſecundo De finibus aduerſus Epicuri ſententiam diſputans, qui in conſtituendis, conſeruan-

ſeruandiſque amicitiis ſuam quemque vtilitatem ſequi debere affirmauerat: cum aliis argumentis vtitur ad eam opinionem labefactandam, tum hoc quoque: quòd iſta ratione ſuas quiſque poſſeſſiones pluris facere deberet, quàm amicos: cùm ex illis vberes certiq́ue plerumque fructus, ex his damna & moleſtiæ non parùm ſæpè capiantur. His autem verbis Torquatum, quem ab Epicuro dicentem fecerat, alloquitur: *Num igitur vtiliorem tibi hunc Triarium putas eſſe poſſe, quàm ſi tua ſint Puteolis gramina*? quæ verba iampridem diligenter ponderans Paulus Manutius iudicauerat, aliquid vitij ſubeſſe in voce, *gramina*: oſtenderatq. ſe ſuſpicari, pro *gramina* legendum *prædia*. Multis annis pòſt, P. Victorius libro VI. Variarum lectionum, vulgatam ſcripturam defendere conatus eſt, planeq́ue pronunciauit, eam mendo carere. Duobus autem argumentis id probat. primùm, quòd gramen non tantùm valeat certam herbam, quam ἄγρωστιν Græci vocant, ſed alias etiam oſtendat, ex quibus fœnum cogitur. deinde, quòd Cicero lib. ſecundo De natura deorum de eadem re diſputãs, ita ſcripſerit: *Prata & arua, & pecudum greges diliguntur iſto modo, quòd fructus ex his capiuntur*. Mihi difficile & arduum videtur, à duobus eiuſmodi hominibus diſſentire: quorum vtrumque, vt debeo, plurimi facio, alterum etiam incredibiliter diligo. ſed tamen quia, quod de ſe fortiſſimus ille Troianorum apud Euripidem dicit, — φιλῶ λέγειν τ' ἀληθὲς αἰεὶ κ' οὐ διπλοῦς πέφυκ' ἀνήρ, non poſſum reticere, quid mihi videatur. Primùm igitur, cur Victorij ſententiam non probem: pòſt cum Manutio agemus. Quid igitur ait homo eruditiſſimus Victorius? Gramen propriè quidem eſſe eam herbam, quam Græci ἄγρωστιν vocent: inter-

interdum tamen id nomen patere latius, ita vt complectatur eas omnis herbas è quibus cogitur fœnum. quod quidem ita esse, nemo nescit, eorum dumtaxat, qui Latinarum litterarum penitus rudes non sint. fœnum esse oporteret, siquis, qui tractaret litteras, ad hanc rem doctore egeret. Sed illud quoque intelligendum est, quod Victorius, caussæ, vt opinor, seruiens, omisit dicere, hoc posteriore modo, graminis nomine solos vti poëtas: idque eadem licentia, qua notum pro quolibet vento, pro qualibet arbore pinum interdum, aut abietem dicunt. quam licentiam nunquam sibi sumpsissent, qui soluta oratione scribebant: & minimè omnium, nisi fallor, Cicero. nam quòd in eius scriptis nusquam hoc nomen legitur, nisi hic, dubio & controuerso loco, id etsi tantum valere non debet, vt hæc vox propterea expungatur: (multa enim sunt apud Ciceronem singularia, & magna pars librorum ipsius intercidit) non immeritò tamen, cùm præsertim alia concurrant, scripturam reddiderit suspectiorem. Victorius certè, quem ego libenter auctorem ac ducem sequor, hoc argumento vtitur, vt è quodam loco ex epistolis deleat vocem, *fugacia*. Non postulo tamen, vt hoc mihi in numerum procedat. nam ipse quoque quandam hoc loco vocem reponere cogito, quam nusquam præterea apud Ciceronem reperiri arbitror. id me magis mouet, quòd graminis nomen pro illo toto genere herbarum pratensium, quibus exiccatis & aridis ad pastionem animalium vtimur, apud solos poëtas lego. Deinde, vt satis hoc è Ciceronis consuetudine dici posse demus: insulsa tamen & illepida erit oratio. hoc enim denique dicet Cicero: *Num igitur vtiliorem tibi hunc Triarium esse posse putas, quam si*

tuæ sint Puteolis herbæ? At, dices: parata hoc loquendi genere intelligit. Et potest cuiquam persuaderi, Ciceronem tam contortè locutum, vt, cùm vellet prata dicere, noluerit ea suo nomine appellare, gramina maluerit: vt qui audirent, legerént ve, pro graminibus herbas, pro herbis prata accipere necesse haberent? Nam locum quē è primo De natura deorum adduxit Victorius, quid valere ad illam scripturam confirmandam crediderit, nescio: ego, qui eam impugno, eum ipsum locum valde facere à me puto. Etenim si ita dixisset Cicero; Gramina, & arua, & pecudum greges diliguntur isto modo; tacerem, quiescerem, verbum amplius non adderem: nullo modo de scripturæ illius integritate dubitarem. nunc quid ait? *Prata, & arua, & pecudum greges* & cetera. nempe igitur, vt hic prata suo nomine expressit, ita illic quoque, si prata dicere voluisset, prata dixisset, non gramina. rectè igitur iudicauit Manutius, locum hunc vitio non carere. illud minus rectè: quòd sine auctoritate vetusti codicis, *prædia*, pro, *gramina*, substituendum putauit. Ego in quibusdam satis veteribus libris ita scriptum reperio: *Num igitur vtiliorem tibi hunc Triarium putas esse posse, quàm sint tua Puteolis granaria?* atque hæc postrema vox ita etiam in quibusdam olim excusis legitur. quæ scriptura cùm absurdi nihil habeat, cur ei quæ vulgo recepta est, anteponenda non sit, non video. nihil enim prohibet, Torquatum hunc granaria quæpiam Puteolis, è quibus magnos fructus perciperet, habuisse.

Qui

Qui fuerint Aristotelis libri De philosophia, quódque illorum argumentum. Illustratus locus è primo libro Ciceronis De natura deorum.

CAP. XXI.

VELLEIVS, qui apud Ciceronem De natura deorum Epicuri partes tuetur, principio disputationis suæ, veterum philosophorum super ea re sententias enumerando percenset: credo, vt cùm alias omnes aut refellisset, aut illusisset, constitueret eam, quam sequebatur. Ibi de Aristotele ita loquens, inducitur: *Aristoteles in tertio De philosophia libro multa turbat, à magistro Platone non dissentiens*, & quæ sequuntur. quem locum declarans Petrus Marsus, homo, vt illis temporibus, non contemnendus, multa enim iam tum notauit, de quibus, tanquam nouis, & à se primùm animaduersis, multi hodie sibi placent: is igitur libros Aristotelis De cælo tertium De philosophia librum vocari putat: & vt stultam opinionem suam, quoquo modo poterat, confirmaret, errorem, vt fit, errore cumulat, librorum eius philosophi ridiculum quendam ordinem commentus. primum enim de philosophia librum ait esse libros τῶν μετὰ τὰ φυσικά: secundum, libros φυσικῆς ἀκροάσεως: tertium, libros de cælo. quam ineptiam pluribus verbis exagitare nihil opus est. id modò admonere non ab re fuerit, scripsisse Aristotelem libros tres, quibus nomen fecerit, περὶ ἀγαθοῦ, ἢ περὶ φιλοσοφίας, quibus complexus erat ea quæ in sermonibus à Platone acceperat, itemq; non nulla Pythagoræ dogmata. Numerũ librorum à Laërtio accepimus: qui in indice scriptorum Aristotelis ponit, περὶ φιλοσοφίας α

β′ γ′. Ipſemet autem eorum meminit lib. primo De animo, his verbis: Ὁμοίως δὲ καὶ ἐν τοῖς περὶ φιλοσοφίας λεγομένοις διωρίσθη. quæ verba ita exponit Simplicius: περὶ φιλοσοφίας νῦν λέγει, τὰ περὶ τοῦ ἀγαθοῦ αὐτῷ ἐκ τῆς Πλάτωνος ἀναγεγραμμένα συνουσίας. ἐν οἷς ἱστορεῖ τάς τε Πυθαγορείους, καὶ Πλατωνικὰς περὶ τῶν ὄντων δόξας. ex his autem facilè cognoſci poteſt error illorum qui apud Ciceronem legebant, *A magiſtro Platone vno diſſentiens.*

Ciceronis è tertio De natura deorum locus ex Ariſtotele expreſſus. CAP. XXII.

SEMPER exiſtimaui ea quæ libro tertio De natura deorum Cicero Cottam dicētem facit, vt oſtendat, in diis virtutem ineſſe non poſſe, deprompta eſſe ex Ariſtotele. Sed vt de hoc meo iudicio ceterorum iudicium faciam, hoc loco vtriuſq. verba proponam. Ita ergo loquitur Cotta: *Quid enim? prudentiam ne Deo tribuemus? quæ conſtat ex ſcientia rerum bonarum & malarum, & nec bonarum nec malarum. Cui mali nihil eſt, nec eſſe poteſt, quid huic opus eſt delectu bonorum & malorum? quid autem ratione? quid intelligentia? quibus vtimur ad eam rem, vt apertis obſcura aſſequamur. at obſcurum Deo nihil poteſt eſſe. Nam iuſtitia, quæ ſuum cuique diſtribuit, quid pertinet ad Deos? hominum enim ſocietas & communitas, vt vos dicitis, iuſtitiam procreauit. temperantia autem conſtat prætermittendis voluptatibus corporis: cui ſi locus in cælo eſt, eſt etiam voluptatibus. nam fortis Deus intelligi qui poteſt? in dolore, an in labore, an in periculo? quorum Deum nihil attingit.* Apud Ariſtotelem autem libro x. De moribus ad Nicomachum hæc leguntur: Πράξεις δὲ ποίας ἀπονεῖμαι χρεὼν αὐτοῖς; πότερα τὰς δικαίας; ἢ γελοῖοι φανοῦνται, συναλλάττοντες, καὶ παρακαταθήκας ἀποδιδόντες,

δόντες, καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα; ἀλλὰ τὰς ἀνδρείους; ὑπομένοντας τὰ φοβερά, καὶ κινδυνεύοντας, ὅτι καλόν; ἢ τὰς ἐλευθερίους; τίνι δὲ δώσουσιν; ἄτοπον δέ. ἢ καὶ αὐτοῖς ἔσται νόμισμα, ἤ τι τοιοῦτον; εἰ δὲ σώφρονες, τί ἂν εἶεν; ἢ φορτικὸς ὁ ἔπαινος: ὅτι οὐκ ἔχουσι φαύλας ἐπιθυμίας. διεξιοῦσι δὲ πάντα, φαίνοιτ' ἂν τὰ περὶ τὰς πράξεις μικρὰ καὶ ἀνάξια θεῶν. quanquam autem inter vtriuſque orationem non ita magna eſt diſſimilitudo, longè tamen aliud Cottæ, aliud philoſophi conſilium fuit. ille enim ſceleratè & impiè efficere voluit, nullam vllius generis in diis ineſſe virtutem. hîc cùm docere vellet, τὰς θεωρητικὰς τῶν ἀρετῶν præſtare ταῖς πρακτικαῖς, oſtendit has humiliores eſſe & abiectiores, quàm vt in diuinam naturam conuenirent. Præclarè autem Platonici, omnes omnino virtutes in Deo ineſſe dicebant, ſed longè alio modo, quàm in hominibus: nempe παραδειγματικάς, καὶ αἰτιώδεις. nobis quidem nihil eſſe certius atque exploratius debet, quàm Deum eſſe principium ac finem omnium virtutum, bonorumque adeò omnium: ipſum ſolum verè ac per ſe bonum: cetera eo tantùm bona, quòd ab ipſo proficiſcuntur, ad eundemque referuntur.

Locus è Miloniana cum duobus Demoſthenis vno, altero Lyſia comparatus.

CAP. XXIII.

CALLIDE & ingenioſè locutus eſt Cicero in Miloniana, cùm illuc veniſſet, vt fatendum eſſet, Clodium à ſeruis Milonis occiſum fuiſſe: nam qui proſpiceret, rem ipſam per ſe odioſam eſſe (nemo enim ferè eſt, qui ad cædis mentionem non exhorreſcat, & auerſetur eum, à quo illa perpetrata dicitur) noluit eam ſuo ac proprio nomine appellare; ſed eam orationi ſuæ ſentẽtiam intexuit, quæ ad auertendum

odium,& ad facinus ipsum excusandum cogitari potuit aptissima. *Fecerunt*, inquit, *serui Milonis, quod suos quisque seruos in tali re facere voluisset*. neque enim non satis ex eo intelligitur, occisum Clodium: sed asperitas rei tollitur, mitigatur quidem certè, cùm cogitat quisque, se quoq. idem facturum fuisse, si in tale discrimen incidisset. Omnes enim facilè ignoscunt, cùm quis quid fecit, quod ipsi quoque fécissent. Vsus est autem in re quidem & dissimili & dispari, sed tamen vsus est eadem sententia Demosthenes in oratione aduersus Midiam. Se enim dicit, contumeliis affectum, à Midia, id fecisse, quod eorum qui iudicabant, quisque sibi faciendum esse duxisset. Ἐγὼ δ' ὅπερ ἂν ὑμῶν ἕκαστος ὑβρισθεὶς προείλετο πρᾶξαι, τοῦτο καὶ αὐτὸς ἐποίησα. Idem artificium adhibuit subtilissimus oratorum Lysias in oratione quam scripsit ei qui Eratosthenem quendam in vxore sua deprehensum occiderat. non enim apertè ac simpliciter dicit, eum à se interfectum, sed consecutum ea quæ legibus constituta essent in eos qui talia facinora facerent. οὕτως, inquit, ὦ ἄνδρες, ἐκεῖνος τούτων ἔτυχεν, ὧνπερ καὶ νόμοι κελεύουσι τοὺς τὰ τοιαῦτα πράττοντας.

Illustrati Virgiliani versus è quarto Æneidos.
CAP. XXIIII.

FVROREM illum quo correpta est Dido, cùm cognosset, captum iam esse Æneæ abeundi cõsilium, vt magis exprimeret optimus poëtarum, comparauit eam cum duobus, qui sæpè in tragœdiis furentes inducebantur, Pentheo & Oreste. noti autem sunt illius versus:

Eumenidum veluti demens videt agmina Pentheus,
Et solem geminum, & duplices se ostendere Thebas:

Aut

Aut Agamemnonius scenis agitatus Orestes,
Armatam facibus matrem & serpentibus atris
Cum fugit, vltricesq; sedent in limine Diræ.

ac Seruius eorum exemplorum vtrumque à Pacuuio sumptum esse dicit, qui furentem induxerit Pentheum, idemque fecerit Orestem sedentem in Apollinis templo, neque audentem egredi: quòd comitata furiis matris vmbra limen templi obsideret. neque sanè infitias iuerim, potuisse Virgilium hoc à Pacuuio sumere. mihi tamen nescio quo modo verisimilius fit, hausisse eum ex ipsis fontibus, atque ex Æschylo potius, & Euripide, quàm è Pacuuio, ornamenta operi suo quæsiisse. apud Euripidem quidem in Bacchis ita loquitur Pentheus:

Καὶ μὴν ὁρᾷν μοι δύο μὲν ἡλίους δοκῶ,
Δισσὰς δὲ Θήβας.
Videre videor iam duos soles mihi,
Duplicesq; Thebas.

apud Æschylum autem in Eumenidibus ea spectantur, quæ Latinus poëta de Oreste perstringit. aut igitur à Græcis illa repetiit, aut à Pacuuio, qui eas, quas nominaui, fabulas verterat.

M. ANTONII MVRETI

AD HIPPOLYTVM ESTENSEM S. R. E. CARDINALEM ILLVSTRISSIMVM,

VARIARVM LECTIONVM LIBER OCTAVVS.

Poëtarum & apum comparatio. Illustratus Horatii versus, Necte meo Lamiæ coronam.

Cap. I.

LIBENTER ac ſæpe faciunt poëtæ, vt ſe quidem apibus, ſtudium autem ſuum mellificio cuidam comparent. neque, ſi quis diligenter inſpiciat, parum multa vtriſque inter ſe ſimilia reperientur. Apes in ſtruendis operibus ſuis naturam tantùm magiſtram ſequuntur: artem non adhibent. ſic & poëtæ natura tantùm valent: arte ſi qui ſe poëtarum nomen tueri poſſe confidunt, eos grauiſſimus auctor Plato pronunciat, nihil vnquam egregium ac memorabile effecturos. Itaque Pindarus eo ſe gloriatur aduerſariis ſuis, Bacchylide nimirum & Simonide, eſſe ſuperiorem: quòd ipſe natura poëta ſit, illi autem didicerint à magiſtris: in quo tantum eſſe vult, vt eo potiſſimum nomine ſe aquilæ, illos coruorum ſimiles eſſe dicat.

σοφὸς, inquit, ὁ πολ-
λὰ εἰδὼς φυᾷ·
μαθόντες δὲ, λάβροι
παγγλωσσίᾳ, κόρακες ὥς,

ἄκραν-

ἄχεραντα γαρύετον
Διὸς πρὸς ὄρνιχα θεῖον.

Apes, nisi iritentur, innocuæ sunt: iritatæ figunt aculeis eos à quibus læsæ sunt, & acerbissimos eis dolores infligunt. idem poëtis ingenium. nulla, vbi non læduntur, innocentior hominum natio. lacessiti, ita se vlciscuntur, vt interdum eos quibus offensi erant, ad mortem adegisse narrentur. nam præter id quod de Archilocho accepimus; noui ego, qui hac ætate tantum versibus suis inimico dolorem inusserit, vt ex eo ille sit mortuus. neque non hoc de seipsis poëtæ prædicant, quorum sunt illa:

Caue, caue: namque in malos asperrimus,
Parata tollo cornua. &,
Ne quisquam noceat cupido mihi pacis. at ille,
Qui me commorit: (melius non tangere. clamo)
Flebit, & insignis tota cantabitur vrbe.

Quocirca Plato in Minoë præcipit iis qui bonæ famæ studiosi sunt, vt diligenter caueant, ne cum poëtis inimicitias suscipiant. Apes è variis floribus succum exprimentes, opus dulcissimum conficiunt. Poëtæ quoque vagantes per hortos illos Gratiarum & Veneris, de quibus est apud Pindarum, & ex iis bellissimum quodque carpentes, ea concinnant carmina, quibus ne mel quidem ipsum mellitius videri potest. Inde igitur illa sunt:

Floriferis vt apes in saltibus omnia libant,
Omnia nos itidem depascimur aurea dicta,
Aurea perpetua semper dignissima vita. &,
—— ego apis Matinæ
More modoq;
Grata carpentis thyma per laborem
Plurimum, circa nemus, vuidiq;

Tiburis ripas, operosa paruus
Carmina fingo.

Meritò igitur Eustathius ait apem ζῶον εἶναι συγγενὲς τῇ ποιήσει, διά τε τὸν μόχθον τὸν ἐπὶ τῇ ἐργασίᾳ, καὶ διὰ τὴν τοῦ ἔργου γλυκύτητα, καὶ τὸ τοῦ κηρίου εὐσύνθετον. ὧν πάντων μετέχει καὶ ἡ ποίησις, πόνῳ τε προϊοῦσα, οὐδὲν γὰρ τῶν καλῶν πόνου χωρὶς, ἔχουσα δὲ καὶ γλυκύτητα οὐκ ὀλίγην, ἐναγλαϊζομένη δὲ καὶ τῇ τοῦ μέτρου εὐσυνθεσίᾳ.

Est etiam, cùm poëtæ iucundissima quadam allegoria vtentes, poëmata sua coronas vocant, quibus aiunt, ornari ac redimiri à se caput illius quem laudant: vt in Pythiis: σὺν εὐμενείᾳ δέξαι στεφάνωμα τόδε. & alibi sæpe. quod imitatus Horatius dixit:

— o quæ fontibus integris
Gaudes, apricos necte flores,
Necte meo Lamiæ coronam
Pimplea dulcis.

Deliciæ autem meæ, Euripides, Hippolytum quoque de hymno, quo Dianam celebrauerat, ita vt de corona quapiam loquentem facit:

Σοὶ τόνδε πλεκτὸν στέφανον ἐξ ἀκηράτου
λειμῶνος ὦ δέσποινα, κοσμήσας φέρω,
ἔνθ' οὔτε ποιμὴν ἀξιοῖ φέρβειν βοτὰ,
οὐδ' ἦλθέ πω σίδηρος. ἀλλ' ἀκήρατον
μέλισσα λειμῶν' ἠρινὸν διέρχεται.
αἰδὼς δὲ ποταμίαισι κηπεύει δρόσοις.
ὅσοις διδακτὸν μηδὲν, ἀλλ' ἐν τῇ φύσει
τὸ σωφρονεῖν εἴληχεν εἰς τὰ πάντ' ἀεὶ,
τούτοις δρέπεσθαι, τοῖς κακοῖσι δ' οὐ θέμις.
ἀλλ' ὦ φίλη δέσποινα χρυσέας κόμης
ἀνάδημα δέξαι, χειρὸς εὐσεβοῦς ἄπο.

atque equidem hos versus, si potero, vel potius, vtcunque potero, Latinè exprimam: vt etiam ij qui

Græcè

Græcè nesciunt, singularem eorum suauitatem quoquo modo odorentur. ab iis autem qui Græca per se satis intelligunt, valde peto, vt hæc mea aut ne legant, aut conniuentibus oculis legant:

Tibi hanc corollam diua nexilem fero,
Aptam è virentis pratuli intonsa coma:
Quò neque proteruum pastor vnquam inigit pecus,
Neque falcis vnquam venit acies improba.
Apis vna flores vere libat integros,
Puris honestus quos rigat lymphis Pudor.
Illis, magistri quos sine opera, perpetem
Natura docuit ipsa temperantiam,
Fas carpere illinc: improbis autem nefas.
At tu aureæ regina vinculum comæ
Amica suscipe, pia quod porgit manus.

& quoniam semel audere cœpi, subiungam etiam versus aliquot ex Edyllio, quod abhinc annos nouem ad FRANCISCVM TVRNONIVM, cardinalem omnibus maximis honoribus dignissimum, scripsi. In eo igitur ita erat, in extremo:

Ipse ego tum è terra pennis sublatus Amoris,
Per Charitum, Venerisq; hortos, pictosq; perenni
Flore ferar campos, & vulgo incognita prata.
Vnde metens violasq;, & purpureos hyacinthos,
Intactasq; rosas, immortalesq; amaranthos,
Non prius audito texam tibi more corollam,
Quæ, damnosi expers senii, tua tempora circum
Ardeat, æternoq; nitens scintillet honore:
Donec ad æquoreis ignotos fluctibus ignes
Clara Ariadneæ rutilabunt signa coronæ.

De

De quodam loco è libro secundo Rhetoricorum Aristotelis, aduersus Petri Victorii sententiam.
CAP. II.

ÆQVIORE animo se puniri ferunt, quicunque se, qui puniantur, dignos putant. Quocirca Aristoteles libro secundo De arte rhetorica, inter ea quæ ad mitigandum animum pertinent, ponit id quoque, vt iis qui sibi factã iniuriam censent, ostendamus, ipsos priores in iniuria inferẽda fuisse, & meritò ipsis contingere ea de quibus querũtur. ira enim ex opinione iniuriæ nascitur. quare si desinent putare, iniuriã sibi fieri, irasci desinent. Sed in eius rei tractatione quædam verba sunt, quorum sententiam Victorium assecutum esse non existimo. Sunt autem hæc: Διὸ τῷ λόγῳ δεῖ προκολάζειν· ἀγανακτοῦσι γὰρ ἧττον κολαζόμενοι καὶ οἱ δοῦλοι. quę ita exponũtur à Victorio: *Ne facilè irascamur, & ex tenui quaque ac sæpe iniusta caussa accendamur animo, qua ex re magna sæpè mala exoriuntur, præcipit, quo modo nos gerere debeamus. Ne temerè igitur, inquit, in alios irruamus, non est cunctandum ratione animum præparare, & quasi ante motum illum castigare: hac enim caussa est, cur serui malè mulctati æquo animo ferunt, nec valdè indignantur: antea enim iniquam suam condicionem cogitantes, tolerandis miseriis se præpararunt: Id autem apud Plautum in milite seruum decere Periplectomenus tradit. Nam homini seruo suos domitos habere oportet oculos, & manus, orationemq;.* Hæc Victorius; quæ an vera sint, nescio. mihi quidem non videntur. Credo autem hoc Aristotelem dicere: Cùm reapse punire aliquem volumus, prius eum oratione esse castigandum, atque efficiendum, vt ipse planè intelligat, quasique oculis cernat, se com-

commeritum pœnam. Nam & serui minus indignè ferunt supplicia, quæ de ipsis sumuntur, si hoc modo cum eis agamus.

Collatio loci cuiusdam è Phædro Platonis cum eiusdem loci interpretatione Ciceroniana.

CAP. III.

NOBILEM illum Platonis è Phædro locum, vbi animorum immortalitas necessaria ratione probari creditur, Cicero, vt notum est, & in libris De Rep. & in primo Tusculanarum disputationum interpretatus est. mihi autem hoc loco decretum est, cum Platonis verbis, Ciceronis interpretationem, quàm diligentissimè potero, contendere. puto enim, cùm apud vtrumque nonnulla haud satis emendatè legantur, ex hac collatione aliquid emersurum. Plato, Πᾶσα ψυχὴ ἀθάνατος. τὸ γὰρ ἀεικίνητον, ἀθάνατον. Cicero, omissa propositione: *Nam quod semper mouetur, æternum est.* In quo illud obseruatione dignum puto, quòd ἀθάνατον vertit *æternum*. quamuis enim Plato animos non immortales modò faciebat, verùm etiam æternos; neque quicquam apud philosophos immortale sit, quod non sit etiam æternum: tamen hæc vocabula vulgò distingui solent, cùm Cicero planè pro eodem accipiat. Plato: τὸ δ' ἄλλο κινοῦν, καὶ ὑπ' ἄλλου κινούμενον, παῦλαν ἔχον κινήσεως, παῦλαν ἔχει ζωῆς. Cicero: *Quod autem motum affert alicui, quodque ipsum agitatur aliunde, quando finem habet motus, viuendi quoque finem habeat necesse est.* Præclarè omnino reddita hæc pars videtur. cùm autem illa eiusdem verbi repetitio, quæ in Græca oratione nihil habet insuauitatis, in Latino sermone parùm elegans, neque satis dilucida fore videretur, varietate vitauit hoc incommodi:

modi: *motum afferre*, dicens, pro *mouere*: & *agitari*, pro *moueri*. ſed & illud ἔχον, in quo colligendi vis ineſt, ita expreſſum eſt, vt nihil melius optari queat. Plato: μόνον δὴ τὸ αὐτὸ κινοῦν, ἅτε οὐκ ἀπολεῖπον ἑαυτὸ, οὔποτε λήγει κινούμενον. ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις ὅσα κινεῖται, τοῦτο πηγὴ καὶ ἀρχὴ κινήσεως. Cicero: *Solùm igitur quod ſeſe mouet, quia numquam deſeritur à ſe, numquam ne moueri quidem deſinit. quinetiam ceteris quæ mouentur, hic fons, hoc principium eſt mouendi*. In quibus illa præcipuè annotanda duco: ἅτε, commodè verti, *quia*: & κινήσεως, *mouendi*. Plato: ἀρχὴ δὲ ἀγένητον. Cicero: *Principij autem nulla eſt origo*. eleganter. neque enim poterat vna voce dicere ἀγένητον: cùm *ingenitum* ſit ἔμφυτον. Plato, ἐξ ἀρχῆς γὰρ ἀνάγκη πᾶν τὸ γιγνόμενον γίγνεσθαι· αὐτὴν δὲ μηδ' ἐξ ἑνός. Cicero: *Nam ex principio oriuntur omnia; ipſum autem nulla ex re alia naſci poteſt*. ἀνάγκη γίγνεσθαι, dixit ſimpliciter, *oriuntur*. & illud, τὸ γιγνόμενον, omiſit. Plato: εἰ γὰρ ἔκτου ἀρχὴ γίγνοιτο: οὐκ ἂν ἐξ ἀρχῆς γίγνοιτο. Cicero: *Nec enim eſſet id principium, quod gigneretur aliunde*. videtur ergo apud Platonem legiſſe: εἰ γὰρ ἔκτου ἀρχὴ γίγνοιτο, οὐκ ἂν ἀρχὴ γένοιτο. quod mihi, ne quid diſſimulem, verius videtur. Ariſtoteles quoque principiorum tres proprietates eſſe voluit: vt ne gignerétur ex aliis: vt ne ex ſe inuicem: & vt ex ipſis cetera gignerentur. Plato: ἐπειδὴ δὲ ἀγένητόν ἐστι, καὶ ἀδιάφθορον αὐτὸ ἀνάγκη εἶναι. ἀρχῆς γὰρ δὴ ἀπολομένης, οὔτε αὐτή ποτε ἔκ του, οὔτε ἄλλο ἐξ ἐκείνης γενήσεται. εἴπερ ἐξ ἀρχῆς δεῖ τὰ πάντα γίγνεσθαι. Cicero: *Quòd ſi numquam oritur, ne occidit quidem vnquam. nam principium extinctum, nec ipſum ab alio renaſcetur: nec ex ſe aliud creabit*. (in quibuſdam libris legitur, *recreabit*.) *ſiquidem neceſſe eſt, à principio oriri omnia*. Plato: Οὕτω δὴ κινήσεως μὲν ἀρχὴ, τὸ αὐτὸ κινοῦν. Cicero

aliquan-

aliquanto liberiùs: *Ita fit, vt motus principium ex eo fit, quod ipsum a se mouetur*. Plato: τοῦτο δ' οὔτ' ἀπόλλυσθαι, οὔτε γίγνεσθαι δυνατόν. Cicero: *Id autem nec nasci potest, nec mori.* legit igitur apud Platonem, οὔτε γίγνεσθαι, οὔτ' ἀπόλλυσθαι. & sanè is ordo melior, & magis naturę consentaneus videtur. Plato: ἢ πάντα τε οὐρανὸν πᾶσάν τε γῆν συμπεσοῦσαν στῆναι, καὶ μή ποτε αὖθις ἔχειν στῆναι ὅθεν κινηθέντα γενήσεται. Cicero: *Vel concidat omne cælum, omnisq; natura, & consistat necesse est: nec vim vllam nanciscatur, qua, vt à primo, impulsa moueatur.* Qua in parte id primùm animaduertendum est, voculam *&*, quæ in vulgaris Ciceronis libris non est, in veteribus legi: & necessariam videri. Deinde, cùm Plato dicat, πᾶσάν τε γῆν: non est, vt opinor, dubitãdum, quin apud Ciceronem legendum sit, non, *omnisq; natura*, sed *omnisq; terra*. In verbis autem Platonis delendum videtur illud secundum στῆναι, quod neque Cicero agnoscit, & sententia repudiat. Postremò cùm in quibusdam Ciceronis libris vltima pars ita legatur, *Qua primo impulsu moueatur*: testificor, veterem scripturam à me repræsentatam esse: neq. dubitare me, quin ea vera sit. Αὖθις autem reddidit Cicero, *vt à primo*. Plato: ἀθανάτου δὲ πεφασμένου τοῦ ὑφ' ἑαυτοῦ κινουμένου, ψυχῆς οὐσίαν τε καὶ λόγον τοῦτο αὐτό τις λέγων, οὐκ αἰσχυνεῖται. Cicero: *Cùm pateat igitur, æternum id esse, quod à seipso moueatur* (in aliis libris, *quod seipsum moueat*) *quis est, qui hanc naturam animis esse tributam neget?* cuius periodi posteriorem partem si Cicero ita legit, vt hodie legitur (neque aliter legisse puto,) ne ille mirificus in ea conuertenda fuit. Hoc enim dicit Plato: si quis ita definiat animũ, vt dicat animum esse id quod seipsum mouet, eam definitionem numquam auctori suo incussuram pudorem. nam

nam οὐσίαν & λόγον, & paulo pòst φύσιν vocat id, quod Aristoteles τὸ τί ἦν εἶναι. ea verò sententia quomodo è Ciceronis verbis efficiatur, Deus aliquis viderit. Plato: πᾶν γὰρ σῶμα, ᾧ μὲν ἔξωθεν τὸ κινεῖσθαι, ἄψυχον· ᾧ δὲ ἔνδοθεν αὐτὸ ἐξ αὐτοῦ, ἔμψυχον. ὡς ταύτης οὔσης φύσεως ψυχῆς. vbi non dubito quin legendum sit αὐτῷ ἐξ αὐτοῦ. Cicero: *Inanimum est enim omne, quod pulsu agitatur externo. quod autem animal est,* (in quibusdam libris, *Quod autem est animatum) id motu cietur interiore & suo. nam hac est propria natura anima* (in quibusdam libris *animi) atque vis.* Inuertisse videtur Cicero ordinem τῶν προτάσεων, id est, fecisse ἐξ ὑποκειμένου κατηγορούμενον, καὶ ἀνάπαλιν. Plato: εἰ δέ ἐστι τοῦτο οὕτως ἔχον, μὴ ἄλλο τι εἶναι τὸ αὐτὸ αὑτὸ κινοῦν, ἢ ψυχήν, ἐξ ἀνάγκης ἀγένητόν τε καὶ ἀθάνατον ψυχὴ ἂν εἴη. Cicero: *Qua si est vna ex omnibus qua sese moueat; neque nata certè est, & aterna est.*

Correctus & explicatus locus Platonis ex apologia Socratis.

CAP. IIII.

QVOTIDIE magis intelligo, verum esse id quod semper existimaui: nullam esse mendam ita pusillam, quam non permagni intersit, è veterum monumentis tolli, ac corrigi: neque vllum hominum genus magis prodesse studiis, quàm eos qui accuratè & fideliter operam in illis purgandis emẽdandisque ponunt. vnius enim litterulæ erratum interdum eas etiam eruditissimis hominibus offundit tenebras, vt, tanquam in illuni nocte errantes, quôuis potiùs perueniant, quàm quò volunt. quod & sæpe aliàs animaduerti, & nuper cùm Platonicam Socratis apologiam euoluerem. in qua cùm alia peccata

à Marsilio deprehendi, tum hoc, quod nunc ostendere institui. nam cetera, est cur reiecta in aliud tempus velim. ad ipsum igitur illius orationis finem ita legitur: Τοσόνδε μέν τοι αὐτῶν δέομαι· τοὺς υἱεῖς μου, ἐπειδὰν ἡβήσωσι, τιμωρήσασθε ὦ ἄνδρες, ταυτὰ ταῦτα λυποῦντας, ἅπερ ἐγὼ ὑμᾶς ἐλύπουν, ἐὰν ὑμῖν δοκῶσιν ἢ χρημάτων, ἢ ἄλλου του πρότερον ἐπιμελεῖσθαι, ἢ ἀρετῆς. καὶ ἐὰν δοκῶσι τὶ εἶναι, μηδὲν ὄντες, ὀνειδίζετε αὐτοῖς, ὥσπερ ἐγὼ ὑμῖν, ὅτι οὐκ ἐπιμελοῦνται ὧν δεῖ, καὶ οἴονταί τι εἶναι, ὄντες οὐδενὸς ἄξιοι. καὶ ἐὰν ταῦτα ποιῆτε, δίκαια πεπονθὼς ἐγὼ ἔσομαι ὑφ' ὑμῶν, αὐτός τε, καὶ οἱ υἱεῖς. quæ verba ita Marsilius reddidit: *Tantum tamen vos precor ô viri, vt meos quoque filios, cùm adoleuerint, si ipsi, similiter atque ego, vobis molesti sint, pœnis similiter afficiatis; præsertim si videantur vobis vel pecuniarum, vel alterius cuiusquam rei maiorem quàm virtutis curam habere: atque si videri velint, puténtve, se alicuius esse pretij, cùm nullius sint, illos obiurgetis, quemadmodum ego vos: quòd non illis incumbant, quibus est incumbendum: ac existiment, cùm nullius pretij sint, se aliquid esse. Quòd si hæc feceritis, iusta a vobis passus fuero egoq́, & filij.* In quibus id admirabile atque absurdum videtur: quid sit cur Socrates ab Atheniensibus petat, filios suos interfici, si paternam hominum admonendorum & adiuuandorum consuetudinem, vbi adoleuerint, imitentur. quid enim? peccasse fortassis sibi ipse videbatur, quòd eam viuendi viam insecutus esset? minimè omnium. nam se in eo & deo obtemperasse dixerat, & meritum, vt ea caussa in Prytaneo aleretur: &, si vita daretur longior, vnquam aliter facturum negarat. qua igitur de re ipse se meritò amabat, summisque dignum honoribus verè gloriabatur: quid erat caussæ, cur eius in studio versari filios nollet? At, dicet fortasse ali-

quis: ita demum eos ab Atheniensibus vltimo supplicio affici cupit, si ita reprehendant alios, vt ipsimet interim nihili sint, aliarumque rerum maiorem, quàm virtutis, curam gerant. Ita ne quæso? Sic quoque eos morte multari, quàm admoneri, ac corrigi maunlt? nam si diceret se petere, primùm vt liberi sui, si quid peccarent, reprehenderentur, atque increparentur diligénter; deinde, si viderentur ita deprauati, vt corrigi non possent, vita priuarentur denique: non inhonesta, neque aliena personæ Socratis esset oratio. sed & multa alia proferre possem, quibus eius sententiæ absurditas ostenderetur: nisi satius ducerem, iis omissis, veritatem ipsam detegere, cuius splendor exigui erroris nubecula obumbratus Marsilii aciem fugit. Vbi enim λυπῦντας vulgo legimus, legendum est λυπῶντες. qua tantula mutatione scripturæ, quanta fiat sententiæ mutatio, videamus. hoc enim dicit Socrates: Peto à vobis Athenienses, cùm filii mei adoleuerint, vt eos vlciscamini, easdem illis molestias exhibentes, quas ego vobis exhibere consueueram: si aut pecuniæ, aut vllius omnino rei, quàm virtutis, studiosiores esse videantur. Quas enim solebat exhibere molestias Atheniensibus Socrates? admonebat eos, vrgebat, instabat, ne vllam rem virtute potiorem esse ducerent: neue quicquam illius studio præuertendum putarent: eandem igitur molestiam filiis suis exhiberi cupit. itaq. addit: Quòd si, nihili cùm sint, aliquid tamen esse se existiment: exprobrate eis, vt ego vobis, quòd non in iis, in quibus oportet, studium collocent: quodque, nulli pretij cùm sint, aliquid se esse arbitrentur. Id enim se fecisse ipsemet dixerat: cùm eos, qui se sapientes putabant, longè abesse à sapientia ostenderet. Se-

ret. Sequitur: Hæc si feceritis: tum & mihi & filiis meis id quod iustum est, tribueritis. Mihi quidem: quoniam quod ego beneficium in vos contuli, id vos conferetis in filios meos. Ipsis autem: quoniam afficietis illos ea pœna, quæ errantibus debita est. quænam autem pœna illa sit, è primo πολιτειῶν cognoscere est: vbi cùm Thrasymachus quæsisset de Socrate, quid tandem perpeti paratus esset, si ipse talem iustitiæ definitionem attulisset, quæ reprehendi nullo modo posset: Quid verò, inquit, aliud, Socrates, quàm quod eum perpeti par est, qui aliquid nescit? par est autẽ eum à sciente discere: egoq́. de me quominus ea pœna sumatur, non recuso. Hæc tam præclara sententia in vnius litteræ peruersione latuerat.

Virgilii versus è sexto Æneidos ex Homero imitati.

CAP. V.

CVM studiose fecerint aliquot eruditi homines, vt indicarent locos Homeri, quos Virgilius imitatus esset: multos tamen (neque aliter in tanta copia fieri potuit) prætermiserunt. qualis est ille è sexto Æneidos: vbi, accipiente in nauim Charonte

Ingentem Ænean, gemuit sub pondere cymba
Sutilis, & multam accepit rimosa paludem.

ita enim Iliados ε, cùm insiliret Minerua in currum Diomedis, gemuisse sub tanto pondere axis faginus dicitur:

Ἡ δ' ἐς δίφρον ἔβαινε παρὰ Διομήδεα δῖον
Ἐμμεμαυῖα θεά. μέγα δ' ἔβραχε φήγινος ἄξων
Βριθοσύνῃ. δεινὴν γὰρ ἄγεν θεὸν, ἄνδρα τ' ἄριστον.

Notatum Petri Victorii μνημονικὸν ἁμάρτημα.

CAP. VI.

PETRVS Victorius libro sexto Variarum lectionum,

num, narrans notum illud Socratis somnium, quo, cùm in custodia publica esset, præuidit, sibi post tertium diem esse moriendum, admonitus illo versu,

Ἤματί κεν τειτάτῳ φθίην ἐρίβωλον ἵκοιο:

Versum, inquit, *esse è primo libro Iliados notum est; pronunciaturq; illic ab Agamemnone in iurgio illo: cùm enim dixisset Achilles se domum reuersurum, copiasq; suas è bello abducturum, compulsum iniuriis ipsius, liberè permisit illi, vt hoc, si vellet, faceret, rex regum: vtq; se ostenderet nihil curare discessum illius, monstrauit in sermone, eum breui tempore domum peruenturum*. Hæc Victorius. quæ omnia, vt vno verbo dicam, falsa sunt. versum enim illum esse, non è primo, sed è nono libro Iliados, notum est: pronunciaturque illic non ab Agamemnone, neq. in iurgio; sed ab Achille, qui Vlyssem alloquens, abiturum se dicit, & , si Neptunus prosperum cursum dederit, tertio die in patriam peruenturum.

Εἰ δέ κεν εὐπλοίην δώῃ κλυτὸς Ἐννοσίγαιος,
Ἤματί κεν τειτάτῳ φθίην ἐρίβωλον ἱκοίμην. id est,
Quòd si Neptunus facilem dederit mihi cursum,
Tertia lux Phthiæ lætis me sistet in aruis.

cur autem apud Platonem ex ἱκοίμην factum sit ἵκοιο, facile est videre. Neminem igitur memoriæ suæ valde confidere oportet: cùm Victorium quoque ipsum, tanta doctrinæ copia præditum hominem, in rebus non abstrusis neque reconditis, interdum tamen vacillare videamus.

De facultate contrariorum. emendatus & declaratus locus è secundo Aristotelis de arte dicendi.

CAP. VII.

TRIBVS modis intelligi potest id quod in philoso-

loſophorum ſcholis tritum ac celebratum eſt, contrariorum eandem eſſe vim ac poteſtatem. aut enim de vi ea quæ ineſt in ipſis contrariis, aut de ea qua contraria apprehenduntur, aut de ea qua efficiuntur. nos, docendi cauſſa, vim inſitam, vim percipientem, & vim efficientem vocabimus. Ergo ſi de vi inſita quis loquatur, non eadem eſt vis ac poteſtas contrariorum, immò, vero contraria. exempli gratia: non eadem vis eſt inſita frigori ac calori; cùm frigus contrahendi vim habeat, laxandi calor: non eadem albo & nigro; cùm illud viſionem diſſipet, hoc colligat. omnino autem, cùm de hoc genere poteſtatis propriè ac per ſe agitur: valet illa regula quæ poſita eſt in primo dialecticorum, Contraria de contrariis dicta, probabilia eſſe. Quòd ſi agatur de vi percipiente: tum ſimpliciter & abſolutè dici poteſt, eandem eſſe vim contrariorum. etenim album & nigrum eadem facultate cognoſcimus: itemq. conſonum & diſſonum; calidum & frigidum, & ſimilia. & de hac poteſtate intelligendus eſt locus ille è principio quinti Ethicorum, vbi hoc dicitur. quinetiã ob hanc ipſam cauſſam contrariorum eadem eſt ars, eademque ſcientia. πᾶσαι γὰρ αἱ τέχναι, καὶ αἱ ποιητικαὶ, καὶ αἱ ἐπιστῆμαι, δυνάμεις εἰσίν, ait Ariſtoteles lib. octauo τῶν μετὰ τὰ φυσικά. Vbi autem ſermo eſt de poteſtate efficiente, adhibenda quædam diſtinctio eſt. nam cauſſa efficiens contrariorum & quodammodo eadem eſt, & quodammodo non eadem; nempe eadem quidem genere, ſed non eadem ſpecie. Verbi cauſſa: eadem res efficit ſanitatem & morbum: nempe temperatio quatuor humorum, è quibus corpus conſtitutum eſt. ſed illam bona temperatio, hanc mala. itidemque efficiendæ virtutis, & efficiendi vitii poteſtas eadem in re ſita

est: in consuetudine. non tamen vna eademque consuetudo vitiosum & virtute præditum efficiet hominem : sed contraria. atque ita intelligendus est locus ille è secundo Rhetoricorum : ἡ γὰρ αὐτὴ δύναμις τῶν ἐναντίων, ἡ ἐναντία. in quo Victorius sui se dissimilem præbuit. legendum autem ibi est, ἡ ἐναντία: non, vt vulgo legitur, ἢ ἐναντία. quod ego cùm à primo coniectura tantùm fretus iudicassem : repperi postea libros & calamo notatos, & typis descriptos, qui opinionem confirmarent meam. Quòd si vna eademq. specie, aut etiam numero res potestatem efficiendi contraria in se continere dicatur : id necesse erit contingere aut nõ in eodem ὑποκειμένῳ: aut quod, si idem sit, non sit tamen affectum eodem modo : aut contraria illa non eadem ratione efficientur, aut non eodem quasi instrumento. Vt idem ignis & astringit & resoluit : sed astringit fortasse corium : ceram aut glaciem laxat. Æstas appetentiam rerum Venerearum & auget, & minuit : sed minuit in viris : auget in feminis. Ebrietas alii garrulitatem affert, alii silentium. doctrinæ copia alii confidentiam, alii timiditatem. Fieri etiam potest, vt sit idem ὑποκείμενον: sed non eodem modo affectum. vt vini aut Veneris vsus vni eidemque homini, sed aliter atque aliter affecto, modò salubris est, modò noxius. Quòd si & idem sit, & eodem modo affectum: oportebit, vt dixi, contraria illa aut non eodem modo, aut non eodem quasi instrumento effici. Nam diuturna niuis contrectatio & frigus affert, & calorem : sed alterum quidem per se, alterum per quandam ἀντιπερίστασιν. Vinum & humectat, & exsiccat : sed alterum per se, alterum κατὰ συμβεβηκός. sic senectus adueniens & sicciores & humidiores facit. At idem medicus eundem hominem & inter-

interficere poteſt, & ſanare: non tamen eodem planè inſtrumento; ſed hoc remedio, illud veneno. & idem geometres poteſt in eodem auditore & ſcientiam, & ignorantiam efficere; ſed illam demonſtratione, hanc paralogiſmo. Hæc mihi de hiſce rebus cogitanti venerant in mentem; quæ cùm haud prorſus ἀφιλόσοφα viderentur; placuit aliorum iudicio committere.

Alius locus ex eodem libro explicatus. CAP. VIII.

INEST obſcuritatis aliquid etiam in iis verbis, quæ proximè antecedunt eum, quem modò adduximus, è Rhetoricis locum. ait enim Ariſtoteles; Si vnum contrariorum eam naturam habeat, vt aut eſſe, aut fuiſſe poſſit: poſſe id probabiliter etiam de altero colligi. quod quidem verum eſſe non videbitur, niſi, quomodo hic accipiatur δυνατὸν, intelligas. idq. Victorium nullo modo attigiſſe miror. Δυνατοῦ enim nomen interdum ita latè patet, vt ampleɛtatur & id quod neceſſariò vel fit, vel eſt, καὶ κατὰ τὰς ἄλλας τοῦ χρόνου διαφοράς: & id quod citra vllam neceſſitatem. interdum autem ad hoc tantum genus, quod poſteriore loco poſuimus, pertinet, ἢ ἀντιδιαιρεῖται τῷ ἐξ ἀνάγκης. Illo priore modo ſi accipias, falſum erit, quod hic ab Ariſtotele traditur. non enim ſi poteſt ignis eſſe calidus, ſequitur, vt etiam frigidus eſſe poſſit. neque ſi poteſt moueri cælum, poteſt etiam quieſcere. nam in iis quæ neceſſariò ſunt, non vtrunq. contrariorum eſt τῶν δυνατῶν, ſed alterum tantùm; neque vtrumlibet, ſed certò ac definitè alterum. Nemo autem cauilletur hic, motum & quietem non eſſe propriè contraria. conſtat enim, hîc, vt ſæpe alibi, Ariſtotelem accipere τὰ ἐναντία ἀντὶ τῶν ὁπωσδηποτοῦν ἀντικειμένων.

posteriore igitur modo accipiendum hoc loco est τὸ τοῦ δυνατοῦ ὄνομα. & ita verissimum erit, quod docetur. nam hoc modo πᾶν τό δυνατὸν εἶ), δυνατόν ἐστι καὶ μὴ εἶ). Ita disputantur hæc ab Aristotele ἐν τῷ περὶ ἑρμηνείας.

Correctus Ciceronis locus ex oratione pro C. Rabirio perduellionis reo.

Cap. IX.

MISERA *est ignominia iudiciorum publicorum; misera multatio bonorum: miserum exilium. sed tamen in omni calamitate retinetur aliquod vestigium libertatis. mors denique si proponitur, in libertate moriamur. carnifex verò, & abductio capitis, & nomen ipsum crucis absit non modò à corpore ciuium R. sed etiam à cogitatione, oculis, auribus. harum enim omnium rerum non solùm euentus atque perpessio, sed etiam conditio, expectatio, mentio ipsa denique indigna ciue R. atque homine libero est.* Ciceronis hæc verba sunt è luculenta illa oratione, qua consul C. Rabirium defendit perduellionis reum. in quibus cùm duæ voces, seu meritò, seu immeritò, semper mihi suspectæ fuerint: non possum, quin suspectionem meam exponam. Harum vocum prior est, *obductio*. quanquam enim non sum nescius, obducere, interdũ esse idem quod, obtegere; libentius tamen hoc loco legerem, *obnuptio*. nam quòd hoc vocabulum nusquam alibi apud Ciceronem legatur; ne obductio quidem. & obnuptio melius, ni fallor, conueniret cum diro illo & horrendo carmine, quod paulo suprà recitauerat; *Caput obnubito; arbori infelici suspendito.* Altera earum, quas dixi, vocum est *conditio*: pro qua mallem, *condictio*. Etenim condicere, vetere lingua, est denun-

denunciare; & condictio, denunciatio; vt & veteres Grammatici, & Iurisconsulti docent. quo sensu, mirificè hic, vt opinor, quadraret. Sed hæc opinione tantùm nixa sunt. quare cohibeamus assensionem, dum aliquid certius & exploratius afferatur.

Ciceronis loci duo ex Æschine, vt videtur, imitati.
CAP. X.

CICERO, cùm in tertia oratione in Catilinam commemoraret ea signa, eaque prodigia, quibus dii immortales imminens periculum præmonstrauerant, populumque R. vt sibi caueret, præmonuerant, affirmauit, eos ita præsentes opem tulisse, vt pæne oculis videri possent. & paulo pòst, tam multa signa se consule diuinitùs extitisse dicit; vt hæc, inquit, quæ nunc fiunt, canere dii immortales viderentur. Credi autem potest imitatus esse hac in parte locum illum Æschinis ex oratione aduersus Ctesiphontem; vbi ait, deos ita prædixisse ac præsignificasse populo Atheniensi mala, quæ ei Rhetorum quorundam culpa imminerent, vt propè humana voce assumpta clamarent, cauendum esse. Verba Græci oratoris hæc sunt: ἀλλ' οὐ προύλεγον, οὐ προεσήμαινον ἡμῖν οἱ θεοὶ φυλάξασθαι, μονονοὺκ ἀνθρώπων φωνὰς προσκτησάμενοι. nam quod, videre oculis, ibi Cicero dixit, eodem loquendi genere Æschines vsus erat paulo suprà; etsi nō eadem de re loquens: ὁρᾶτε τοῖς ὀφθαλμοῖς τὸν ἐξάγιστον καὶ ἐπάρατον λιμένα τετειχισμένον. eam autem orationem conuerterat, vt quidem creditur, Cicero. quo facilius ipsi, quæ ex ea imitaretur, in mentem venire potuerunt. nam pulcherrimum illum locum è secunda agraria, *Ponite ante oculos vobis Rullum in Ponto*: & illum item ex vndecima Philippica, *Ponite igitur ante oculos*

P.C. miseram quidem illam & flebilem speciem, sed ad incitandos animos vestros necessariam, nocturnum impetum in vrbem Asiæ clarissimam, & quæ sequuntur: eorum igitur locorum vtrumque quin ex eadem Æschinis oratione expresserit, non sanè admodum dubito. Locus autem Æschinis, vnde illos imitatos esse credo, hic est: Γένεσθε δή μοι μικρὸν χρόνον, τὴν διάνοιαν, μὴ ἐν τῷ δικαστηρίῳ, ἀλλ' ἐν τῷ θεάτρῳ, καὶ νομίσατε ὁρᾷν προσιόντα τὸν κήρυκα, &c. & paulo pòst: Ἀλλ' ἐπειδὴ τοῖς σώμασιν οὐ παρεγένεσθε, ταῖς γε διανοίαις ἀποβλέψατ' αὐτῶν εἰς τὰς συμφορὰς, καὶ νομίσατε ὁρᾷν ἁλισκομένην τὴν πόλιν, τειχῶν κατασκαφὰς, ἐμπρήσεις οἰκιῶν, ἀγομένας γυναῖκας, καὶ παῖδας εἰς δουλείαν, πρεσβύτας ἀνθρώπους, πρεσβύτιδας γυναῖκας, ὀψὲ μεταμανθάνοντας τὴν ἐλευθερίαν, κλαίοντας, ἱκετεύοντας ὑμᾶς, ὀργιζομένους, οὐ τοῖς τιμωρουμένοις, ἀλλὰ τοῖς τούτων αἰτίοις. quo quidem subiectionis exemplo vix vllum posse reperiri pulchrius puto.

E declamatione in Sallustium loci duo, quorum alter ex Æschine, alter è Demosthene expressus videtur. CAP. XI.

Ex eadem Æschinis oratione sumptum est id quod positum est ad finem illius declamationis, qua Cicero, tamquam à Sallustio prouocatus, respondere ei fingitur. ita enim ibi scriptum est: *Finem dicendi P. C. faciam. sæpe enim grauius vidi offendere animos auditorũ, eos qui aliena flagitia apertè dixerunt, quàm eos qui commiserunt.* apud Æschinem enim ita legimus, ἤδη γάρ ποτε εἶδον μισηθέντας τοὺς τὰ τῶν πλησίον αἰσχρὰ λίαν σαφῶς λέγοντας. quod autem statim subiungitur: *Mihi quidem ratio habenda est, non quid Sallustius meritò debeat audire: sed vt ea dicam, si qua ego honestè effari possum*: videtur imitatum ex illo Demosthenis:

ὀκνῶ,

ὀκνῶ, μὴ περὶ σοῦ τὰ προσήκοντα λέγων, αὐτὸς οὐ προσήκοντας ἐμαυτῷ δόξω προῃρῆσθαι λόγους. aut ex hoc, quod in eadem oratione legitur: πολλὰ γοῦν ἕτερ' εἰπεῖν ἔχων περὶ αὐτοῦ παραλείψω. οὐ γὰρ ὅσ' ἂν δείξαιμι προσόντ' αἰσχρὰ τούτῳ καὶ ὀνείδη, πάντ' οἶμαι δεῖν εὐχερῶς λέγειν· ἀλλ' ὅσα μηδὲν αἰσχρόν ἐστιν εἰπεῖν ἐμοί.

Inficetum, *non vt vulgò*, Infacetum *ſcribi oportere: & ex eadem coniugatione cetera ad eundem modum.* CAP. XII.

CVM iampridem in veteribus Catulli libris ſcriptum reperiſſem,

O ſæclum inſipiens, & inficetum: itemque
Pleni ruris & inficetiarum: &
Idem inficeto eſt inficetior rure:

præterieram ea omnia, tanquam errata librariorum; eramque ſecutus vulgarem conſuetudinem, qua iam receptum eſt, vt per a litteram, non per i, cuncta illa vocabula & ſcribantur, & pronuncientur. nuper autem cùm ea de re paulo attentiùs cogitaſſem, planè adductus ſum in eam ſententiam, vt veterem illam ſcribendi rationem probam & incorruptam; eam autem qua vulgò nunc vtimur, prauam & corruptam iudicarem. Vt enim ab æquo, non inæquus, ſed iniquus: & ab amico, non inamicus, ſed inimicus: & à ſapiente, non inſapiens, ſed inſipiens: & à facio, non infacio, ſed inficio dicitur: ſic à *faceto*, non *infacetum*, ſed *inficetum* dicendum videtur. Nam illud quoque nonnihil eſt, quòd Angelum Politianum, eruditiſſimum & accuratiſſimum hominem, ita ſcribere ſolitum conſtat. Hermolaus quoque Barbarus, qui, quæ vrbs orbis terrarum lumen eſt, eius ipſe vrbis maximum lumen fuit, ita ſcribenda hæc cenſuit.

illius

illius enim verba hæc ſunt ex emendationibus Plinianis: *Cùm inficetus, non infacetus dicatur, auctore vel Catullo, ſcribendum eſt, Inficetiſſimè.*

Correctus & illuſtratus Ariſtotelis locus è libro quinto Ethicorum.
CAP. XIII.

ARISTOTELES libro quinto Ethicorum cùm ius ciuile ita diuiſiſſet, vt aliud naturale eſſe, aliud legitimum diceret: legitimi exempla hæc poſuit, Mina captiuos redimere: capram, non oues duas immolare: Braſidæ ſacra facere. quorum primum & poſtremum vnde ſumpta ſint, ſatis conſtat: medium ita non commune ac contritum eſt, vt Michaël Epheſius temerè id confictum, non ex vlla hiſtoria ſumptum putarit. Quod cùm mihi ſemper ſuſpectum viſum eſſet; memini me, octo abhinc annos, cùm eum librũ Lutetiæ publicè interpretarer, ita dicere, mendoſam mihi eius loci ſcripturam videri; ſic tamen, vt non magno negotio corrigi poſſet. neque enim legendum, αἶγα θύειν, ἀλλὰ μὴ δύο πρόβατα: ſed, αἶγα Διὶ θύειν, ἀλλὰ μὴ πρόβατα: id eſt, capra, non ouibus, rem diuinam Ioui facere. Id acceptum eſſe ex Herodoto, qui in Euterpe narrat, ab iis Ægyptiis qui Iouis Thebani templum accolunt, ſúntve è Thebana præfectura, non oues, ſed capras tantùm immolari: cùm contrà, qui ſunt è præfectura Mendeſia, capris abſtineant, immolent oues. vtriuſque autem ritus fabuloſas quaſdam origines pluribus verbis perſequitur. Hoc ex me poſtea auditum Dionyſius Lambinus, homo ſingulari doctrina & acerrimo iudicio præditus, ita probauit, vt interpretationem Ariſtotelei loci ſuam, ad meam correctionem accommodarit.

Verbum

Verbum διαψεύδεσθαι, quodam loco è secundo Rhetoricorum Aristotelis non videri ita accipiendum, vt Victorius censuit.

Cap. XIIII.

TRIA omninò sunt quæ efficiunt, vt ij qui consilium dant, digni iudicentur quibus credamus, quosque duces in rebus suscipiendis ac gerendis sequamur: prudentia, probitas, & beneuolentia erga nos. horum trium si quid abfuerit, non satis tutum est, eorum consilio fidere. nam & qui tum bonus vir erit, tum amicus nobis, si idem parum prudens ac consideratus fuerit, falsus ipse, nos fallet. & qui callidus atque acutus est, si aut improbus sit, aut malè animatus in nos, in fraudem inducet potius, quàm bono & vtili consilio adiuuet. etiam si qui & prudens est, & vir bonus, nisi beneuolentia nos aliqua complectatur, non valdè laborabit, quid nobis futurum sit. itaque dabit quidem ille nobis consilium bona fide, & sine fallacia: sed tamen non ita cogitate, vt si aliqua nobis cum ipso esset coniunctio. quare poterit fallere. quòd si etiam inimicus sit: numquam sanè nobis auctor erit, vt id faciamus, quod ipse nobis optimum fore cognoscet. tria illa in quo inerunt, is neque volet fallere, & vix poterit falli. Hoc Aristoteles libro secundo Rhetoricorum his verbis docuit: Τοῦ μὲν οὖν αὐτοὺς εἶναι πιστοὺς τοὺς λέγοντας, τρία ἐστὶ τὰ αἴτια. τοσαῦτα γάρ ἐστι, δι' ἃ πιστεύομεν, ἔξω τῶν ἀποδείξεων. ἔστι δὲ ταῦτα, φρόνησις, καὶ ἀρετὴ, καὶ εὔνοια. διαψεύδονται γὰρ περὶ ὧν λέγουσιν, ἢ συμβουλεύουσιν, ἢ διὰ πάντα ταῦτα, ἢ διὰ τούτων τι. ἢ γὰρ δι' ἀφροσύνην οὐκ ὀρθῶς δοξάζουσιν, ἢ δοξάζοντες ὀρθῶς, διὰ μοχθηρίαν οὐ τὰ δοκοῦντα λέγουσιν, ἢ φρόνιμοι μὲν, καὶ ἐπιεικεῖς εἰσιν, ἀλλ' οὐκ εὖνοι. διόπερ ἐνδέχεται μὴ τὰ βέλτιστα συμβουλεύειν γιγνώσ-

γιγνώσκοντας. καὶ περὶ ταῦτα οὐδέν. quibus in verbis Petrus Victorius illud διαψεύδονται, exponit, *labuntur, ac decipiuntur*: & probat, id verbum interdum eo ſenſu capi, probato alio quodam Ariſtotelis loco. Ego autem, vt probes, verbum πολύσημον hoc aut illo modo accipi, non puto hoc ſatis eſſe, ſi doceas, etiam alibi eam vim habere. videndum illud quoque arbitror, ea quam afferas, interpretatio ei loco, quem declares, conueniāt ne an minus. nam ſi in illo verſu,

Depreſſo incipiat iam tum mihi taurus aratro
Ingemere: dicerem, taurum eſſe ſecūdum ſignum Zodiaci: non eo minùs errarem, ſi oſtenderem, eam vocem id valere in illo,

Candidus auratis aperit cùm cornibus annum
Taurus.

Quanquam igitur διαψεύδεσθαι interdum valet idem quod labi ac decipi: tamen qui in eo quem recitaui, loco ita exponat, labi ipſum ac decipi puto. nam is qui cognoſcēs quid ſit optimum factu, nihilo minùs aut malitia, aut odio ductus, aliud ſuadet, διαψεύδεται ex Ariſtotelis ſententia: neque tamen labitur ac decipitur; ſed fallit ac decipit. ergo præſtare arbitror, vt διαψεύδονται, exponamus, *fallunt*. quòd ſi quis obijciat, id verbum hoc ſenſu non conuenire in eum qui vir bonus amicuſque ſit, ſed per imprudentiam inutile conſilium det; huic ego reſpondeo, fallere dici nonnumquam etiam illos qui ſine vlla mala, vt ait Plautus, malitia, in errorem inducunt eos quibuſcum agunt. Non enim vetus illud iuſiurandum ita concipi voluiſſent, Si ſciens fallo: niſi etiam inſcientem poſſe fallere iudicaſſent.

Quid

Quid apud Catullum, asini nomine intelligendum esse videatur. CAP. XV.

ASINVM videtur Catullus dixisse, non animal, quod vulgò notum est, sed lapidem molarem: in epigrammate, quo exagitauit Æmilij cuiusdam deformitatem, quem ait pistrino atque asino tradi oportere. Græci certè & bestiam illam, & molam eodem nomine appellant. itaque Hesychius ὄνον ait esse superiorem in pistrino lapidem: Eustathius autem, τὸ κινούμενον τοῦ μύλου. & Antronium asinum ex eo in prouerbiũ abiisse, quòd Antronij lapides habeant aptos ad conficiendas molas. & in primo ἀναβάσεως ita scriptum est: Οἱ δὲ ἐνοικοῦντες ὄνους ἀλέτας περὶ τὸν ποταμὸν ὀρύττοντες, καὶ ποιοῦντες, εἰς Βαβυλῶνα ἦγον, καὶ ἐπώλουν, καὶ ἀντιαγοράζοντες σῖτον, ἔζων. quorum verborum hæc est Romuli Amasæi interpretatio: *Incolæ asinarias molas circa flumen cædunt, excusasq́; Babylonem deportant, ijsq́; venditis coëmpto frumento famem leuant.* qui cur asinarias molas dixerit non video. ego *lapides molares* tantùm dixissem. nam illud ἀλέτου additum est in Græco sermone ad tollendam vocis ambiguitatem, quæ in Latino nulla est. Quinetiam *piscem* ὄνον ex eo vocatum esse credo; quòd in cerebro lapides habeat molarum similes. quamquam alij ab asinini corij similitudine dictum autumant.

Malè conuersos videri à Cicerone tres Euripidis versus. CAP. XVI.

NON sine caussa, ait Cic. cùm Orestem doceret Euripides, primos treis versus reuocasse dicitur Socrates: *Neq; tam terribilis vlla fando oratio est,*
Neq; fors, neque ira cælitum inuectum malum,
Quod non natura humana patiendo ferat.

Qui

Qui, si cuique fas est, id quod sentit, dicere, videtur eorum versuum sententiam aut non satis percepisse, aut non fideliter reddidisse. quod vt iudicari ab aliis possit, Græcos Euripidi subiiciam:

Οὐκ ἔστιν οὐδὲν δεινὸν, ὧδ' εἰπεῖν ἔπος,
Οὐδὲ πάθος, οὐδὲ ξυμφορὰ θεήλατος,
Ἧς οὐκ ἂν ἄραιτ' ἄχθος ἀνθρώπου φύσις.

primum igitur versum, si Ciceronem sequare, ita accipias necesse est: οὐκ ἔστιν οὐδὲν ἔπος ὧδε δεινὸν εἰπεῖν. id est: *nullum est verbum ita terribile dictu*. quod sanè, ne quid dissimulem, mihi quidem non placet. ac fieri potest, vt fallar. sed dico id, quod videtur. Deinde, πάθος quàm aptè reddatur *fors*, alii viderint. postremò in tertio versu nulla est patientiæ ac tolerantiæ significatio. potiusque hoc dicere Euripidem puto. Nihil, vt vno verbo eloquar, dirum ac terribile est; neque morbus neque à diis inuecta calamitas, cuius grauitati hominum natura ac conditio exposita non sit. id quod statim confirmat inusitato, & antea inaudito supplicii genere, quo à diis affectus est Tantalus. Neque ignoro, quàm sit periculosæ, vt ait Flaccus, plenum opus aleæ, à Cicerone dissentire: verumtamen. Mecum quidem Græcus eius poëtæ explicator, quisquis est, facit.

De quodam loco ex epistolis ad C. Trebatium accuratè disputatum.

CAP. XVII.

ANGELVS Politianus capite XXVII. miscellaneorum illustrare conatus est hûc Ciceronis locum ex epist. ad Trebat. *Hoc tibi tam ignoscemus nos amici, quàm ignouerunt Medeæ, quæ Corinthum arcem altam habebant, matronæ opulentæ optimates, quibus illa manibus*

manibus gypsatissimis persuasit, ne sibi vitio illæ verterent, quod abesset à patria.

Nam multi suam rem bene gessere, & publicam patria procul:
Multi, qui domi ætatem agerent, propterea sunt improbati.

quod enim neminem ante se ne suspicatum quidem esse gloriatur, ait, hos duos esse versus ex Ennii Medea ex his Euripideis expressos:

Κορίνθιαι γυναῖκες, ἐξῆλθον δόμων,
μή μοί τι μέμψησθ᾽. οἶδα γὰρ πολλοὺς βροτῶν
σεμνοὺς γεγῶτας, τοὺς μὲν ὀμμάτων ἄπο,
τοὺς δ᾽ ἐν θυραίοις. οἱ δ᾽ ἀφ᾽ ἡσύχου ποδὸς
δύσκλειαν ἐκτήσαντο καὶ ῥᾳθυμίαν.

Petrus quoque Victorius libro xx. Variarum lectionum idem sentire se, quod tradiderat Politianus, ostendit. neque vmquam quenquam audiui, qui ea de re vllo modo dubitandum putaret. Ego autem, quanquam apud me plurimum & Politiani & Victorij valet auctoritas, mirificè tamen ab vtroque dissentio. quocirca hoc loco, quid de illis versibus sentiam, aperire constitui; vt ab eruditis hominibus, meritò an immeritò id faciam, iudicetur. In primis igitur Latinos versus malè ab eis distinctos, ad hunc autem modum distinguendos censeo:

. . . . nam multi suam
Rem bene gessere, & publicam, patria procul.
Multi, domi qui ætatem egerunt, propterea
Sunt improbati.

nam quòd *egerunt*, lego, vbi vulgo legitur, *agerent*: veteres in eo libros auctores habeo. & ipse quoque Victorius ita legit. at hoc quidem leue est. illud grauius, quod planè iudico necesse esse, vt aut ne sint ii

versus Euripidis à Latino poëta cõuersi: aut vt eos, siue Ennius, siue quis alius fuit, qui ita interpretatus est, non intellexerit, & in sententiam alienissimã detorserit. Nam apud Euripidem quidem cùm Medea præ dolore iam non compos animi, domi clausam se contineret, excruciaretque se, & eos, quasi à furiis agitata, clamores ederet, qui etiam foris exaudirentur: Corinthiæ mulieres, è quibus constat chorus, orant nutricem, vt ad eam adeat, ipsamque educat ex ædibus. sperabant enim se aspectu & alloquio suo illum doloris ardorem aliqua ex parte mitigaturas. Paulo pòst igitur domo egrediens Medea ita eas affatur:

Κορίνθιαι γυναῖκες, ἐξῆλθον δόμων,
μή μοι τι μέμψησθε.

id est: *Corinthiæ mulieres, egressa sum ex ædibus, ne quid mihi succenseatis*. quasi diceret: Non equidem libenter hoc tempore in aspectum hominum prodeo. omnes enim, quos grauior aliquis vrget dolor, tenebras & solitudinem quærunt: lucem & frequentiam oderunt. verumtamen cùm vestro nomine rogata essem, vt huc prodirem, prodii: ne, si prodire nollem, vos id fortè superbia quadam ac contemptu vestri à me fieri crederetis. At illo altero modo, ita accipienda erunt hæc verba: ἐξῆλθον δόμων. id est, *patriam meam reliqui*. μή μοι μέμψησθε. id est *nolite id mihi vitio vertere*. quod mihi quidem alienum καὶ ἀπροσδιόνυσον videtur. Sequitur: οἶδα γὰρ πολλοὺς βροτῶν σεμνοὺς γεγῶτας, τοὺς μὲν ὀμμάτων ἄπο, τοὺς δ' ἐν θυραίοις. quæ ita interpretor: *noui enim multos mortalium, qui arrogantes habiti sunt, quòd se videndos exhibere nollent. alios contrà, quòd in atriis sedentes, viderentur de se quasi spectaculum quoddam præbere, in eandem opinionem venisse.*

Nam

Nam quòd ille Ciceronianus poëta σεμνοὺς accipit *eos qui rem suam & publicam bene gesserunt*: ego eo nomine *superbos & arrogantes* accipio. & ita accepit Euripides in illo versu ex Hippolyto: Μισεῖν τὸ σεμνὸν, καὶ τὸ μὴ πᾶσιν φίλον. & in illo ex eadem fabula: Οἴ μοι. τὸ σεμνὸν ὥς μ' ἀποκτενεῖ τὸ σόν. & in illis pulcherrimis versibus ex Alceſtide:

Οὔτας δὲ θνητοὺς, θνητὰ καὶ φρονεῖν χρεών.
ὡς τοῖς γε σεμνοῖς, καὶ συνωφρυωμένοις
ἅπασίν ἐστιν, ὥστ' ἐμοὶ χρῆσθαι κριτῇ,
ὁ βίος ἀληθῶς οὐ βίος, ἀλλὰ συμφορά.

Sequitur: οἱ δ' ἀφ' ἡσύχου ποδὸς δύσκλειαν ἐκτήσαντο καὶ ῥᾳθυμίαν. id eſt; *alii contrà, quòd ſe quieti tradidiſſent, inglorii habiti ſunt, & ignaui*. Hoc enim ſignificare vult, ſolere homines omnia quæ ab aliis fiunt, ad deteriorem partem accipere, & undique captare maledicendi occaſionem. Illa autem quomodo interpretatus ſit Latinus ille, ſi modò interpretari voluit, nihil attinet dicere. res ipſa loquitur. ex his, cæcutiam ipſe, an meritò alios παρεωρακέναι arbitrer, exiſtimari poteſt.

Locus Platonis è Phædro, allata vetere quadam Athenienſium conſuetudine illuſtratus.
CAP. XVIII.

SOCRATEM Phædrus cùm adducere vellet ad idem argumentum tractandum, quo ipſe ſcriptam Lyſiæ orationem paulo antè recitarat, ita ei blandiens apud Platonem inducitur: Καί σοι ἐγὼ, ὥσπερ οἱ ἐννέα ἄρχοντες, ὑπισχνοῦμαι χρυσῆν εἰκόνα ἰσομέτρητον εἰς Δελφοὺς ἀναθήσειν, οὐ μόνον ἐμαυτοῦ, ἀλλὰ καὶ σήν. quæſitum eſt autem ex me, quænam eſſet aurea illa ſtatua, quam Delphis ponere ſolitos archontas ex eo intelligeretur: & qua de cauſſa id fieret. Reſpondi, nouem

Athenienſium archontas, id eſt, eponymum, regem, polemarchum, & ſex theſmothetas, cùm magiſtratum inirent, publicè iurare ſolitos, ſe obſeruaturos eſſe leges, neque paſſuros fidem ſuam donis muneribúsve corrumpi: ſi quis ipſorum ſecus feciſſet, eum multæ nomine auream ſtatuam ſuam penſurum eſſe. Eius rei auctor eſt Iulius Pollux libro Onomaſtici ad Commodum Cæſarem octauo. Cypſelidarum autem anathema, de quo non ita multo poſt ea, quæ poſui, verba apud Platonem mentio eſt, quodnam fuerit, copioſe Pauſanias in Eliacis docet.

Quod diſcrimen ſit accuſationis & maledictionis, è Demoſthene & Cicerone. CAP. XIX.

TRADITVM eſt accuratè & diligenter à M. Tullio in Cœliana defenſione, quid inter accuſationem ac maledictionem intereſſet. olim autem Demoſthenes etiam iſta diſtinxerat: vt quamuis non planè idem ab vtroque dicatur; dubium tamen non habeam, quin Cicero in ea re tractanda ſummi Græci oratoris veſtigia ſit perſecutus. Vtrumque igitur locum meo more deſcribam, vt comparentur. Demoſthenes περὶ στεφάνου. Καίτοι καὶ τοῦτο ὦ ἄνδρες ἀθηναῖοι, ἐγὼ λοιδορίαν κατηγορίας τούτῳ διαφέρειν ἡγοῦμαι, τῷ τὴν μὲν κατηγορίαν ἀδικήματ᾽ ἔχειν, ὧν ἐν τοῖς νόμοις εἰσὶν αἱ τιμωρίαι. τὴν δὲ λοιδορίαν βλασφημίας, ἃς κατὰ τὴν αὐτῶν φύσιν τοῖς ἐχθροῖς περὶ ἀλλήλων συμβαίνοι λέγειν. Cicero pro Cœlio: *Sed aliud eſt maledicere, aliud accuſare. Accuſatio crimen deſiderat: rem vt definiat: nomine vt notet: argumento probet: teſte confirmet. maledictio autem nihil habet propoſiti præter cõtumeliam: quæ, ſi petulantius iaciatur,* (ita enim legendum eſt: non, vt vulgo, *iactatur.*) *conuicium: ſi facetius, vrbanitas nominatur.*

De

De vi veritatis. Ciceronis sententia ex Æschine. Liuii loci duo emendati. CAP. XX.

EMERGERE tandem & existere veritatem, neque vllis vmquam machinis ita premi, vt opprimatur, multi grauesque auctores sæpe dixerunt: Cicero inter ceteros, qui cùm hanc grauissimam & dignitatis plenissimam sentētiam ponere in Cœliana defensione vellet, ex Æschine eam propè interpretatus est. *O magna*, inquit, *vis veritatis, quæ contra hominum ingenia, calliditatem, solertiam, contraq; fictas omnium insidias facilè se per se ipsa defendat.* Æschines autem ἐν τῷ κατὰ Τιμάρχου, Οὕτως ἰσχυρόν ἐστιν, inquit, ἡ ἀλήθεια, ὥστε πάντων ἐπικρατεῖν τῶν ἀνθρωπίνων λογισμῶν. Etiam apud Liuium Q. Fabius Maximus idem dicit, in illo pulcherrimo sermone, quem habuit cum L. Paullo aduersus Annibalem proficiscente. sed is locus ita deprauatus circūfertur, vt intelligi non queat. ita enim legitur: *A veritate laborare nimis ius sæpe aiunt: extingui numquam.* Sed vocem *ius*, in veteribus libris non legi, admonuerunt etiam alii. Mihi, cùm eum locum accuratè legerem, incidit suspectio, ita corrigendum esse: *Veritatem laborare nimis sæpe, aiunt: extingui numquam.* id igitur in libri mei margine ascripseram, addita ea nota, qua coniecturas meas distinguere soleo ab iis mutationibus, quas vetustis libris auctoribus facio. Sed cùm postea διὰ χρόνου accidisset mihi, vt eum ipsum locum inspicerem; visum est, librum quoque veterem, quem habeo, consulere; si quid is fortè meam coniecturam adiuuaret. Repperi autem plus etiam, quàm volueram. etenim ne vna quidem littera plus minúsve habebat, quàm vt ego diuinaram. sed ea inspectio

iter mihi aperuit ad tollendum ex eo loco mendum alterum. nam quod ſtatim ſubiicit Fabius: *Gloriam qui ſpreuerit, veram habebit*: vix verum videtur, ita ſimpliciter, & ſine vlla adiectione prolatum. quid enim? ἀφιλόπμον εἶ), laudi ne datur, an in vitio ponitur? quàm multi gloriam ſpernunt ignaui & nulli pretii homines! Cùm igitur in meo libro legatur, *Gloriam quam qui ſpreuerit, veram habebit*: conijcio legendum, *Gloriam vanam qui ſpreuerit, veram habebit*. ſic enim & verior erit ſententia, & illa contrariorum relatione ornatior, & meliùs cohærebit cum eo quod paulo ſuprà dixerat Fabius: *Reſiſtes autem aduerſus famam rumoréſque hominum ſi ſatis firmus ſteteris: ſi te neque collegæ vana gloria, neque tua falſa infamia mouerit*. quàm facilè verò librarius in eo labi potuerit, cùm quiuis facilè videat, λεπτολογεῖν non eſt meum.

Mulieres eruditas plerumque libidinoſas eſſe, duorum poëtarum teſtimoniis confirmatum. Iuuenalis locus cum quodam Platonis collatus.

CAP. XXI.

VAFERRIMVS poëta, quique omnia ſuæ tempeſtatis hominum vitia & nouerat optimè, & inſectabatur liberrimè, Iuuenalis, in ea ſatyra, qua mulierum improbitatem detexit, non obſcurè ſignificauit, diſplicere ſibi mulieres eruditas, & diſertas.

Non habeat, inquit, *matrona, tibi quæ iuncta recũbit,*
Dicendi genus, aut curtum ſermone rotato
Torqueat enthymema, nec hiſtorias ſciat omnes.

Euripides quoque, magnus & ipſe mulierum oſor, etſi dictus eſt à quodam eas odiſſe in choro, amare in thoro, eiuſdem ſententiæ fuit. putauit enim, id quod res eſt,

tes est, catas & ingeniosas feminas promptiores & acutiores esse ad struendas machinas, quibus decipiant viros. itaq. apud eum ita Hippolytus loquitur:

Σοφὴν δὲ μισῶ. μὴ γὰρ ἔν γ' ἐμοῖς δόμοις
Εἴη φρονοῦσα πλεῖον, ἢ γυναῖκα χρή.
Τὸ γὰρ πανοῦργον μᾶλλον ἐντίκτει Κύπρις
Ἐν ταῖς σοφαῖσιν. id est,
Odi eruditam. ne mea vmquam sit domi,
Quæ plus sciat, quàm mulierem scire expedit.
Namque eruditis ipsa maiorem Cypris
Astutiam indit.

& sanè non nimis pudicas esse ingeniosas & eruditas mulieres, fidē facere poterit Sappho. neque mirum. multas enim historias legunt, peccare, vt ait Flaccus, docentes. sed in iis quæ suprà retuli Iuuenalis verbis constat, metaphoram esse à iaculis sumptam, quæ breuia cùm sint, rotando torqueri solent. eadem autem vsus est Plato; cùm Lacedæmoniorum loquendi consuetudinem exponeret; quos ait, initio videri solitos rudes & imperitos; sed postea torquere ac vibrare breue aliquod dictum: vt is qui cum dissererant, puer præ ipsis videretur. eius verba sunt: εἰ γὰρ ἐθέλοι τις Λακεδαιμονίων τῷ φαυλοτάτῳ συγγενέσθαι, τὰ μὲν πολλὰ ἐν τοῖς λόγοις εὑρήσει αὐτὸν φαῦλόν τινα φαινόμενον. ἔπειτα ὅπου ἂν τύχοι τῶν λεγομένων, ἐνέβαλε ῥῆμα ἄξιον λόγου βραχὺ καὶ κατεστραμμένον, ὥσπερ δεινὸς ἀκοντιστὴς, ὥστε φαίνεσθαι τὸν προσδιαλεγόμενον παιδὸς μηδὲν βελτίω.

Iphicratis multa dicta, quibus elatus & excelsus ipsius animus ostenditur. CAP. XXII.

RERVM bellicarum gloria non ætatis modò suæ imperatores vicisse, sed superiorum etiam quemlibet adæquasse Atheniensis Iphicrates dicitur. idemque

eloquentiæ ſtudiis deditus fuiſſe, & cùm ſæpe dixiſſe in publico, tum oſtentationis quoque gratia domi nonnumquam declamitaſſe perhibetur. erat autem excelſo vir & elato animo, quique de ſe interdum magnificentiùs, quàm vulgi aures libenter ferre poſſent, prædicaret. Itaque cùm orationem de ſtatua ſibi ab Athenienſibus poſita aduerſus Harmodiũ quendam è veteris illius tyrannicidæ poſteris haberet, multa dixit de ſeipſo animoſe, & propè arroganter: vt Dionyſius Halicarnaſſeus non alio magis argumento refellerit eos, qui orationem illam Iphicrati à Lyſia ſcriptam eſſe dicebât, quàm quòd à Lyſiæ moderatione nimium longè abeſſet. In ea hoc dixit, quòd aduerſarius generis ſui nobilitatem extollens, illius obſcuritatem, & ignobilitatem exagitauerat, *vt quiſque virtute maximè præſtaret, ita nobiliſſimum eſſe.* nam ne Harmodium quidem & Ariſtogitonem nobiles fuiſſe prius, quàm præclarum aliquid deſignaſſent. Item illud: *ſe maiorem habere cognationem cum illis, quàm ipſum illum quo cum contenderet: quo ſua, quàm illius facta propius ad eorum gloriam accederent.* &, *Meorum nobilitas à me incipiet: tuorum in te deſinet.* quæ omnia imitatus eſt, quicumque ſcripſit declamationem in Salluſtium. ſed & ex eadem oratione hæc repperi: *Si qualis ego ſum, tales vobis ſeptem imperatores fuiſſent, deſerta iam eſſet & inculta Lacedæmon.* Et cùm de Harmodio & Ariſtogitone ageret: *Quorum,* inquit, *ego ſi temporibus fuiſſem, aut aſſumpſiſſem eos ad ſocietatem præclari illius operis, aut ipſe ab eis aſcitus eſſem.* Et, *Vos fortaſſe Athenienſes iſtam mihi columnam, & iſtas in ea inſcriptas litteras, præclarum quiddam, & gloriatione dignum à vobis contigiſſe arbitramini. at mihi columna cælum attingens in Pelopon-*

neſo

neſo virtutis meæ teſtis conſtituta eſt. Hæc poſtrema quibus verbis Græcè pronunciata ſint, ſi quis videre cupit, reperiet apud Ælium Ariſtidem ἐν τῷ περὶ τοῦ παραφθέγματος.

Medicum fuiſſe Herculem, & ſanatam ab eo Alceſtin, quum iam depoſita eſſet. CAP. XXIII.

SCRIBIT Plutarchus, fortiſſimũ heroum Herculem medicinæ peritum fuiſſe. itaque quod apud Euripidem legitur de Alceſtide, quam, cùm mortem pro viro ſuo Admeto obiiſſet, Hercules cum ipſa Morte luctatus, per vim ei eripuiſſe, & viuam ad Admetum reduxiſſe narratur: ita intelligendum eſſe: cùm Alceſtis ita grauiter ægrotaret, vt depoſita iam & deſperata eſſet, veniſſe Herculem, & medendi arte, qua excellebat, ei valetudinem priſtinam reddidiſſe. Admeto autem ea in re gratificari voluit. non enim minus amabat Admetum Hercules, quàm Alceſtin Admetus.

De immani crudelitate regis Deiotari. CAP. XXIIII.

ATROCI admodum & barbaro ingenio fuiſſe oportet regem Deiotarum: ſi verum eſt, quod de eo idem ille quem modò nominaui, Plutarchus memoriæ prodidit. & ſanè is eſt auctor Plutarchus, quem nemo reijcere vt parùm idoneum poſſit. Ait autem Deiotaro plures fuiſſe filios, quorum cùm ipſe vni relinquere imperiũ, atque omne patrimonium ſuum cuperet: quo id facilius efficeret, ceteros omnis manibus ſuis trucidauit; vinitorum exemplo, qui cùm vitis aliqua complures emiſerit ſurculos, vnum modò ex eis relinquere, alios amputare conſueuerunt, vt is qui relinquitur, maior & robuſtior fiat.

De lege quadam Persarum humanitatis plena. CAP. XXV.

MVLTÆ olim apud Persas leges fuisse traduntur: ex quibus facilè intelligi potest, singularé quandam eius gentis sapientiam fuisse. Atque earum in vnam nuper cùm inciderim, quæ neque multis, nisi me fallit animus, cognita est, & dignissima quæ cognoscatur ab omnibus: iudicaui non ingratum fore iis qui hæc legent, si eam hoc loco proponerem. Erat igitur apud eos ita constitutum, vt cùm quis in iudicio argueretur aliquid fecisse contra leges, etiam si liquidò constaret, eum culpæ affinem esse, non tamen statim condemnaretur; sed priùs inquireretur diligentissimè in omnem illius vitam, inireturque ratio, plura ne turpiter & flagitiosè, an bene laudabiliterque gessisset. tum si vincebat turpium numerus, condemnabatur: sin præponderabantur honestis turpia, absoluebatur. Cogitabāt enim, humanarum virium non esse, rectum cursum perpetuò tenere: habendos pro bonis viris eos, non qui numquam peccarent; sed qui sæpius honestè agerent. Hanc ipsam legem ego ab iis quoque, quorū in manus hi libri venient, obseruari summoperè cupio: vt ne statim eos reijciant ac condemnent, si quid in eis à me peccatum deprehenderint. nam si, ratione fideliter inita, maior τῶν ἐσφαλμένων, ἢ τῶν κατωρθωμένων, numerus fuerit: tum equidem, quin reijciantur, & sordeant, non recuso.

M. AN-

M. ANTONII MVRETI I. C. AC CIVIS R.

VARIARVM LECTIONVM LIBER NONVS.

De genere quodam loquendi quo in magni amoris significatione veteres vtebantur.

CAP. I.

NTER omnia loquendi genera, quibus veteres mirificam quandam vim amoris in aliquem sui exprimebant, illud mihi excellere videtur, quo significabant, cupere se, si quo modo id fieri posset, annos sibi ad viuendum constitutos conferre ac contribuere cum eo quem diligerent, ita vt quod ipsis superesset vitæ, eius pars aliqua ad illius vitam adderetur. Ita blanditur anui cuidam Tibullus:

Viue diu, inquit, *mihi dulcis anus. proprios ego tecum,*
Sit modò fas, annos contribuisse velim.

Ita apud Plautum adolescens quidam amicæ, quæ cùm ei dixisset,

Cur tu obsecro immerito meo me morti dedere optas?

hoc ab eo responsum fert;

Ego te? quam si intelligam deficere vita, iam ipse
Vitam meam tibi largiar, & de mea ad tuam addam.

Atque hoc in consuetudine positum fuisse, ostendit Seneca in libro De breuitate vitæ, his verbis:

Dicere solent eis quos validissimè diligunt, paratos se partem annorum suorum dare. Et ex illa

consuetudine triumphantibus imperatoribus occinebatur,

De nostris annis tibi Iuppiter augeat annos.

quod relatum est à Tertulliano. Sed & sanctissimus, pariterque disertissimus scriptor Gregorius Nazianzenus ita locutus est in oratione εἰς Βασίλειον. Καὶ προσθεῖναί τι τῆς ἑαυτῶν ζωῆς ἕκαστος ἐκείνῳ, εἴπερ οἷόν τε ἦν, πρόθυμος ἦν.

Illustratus Horatij ex Odis locus.

CAP. II.

CVM tanta esset apud veteres infamia eorum, qui abiecto clypeo fugerant, quosque contumelioso nomine, vt notum est, ῥιψάσπιδας vocabant, quid in mentem venisse dicemus elegantissimo poëtæ Horatio, eam vt notam sibi ipse versibus suis inurere voluerit? Nota enim sunt illa ex oda ad Pompeium Varum:

Tecum Philippos & celerem fugam
Sensi relicta non bene parmula:
Cùm fracta virtus, & minaces
Turpe solum tetigere mento.

An id ei ingenium fuit, vt non in alios modò, sed in seipsum quoque, libenter dicta diceret, vineaque, vt alibi ait, ipsemet cæderet sua? An in homine minimè militari, Mercurialique potius quàm Martiali, neque ad arma, sed ad amores, & ad pocula, & ad libros tractandos nato aperta illa & simplex timiditatis suæ professio iucunda potius quàm ignominiosa est? Nam quod eum quoque ipsum ad quem scribit, in eiusdem culpæ societatem vocat, videri potest fecisse Xenæneti Atheniensis exemplo, cuius est nobilis illa responsio ad ciues suos obiurgantes eum quòd fugisset, μεθ' ὑμῶν γε ὦ φίλαι κεφαλαί. Omnino

tamen

tamen verisimilius esse arbitror, Horatium hac quoque in re Archilochi, ad cuius se imitationẽ studiosè comparauerat, similem esse voluisse. siquidem & ille, vt alia turpiter à se facta, quod apud Ælianum legimus, prædicauerat, ita cùm in prœlio aduersus Saios Thraciæ populos eadem ratione expedijsset salutem suam, notum id posteris suo ipsius præconio esse voluit: cecinitque hoc modo:

Ἀσπίδι μὲν Σαΐων τὶς ἀγάλλεται, ἣν παρὰ θάμνῳ
Ἔντος ἀμώμητον κάλλιπον οὐκ ἐθέλων.
Ψυχὴν δ' ἐξεσάωσα φυγών. ἀλλ' ἀσπὶς ἐκείνη
Ἐῤῥέτω. ἧς αὖθις κτήσομαι οὐ κακίω.

Ita enim eos versus lego; & si aliter Alciatus. sed & ille bello ferox, ille tyrannorum exactor Alcæus, quem etiam apud inferos, vt hic ait, canentem pugnas & exactos tyrannos mirantur Vmbræ, non ita fuit prodigus animæ, vt non fugere aliquando maluerit, quàm mori: qui & ipse, ne hoc nesciremus, versibus id suis mãdauit, vt auctor est Herodotus in Terpsichore: in quo malitiam quandam Herodoti notat Plutarchus. ita vt videatur ἡ φιλοψυχία poëtarum quasi quidam morbus: possintq. ad multos eorum accommodari, quæ apud Homerum Veneri Iuppiter dicit:

Οὔ σοι τέκνον ἐμὸν δέδοται πολεμήια ἔργα·
Ἀλλὰ σύ γ' ἱμερόεντα μετέρχεο ἔργα γάμοιο·
Ταῦτα δ' ἄρηϊ θοῷ, καὶ ἀθήνῃ πάντα μελήσει.

Emendatus versus ex Asinaria Plauti, & locus quidam Appuleij in Floridis. CAP. III.

LOCVS est Plauti in Asinaria ita scriptus in omnibus, quæ mihi quidem videre contigerit, exemplaribus.

Proficiscin. hoc nunc dixerim. nemo etiã me accusauit
Merito meo. neque me Athenis est alter hodie quis-
quam,
Cui credi rectè æquè putent.

In quem homo eruditissimus, & de quo inter eos qui poëtam illum emendare aggressi sunt, propemodum dici potest, οἷος πέπνυται, hæc notauit. Mendum hoc est, & in nostro scriptura deprauata, etiam interpolatione litterarum: quæramus ergo emendationem. Ego autem, quemadmodum ei loco medicina facienda sit, iamdudum reperisse mihi videor: in quo, num quid ipse me fallam, alij iudicabunt. Vetus erat opinio, periculum esse aliquod à fascino, vbi quis impensius aut laudaret ipse se, aut præsens ab alio laudaretur. Eius rei caussas, quoniam alij & curiosè quæsierunt, & copiosè tradiderunt, nunc persequi non est operæ. Sed ex ea opinione receptum erat, vt in laudando plerunque adderent vocem *præfiscine*, aut *præfiscini*, qua inuidiam & fascinum à se amolirentur ac deprecarentur. Quale est, quo etiam hodie vtimur, Dicto absit inuidia. Est autem *præfiscine*, aut *præfiscini*, idem quod μὴ προβασκανίου. Cùm igitur magnificè de se locuturus esset veterator ille, cuius ea apud Plautum verba sunt, quasi inuidiam à se amoliri cupiens, ait,

Præfiscini hoc nunc dixerim.

Neque enim dubito quin ita legi oporteat. Huius vocis citantur exempla hæc à Charisio. Titinnius in Setina:

Paula mea, amabo pol tu
Ad laudem addito præfiscini, ne puella fascinetur.

Afranius in Consobrinis:

Scis habitum ita vt nunc obtinet, præfiscine.

Sed

Sed & apud Appuleium multo eruditiorem, multóque pluris faciendum scriptorem, quàm vulgo putant, locus est eiusdem vocis ignoratione corruptus libro tertio Floridorum. *Igitur, quod difficile factu erat, quódque re vera arduum nobis existimabatur, gratum esse populo, placere ordini, probari magistratibus, & principibus, id, præfisiuè dixerim, iam quodammodo mihi obtigit.* *Præfiscine* enim, non *præfisiue*, eo loco legendum est. Iampridem hæc scripseram, cùm ad me Tibur allatæ sunt litteræ ab Oberto Giphanio homine in primis erudito, in quibus scriptũ erat, Quod vulgo apud Gellium libro decimo Noctium Atticarum, & eius libri capite XXIIII. legitur *pristini* & *pristine*, in Veteribus legi, *præfiscini*, & *præfiscine*. certéque in vetere Macrobio quem mihi commodauit Hercules Ciofanus Sulmonensis, vbi illa omnia ex Gellio, vt solet Macrobius, descripta referuntur, legitur *fiscine* & *fiscini*, deprauatis quidem, sed tamen manifestis rectæ scripturæ vestigijs.

De loco quodam ex Odis Horatij.
CAP. IIII.

OMINOSVM esse crediderunt veteres illi, veræ religionis ignoratione occæcati, occursum serpentis, viam qua quis iter facturus esset quasi dissecantis; exque ea superstitione dictum ab Horatio est,

Rumpat & serpens iter institutum.

apertius autem etiam idem cognoscitur ex Heliodori suauissimi scriptoris, Æthiopicôn libro tertio, vbi ita legitur: αὐτοὶ δὲ ἄρτι τῆς κώμης ἐκτὸς γεγονότες, καὶ τὰς ὄχθας τοῦ Νείλου παραμείβοντες, κροκόδειλον ὁρῶσιν ἀπὸ δεξιῶν ἐπὶ θάτερα διερπύζοντα, καὶ τῷ ῥείθρῳ τοῦ ποταμοῦ σὺν ὀξείᾳ τῇ ῥύμῃ καταδυόμενον. οἱ μὲν δὴ ἄλλοι συνήθως τε καὶ ἀθορύβως τὸ ὀφθὲν ἤγον.

ἧττον. πλὴν ὅσον ὁ καλάσιεις κώλυμά τι τῆς καθ' ὁδὸν ἐπισημαίνεως προύλεγεν. Sed hoc aut nihili est, quod ipse quoque non inuitus fatebor, aut, si non prorsus indignum erat quod notaretur, reperietur certè, qui vel à se iampridem animaduersum, vel etiam è scidis atque aduersariis suis à me sublectum esse contendat.

Emendatus locus ex Politicis Aristotelis.
Cap. v.

Aristoteles septimo Politicon quorundam errorem notans, qui felicitatis caussam non in virtute, sed in opibus ac copiis esse censent, ait perinde eos ridiculè facere, ac si, quòd musicus aliquis bene caneret, eius rei caussam non in artem, sed in lyram referrent. Id autem his verbis exprimit: Διὸ καὶ νομίζουσιν ἄνθρωποι τῆς εὐδαιμονίας αἴτια τὰ ἐκτὸς εἶναι τῶν ἀγαθῶν. ὥσπερ εἰ τοῦ κιθαρίζειν λαμπρὸν καὶ καλῶς αἰτιῶτο τὴν λύραν μᾶλλον τῆς τέχνης. Quibus in verbis, vt illud prætercam, quòd legi malim aut αἰτιῶντο, aut εἴτις τοῦ κιθαρίζειν, aliud mihi multo grauius subesse mendum videtur. Neque enim τὸ κιθαρίζειν λαμπρὸν καὶ καλῶς, sed τοῦ κιθαρίζειν λάμπρον καλῶς legendum puto: Λάμπρος enim veteris musici proprium nomē fuit: quàm boni, nihil ad rem: hoc enim tantùm significat Aristoteles, *si Lamprus bene canat*, id non lyra, sed artificio ipsius effici, & ridiculum fore, si quis id non artificio ipsius, sed lyræ tribuendum esse contendat. Lampri autem mentio est apud Platonem principio Menexeni: vbi Socrates ait, facile esse, Athenis Athenienses laudare, non ei modò qui præstantes magistros nactus sit, quales ipse habuerat, rhetorices quidem Aspasiam, musices verò Connum: sed ei etiam qui minus bonos, vt musices Lamprum, rhetorices Antiphontem.

tiphontem. Hunc Lamprum Athenæus, non ſanè ex conſuetudine muſicorum, abſtemium fuiſſe ait: profertque in eum amara quædam dicta veteris poëtæ Phrynichi, quibus ait, lugere gauias mortuo illo aquæ potore, quem etiam vocat mirificum artificem lugubre quiddam & querulum concinendi, Muſarum aridum & exſiccatum cadauer, luſciniarum febrim, Plutonis hymnum. Eius igitur, quicunque tandem fuit, iampridem apud Ariſtotelem oblitterata memoria, repoſita à nobis ac reſtituta ſit.

De locis aliquot Plauti ex Pſeudolo. CAP. VI.

INEPTE' poſt tot emendatores etiamnum legitur locus hic è Pſeudolo Plautina,

Phœnicium Calidoro amatori ſuo
Per ceram & linum litteraſq; interpretes
Salutem mittit, & ſalutem abs te expetit.

Non enim *linum* legendum eſt, ſed *lignum*. nam in tabulis ligneis cera oblitis veteres, vt notum eſt, ſcribere ſolebant. Tabulas igitur ipſas vocat lignum. & ſic loquuntur iuris auctores cùm bonorum poſſeſſionem contra tabulas vocant contra lignum. Quod autem in eodem illo diuerbio ſcriptum eſt,

Atque id futurum vnde vnde dicam neſcio:
Niſi quia futurum eſt: ita ſupercilium ſalit:

& apud Theocritum, *oculus dexter ſalit*: è ſtulta illa veterum ſuperſtitione ductum eſt, qua credebant, ſi pars aliqua corporis ſuapte ſponte ſubſilijſſet ac mota eſſet, eiuſmodi palpitationibus aut proſperi aliquid aut aduerſi portendi. S. Auguſtinus libro ſecundo De doctrina Chriſtiana: *His adiunguntur millia inaniſſimarum obſeruationum: ſi membrum aliquod ſalie-*

rit: si iunctim ambulantibus amicis, canis aut lapis aut puer medius interuenerit. Idem in libro De natura dæmonum. *Salitores vocati sunt, qui, dum eis membrorum quæcumque partes salierint, aliquid sibi exinde prosperum, seu triste significari prædicunt.* Tales saltus Græco nomine vocabant παλμὲς: extatque liber Melampodis περὶ παλμῶν, quo eius vanitatis quasi disciplina quædam continetur. Sed & vltimus eiusdem diuerbij versus malè in vulgatis libris ita legitur:

Atque ipse egreditur penitus periurum caput:

cùm ita legi debeat,

Atque ipse egreditur Pœnus periurum caput.

Pœnum enim vocat lenoné, cùm significet esse infidum, periurum, fraudulentum, quales Pœni meritissimò & habebantur, & habentur. Ne illud quidem pigebit adscribere, quod paulo suprà de se dixerat Calidorus:

Quasi solstitialis herba paulisper fui:
Repente exortus sum, repentinò occidi:

esse eius herbæ mentionem & apud Ausonium in Professoribus, qui etiam, vt puto, hunc ipsum Plauti locum imitatus est his versibus:

Solstitialis velut herba solet,
Ostentatus raptúsque simul.

De duobus locis ex primo Odarum Horatij.
CAP. VII.

APVD Horatium libro primo Odarum in plerisque veteribus libris ita legitur:

Scriberis Vario fortis & hostium
Victor, Mæonij carminis alite,
Quarem cumque ferox nauibus aut equis
Miles te duce gesserit.

non,

non, vt in vulgatis, *Quam rem cumque*. eaque ſcriptura mihi verior ac ſincerior videtur, vt hoc dicat, Quacumque in parte terrarum miles Agrippæ ductu rem geſſerit, id eſt cum hoſtibus populi R. conflixerit, eosque fuderit, ac fregerit, inſignemq. aliquam victoriam ex eis retulerit, Varium ea omnia verſibus ſuis celebraturum. Hoc enim dicebant, rem gerere. vt in epiſtola ad Auguſtum:

Rem gerere & captos oſtendere ciuibus hoſtes,
Attingit ſolium Iouis.

& ſenex Terentianus;

In ipſa turba atque in peccato maxumo
Quod vix ſedatum ſatis eſt, potaſtis ſcelus,
Quaſi re bene geſta.

Et in Faſtis Capitolinis tam ſæpe legitur aliquẽ creatum eſſe dictatorem rei gerundæ cauſſa. At hoc fortaſſis leue alicui videbitur. Addam igitur aliud itidem leue: ſi fortè quæ ſingula parum habent ponderis, coniuncta ac conglobata aliquid adquirant ad lancem deprimendam. In explicandis igitur primis verſibus odes illius qua Quinctilij mors defletur, diſſentio ab omnibus & vetuſtis & recentioribus, & illud QVIS, quod principio poſitum eſt, ſexti caſus, poſterioris numeri eſſe arbitror. neque referendum ad illa nomina *pudor & modus*: ſed ad nomen *cantus*. Petit enim, vt mihi quidem videtur, poëta à Melpomene, vt ſibi præcipiat cantus lugubres quibus aut pudor aut modus aliquis imponatur deſiderio Quinctilij. Itaque delenda eſt illa interrogationis nota, quam poſt nomen *capitis* primus Paphlago inuexit.

Illustratus locus Senecæ ex epistolis.
CAP. VIII.

APVD disertissimum eumdemq. sapientissimum scriptorem Senecam, cuius inter ceteras summas laudes hanc quoque non postremam esse statuo, quod ineptè fastidiosis & olim displicuit & hodie displicet, multa sunt non publici saporis, quæ qui surdiore, vt ita dicam, palato sunt, ingustata prætereunt: cùm elegantiores homines, & talium deliciarum intelligentes mirificam quandam ex eis percipiant suauitatem. Quale est, quod in epistola ad Lucillium sexagesima octaua, cùm multis verbis docuisset, quicquid cum virtute coniunctum est optabile esse, multaque in eam sententiam genere orationis, vt solet, masculo, & nihil vulgare aut plebeium sonante dixisset, ad ipsum epistolæ finem ita scribit: *Indue magni viri animum, & ab opinionibus vulgi secede paulisper: cape quantam debes virtutis pulcherrimæ ac magnificentissimæ speciem, quæ nobis non sertis, sed sudore & sanguine colenda est. aspice M. Catonem sacro illi pectori purissimas manus admouentem, & vulnera parum demissa laxantem. Vtrum illi tandem dicturus es, Vellem quæ velles, & molestè fero, an, Feliciter quod agis?* Quibus in verbis notanda sunt duo antiqua loquendi genera vulgo non satis cognita; quorum altero ad eos qui in malis essent, altero aduersus eos quibus prosperè aliquid obtigisset, vtebantur. Nam cui boni ac secundi aliquid obtigerat, ei, ominis caussa, gratulabundi dicere solebant, *Feliciter*, aut *feliciter quod agis*; cùm significarent, cupere se eum perpetuò eadem felicitate vti, idque bonum ipsi proprium ac perpetuum esse. Iuuenalis Satyra secunda:

Signata

Signatæ tabulæ: dictum Feliciter: ingens
Cœna: sed & gremio iacuit noua nupta mariti.

Contrà cui malè & aduersus animi sententiam erat, eum alloquentes dicebant: *Vellem quæ velles*. cùm indicarent, dolere sibi, quòd illi malè esset: ac si dicerent: Vellem tibi ita esset, vt tu quoque velles: mihique ægrè est, quòd tibi quidquam præter voluntatem tuam euenerit. Huius generis exemplum est apud Plautum in Mostellaria:

Ei. *Quid est? Me miserum. occidi: Qui? Quia*
Venit nauis nostræ naui quæ frangat ratem.
Velim vt velles Tranio: sed quid est negotij?

Hoc igitur significat: si quis M. Catonem animo concipiat extremo illo vitæ tempore sua viscera lacerãtem, & exituræ animæ facientem viam, numquam ei vt in malis posito consolationem adhibiturum, sed potius vt pulcherrimum & gloriosissimum facinus obeunti gratulaturum. Nonnumquam etiam hoc posterius loquendi genus in nuda & simplici amicitiæ significatione ponebant. Horatius:

Suauiter, vt nunc est; inquam: & cupio omnia quæ vis.

Plautus Amphitruone:

Debetis velle quæ velimus. meruimus
Et ego & pater de vobis & republica.

De potu aquæ aut vini circumdata niue refrigerati, Macrobij locus emendatus.

CAP. IX.

AQVAM ex dissoluta ac colliquefacta niue pessimam & corporibus perniciosissimam esse, & iampridem Aristoteles, quasi oraculo edidit, & eorum qui palato obsequi, quàm illius auctoritatem sequi, ma-

lunt, quotidiana experimenta declarant. Incommoda igitur quæ niuis potum sequuntur fugere, & tamen æstiuis mensibus frigidum bibere qui volunt, vasis duplicibus vti solent è tenuissima lamina eo artificio factis, vt vinum aut aquam quæ potui paratur, omni quidem ex parte nix ambiat, sed eorum tamen neutrum contingat, neque cum eis commisceatur. Ita fit, vt neque bibant niuem, & tamen nihilominus frigidum bibant, quàm si biberēt niuem. Ea me consuetudine vtentem cùm amicus quidam, qui medicinam factitabat, pro nostra familiaritate reprehenderet: Vel ex Macrobio, inquit, si fortè nostrorum libros minus frequenter lectitas, discere poteras, niuem quis, an aquam isto modo refrigeratam bibat, nihil interesse. Cumque ego subridens, quidquam tale apud Macrobiū legi abnuissem: Iubesis, inquit ille, proferri librum. Quo prolato, itá quidem in eo scriptū reperimus. *Iamdudum*, inquit Auienus, *nosse aueo, cur aqua, quæ obsita globis niuium perducitur ad niualem rigorem, non minus in potu noxia est, quàm ex ipsa niue aqua resoluta.* Sed ad libri marginem adscriptum erat mea manu, particulam NON, redundare & delendam videri. At ille, Isto, inquit, modo facile fuerit cuilibet scriptori quamlibet sententiam adfingere, si ex negatione adfirmationem facere liceat. Tum ego, Quæso, inquam, considera earum rationum momenta quibus statim sententiam suam confirmat: vt apertè videas negationem esse tollendam. Ait enim aquam è niue liquefacta non solo frigore nocere: quod si esset, faterer tibi, æquè noxiam esse aquam ex fonte aut ex puteo, aut etiā eam, qua ego, vt omnium saluberrima vtor, aquam pluuiam, circumdata niue refrigeratam: sed esse in illa aliud non

minus

minus incommodum. Cùm enim humor vi frigoris densetur ac concrescit in niuem aut in glaciem, quæ partes in eo subtiliores ac tenuiores sunt, eas in illo ipso compressu euanescere ac difflari necesse est: solas autem manere crassiores, & pōderosiores, id est, ipsius aquæ quasi fæces quasdam ac retrimenta. Itaque si quis vas aquæ gelu astrictum admoto igne, dissoluat, minor modus aquæ, quàm antea fuerat, reperietur. Quod argumento est, in illa concretione partem aliquam abiisse, ac dissipatam esse. Nocet igitur corporibus non tam frigore ipso, quàm crassitudine, ac pondere. Itaque etiamsi dissoluta calefiat, æquè noxia erit. Hoc vitium quod maximum est, ab hac, qua ego vtor, abesse certè vides. His dictis, & re paulo accuratiùs considerata, acquieuit. In eodem autem illo Macrobij loco leuiuscula quædam præterea ex veteris libri fide à me emendata erant. Nam vbi legitur, *quæ est corpulenta post terram*: vetus habebat, *qua est corpulenta post terram*. Et paulo pòst, *coalescit*, vbi vulgò legitur, *calescit*: & paucis pòst verbis, *cùm denseretur*, non, vt vulgò, *cum densaretur*. Certeque *densesi*, non *densari* etiam apud Virgilium & apud Horatium legi, alij quoque iampridem annotarunt.

De locis quibusdam è prima epistola libri primi ad Atticum.

CAP. X.

MVLTA sunt adhuc in epistolis ad Atticum deprauata: etsi eis & Manutius iampridem & post eum alij eruditi homines magno conatu multum opis attulerunt. Nos quoq. pro captu nostro aliquid earum studiosis præstare conabimur, dabimusque operam,

vt liber prudentiæ & elegantiæ pleniſſimus noſtra quoque opera nitidior & emendatior legatur. Ac primùm non dubito quin locus ille ex epiſtola prima ita diſtingui debeat: *Prenſat vnus P. Galba, ſine fuco ac fallacijs, more maiorum, negatur*. Neque enim ſine fuco ac fallacijs Galbam prenſare dicit: ſed ei prenſanti homines apertè, ac ſine circuitione vlla negare: quod iocans ipſe more maiorum fieri dicit, qui ſimpliciùs viuebant, & apertè ac ſine fuco quæ in pectore habebant eloquebantur, nondum reperto artificio mentiendi. Iam illud, quod paulo infra poſitum eſt, *Vt frontem ferias:* non dubium eſt, quin habeat ſignificationem indignationis; vt rectè adnotauit Manutius. Sic & apud Plutarchum in Pompeio: καὶ πληξάμενος τὴν κεφαλὴν, ἐκέλευσε τοὺς ναύτας τὸ ἐφόλκιον παραβαλεῖν. Eum autem, qui ſtatim nominatur, *Cæſonium*, in quibuſdā libris *Cæſoninum* lego; vt dubitem, num ſignificetur L. Piſo; quem aliquoties in ea qua illum inſectatus eſt oratione, non ſine quadam contumelia *Cæſoninum* vocat. Atque vt hoc propoſitum magis, quàm adſeueranter dictum velim: ita quæ de Catilina ſequuntur, non habeo dubium, quin hoc modo legenda ſint: *Catilina, ſi iudicatum erit licere, certus erit competitor*. In quo ſequor etiam teſtimonium optimi & eruditiſſimi ſenis Iacobi Taurelli, qui mihi confirmauit, in veteribus optimæ notæ libris ita legi: *Catilina ſi iudicatum erid merid lucere.* vt in hoc errauerit vetus librarius, quòd ſcripſit *erid* pro *erit*, deinde ſine cauſſa geminauit quinq. litteras M E R I D: ac pro *licere* ſcripſit *lucere*. De illo autem, *Corium obducere*, ita certum atque exploratum videtur, quod iampridem attulit Victorius, vt mirer, repertum eſſe poſtea quemquam qui aliter ſenſerit: niſi quod ferè

fit, vt

fit, vt quos non amamus, eorum ne sententias quidem amemus. Certè eodem modo vsus est eo verbo & Seneca in Troadibus:

non stetit fusus cruor
Humore summa fluxit, obduxit statim,
Sæuusq; totum sanguinem tumulus bibit.

vbi vulgo malè legitur, *abduxit*. Sic & educere apud Plautũ in Sticho est ebibere: *Si hoc eduxeris*. & paulo infrà: *Tene tu, hoc educe*. In extremo etiam malim, *illius* ἀνάθημα, quàm ἡλίου ἀνάθημα. Quid enim efficere potuit quamuis bella Hermathenæ collocatio, vt propterea gymnasium videretur Solis anathema? At potuit ita bellè posita esse, vt principem ibi locum obtineret, vtque totum gymnasium credi posset ei dicatum ac consecratum esse.

Illustratus Plauti ex Asinaria locus.

CAP. XI.

INCREDIBILE dictu est quàm pusilla menda quantas tenebras interdum etiam eruditissimis hominibus obijciant: vt quod multa interdum sæcula summos viros latuit, id postea indicatum vel pueri primis litteris imbuti assequi debuisse videantur. Tale est quod nunc ex Plauti Asinaria proferam. qua in fabula cùm amore perditus adolescens lenæ persuadere conaretur, vt sibi puellam quam amabat concederet: se postea pro ea pecuniam persoluturum: vafra autem & artificij sui insigniter perita mulier præsenti pecunia sibi opus esse diceret, ipsa denique ita loquitur:

Semper oculatæ nostræ sunt manus: credunt quod vident.
Vetus est, nihili cotio est.

In quo illud COTIO quot & qualibus viris negotium exhibuit? cùm & Erasmus ridicula quædam attulisset, & Alciatus in parergis nihilo meliora, & postremò is, qui vnus plus opis Plauto attulit, quàm ceteri ante eum omnes, ab hoc loco nulla se ratione explicare potuisset. Res tamen est eiusmodi, vt mirum sit eam non vel à vulgaribus ludimagistris iampridem deprehensam fuisse. Quis enim est qui nesciat litteram o, & diphthongon au sæpissimè apud veteres & scribendo & pronuntiando inter se permutari solitas? Nam & aullam & ollam dicebant, & Paullam & Pollam, & ad eundem modum pleraque alia. Nempe igitur & hoc loco quæ *cautio* vsitatè dicitur, facta est *cotio*. Hoc enim dicit lena, vetus dictum esse, nihili esse cautionem siue syngrapham aut chirographum: multoque tutius ac cautius agere eos qui numeratam pecuniam sibi in manum dari volunt. Nam qui cautionem habet, sæpe litigare cogitur: at cui soluta pecunia est, ei res omnis in tuto est. Itaque & scriptores nostri fragilitatem cautionis dicunt in l. Qui ita institutus, D. Ad S. C. Trebell. & incertum cautionis euentum in l. pupilli, Quod fal. tut. auct. gest. es. dic. & Seneca syngraphas cautionesque vocat vacua habendi simulacra. Hoc quod ita perspicuum est, eorum tamen quos dixi oculatissimorum hominum aciem fugit.

De vetere prouerbio quo vsus est Cicero in Catilinam. CAP. XII.

PROVERBII speciem habet, quod scriptum est à Cicerone libro secundo Catilinarium: *Qui homines primùm, si stare non possunt, corruant: sed ita, vt nō modò ciuitas, sed ne vicini quidem proximi sentiant.* Quo-

Quoniam enim quid à quoq. fiat, vicinis ferè ignotum esse non solet, quod etiam vulgari leguleiorum prouerbio circumfertur: idcircò quod sine vllo prorsus tumultu ac strepitu fieret, id ne vicinis quidem sentientibus fieri dicebant. E vetere autem comico id acceptũ esse cognoui ex Platone in Alcibiade primo, vbi ita scriptum est: ἡμῶν δὲ γινομένων, τὸ τοῦ κωμῳδοποιοῦ, οὐδ' οἱ γείτονες σφόδρα τι αἰσθάνονται ὦ Ἀλκιβιάδη. Et ex Plutarcho in Phocione, vbi de oratore Demade ita loquitur: Δημέα δὲ τῷ υἱῷ νύμφην ἀγόμενος, ἐμοῦ μὲν, εἶπεν, ὦ παῖ, τὴν σὴν μητέρα γαμοῦντος, οὐδ' ὁ γείτων ᾔσθετο. τοῖς δὲ σοῖς γάμοις καὶ βασιλεῖς καὶ δυνάσται συγχορηγοῦσι. Ac versus comici, quantum suspicor, hic fuit,

Ἐμοῦ γαμοῦντος οὐδ' ὁ γείτων ᾔσθετο.

De locis quibusdam è Truculento Plautina.
CAP. XIII.

MIRIS modis deformatus est Plautus: & quidem ita malè acceptus multis admodum locis, vt, quod in pugilem ait poëta quidem Græcus, eum è pugna talem rediisse, vt si in speculum inspiciat, iuraturus sit, se eundem non esse qui fuerat; ita videatur Plautus, si quis eum ab inferis Æsculapius excitet, iuraturus fabulas illas suas non esse. Mirum autem me semper studium tenuit illius, si qua ratione possem, adiuuandi: fuitque aliquod tempus, cùm sperabam fore, vt omnes illius comœdiæ multis à me vulneribus sanatæ ederentur. sed consilium meum cùm alia remorata sunt, tum magnificæ multorum pollicitationes, qui mihi per litteras significabant, idem opus aut sibi, aut alijs quibusdam magnis & præclaris viris esse in manibus: vt vererer, si cum talibus antagonistis in arenam descenderem, ne non

inanis

inanis modò ac superuacaneus, sed ridiculus etiam meus omnis exiret labor. Illi autem interea partim mortui sunt, partim cessant, tamquam sibi satis esse ducentes, quòd nouum opus aliis nuntiarint. Sunt & fuci quidam qui quæ iampridem & à me & ab aliis notata ac publicata sunt, ea colligentes, & pro suis impudenter vēditantes, Plautinas comœdias in quibus multa integra deprauarunt, multa corrupta fœdiùs etiam corruperunt, vt à se in pristinum nitorem restituta, edere non verentur. Quamquā igitur quod in aliis mihi accidit, idem in eis quoque, quæ his libris inspergam, mihi euenturum auguratur animus: experiar tamen, neque tantum apud me valere sinam quamlibet iustam indignationem, vt non plus valeat vtilitatis publicæ ratio. Ac nunc quidem veteres coniecturas meas proponam de quibusdam locis è Truculento: quibus ὁ μακαρίτης Turnebus aliter medicinā facere conatus est. Quod enim ita vulgò legitur:

*Supplicium ad te hanc minam fero auri. si mihi ride-
spice:*

id ille ita legendum censet: *Si mihi rides, spice.*
At ego hoc modo conieceram:

*Supplicium ad te hanc minam fero purissimi auri.
respice.*

neque dum me pœnitet coniecturæ. Quod autem in eadem fabula est,

Non enim possunt militares pueri & à vio educere:

ille ita legit, *& à via educier*: Ego autem rectum iudicabam, quod in veteribus libris repereram, *setania educier*: aut vt in aliis item veteribus, *setanio educier*. Setanium enim, aut setania, aut, vt apud Dioscoridem & Theophrastum legitur, sitanium, vel sitania, genus mespili est in Italia frequens: cuius multis locis &

cis & apud Plinium mentio est. Hoc igitur dicit meretrix, nō posse militares pueros vilibus & parui pretij cibis educari, cuiusmodi est setania. Ac nescio quo modo durat, hodieque apud Italos idem loquendi genus in sermone vulgi: vt si multa ac magna requiri ad aliquid efficiendum significent, dicant, aliud requiri quàm mespila. Est & cæpæ genus setamia. Nam de tintinnabulis, semper idem, quod ille tradidit, senseram: & præter locum Zonaræ, habebam alium ex Pseudolo:

Iam hic ero. verùm extra portam Metiam currendum est prius.
Quid eò! lanios inde accersam duos cũ tintinnabulis.
Eadem duo greges virgarum inde vlmearum adegero:
Vt hodie ad litationem huic suppetat satias Ioui.
In malam crucem istic ibit Iuppiter lenonius.

etenim extra portam Metiam habitabat carnifex: & ibi comburebantur cadauera damnatorum. Vnde in Casina:

Illum edepol videre ardentẽ te extra portã Metiam
Credo ecastor velle.

Nunc igitur hæc. alia posthac, vt quidque occurret, proferemus.

E Ciceronis Academicis emendatus locus.
CAP. XIIII.

LOCVS est Ciceronis ad finem libri primi Academicarum quæstionum, deprauatus ille quidem in omnibus libris, sed cuius ita facilis emendatio est, vt diu piguerit me eam in litteras referre, cùm putarem ita obtusum neminem fore, quin eam facilè videret, si paullulum animũ aduerteret. Nunc cùm videam, neque hominem eruditissimum Turnebum, qui ele-

ganti ſanè commentario librum illum illuſtrauit, neque alios qui poſtea Ciceronem à ſe, vt ipſi quidem putabant, nam quid præſtiterint, videbimus: emendatum ediderunt, quidquam de mendo cogitaſſe, indicabo eum, & purgabo, ne diutius macula illa in tam polito ſcriptore hæreat. Verba autem, quæ dico, Ciceronis hæc ſunt: *Cum Zenone, inquam, vt accepimus, Arceſilas ſibi omne certamen instituit, non pertinacia aut ſtudio vincendi, vt mihi quidem videtur, ſed earum rerum obſcuritate, quæ ad confeſſionem ignorationis adduxerant Socratem, veluti amantes Socratem, Democritum, Anaxagoram, Empedoclem, omnes pæne veteres, qui nihil cognoſci, nihil percipi, nihil ſciri poſſe dixerunt.* Hæc Cicero. Sed quomodo, quæſo, Socratem amare potuerant Democritus, Anaxagoras, Empedocles, & veteres illi, qui antè, vt opinor, mortui erant, quàm auia Socratis naſceretur? An in re perſpicua nihil pluribus verbis opus eſt? Neque enim quemquam poſthac dubitaturū exiſtimo, quin ita legendum ſit: *Quæ ad confeſſionem ignorationis adduxerant Socratem, velut iam ante Socratem, Democritum, Anaxagoram, Empedoclem, omnes pæne veteres.* Vt ſignificet illam confeſſionem ignorantiæ non à Socrate primùm inductam, ſed multo ante eum à veteribus prolatam fuiſſe.

De locis quibuſdam è Truculento Plautina. CAP. XV.

Verſus hi ſunt ex Truculento:

Rus mane dudum hinc ire me iuſſit pater,
Vt bubus glandem prandio depromerem.
Poſt illuc veni, quàm aduenit, ſi dis placet,
Ad villam, argentum qui meo debebat patri.

Qui

Qui ouis Tarenti erat mercatus de patre.
Quærit patrem. dico esse in vrbe. interrogo, quid eum velit.
Homo crumenam sibi de collo detrahit.
Minas viginti mihi dat. accipio libens.
Condo in crumenam. ille abijt. ego perperaminas
Ouis in crumena hac in vrbem detuli.

Quis autem est, qui diuinare possit, quas dicat *oues perperaminas?* sed nimirum corruptus est locus. legendumque hoc modo:

ego propere minas
Ouis in crumena hac in vrbem detuli.

De pecunia enim, id est de illis viginti minis, quas pro ouibus acceperat, ita vt de ouibus loquitur; eadem vrbanitate, qua viginti item minas pro asinis acceptas vocat alibi asinos.

Nimis vellem habere perticam. Quoi rei? qui verberarem
Asinos, si fortè occeperint clamare hinc ex crumena.

Simul autem eò alludit, quòd oues quæ ventrem pilosum non haberent, vocabant oues minas aut apicas, quas etiam in emendo reijciebant: vt est apud Varronem libro secundo De re rustica. Erant illæ igitur planè oues minæ: neque enim pilosi sunt nummi. Quod autem sequitur:

Fuit edepol Mars meo periratus patri.
Nam oues illius haud longè absunt à lupis.

Inde dictum est, quòd lupas Marti sacras putabant. Vnde & huius vrbis conditores, quòd à Marte geniti essent, aluisse dicitur lupa. lupas etiam vocabant meretrices, à quibus non longè abesse dicit eas oues quas ipse tunc in crumena ferebat. Parua sunt hæc, & facilia: dicet aliquis. fateor. neque ego ea pro magnis

aut reconditis vendito. Sed tamen quæ homines eruditissimi obscura sibi esse fassi sunt, ea illustrasse me numquam pigebit.

De Mitylene Horatij loci duo illustrati:
CAP. XVI.

NON temere est, quòd Horatius Mitylenen inter vrbes pulcherrimas numerat: tum in Odis;

Laudabunt alij pulchram Rhodon aut Mitylenen:

tum in Epistolis:

Incolumi Rhodos & Mitylene pulchra facit, quod
Pænula solstitio, campestre niualibus auris.

Talem enim ferè fuisse proditum est, quales sunt quæ hodie non Italiæ modò, sed vniuerso orbi terrarum ornamento sunt Venetiæ. Nam & in Mitylenen influens mare multis eam euripis distinguebat, ac dissecabat: & pontes tota vrbe plurimi erant ex candido ac polito lapide facti, vt non vrbs, sed insula amœnissima videretur. Id ita exponit dulcissimus ac suauissimus scriptor Longus principio ποιμενικῶν his verbis. Πόλις ἐστὶ Λέσβου Μιτυλήνη μεγάλη καὶ καλή. διείληπται γὰρ εὐρίποις, ὑπεισρεούσης τῆς θαλάσσης, καὶ κεκόσμηται γεφύραις ξεστοῦ καὶ λευκοῦ λίθου. νομίσαις οὐ πόλιν ὁρᾶν ἀλλὰ νῆσον. Eo autem libentiùs ex eo pauca hæc protuli, quòd & confirmant Horatij de nobilissima vrbe testimonium, & Longi liber lectu dignissimus nondum, quod sciam, publicum accepit.

Illustratus locus Horatij ex Odis.
CAP. XVII.

PERELEGANTI comparatione vsus est Flaccus ode duodecima libri primi, cùm ornare Cæsarem vellet:

Micat, inquit, *inter omnes*
Iulium sidus, velut inter ignes
Luna minores.

In eo autem imitatus est Pindarum: etsi quod hic noster de luna, id Græcus ille in Isthmijs de lucifero dixerat. λάμπει ἀωσφόρος θαητὸς ὡς ἄστροις ἐν ἄλλοις. A Luna autem obscurari ceterarum stellarum splendorem, suauissimis versibus dixerat etiam Sappho:

Ἀστέρες μὲν ἀμφὶ καλὰν σελάναν
Ἂψ ἀποκρύπτουσι φαεινὸν εἶδος,
Ὄπποτ' ἂν πλήθοισα μάλιστα λάμπῃ.

Sed & Quintus Smyrnæus in celebranda Penthesilea eandem comparationem adhibuit:

Ὡς δ' ὅτ' αἰν' οὐρανὸν εὐρὺν ἐν ἄστρασι δῖα σελήνη
Ἐκπρέπει.

Puto autem huiusmodi locorum collatione, ac contentione inter se, & magis elucere veterum poëtarum præstantiam, & eiusdem gloriæ cupidos, quomodo in eis imitandis versari debeant, admoneri.

Emendatus & illustratus locus quidam Plutarchi. CAP. XVIII.

ERVDITIONIS & prudentiæ plenissimus scriptor Plutarchus, in commentariolo quo docuit principum virorum amicitiam ac consuetudinem eruditis hominibus non esse fugiendam, sed expetendam potius, & adhibito studio quærendam: quòd multo plus prosint humano generi, si præceptis, disputationibus, exemplo suo vnum aliquem ex ijs qui principem in ciuitate sua locum obtinent, quàm si cerdonem quempiam aut baiulum, meliorem ac sapientiorem effecerint. eo igitur in libro ita scribit: πάντων γὰρ καὶ δόξαν ἡγεμονικὴν καὶ δύναμιν ἐν φιλίαις οὐ διώκει· οὐ μὴν οὐδὲ

φεύγει ταῦτα προσόντα μετρίῳ ἤθει. Quæ verba homo eruditiſſimus, quique labore & induſtria ſua numquam deſinit adiuuare honeſtarum artium ſtudia, ita interpretatus eſt: *Diuitias autem & principe dignam gloriam ac potentiam in amicitijs neque ſectabitur, neque, ſi modicè affluant, auerſabitur.* Sed ſi Plutarchi verba paullo attentiùs conſideraſſet, vidiſſet omnino, verba illa, προσόντα μετρίῳ ἤθει, nullo modo ita reddenda eſſe, *ſi modicè affluant*. Hoc enim ait Plutarchus: hominẽ verè philoſophum in parandis ac conciliandis amicis, non illum quidẽ diuitias ſpectare aut gloriã, ac potentiam, vt vulgus ſolet: ſed tamen ſi inciderit in aliquem diuitem ac potentem qui idem apto ad virtutem ingenio, & modeſtis, ac compoſitis moribus ſit, non abſterreri, neque ipſius conſuetudinem propterea refugere, quòd diuitijs ac potentia præſtet. Idque ſtatim declarat eleganti ſimilitudine. Philoſophi, inquit, in amandis adoleſcentibus non formam ſequuntur, ſed mores, & ingenium, & ſtudium erga liberales diſciplinas: neque tamen formoſos reformidant, neque abſtinent ab eorum conſuetudine, ſi eoſdem modeſtos ac bene moratos & diſcendi cupidos eſſe videant. Deinde addit: οὕτως οὐδ' ἀξίας ἡγεμονικῆς καὶ δυνάμεως ἀνδρὶ μετρίῳ καὶ ἀστείῳ προσούσης, οὐκ ἀφέξεται τοῦ φιλεῖν καὶ ἀγαπᾶν, οὐδὲ φοβηθήσεται αὐλικὸς ἀκούσαι καὶ θεραπευτικός. Interpres autem hoc modo: *Ita dignitate & potentia principe digna præditus homo ciuilis ac moderatus non abſtinebit amando & diligendo, nec verebitur aulicus appellari, & qui principem colat.* In quo certè à Plutarchi ſententia aberrauit: qui hoc ait, Si quis ſit vir bonus & eleganti ingenio præditus, cui præterea adſit hoc quoque vt dignitate ac potentia excellat, non idcirco abſtenturum eſſe ſapientem ab eo aman-

eo amando, ac colendo, neque veriturum, ne propterea aulicus, aut adſentator vocetur. Sequitur apud Plutarchum: οἱ γὰρ κύπριν φεύγοντες ἀνθρώπων ἄγαν νοσοῦσιν. ὁμοίως τοῖς ἀγαθὰ ἡρημένοις. καὶ οἱ πρὸς ἔνδοξον οὕτως καὶ ἡγεμονικὴν φιλίαν ἔχοντες. Quæ ille ita reddidit:

Nam qui Venerem fugiunt nimis mortalium
Ægrotant.

& qui bona ſectantur. itidem errant gloriam & gratiam apud principes fugiendo. quam ſententiam nullo modo ex Plutarchi verbis effici poſſe, omnes, vt opinor, vident. Sed hoc faciliùs excuſare debemus hominem inſigniter & eruditum & induſtrium, quòd Græca manifeſtò deprauata ſunt. quæ mihi quidem videntur ita emendari poſſe:

Οἱ γὰρ κύπριν φεύγοντες ἀνθρώπων ἄγαν
Νοσοῦσ' ὁμοίως τοῖς ἄγαν θηρωμένοις. id eſt:

Namque Venerem quicumque refugiunt nimis,
Peræquè ægrotant, atque qui appetunt nimis.

itidemq́, qui erga principum ac potentum amicitiam aut hoc aut illo modo affecti ſunt. & puto hanc veriorem eſſe ſcripturam horum Euripidis verſuum, quàm quę eſt apud Stobæum:

Οἱ γὰρ κύπριν φεύγοντες ἀνθρώπων ἄγαν
Νοσοῦσ' ὁμοίως τοῖς διώκουσιν ἄγαν.

Atque hæc eo notaui, eiuſdemq́ue generis alia poſthac fortaſſis notabo, vt proſim ſtudioſis: non vt quidquam detraham de gloria & exiſtimatione eruditorum hominum, quos in magnis & arduis operibus interdum dormitantes qui non ferat, aut qui eos propterea minoris faciendos putet; is mihi ab omni humanitate alieniſſimus eſſe videatur.

Tres antiquæ voces Ciceroni restitutæ.
CAP. XIX.

VETERA quædam vocabula sunt apud Ciceronem, corrupta ab iis qui quicquid minus vsitatum est, pro suo iure expungere, & quicquid collibuit, substituere audent, etiam inuitis, nam hoc nonnumquam profitentur, & reclamantibus omnibus libris. quorum nisi regatur & coërceatur audacia, paucis annis in Cicerone minima pars Ciceronis futura est. Quosdam hîc proponam locos, ex quibus hoc quod dico intelligi possit. Ita igitur scriptum est libro quinto De finibus: *Stoici restant. hi quidem non vnam aliquam aut alteram à nobis, sed totam ad se nostram philosophiam transtulerunt. atque vt reliqui fures earum rerum quas ceperunt signa commutant, sic illi vt sententiis nostris pro suis vterentur, nomina, tamquam rerum notas, mutauerunt.* Sed in libris veteribus, *clepserunt*, legitur, non, *ceperunt*. quod sine dubio rectum est. Cicero ipse alibi: *Spartæ, rapere vbi pueri & clepere discunt*. Eodem modo peccatum est libro primo De diuinatione, in versibus veteris poëtæ de Cassandra:

Sed quid oculis rapere visa est derepente ardentibus?

Non enim *rapere*, sed *rabere* legendum est. Et libro secundo Tusculanarum: *Ingemiscere nonnumquam viro concessum est, idq; rarò. Eiulatus ne mulieri quidem.* Et hic nimirum *est fletus, quem duodecim tabulæ in funeribus adhiberi vetuerunt.* Neque enim *fletus* in vetustis libris, sed *lessus* legitur. Quod autem quidam homo eruditus, pro *vetuerunt*, *voluerunt* legi vult, id tale est, vt ne ipsi quidem, si diligentiùs considerarit, probatum iri putem.

De qui-

De quibusdam locis Laërtij.
CAP. XX.

MVLTA sunt adhuc apud Laërtium corrupta: etsi præclaram in eo emendando nauauit operam, homo & industria & eruditione præstans, qui libros ipsius cum vetustis exemplaribus collatos haud ita pridem edidit. Nos verò eum & amare ac laudare debemus ob ea quæ præstitit, & si quid ipsius diligentiam fugit, id ingenuè cum studiosis communicare. In vita igitur Socratis (hinc enim exordiemur) ita scriptum est: Εὐθύφρονα δὲ τῷ πατρὶ γεγραμμένον ξενίας δίκην, περὶ ὁσίου τινὰ διαλεχθεὶς ἀπήγαγε. Sed qui Platonem vel primoribus, vt dicitur, labris attigerunt, satis sciunt, non fuisse illam ξενίας δίκην, quam Euthyphro intendebat patri: accusabat enim eum, quòd mercenarium quendam enecasset: vt dubium non sit, quin pro ξενίας legendum sit, ξενοκτονίας. Paulo pòst autem, vbi Euclidem à Socrate reprehensum narrat, quòd in contentiosis Syllogismis nimium studium poneret, ita legitur: ἀχρηστον γὰρ ᾤετο εἶναι τὴν περὶ ταῦτα αἰσχρολογίαν: cùm omninò legendum sit, μικρολογίαν: etsi aliter Victorius. Et quoniam, quàm hæc, quæ tradimus, inter se cohæreant, non valde laboramus, addemus alium locum ex Heraclidis vita, vbi vnius litteræ deprauatio festiuam & elegantem historiam corrupit. est autem hæc: *Dionysius Metathemenus, qui, vt est apud Ciceronem, propter dolorem oculorum à Stoicis desciuit, & in Epicuri castra se contulit: is igitur Dionysius cùm tragœdiam quandam scripsisset, cui Parthenopæo nomen fecerat, Sophoclis illi nomen inscripsit.* Hac ementita inscriptione delusus Heraclides in commentarijs quibusdam suis versus ex

ea fabula pro Sophoclcis citauerat. Tum ei Dionysius rem, vt erat, aperit, seque eius fabulæ auctorem esse profitetur. Quod cùm etiam tum Heraclides negaret, eique fidem habere nollet, scripsit ad eum Dionysius, vt quendam ex ipsa tragœdia locum inspiceret. in quo ex primis versuum litteris conficiebatur ac contexebatur nomen ΠΑΓΚΑΛΟΣ. Erat autem id nomen formosi pueri, quẽ Dionysius amabat; cuiusq. nomẽ amoris caussa, occultè & artificiosè poëmati suo intexere voluerat. Sic olim Ennius versus quosdam, vt à Cicerone proditum est, scripserat, quorũ ex primis litteris efficiebatur, Q. Ennius fecit. In Græcis autem Laërtij libris ab eo quẽ supra significaui editis, nisi quòd παγκάλως pro πάγκαλος scriptum est, cetera omnia ἔχει παγκάλως. Qui pusillus error tantas tenebras obiecit interpreti, vt huius historiolæ in eius interpretatione nullũ propè vestigium appareat. Ac putassem in Græcis erratum esse operarum vitio, nisi homo eruditus in ijs notis quas ad finem libri adiecit, ostendisset, se veræ illius scripturæ sententiam non esse assecutum. Certè in optimo & vetustissimo libro Alexandri Farnesij Cardinalis multis nominibus Maximi apertè legitur ΠΑΓΚΑΛΟΣ: ne quis de scripturæ illius integritate dubitandum putet. Rectè etiam idem ille liber in vita Cratetis, vbi ponitur iocosum quoddam eius Philosophi diarium, quo ostendebat à diuitibus magnos sumptus fieri in coquos, in adulatores, in scorta, cùm in bonos & eruditos viros parci ac restricti sint, rectè inquam in eo libro scriptum est τάλαντα πέντε, non, vt editum est, τάλαντα δέκα. Sunt enim tres versus iambici, qui propter vocis illius deprauationem nõ agnoscuntur.

Τίθει μαγείρῳ μνᾶς δέκ᾽, ἰατρῷ δραχμὴν.

Κόλακι

Κόλακι τάλαντα πέντε, συμβούλῳ καπνόν.

Πόρνῃ τάλαντον, φιλοσόφῳ τριώβολον.

Sed & quod in vita Pythagoræ legitur, fuiſſe medicum quendam Pythagoram, qui ſcripſerit de Hernia, id non quidem omnino verè, ſed tamen propius vero ſcriptum eſt eodem in libro. Περὶ κίλλης enim habet, non περὶ κήλης. legendum autem περὶ σκίλλης. Id ita eſſe conſtat ex Plinio; cuius hæc ſunt ex capite quincto libri XIX. vbi de generibus ſcillæ, quod bulbi genus eſt, loquitur: *Vnum de iis volumen condidit Pythagoras Philoſophus, colligens medicas vires, quas proximo reddemus libro.*

M. ANTONII MVRETI I. C. AC CIVIS R.

VARIARVM LECTIONVM LIBER DECIMVS.

Quàm vetus sit consuetudo, in honore alicui habendo, manum suam ad os admouendi.

CAP. I.

VOD hodieque in consuetudine positum est, vt in salutandis potentibus, aut in honore eis habendo nostram ipsi manum ori admouere soleamus, id quæsitum est ex me, num à veteribus quoque factitatum esset, an, vt alia pleraque, ita hoc quoque ineptè adulandi genus seruilia recentiorum aulicorũ ingenia excogitassent. Respondi, eum morem vsque ab impia illa, & ridicula veterum, qui multos deos colebant, superstitione ductum ac propagatum videri. Solebant enim & illi, cùm aut fanum aliquod præterirent, aut lignum, lapidémve aliquem aspicerent, in quo diuinitatis aliquid esse opinarentur: neque enim vilior illis temporibus vllius rei, quàm deorum, annona erat: manum ad os referre, & tenui murmure illos ligneos aut lapideos deos, vt sibi fauerent, precari. Ouidius:

Ecce lacu medio sacrorum nigra fauilla
Ara vetus stabat tremulis circumdata cannis.
Restitit, & pauido, Faueas mihi, murmure dixit
Dux meus: & simili, Faueas mihi, murmure dixi.

Appuleius apologia prima: *Nam, vt audio, percensentibus*

tibus iis qui istum nouere, nulli deo ad hoc aut supplicauit; nullum templum frequentauit: si fanum aliquod prætereat, nefas habet adorandi gratia manum labris admouere. Minutius Felix in Octauio: *Cæcilius, simulacro Serapidis denotato, vt vulgus superstitiosus solet, manum ori admouens, osculum labiis pressit.* Quo igitur gestu illi diis suis honorem exhibebant, eodem nos hodie in potentibus ac fortunatis hominibus colendis vtimur.

Unde sumpsisse videatur Ouidius, quòd in oraculo terram, matrem, lapides autem ossa illius vocauit. CAP. II.

SAPIENTER interpretatur Ouidianus Deucalio sortem sibi à Themide datam, quærenti qua arte genus humanum aquis extinctum reparare posset: qui iussus ossa magnæ matris post tergum iacere, matris nomine terram intellexit, cuius in corpore ossa lapides vocarentur. Atque equidem existimo ingeniosissimum poëtam in illo responso confingendo, quòd terram quidem matrem vocauit, sumpsisse ex historia Romana, vbi, cùm regiis adolescentibus responsum esset, eum regnaturum Romæ, qui primus matri osculum tulisset, Brutus is, qui reges exegit, è naui exiens, simulato casu, terram osculatus esse dicitur: quòd autem *lapides, terræ ossa*, secutum esse auctoritatem veteris tragici, qui & ipse illos eodem nomine affecerat. Citantur enim hæc à vetere Grammatico:

Γῆς ὀστοῖσιν ἐγχριμφθεὶς πόδα.

de eo qui ad lapidem offendisset. Sic autem, & *sanguinem terræ* Aristoteles in quadam ad Alexandrum epistola *vinum* vocasse dicitur. & vulgò *venas in terra*

dicimus aut quibus aqua conclusa latet, aut è quibus metalla eruuntur.

Versum quendam ex Odyssea multo aliter à nonnullis accipi, quàm vt ab Horatio acceptus est.

CAP. III.

NON est dubium, quin Horatius in epistola ad Lollium, illo versu,

Dum sibi, dum sociis reditum parat,

exprimere voluerit illum Homericum:

Ἀρνύμενος ἥν τε ψυχὴν καὶ νόστον ἑταίρων.

sed Homericum tamen, non eodem quo Horatius sensu omnes accipiunt. Didymus enim, cuius extant in Odyssean eruditissimæ notæ, aliam etiam quandam eius declarationem tradit, an veriorem nescio, ipsi certè Vlixi honestiorem ac gloriosiorem. Illum videlicet eo animo fuisse, vt & vitam impendere, & omnem reditus spem sibi præcludere non recusaret, dummodò saluti sociorum consuleret. Verbũ enim ἄρνυσθαι, vt apud Eustathium legitur, ab agnis ductum est, quos Græci ἄρνας vocant: vt & ὠνεῖσθαι ἀπὸ τῶν ὄνων, & πωλεῖν ἀπὸ τῶν πώλων: quòd prisci nõdum reperto nummorum vsu, agnis, asinis, equuleïs, aliisque eiusdem generis animalibus parare ea, quibus indigebant, solebant. Hoc igitur Homerum dicere ait, paratum fuisse Vlixem, si res ita tulisset, ἄρνυσθαι, id est, quasi pro pretio dare καὶ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν, καὶ τὸν ἑαυτοῦ νόστον, ἀντὶ τῶν ἑταίρων. Neque coniunctè legendum, καὶ νόστον ἑταίρων: sed distinguendum hoc modo, καὶ νόστον, ἑταίρων. Lucianus tamen prorsus Horatianæ sententiæ adstipulatur, qui in φιλοψευδεῖ Vlixem multa in errore illo suo mentiri solitum dixit, τήν τε αὑτοῦ ψυχὴν ἀρνύμενον, καὶ τὸν νόστον τῶν ἑταίρων. Hanc sententiarum varietatem,

quam

quam Horatiani interpretes vel non animaduerterant, vel prætermiserant, non indignam duxi, cuius rudiores admonerentur.

De duobus locis ex primo libro Commentariorum Cæsaris De bello Gallico.
CAP. IIII.

LEGEBAMVS animi caussa primum librũ commentariorum Cæsaris De bello Gallico ego, & Horatius Macaranus elegantissimo ingenio, & honestissimis moribus præditus adolescens: & vt ei quidque occurrerat, in quo hæreret, ita aut ex me sciscitabatur sententiam meam, aut etiam suam ipse modestè ac verecundè proferebat. Cùm igitur ventum esset ad eum locum, vbi Ariouistus Cæsaris legatis respondet, *Æduis se obsides redditurum non esse, neque iis, neq; eorum sociis iniuria bellum illaturum, si in eo manerent quod conuenisset, stipendiumq́; quotannis penderent: si id non fecissent, longe iis fraternum nomen populi R. afuturum:* iis recitatis, paululum substitit Horatius: &, Quando, inquit, mihi licere voluisti, omnia dicere quæ in mentem venirent, non dissimulabo vereri me, ne hoc loco, vbi est *afuturum*, vna littera extrita, legi debeat *futurum*. Recens enim sum à lectione vltimi Æneidos, vbi commemini ita Turnum loqui,

Longè illi dea mater erit, quæ nube fugacem
Feminea tegat, & vanis sese occulat vmbris.

Vt ergo illic Turnus minatur, longè Æneæ futuram matrem: ita hic Ariouistus, longè Æduis fraternum nomen populi R. fore. Tum ego, Acutè, inquam, istuc à te Horati, & ingeniosè cogitatum est: &, quo tibi magis etiam de ista tua coniectura placeas, scito,

eandem adprimè eruditi hominis Gabriëlis Faërni fuisse, cum vno illo quo tu quoque vsus es Virgilij testimonio niteretur: Certeque eodem modo locutus est optimus, & ipse Latinitatis auctor Ouidius octauo Metamorphoseôn:

Pone, age, nec titulos intercipe femina nostros,
Thestiada clamant: nec te fiducia formæ
Decipiat: ne sit longè tibi captus amore
Auctor.

Sed tamen cùm eadem veterum librorum scriptura sit, quæ vulgata, nihil est caussæ, cur quidquam mutandum putemus. Nam hoc quoq. alterum loquendi genus veteribus non inusitatum fuisse, ex eodem illo quem modò citaui, Ouidio cognoscitur; apud quem ita legimus libro quarto:

Huic quoque, vade procul, ne longè gloria rerum,
Quas mentiris, ait, longè tibi Iuppiter absit.

Paulo autem infra eum, quem dixi, Cæsaris locum locus alius est in omnibus, quos ego quidem viderim, libris deprauatus; quem qui nuper emendare voluerunt, magis etiam corruperunt. Nam cùm dixisset Cæsar, è Gallorum sermonibus de Germanorum virtute, tãtum extitisse in exercitu Romano metum, vt non mediocriter omnium mentes, animosq. perturbaret: *Hic*, inquit, *primùm ortus est à tribunis militum ac præfectis, reliquisq. qui ex vrbe, amicitiæ caussa, Cæsarem secuti magnum periculum miserabantur; quòd non magnum in re militari vsum habebant.* Ita enim habent veteres tum calamo notati, tum typis descripti libri. At in iis qui postea editi sunt, addita est negatio, hoc modo: *Non magnum periculum miserabantur.* Sed qui attentè totum locum considerauerit, facilè intelliget legendum esse, *Magnum periculum esse rebantur.* *Expen-*

Expensus locus ex Asinaria Plauti, in quo Poëta ipse quiddam non satis ex arte fecisse videri potest.
CAP. V.

CVM animi caussa Plauti Asinariam euoluerem, quiddam repperi, quod mihi scrupulum obiecit: neque audenti accusare ἀτεχνίαν Plauti, neque tamen ad eum defendendum, ac vindicandum ab illo crimine quidquam satis probabile reperienti. Nam in prima fabula senex cum seruulo colloquens, scire se ostendit, filio opus esse viginti minis. Ita enim loquitur:

Nunc verba in pauca conferam, quid te velim.
Viginti iam vsust filio argenti minis.
Face id vt paratum iam sit.

Multo autem pòst, Argyrippa lena super illis viginti minis cum adolescente paciscitur: cumque adolescens dixisset,

Mane, mane, audi. dic quid me aequum censes pro illa tibi dare
Annum hunc ne cum quiquam alio sit:

subijcit impura mulier: *Téne? viginti minas.*
Atque ea lege: si alius ad me prius attulerit, tu vale.

Antè igitur resciuerat senex, quantum argenti filio opus esset, quàm id filius ipse ex lena cognoscere potuisset. Ac scio, visum esse nonnullis etiam Terentium in Adelphis similiter ipsum quoque peccasse. Sed Terentij quidem caussam veteres critici facilè expediunt, eumque omnibus suffragijs liberant. Plautinum hoc, vereor, vt aeque facilè defendi queat.

Locus quidam Iuuenalis aduersus aliorum omnium sententiam declaratus. CAP. VI.

MIRVM est, quanto opere vexatus sit ab hominibus

bus eruditis versus ille Iuuenalis è Satyra vndecima:

Qui Lacedæmonium pedeumate lubricat orbem:

vt vix vllus iam superesse videatur nouæ aut emendationi, aut interpretationi locus. Primùm enim Domitius, & alij eum secuti *pytismate* legerunt, non *pedeumate*: cumque Lacedæmonium orbem interpretarentur anulum, putarunt hoc versu significari diuitem delicatum, qui annulum, quem in digito gestaret, identidem extraheret, sputoque illineret, vt habiliùs & commodiùs versari posset. At Merula, saltationis genus esse pytisma quo Lacedæmonij vterentur: idque homo ingenuus fassus est se nusquam legisse: sed ita sibi in mentem venisse, vt ea quæ somniamus. Tertius accessit Georgius Valla, qui cùm putaret, vix satis sibi decorum fore, si ad has epulas asymbolus veniret, orbem Lacedæmonium trochum esse dixit è pinu factum, quæ Græcè pitys diceretur. Adhuc hæc erant, cùm ecce tibi homo acutissimus, & eruditissimus Politianus, qui, explosis omnium superiorum sententijs, *pitylismate* legendum censuit: id enim ex Galeno esse exercitationis genus, quo in Laconicis, id est, in sudatorijs, vterentur, peruncto prius corpore: atque eò lubricandi verbum pertinere. Et fortassis obtinuisset hæc sententia propter summam Politiani in litteris auctoritatem, nisi animaduertissent homines, eam cum ijs de quibus eo loco Iuuenalis ageret, nullo modo cohærere. Alciatus quidem cùm se in idem illud à Politiano extructum sudatorium coniecisset, vt tamen adferret aliquid noui, *pyreysmate* legēdum censuit, nouo, & ante ipsum inaudito vocabulo. Extitit deinde Flauius quidam, cuius scripta nondum in manus meas venerunt, qui ratus sit legendum, *poppysmate*:

pysmate: & orbis Lacedæmonij nomine intellexerit τὸν στρεπτῆρα, versum hunc ad nefariam libidinem referendum putans: quod mihi quidẽ absurdissimum, & à poëtæ sententia alienissimum videtur. Secutus est homo multæ ac variæ lectionis Iohannes Brodæus, qui *pedemate* legendum pronuntiauerit. Huius ego Miscellanea, in quibus hoc tradidisse fertur, quamquam magno studio quæsita, numquam vsq; adhuc reperire potui: sed facilè tamen ex ipso pedematis nomine video eum aliquod saltationis genus intellexisse: & mihi verisimile fit eodem modo legisse etiam Merulam. Postremò Turnebus *pytisma* sputum; *orbem* trochum videri voluit. Quis post tot, ac tales viros quidquam sibi præterea quærendum putet? & aut idoneum se inter eos arbitrum profiteri, aut, quod eorum nemo intellexerit, id se veriùs explicaturum polliceri audeat? Quando tamen in hoc litterarum genere, minimo periculo peccatur; non deterrebor ego quoque, quid sentiam, dicere. Puto igitur quod in vetustis libris legitur *pedeumate*, leuiter deprauatũ esse, ac legendum *petteumate*, à verbo πεττεύω: significariq. eo versu diuitem aleæ studio deditum. Quod cõfirmant & ea quæ statim sequuntur:

Namque ibi fortunæ veniam damus. alea turpis,
Turpe & adulterium mediocribus. hæc eadem illi
Omnia cùm faciunt, hilares, nitidiq; vocantur.

Orbem autem Lacedæmonium vocat mensam ex marmore Laconico, vt & Martialis Libycum orbem, mensam ex marmore Africano.

Tu Libycos Indis suspendis dentibus orbes:
Fulcitur testa fagina mensa mihi.

Et Seneca ad Albinam: *Magni, leuatique mensarum orbes.* lubricantur autem, id est, leuantur, ac poliuntur

tur

tur adſidua attrectatione marmora ſuper quibus adſiduè alea luditur. Vix vllum reperiri poſſe verſum in omnibus antiquorum poëmatis puto, quem tam multi tam variè interpretati ſint.

Non modò, *pro*, non modò non, *ſæpe apud veteres legi, idq́; loquendi genus à Græcis ductum eſſe.*
CAP. VII.

NOTAVERAT iampridem Paulus Manutius, *non modò*, pro *non modò non*, ſæpiſſimè apud veteres legi: idque & ego poſtea libro primo commentariorum in Catilinarias confirmaueram, & alij homines eruditiſſimi ſuo calculo comprobarant. Sed inciderunt nuper in manus meas, cùm in taberna quadam libraria otioſus ſederem, ibique cum amicis aliquot eruditis hominibus colloquerer, notæ cuiuſdam ſanè docti ac diligentis viri in ſcripta Ciceronis, in quibus, quodam loco vehementer noſtrum omnium in eo iudicium improbat, & illis omnibus locis, quibus nos ad id confirmandum vtebamur, negationem addendam eſſe contendit. Ego autem, ſi quis aduerſus veterum conſuetudinem multorum librorum conſenſu teſtatam, opinione quadam, ac iudicio ſuo, aut etiam rationibus quæ ſpeciem aliquam probabilitatis habeant, niti velit, non ſanè propterea cum eo altercabor, neque pugnabo. Sed tamen non protinus de ſententia demouebor. Scio enim in omnibus linguis multa dici, quorum ratio non conſtet: ſed in vſu loquendi, ipſam bene loquentium conſuetudinem pro ratione habendam puto. Congeram igitur huc aliquot Ciceronis, & aliorum primæ claſſis ſcriptorum loca, quæ ipſe in optimæ notæ libris, ita prorſus, vt ſubijciam, ſcripta legi: vt eis inſpectis, hac de re

de re ab hominibus eruditis iudicetur. Cicero in epistola ad Lentulum: *Non modò præmijs, quæ apud me minimum valent, sed ne periculis quidem compulsus ullis*. Idem ad Pætum: *Hoc tamen scito, non modò me, qui consilijs non intersum, sed ne principem quidē ipsum scire, quid futurum sit*. Idem lib. decimo ad Atticum: *Regnum non modò Romano homini, sed ne Persæ quidem cuiquàm tolerabile*. & eodem lib. *Mihi non modò irasci, grauissima iniuria accepta, sed ne dolere quidem impune licet*. Atque hi omnes loci ita leguntur etiam in libris proximè à Victorio editis, quos ex optimis omnium exemplaribus cum fide descriptos esse constat. Idem libro tertio in Verrem: *Voluerunt eos in suis rebus ipsos interesse: eorum animos non modò lege noua, sed ne nomine quidem legis nouo commoueri*. Idem libro primo in Catilinam: *Nihil agis, nihil moliris, nihil cogitas, quod ego non modò audiam, sed etiam videam planeq; sentiam*. Idem pro Sex. Roscio Amerino: *Qui tantum facinus commiserunt, non modò sine cura quiescere, sed ne spirare quidem sine metu possunt*. Idem pro Cælio: *Hæc genera virtutum non solùm in moribus nostris, sed vix iam in libris reperiuntur*. Sed & in eadem oratione in libris veteribus ita legitur: *Huic oberit tuum maledictum, qui istius facti non modò suspicione, sed ne infamia quidem est aspersus?* Et libro primo De oratore: *Neque solum inscientiam meam, sed ne rerum quidem magnitudinem perspicit*. Et libro secundo De officijs: *Quod eò firmiore animo facient, quia non modò illi inuidetur ætati, verùm etiam fauetur*. Et libro tertio: *Etenim si is, qui non defendit iniuriam, neque propulsat à suis cùm potest, iniustè facit, vt in primo libro disserui, qualis habendus est is, qui non modò repellit, sed etiam adiuuat iniuriam?* Varro libro primo

De re rustica: *Bono animo este*, inquit Agrius: *nam non modo illud sublatum est, quod ludis Circensibus nouissimi curriculi finem facit quadrigis: sed ne illud quidem vidimus, quod in Ceriali pompa solet esse primum.* Liuius libro XXV. *Postremò ita assuetudine mali efferauerant animos vt non modò lacrimis, iustóque comploratu prosequerentur mortuos, sed ne efferrent quidem, aut sepelirent.* Hæc, inquam, omnia, aliaque eiusdem generis plurima ita in antiquissimis libris scripta sunt, quorum tantum consensum pro nihilo putare, hominis esse ingenio suo præfidentis puto. Præsertim cùm Græci quoque ita loquantur, apud quos, οὐχ ὅτι, μὴ ὅτι, οὐχ ὅπως, interdum valent, *non solum*: interdum, *non solum non*: quod & docuit, & multis præstantissimorum scriptorum testimonijs confirmauit decus, atque ornamentum Gallici nominis Gulielmus Budæus in commentarijs linguæ Græcæ.

De loco quodam ex secundo De Officijs.
CAP. VIII.

DVBITANT eruditi homines, quomodo accipiendum sit, quod ait Cicero libro secundo De Officijs: *multa sæcula expectanda fuisse C. Pontio Samniti si à fortuna reseruatus esset ad id tempus quo Romani dona accipere cœperunt.* Bellauit enim cum Romanis Pontius anno ab vrbe condita CCCCXXXII. lex autem Calpurnia de pecunijs repetundis lata est anno IↃCIIII. vt si *sæculum* sit centum annorum, quomodo accipiendum, & Grammatici veteres docent, & ludorum sæcularium appellatio confirmat, non tota duo sæcula ei expectanda fuerint. Sed certè *sæculum* interdum est γενεά: vt ostendit & Næuius, qui Nestorem, vt est apud Gellium, trisæclisenem vocauit, ex

uit, ex illis videlicet Homeri versibus:

Τῷ δ' ἤδη δύο μὲν γενεαὶ μερόπων ἀνθρώπων
Ἐφθίαθ', οἵ οἱ πρόσθεν ἅμα τράφεν ἠδ' ἐγένοντο
Ἐν Πύλῳ ἠγαθέῃ, μετὰ δὲ τριτάτοισιν ἄνασσεν.

γενεὰ autem triginta annorum est. Itaque illi Homerici versus ostendunt tantùm, Nestorem, cùm illa loqueretur, sexagenario maiorem fuisse: quamuis illic quoque γενεὰν pro centum annis accepisse etiam veteres Latini poëtæ videntur.

Illustratus locus ex Oratione pro Flacco.

CAP. IX.

MIRIFICE abijcit, & extenuat Cicero in oratione pro Flacco vim, & auctoritatem plebiscitorum siue psephismatum, quæ fiebant in Græcia, quòd in eis neque per capita, neque per tribus, neque per centurias exquirebantur sententiæ; sed per præconem edicebatur, vt qui ita sentirent, manus tollerent: atque ita clamore multitudinis, & sublatione manuum, de rebus grauissimis, temere, & inconsultè decernebatur. Sic sunt, ait summus orator, expressa ista præclata, quæ recitantur, psephismata, non sententijs, neq. auctoritatibus declarata, non iureiurando constricta; sed porrigenda manu, profundendoque clamore multitudinis concitatæ. Et paulo pòst: Porrexerunt manus: psephisma natum est. Atque eò respicientes apud Aristophanem αἱ ἐκκλησιάζουσαι, aiunt, videndum sibi esse, quomodo manus tollere debeant; ad confirmandum videlicet id quod Praxagora proposuerit:

Ἐκεῖνο δ' οὐ πεφροντίκαμεν, ὅτῳ τρόπῳ
Τὰς χεῖρας αἴρειν μνημονεύσομεν τότε,
Εἰθισμέναι γάρ ἐσμεν αἴρειν τὰ σκέλη.

 Etsi

Et si Victorius libro duodecimo Variarũ lectionum aliò id referendum putauit. Huius autem consuetudinis & apud Æschylum in Supplicibus mentio est:

Πανδημίᾳ γὰρ χερσὶ δεξιωνύμοις
Ἔφριξεν αἰθὴρ τόνδε κραινόντων λόγον. & paulo pòst,
Τοιαῦτ' ἀκούων, χερσὶν ἀργεῖος λεὼς
Ἔκρανεν.

Vbi etiam scholiastes formulam verborum ponit, quæ in eiusmodi rebus præconi vsitata erat, ἀράτω τὰς χεῖρας ὅτῳ ταῦτα δοκεῖ. Meminit & alicubi Scholiastes Nicandri.

Emendatus Plauti locus in Epidico.
CAP. X.

STVLTA quædam consuetudo est ignauorum, & nullius pretij hominum, vt cùm quid ignauè, indecoreque fecerunt, si ostendere possint magno alicui, ac præclaro viro idem quoquo modo contigisse, satis id sibi esse aut ad defensionem, atque excusationem, aut etiam ad gloriam, & commendationem arbitrentur. Sic iocans alicubi Martialis, quendam qui malos versus faciebat, etiam laudandum esse dicit, quòd ea in re Ciceronis similis sit. sic inepti olim quidam cũ illud impedimentum linguæ quo Demosthenem laborasse legerant, imitarentur, germani sibi Demosthenes videbantur. Sic Platonis paulo elatiores humeros, Aristotelis vnam τραυλότητα, qui studiosè effingerent, multi erant. Et apud Terentium Thraso cùm ędes meretricis oppugnaturus, loco sibi cauisset, *Idem*, inquit, *hocce Pyrrhus factitauit*. quasi eadem ratio Pyrrhi fuisset, quæ tum erat illius. & in eadem fabula cùm de deditione cogitaret, iamq. se impuræ mulierculæ in seruitutem mancipaturus esset, *Qui*

minus,

minus, inquit, *quàm Hercules seruiuit Omphalæ?* Est autem horum consimilis iocus & apud Plautum in Epidico, vbi seruus è militia rediens, de herili filio qui arma aut amiserat, aut vendiderat, loquens, ait, id ei gloriosum fore: nam idem olim etiam Achilli contigisse. Notum est autem, vt, interfecto Patroclo, ad Troianos Achillis arma peruenerint. sed Plauti locus in omnibus vulgatis libris deprauatus est. ita enim legitur:

Sed quid ais? TH. *quid rogas?* EP. *vbi arma sunt Stratippocli?*
TH. *Pol illa ad hostes trànsfugerunt.* EP. *arma ne?* TH. *& quidem citò.*
EP. *Serione dicis hæc tu?* TH. *seriò, inquam, hostes habent.*
EP. *Ædepol facinus improbum.* TH. *at iam antè alij fecerunt idem.*
Erit illi illa res honori.

sed pro *alii*, sine vlla dubitatione legendum est *Achili* vnico l, propter versum, vt sæpe apud Homerũ: quod & ea quæ statim sequuntur, manifestò declarant. Quod autem statim subiungit, se putare arma Stratippoclis fabricatum esse Vulcanum, quoniã ad hostes trauolauerint: eò pertinet, quòd τὰ ἡφαιστότευκτα plerumque animata erant: vt illi tripodes, de quibus apud Aristotelem primo Politicorum, quos ait Homerus αὐτομάτοις θεῖον δύεσθ' ἀγῶνα.

De libidine Eunuchorum verum esse quod à Terentio dictum est. CAP. XI.

NON vanum est quod de Eunuchis audisse se ancilla Terentiana dicit, eos amatores esse mulierum maximos. neque enim quibuscumque amputantur

testes, in eis libidinis ardor extinguitur: immo verò crescit, & intenditur in ijs qui exsecti sunt iam puberes: ita vt olim libidinosæ mulieres, quæ tamen parere nolebant, cupidè eis, vt in illa clinopale indomitis & indefessis ad libidinem suam explendam abuterentur. Idque hoc etiam tempore metuens immanis & barbara gens Turcarum, quibus Eunuchis vti ad mulierum suarum custodiam volunt, eis non testes modò, sed & caudam, vt ait Horatius, salacem ferro demetere plerunque solent. Multæ enim alioqui facerent idem, quod Gelliam quandam facere solitam ait Martialis. Verum autem esse, quod modò dicebam, & exempla declarant, vt Phauorini philosophi, qui eunuchus cùm esset, in adulterio deprehensus dicitur: & grauissimi, ac sanctissimi scriptoris Basilij confirmat auctoritas, qui hac de re ita scribit in ἀσκητικοῖς. Τοὺς γὰρ μετὰ τὸ ἀνδρωθῆναι πρὸς συνουσίαν, τὰ παιδογόνα μόρια, τοὺς διδύμους ἀποτεμόντας, φασὶ δριμύτερόν τε καὶ ἄσχετον πρὸς τὰς συνουσίας οἰστροῦσθαι, καὶ οὐκ οἰστροῦσθαι μόνον, ἀλλὰ καὶ, ὡς αὐτοῖς δοκεῖ, ἀκινδύνως φθείρειν τὰς προστυχούσας. Atque hoc ipsum planè Satyricè exsequitur Iuuenalis his versibus:

Sunt quas eunuchi imbelles, ac mollia semper
Oscula delectent, & desperatio barbæ:
Et quod abortiuo non est opus: illa voluptas
Summa tamen, quòd iam calida, & matura iuuenta
Inguina traduntur medicis, iam pectine nigro.
Ergo expectatos, ac iussos crescere primùm
Testiculos, postquam cœperunt esse bilibres,
Tonsoris damno tantùm rapit Heliodorus.

Euri-

Euripidis vnus, Ciceronis ex epistolis ad Atticum duo loci emendati. CAP. XII.

ERVDITE' sanè, vt solet, emendauit iampridem locum Euripidis ex Hippolyto coronato doctissimus homo Victorius. In quo cùm vulgò legatur,

Πότερον ὑπ' ἄτης, ἢ θανεῖν πειρωμένη;

monet ille pro ἄτης legendum videri ἄσης: quo nihil verius dici potuisse censeo. Sed tamen scrupulus residere adhuc aliquis potest propter syllabæ modum, qui obstare, atque impedire huic mutationi videtur. ἄτην enim priore syllaba producta dicimus, ἄσην correpta. Auctor huius rei Eustathius, qui exponens illud Homericum,

Ἀασάμην, οὐδ' αὐτὸς ἀναίνομαι,

ita scribit: τὸ δὲ ἀασάμην, ῥῆμά ἐστιν ἐξ οὗ ἡ ἄτη γίνεται, ἀλλ' ἐκτείνουσα, ὡς ἀπὸ κράσεως, τὸ ἐν ἀρχῇ δίχρονον. εἰ καὶ ἡ ἄση, ἄλλο τι παρὰ τὴν ἄτην οὖσα, ὡς καὶ οἱ ἀσκληπιάδαι δηλοῦσι, συστέλλει τὴν ἄρχουσαν. καθὰ καὶ Εὐριπίδης δηλοῖ ἐν τῷ, ... ἔπαυσε καρδίαν ἄτης. Neque tamen propterea non illa recta ac vera est emendatio. tantùm immutandus est duarum vocum ordo, vt ita legatur,

Πότερον ἄσης ὕπ', ἢ θανεῖν πειρωμένη;

Sed huius ipsius vocis ignoratio corrupit etiam locum quendam ex epistola prima libri decimi ad Atticum, vbi, cùm vulgati libri ita habeant: *Hæc est* ἄλη *in qua nunc sumus, mortis instar*: mihi quidē dubium non sit, quin legi debeat, *Hæc est* ἄση. significat autem æstum quendam animi nihil quod satis probet repetientis. Est etiam in eadem epistola locus superuacanea vocum aliquot adiectione deprauatus, quem ita hoc loco describam, vt ex veteris libri mei auctoritate legendus est: *Nihil video quod sperem, aut quod iam*

eandem adprimè eruditi hominis Gabriëlis Faërni fuisse, cum vno illo quo tu quoque vsus es Virgilij testimonio niteretur: Certeque eodem modo locutus est optimus, & ipse Latinitatis auctor Ouidius octauo Metamorphoseôn:

Pone, age, nec titulos intercipe fœmina nostros,
Thestiadæ clamant: nec te fiducia formæ
Decipiat: ne sit longè tibi captus amore
Auctor.

Sed tamen cùm eadem veterum librorum scriptura sit, quæ vulgata, nihil est caussæ, cur quidquam mutandum putemus. Nam hoc quoq. alterum loquendi genus veteribus non inusitatum fuisse, ex eodem illo quem modò citaui, Ouidio cognoscitur; apud quem ita legimus libro quarto:

Huic quoque, vade procul, ne longè gloria rerum,
Quas mentiris, ait, longè tibi Iuppiter absit.

Paulo autem infra eum, quem dixi, Cæsaris locum locus alius est in omnibus, quos ego quidem viderim, libris deprauatus; quem qui nuper emendare voluerunt, magis etiam corruperunt. Nam cùm dixisset Cæsar, è Gallorum sermonibus de Germanorum virtute, tãtum extitisse in exercitu Romano metum, vt non mediocriter omnium mentes, animosq. perturbaret: *Hic*, inquit, *primùm ortus est à tribunis militum ac præfectis, reliquisq; qui ex vrbe, amicitiæ caussa, Cæsarem secuti magnum periculum miserabantur; quòd non magnum in re militari vsum habebant.* Ita enim habent veteres tum calamo notati, tum typis descripti libri. At in iis qui postea editi sunt, addita est negatio, hoc modo: *Non magnum periculum miserabantur.* Sed qui attentè totum locum considerauerit, facilè intelliget legendum esse, *Magnum periculum esse rebantur.* *Expen-*

Expensus locus ex Asinaria Plauti, in quo Poëta ipse quiddam non satis ex arte fecisse videri potest.
CAP. V.

CVM animi caussa Plauti Asinariam euoluerem, quiddam repperi, quod mihi scrupulum obiecit: neque audenti accusare ἀτεχνίαν Plauti, neque tamen ad eum defendendum, ac vindicandum ab illo crimine quidquam satis probabile reperienti. Nam in prima fabula senex cum seruulo colloquens, scire se ostendit, filio opus esse viginti minis. Ita enim loquitur:

Nunc verba in pauca conferam, quid te velim.
Viginti iam vsust filio argenti minis.
Face id vt paratum iam sit.

Multo autem pòst, Argyrippa lena super illis viginti minis cum adolescente paciscitur: cumque adolescens dixisset,

Mane, mane, audi. dic quid me æquum censes pro illa tibi dare
Annum hunc ne cum quiquam alio sit:

subijcit impura mulier: *Téne? viginti minas.*
Atque ea lege: si alius ad me prius attulerit, tu vale.

Antè igitur resciuerat senex, quantum argenti filio opus esset, quàm id filius ipse ex lena cognoscere potuisset. Ac scio, visum esse nonnullis etiam Terentium in Adelphis similiter ipsum quoque peccasse. Sed Terentij quidem caussam veteres critici facilè expediunt, eumque omnibus suffragijs liberant. Plautinum hoc, vereor, vt æque facilè defendi queat.

Locus quidam Iuuenalis aduersus aliorum omnium sententiam declaratus. CAP. VI.

MIRVM est, quanto opere vexatus sit ab hominibus

busèruditis versus ille Iuuenalis è Satyra vndecima:

Qui Lacedæmonium pedeumate lubricat orbem:

vt vix vllus iam superesse videatur nouæ aut emendationi, aut interpretationi locus. Primùm enim Domitius, & alij eum secuti *pytismate* legerunt, non *pedeumate*: cumque Lacedæmonium orbem interpretarentur annulum, putarunt hoc versu significari diuitem delicatum, qui annulum, quem in digito gestaret, identidem extraheret, sputoque illineret, vt habiliùs & commodiùs versari posset. At Merula, saltationis genus esse pytisma quo Lacedæmonij vterentur: idque homo ingenuus fassus est se nusquam legisse: sed ita sibi in mentem venisse, vt ea quæ somniamus. Tertius accessit Georgius Valla, qui cùm putaret, vix satis sibi decorum fore, si ad has epulas asymbolus veniret, orbem Lacedæmonium trochum esse dixit è pinu factum, quæ Græcè pitys diceretur. Adhuc hæc erant, cùm ecce tibi homo acutissimus, & eruditissimus Politianus, qui, explosis omnium superiorum sententijs, *pitylismate* legendum censuit: id enim ex Galeno esse exercitationis genus, quo in Laconicis, id est, in sudatorijs, vterentur, peruncto prius corpore: atque eò lubricandi verbum pertinere. Et fortassis obtinuisset hæc sententia propter summam Politiani in litteris auctoritatem, nisi animaduertissent homines, eam cum ijs de quibus eo loco Iuuenalis ageret, nullo modo cohærere. Alciatus quidem cùm se in idem illud à Politiano extructum sudatorium coniecisset, vt tamen adferret aliquid noui, *pyreysmate* legẽdum censuit, nouo, & ante ipsum inaudito vocabulo. Extitit deinde Flauius quidam, cuius scripta nondum in manus meas venerunt, qui ratus sit legendum, *popysmate*:

pysmate:

pyſmate: & orbis Lacedæmonij nomine intellexerit τὸν σφιγκτῆρα, verſum hunc ad nefariam libidinem referendum putans: quod mihi quidē abſurdiſſimum, & à poëtæ ſententia alieniſſimum videtur. Secutus eſt homo multæ ac variæ lectionis Iohannes Brodæus, qui *pedemate* legendum pronuntiauerit. Huius ego Miſcellanea, in quibus hoc tradidiſſe fertur, quamquam magno ſtudio quæſita, numquam vſque adhuc reperire potui: ſed facilè tamen ex ipſo pedematis nomine video eum aliquod ſaltationis genus intellexiſſe: & mihi veriſimile fit eodem modo legiſſe etiam Merulam. Poſtremò Turnebus *pytiſma* ſputum; *orbem* trochum videri voluit. Quis poſt tot, ac tales viros quidquam ſibi præterea quærendum putet? & aut idoneum ſe inter eos arbitrum profiteri, aut, quod eorum nemo intellexerit, id ſe veriùs explicaturum polliceri audeat? Quando tamen in hoc litterarum genere, minimo periculo peccatur, non deterrebor ego quoque, quid ſentiam, dicere. Puto igitur quod in vetuſtis libris legitur *pedeumate*, leuiter deprauatū eſſe, ac legendum *petteumate*, à verbo πεττεύω: ſignificariq; eo verſu diuitem aleæ ſtudio deditum. Quod cōfirmant & ea quæ ſtatim ſequuntur:

Namque ibi fortunæ veniam damus. alea turpis,
Turpe & adulterium mediocribus. hæc eadem illi
Omnia cùm faciunt, hilares, nitidiq; vocantur.

Orbem autem Lacedæmonium vocat menſam ex marmore Laconico, vt & Martialis Libycum orbem, menſam ex marmore Africano.

Tu Libycos Indis ſuſpendis dentibus orbes:
Fulcitur teſta fagina menſa mihi.

Et Seneca ad Albinam: *Magni, leuatique menſarum orbes.* lubricantur autem, id eſt, leuantur, ac poliuntur

tur adsidua attrectatione marmora super quibus adsiduè alea luditur. Vix vllum reperiri posse versum in omnibus antiquorum poëmatis puto, quem tam multi tam variè interpretati sint.

Non modò, *pro*, non modò non, *sæpe apud veteres legi, idq́ue loquendi genus a Græcis ductum esse.* CAP. VII.

NOTAVERAT iampridem Paulus Manutius, *non modò*, pro *non modò non*, sæpissimè apud veteres legi: idque & ego postea libro primo commentariorum in Catilinarias confirmaueram, & alij homines eruditissimi suo calculo comprobarant. Sed inciderunt nuper in manus meas, cùm in taberna quadam libraria otiosus sederem, ibique cum amicis aliquot eruditis hominibus colloquerer, notæ cuiusdam sanè docti ac diligentis viri in scripta Ciceronis, in quibus, quodam loco vehementer nostrum omnium in eo iudicium improbat, & illis omnibus locis, quibus nos ad id confirmandum vtebamur, negationem addendam esse contendit. Ego autem, si quis aduersus veterum consuetudinem multorum librorum consensu testatam, opinione quadam, ac iudicio suo, aut etiam rationibus quæ speciem aliquam probabilitatis habeant, niti velit, non sanè propterea cum eo altercabor, neque pugnabo. Sed tamen non protinus de sententia demouebor. Scio enim in omnibus linguis multa dici, quorum ratio non constet: sed in vsu loquendi, ipsam bene loquentium consuetudinem pro ratione habendam puto. Congeram igitur huc aliquot Ciceronis, & aliorum primæ classis scriptorum loca, quæ ipse in optimæ notæ libris, ita prorsus, vt subijciam, scripta legi: vt eis inspectis, hac

de re

de re ab hominibus eruditis iudicetur. Cicero in epistola ad Lentulum: *Non modò præmijs, quæ apud me minimum valent, sed ne periculis quidem compulsus vllis*. Idem ad Pætum: *Hoc tamen scito, non modò me, qui consilijs non intersum, sed ne principem quidē ipsum scire, quid futurum sit*. Idem lib. decimo ad Atticum: *Regnum non modò Romano homini, sed ne Persæ quidem cuiquam tolerabile*. & eodem lib. *Mihi non modò irasci, grauissima iniuria accepta, sed ne dolere quidem impune licet*. Atque hi omnes loci ita leguntur etiam in libris proximè à Victorio editis, quos ex optimis omnium exemplaribus cum fide descriptos esse constat. Idem libro tertio in Verrem: *Voluerunt eos in suis rebus ipsos interesse: eorum animos non modò lege noua, sed ne nomine quidem legis nouo commoueri*. Idem libro primo in Catilinam: *Nihil agis, nihil moliris, nihil cogitas, quod ego non modò audiam, sed etiam videam, planeq; sentiam*. Idem pro Sex. Roscio Amerino: *Qui tantum facinus commiserunt, non modò sine cura quiescere, sed ne spirare quidem sine metu possunt*. Idem pro Cælio: *Hæc genera virtutum non solùm in moribus nostris, sed vix iam in libris reperiuntur*. Sed & in eadem oratione in libris veteribus ita legitur: *Huic oberit tuum maledictum, qui istius facti non modò suspicione, sed ne infamia quidem est aspersus?* Et libro primo De oratore: *Neque solum inscientiam meam, sed ne rerum quidem magnitudinem perspicit*. Et libro secundo De officijs: *Quod eò firmiore animo facient, quia non modò illi inuidetur ætati, verùm etiam fauetur*. Et libro tertio: *Etenim si is, qui non defendit iniuriam, neque propulsat à suis cùm potest, iniustè facit, vt in primo libro disserui, qualis habendus est is, qui non modò repellit, sed etiam adiuuat iniuriam?* Varro libro primo

R De

De re rustica: *Bono animo este*, inquit Agrius: *nam non modo illud sublatum est, quod ludis Circensibus nouissimi curriculi finem facit quadrigis: sed ne illud quidem vidimus, quod in Ceriali pompa solet esse primum.* Liuius libro XXV. *Postremò ita assuetudine mali efferauerant animos vt non modò lacrimis, iustóque comploratu prosequerentur mortuos, sed ne efferrent quidem, aut sepelirent.* Hæc, inquam, omnia, aliaque eiusdem generis plurima ita in antiquissimis libris scripta sunt, quorum tantum consensum pro nihilo putare, hominis esse ingenio suo præfidentis puto. Præsertim cùm Græci quoque ita loquantur, apud quos, οὐχ ὅτι, μὴ ὅτι, οὐχ ὅπως, interdum valent, *non solum*: interdum, *non solum non*: quod & docuit, & multis præstantissimorum scriptorum testimonijs confirmauit decus, atque ornamentum Gallici nominis Gulielmus Budæus in commentarijs linguæ Græcæ.

De loco quodam ex secundo De Officijs.
CAP. VIII.

DVBITANT eruditi homines, quomodo accipiendum sit, quod ait Cicero libro secundo De Officijs: *multa sæcula expectanda fuisse C. Pontio Samniti si à fortuna reseruatus esset ad id tempus quo Romani dona accipere cœperunt.* Bellauit enim cum Romanis Pontius anno ab vrbe condita CCCCXXXII. lex autem Calpurnia de pecunijs repetundis lata est anno ICCIIII. vt si *sæculum* sit centum annorum, quomodo accipiendum, & Grammatici veteres docent, & ludorum sæcularium appellatio confirmat, non tota duo sæcula ei expectanda fuerint. Sed certè *sæculum* interdum est γενεά: vt ostendit & Næuius, qui Nestorem, vt est apud Gellium, trisæclisenem vocauit, ex

uit, ex illis videlicet Homeri verſibus:

Τῷ δ' ἤδη δύο μὲν γενεαὶ μερόπων ἀνθρώπων
Ἐφθίαθ', οἵ οἱ πρόσθεν ἅμα τράφεν ἠδ' ἐγένοντο
Ἐν Πύλῳ ἠγαθέῃ, μετὰ δὲ τριτάτοισιν ἄνασσεν.

γενεὰ autem triginta annorum eſt. Itaque illi Homerici verſus oſtendunt tantùm, Neſtorem, cùm illa loqueretur, ſexagenario maiorem fuiſſe: quamuis illic quoque γενεὰν pro centum annis accepiſſe etiam veteres Latini poëtæ videntur.

Illuſtratus locus ex Oratione pro Flacco.
CAP. IX.

MIRIFICE abijcit, & extenuat Cicero in oratione pro Flacco vim, & auctoritatem plebiſcitorum ſiue pſephiſmatum, quæ fiebant in Græcia, quòd in eis neque per capita, neque per tribus, neque per centurias exquirebantur ſententiæ; ſed per præconem edicebatur, vt qui ita ſentirent, manus tollerent: atque ita clamore multitudinis, & ſublatione manuum, de rebus grauiſſimis, temere, & inconſultè decernebatur. Sic ſunt, ait ſummus orator, expreſſa iſta præclata, quæ recitantur, pſephiſmata, non ſententijs, neq. auctoritatibus declarata, non iureiurando conſtricta; ſed porrigenda manu, profundendoque clamore multitudinis concitatæ. Et paulo pòſt: Porrexerunt manus: pſephiſma natum eſt. Atque eò reſpicientes apud Ariſtophanem αἱ ἐκκλησιάζουσαι, aiunt, videndum ſibi eſſe, quomodo manus tollere debeant, ad confirmandum videlicet id quod Praxagora propoſuerit:

Ἐκεῖνο δ' οὐ πεφροντίκαμεν, ὅτῳ τρόπῳ
Τὰς χεῖρας αἴρειν μνημονεύσομεν τότε,
Εἰθισμέναι γάρ ἐσμεν αἴρειν τὰ σκέλη.

Et ſi Victorius libro duodecimo Variarũ lectionum aliò id referendum putauit. Huius autem conſuetudinis & apud Æſchylum in Supplicibus mentio eſt:

Πανδημίᾳ γὰρ χερσὶ δεξιωνύμοις
Ἔφριξεν αἰθὴρ τόν δε κραινόντων λόγον. & paulo pòſt,
Τοιαῦτ᾽ ἀκούων, χερσὶν ἀργεῖος λεὼς
Ἔκρανεν.

Vbi etiam ſcholiaſtes formulam verborum ponit, quæ in eiuſmodi rebus præconi vſitata erat, *ἀράτω τὰς χεῖρας ὅτῳ ταῦτα δοκεῖ*. Meminit & alicubi Scholiaſtes Nicandri.

Emendatus Plauti locus in Epidico.
CAP. X.

STVLTA quædam conſuetudo eſt ignauorum, & nullius pretij hominum, vt cùm quid ignauè, indecoréque fecerunt, ſi oſtendere poſſint magno alicui, ac præclaro viro idem quoquo modo contigiſſe, ſatis id ſibi eſſe aut ad defenſionem, atque excuſationem, aut etiam ad gloriam, & commendationem arbitrentur. Sic iocans alicubi Martialis, quendam qui malos verſus faciebat, etiam laudandum eſſe dicit, quòd ea in re Ciceronis ſimilis ſit. ſic inepti olim quidam cũ illud impedimentum linguæ quo Demoſthenem laboraſſe legerant, imitatentur, germani ſibi Demoſthenes videbantur. Sic Platonis paulo elatiores humeros, Ariſtotelis vnam *τραυλότητα*, qui ſtudiosè effingerent, multi erant. Et apud Terentium Thraſo cùm ędes meretricis oppugnaturus, loco ſibi cauiſſet, *Idem*, inquit, *hocce Pyrrhus factitauit*. quaſi eadem ratio Pyrrhi fuiſſet, quæ tum erat illius. & in eadem fabula cùm de deditione cogitaret, iamq. ſe impuræ mulierculæ in ſeruitutem mancipaturus eſſet, *Qui*

minus,

minus, inquit, *quàm Hercules seruiuit Omphalæ?* Est autem horum consimilis iocus & apud Plautum in Epidico, vbi seruus è militia rediens, de herili filio qui arma aut amiserat, aut vendiderat, loquens, ait, id ei gloriosum fore: nam idem olim etiam Achilli contigisse. Notum est autem, vt, interfecto Patroclo, ad Troianos Achillis arma peruenerint. sed Plauti locus in omnibus vulgatis libris deprauatus est. ita enim legitur:

Sed quid ais? TH. *quid rogas?* EP. *vbi arma sunt Stratippocli?*
TH. *Pol illa ad hostes transfugerunt.* EP. *arma ne?* TH. *& quidem citò.*
EP. *Serióne dicis hæc tu?* TH. *seriò, inquam, hostes habent.*
EP. *Ædepol facinus improbum.* TH. *at iam antè alij fecerunt idem.*
Erit illi illa res honori.

sed pro *alii*, sine vlla dubitatione legendum est *Achili* vnico l, propter versum, vt sæpe apud Homerũ: quod & ea quæ statim sequuntur, manifestò declarant. Quod autem statim subiungit, se putare arma Stratippoclis fabricatum esse Vulcanum, quoniã ad hostes trauolauerint: eò pertinet, quòd τὰ ἡφαιστότευκτα plerumque animata erant: vt illi tripodes, de quibus apud Aristotelem primo Politicorum, quos ait Homerus αὐτομάτοις θεῖον δύεσθ' ἀγῶνα.

De libidine Eunuchorum verum esse quod à Terentio dictum est. CAP. XI.

NON vanum est quod de Eunuchis audisse se ancilla Terentiana dicit, eos amatores esse mulierum maximos. neque enim quibuscumque amputantur

Euripidis vnus, Ciceronis ex epistolis ad Atticum duo loci emendati. CAP. XII.

ERVDITE' sanè, vt solet, emendauit iampridem locum Euripidis ex Hippolyto coronato doctissimus homo Victorius. In quo cùm vulgò legatur,

Πότερον ὑπ' ἄτης, ἢ θανεῖν πειρωμένη;

monet ille pro ἄτης legendum videri ἄσης: quo nihil verius dici potuisse censeo. Sed tamen scrupulus residere adhuc aliquis potest propter syllabæ modum, qui obstare, atque impedire huic mutationi videtur. Ἄτην enim priore syllaba producta dicimus, ἄσην correpta. Auctor huius rei Eustathius, qui exponens illud Homericum,

Ἀασάμην, οὐδ' αὐτὸς ἀναίνομαι,

ita scribit: τὸ δὲ ἀασάμην, ῥῆμά ἐστιν ἐξ οὗ ἡ ἄτη γίνεται, ἀεὶ ἐκτείνουσα, ὡς ἀπὸ κράσεως, τὸ ἐν ἀρχῇ δίχρονον. εἰ καὶ ἡ ἄση, ἄλλο τι παρὰ τὴν ἄτην οὖσα, ὡς καὶ οἱ ἀσκληπιάδαι δηλοῦσι, συστέλλει τὴν ἄρχουσαν. καθὰ καὶ Εὐριπίδης δηλοῖ ἐν τῷ, ... ἔπαυσε καρδίαν ἄσης. Neque tamen propterea non illa recta ac vera est emendatio. tantùm immutandus est duarum vocum ordo, vt ita legatur,

Πότερον ἄσης ὕπ', ἢ θανεῖν πειρωμένη;

Sed huius ipsius vocis ignoratio corrupit etiam locum quendam ex epistola prima libri decimi ad Atticum, vbi, cùm vulgati libri ita habeant: *Hæc est ἄλη in qua nunc sumus, mortis instar*: mihi quidē dubium non sit, quin legi debeat, *Hæc est ἄση*. significat autem æstum quendam animi nihil quod satis probet reperientis. Est etiam in eadem epistola locus superuacanea vocum aliquot adiectione deprauatus, quem ita hoc loco describam, vt ex veteris libri mei auctoritate legendus est: *Nihil video quod sperem, aut quod iam*

putem fieri posse: sed tamen hoc ipsum est vnum τῶν πολιτικωτάτων σκεμμάτων, veniendum ne sit in consilium tyranni, si is aliqua de re bona deliberaturus sit. Hanc scripturam qui cum vulgatis conferet, de eius integritate dubitaturum non puto.

Ex Amphitruone Plautina loci aliquot emendati. CAP. XIII.

APVD Plautum Alcumena cùm dixisset, multo plus esse in vita molestiarum, quàm voluptatum, neque ferè quidquam boni cuiquam obtingere, quin aliqua statim molestia consequatur: sibi id suo ipsius exemplo cognitum, ac compertum esse dicit:

Nam ego, inquit, *id nunc experior de me, atque ipsa de me scio.*

sed in meo vetere libro, multo, vt mihi quidem videtur, elegantius scriptum est:

Nam ego id nunc experior domo, atq; ipsa de me scio.

Domo enim dixit, οἴκοθεν, vt cùm Græci dicunt, οἴκοθεν ὁ μάρτυς, de eo qui se ipse indicat: & cùm quod cuiusque proprium, ac suum est, id οἰκεῖον vocant. Eodem autem illo in diuerbio cùm Amphitruo ab exercitu rediens, ita salutasset vxorem:

Amphitruo vxorem salutat lætus speratam suam;
Quam omniū Thebis vir vnā esse optimam diiudicat:
Quamq; adeò ciues Thebani vero rumificant probam:
Valuistin' vsque? expectatus ne aduenio?

neque illa quidquam responderet, quòd virum à se paulo antè abijsse, séque ab eo illudi arbitraretur: iocans, qui eis adstabat, seruus Sosia,

. . . . haud, inquit, *vidi magis*
Expectatum: eum salutat magis haud quisquam, quam canem.

vbi

vbi illud, *haud vidi magis*, venustissimè dictum est, & ex contrario intelligendum. Sic in Captiuis;

At etiam te suū sodalem esse aiebat. Haud vidi magis.
Et quidem Alcmæo, atq; Orestes, & Lycurgus postea
Vna opera mihi sunt sodales quà iste.

Et in Pœnulo:

At amans per amorem si quid feci Milphio,
Ignoscere id te mi æquum est. Haud vidi magis.
Et ego nunc amore pereo. sine te verberem:
Item vt tu mihi fecisti ob nullam noxiam.
Post id locorum tu mihi amanti ignoscito.

& simile illud Ciceronis pro Sextio:

Est enim homo iste populo Romano deditus. Nihil vidi magis.

Quòd autem in illo Amphitruonis, & Alcumenæ colloquio ita vulgò legitur,

Obsecro ecastor, quid tu me deridiculi gratia
Sic salutas, atq; appellas, quasi dudum non videris!
Quasiq; nunc primū recipias te domū huc ex hostibus?
Atq; me nunc proinde appellas, quasi multo pòst videris?

moneo, horum quatuor versuum posteriores duo neque in meo illo vetusto libro legi, & planè otiosos videri. Et aliquanto inferius, vbi vulgò,

Si obsequare, vna resoluas plaga: meliùs in illo,
Si obsequare, vna te absoluas plaga.

Multis autem versibus interiectis,

Iam illud non placet principium de osculo.
perge exsequi.

non vt in vulgatis, *pergam exsequi*: est autem *exsequi*, narrare, διηγεῖσθαι. Neque indignum puto quod notetur, verbum *capere*, Græco more, positum esse pro eo quod est coarguere, ac conuincere: in illo versu,

Tu si me impudicitiæ captas, non potes capere.

Ita enim illi ἀλίσκειν: sed cùm versus eo modo non constet, curtusque ac mutilus sit, facilè equidem adducor, vt ita legendum putem,

Tu si me impudicitiæ captas, capere non potes.

neque minori, aut commodiori mutatione arbitror eum redigi posse ad modum, ac mensuram ceterorum. Et, quando hæc pusilla colligere cœpi, addam illud quoque: vbi ita legitur,

Namq; de illo subdititio Sosia mirum nimis est.

Sine vlla dubitatione legendum esse, *mirum est minus*. neque hoc omittam, vbi Mercurius se ad Amphitruonem deturbãdum comparat, legendũ videri:

Ibo intrò, ornatum capiam, qui potis decet.

non vt vulgò, *qui potius decet*. Idem enim significat, quod paulo antè dixerat;

Capiam coronam mi in caput: adsimulabo med
esse ebrium.

est autem ita dictum, quomodo in hac ipsa fabula, *nostro generi non decet*: & apud Terentium, *vt vobis decet*: Græcorum hoc quoque imitatione, & exemplo. Sic in libris iuris: *Decet enim tantæ maiestati, eas seruare leges, quibus ipse solutus videtur.*

Emendatus, & declaratus locus quidam ex epistolis ad Atticum.

CAP. XIIII.

SOLET Cicero cùm prouerbijs vtitur, mutila sæpe ea, & decurtata proferre: quod & alij tum Latini, tum Græci scriptores sæpe faciunt: videturq. in eo inesse aliquid lepôris, ac venustatis, cùm vnusquisq. eius linguæ non ignarus, audito eorum principio, facilè reliqua per se subiecturus esse videatur. Sed adfert

fert tamen ea res interdum orationi aliquid obſcuritatis, cùm ex vna, aut ex altera vocula non quilibet ſtatim prouerbium eſſe animaduertit, neq. eius ſtatim recordatur. Itaque ea quoque res non paucas maculas ſcriptis veterũ aſperſit. Quomodo equidem arbitror deprauatum fuiſſe locum quendam è libro XIII. epiſtolarum ad Atticum, vbi ita legitur: *Sed, quæſo, epiſtola mea ad Varronem valdéne tibi placuit? Malè mihi ſit, ſi vnquam quicquam tam enitar.* Quis enim hæc poſtrema verba legens, non ſentit inſuaue quiddam, & à conſuetudine Ciceronis alienum? Cùm autem in ſatis vetere libro, quo me donauit lumen, ac ſplendor ampliſſimi ordinis Gulielmus Sirletus Cardinalis, legatur: *Malè mihi ſit, ſi vmquam quidquam tam inita*: fieri poteſt, vt fallar, ſed mihi planè perſuadeo legẽdum eſſe; *ſi vmquam quidquam tam inuita*: & ſubaudiendum, *Minerua*: vt ſignificet, ſe nihil vmquam tam inuita Minerua ſcripſiſſe, quàm illam epiſtolam ad Varronem, ob idque mirari, quòd illa Attico tam valdè placuerit.

Locus Cæſaris emendatus.
CAP. XV.

IAMPRIDEM animaduerti, multa in optimis quibuſque ſcriptoribus ita manifeſtò deprauata, vt ea ipſa mihi cauſſa fuerit, ne publicè teſtarer, quomodo emendanda viderentur, quòd neminem ita hebetem arbitrabar fore, quin id per ſe videret: maleque mihi videbar iudicaturus de ceterorum ingenijs, ſi ne illa quidem quæ in oculos incurrerent, niſi monente me, animaduerſum iri exiſtimarem. Nunc, cùm huius generis pleraque illis quoque in libris hærere, ac reſidere videam, qui quotidie emendati ab homini-

bus

bus doctissimis prodeunt, dissimulandum amplius non puto: cùm præsertim in illa tanta hominum multo maiori, quàm ego sum, doctrinæ copia, multoq. acriori iudicio præditorum consensio interdum addubitare me cogat, ne mihi nimis ipsemet blandiar, néue solus ijs ipsis in locis cæcutiam, in quibus alios parum esse arbitror perspicaces. Tale est, quod nunc è tertio libro cõmentariorum Cæsaris De bello Gallico proferam. Vbi cùm dixisset Cæsar, in vico Veragrorum Octodoro, qui positus in valle, altissimis vndique montibus contineretur, Galbam cum aliquot cohortibus ad hiemandum consedisse: &, quia is vicus in duas partes flumine diuideretur, alteram partem concessisse Gallis, alteram attribuisse cohortibus: tum deinde cùm dies complures hibernorum transijssent, subitò captum à Gallis consilium renouandi belli, opprimendæque legionis, eiusque rei caussa montes qui impenderent, noctu ab eis occupatos, haud ita multo pòst subijcit: *Hostes ex omnibus partibus, signo dato, decurrere, lapides, gessaq. in vallum conijcere. Nostri primò integris viribus fortiter repugnare, neq; vllum frustra telum ex loco superiore mittere: vt quæq. pars castrorum nudata defensoribus premi videbatur, eo occurrere, & auxilium ferre.* Sed profectò aut ego planè desipio, aut totum illud, *neque vllum frustra telum ex loco superiore mittere*, alieno loco positum est. Neque enim in Romanos conuenit, qui, vt constat, in valle inclusi obsidebantur. sed in Gallos, qui noctu, vt dictum est, iuga impendentium montium occuparant. Censeo igitur, verba illa statim subijcienda post verbum *conijcere*: idque mihi ita certum videtur, vt in re perspicua argumentis abutendum non putem.

Ouidij locum quendam ex Apollonio Rhodio sumptum esse. CAP. XVI.

TERRAM Africam serpentibus plurimis infestam esse constat: eius autem rei Ouidius hanc caussam adfert, quòd Perseus

Vipereı referens spolium memorabile monstri,
Aëra carpebat tenerum stridentibus alis;
Cumq; super Libycas victor penderet arenas,
Gorgonei capitis guttæ cecidere cruentæ,
Quas humus exceptas varios animauit in angues.

Quam fabulam videtur hausisse ex Apollonio Rhodio, cuius versus ex quarto libro Argonauticon subijciam: quòd eos Ouidius non imitatus modò, sed propè interpretatus videtur:

Εὖτε γὰρ ἰσόθεος λιβύην ὑπερέπτατο Περσεὺς
Ευρυμεδὼν, καὶ γὰρ τὸ κάλεσκέ νιν ὔνομα μήτηρ,
Γοργόνος ἀρπτόμον κεφαλὴν βασιλῆι κομίζων,
Ο῞σσαι κυανέου στάγες αἵματος οὖδας ἵκοντο,
Αἱ πᾶσαι κείνων ὀφέων γένος ἐβλάστησαν.

De quibusdam qui habiti sunt impij, cùm ex omnibus popularibus suis longissimè ab impietate abessent. CAP. XVII.

DE Diagora Melio, Theodoro Cyrenaico, alijsque nonnullis ita plerique veteres, quasi de hominibus summè impijs, loquuntur, quique nullum omnino deum esse crederent. Eandem etiam notam calumniatores Socrati inurere voluerunt: eamque ob caussam Aristophanes, quem ipsum ἄθεον fuisse non dubito, Socratem Melium vocat. At de Socrate quidem longè alia est Iustini Martyris, sanctissimi, & eruditissimi viri sententia, qui in apologia secunda pro Chri-

pro Christianis, eum quodam modo Christianum fuisse ait. ita enim scribit: Οἱ μετὰ λόγου βιώσαντες χριστιανοί εἰσι, κἂν ἄθεοι ἐνομίσθησαν, οἷον ἐν ἕλλησι μὲν σωκράτης καὶ ἡράκλειτος, καὶ οἱ ὅμοιοι αὐτοῖς. ἐν βαρβάροις δὲ ἀβραὰμ, καὶ ἀνανίας, καὶ ἀζαρίας, καὶ μισαὴλ, καὶ ἠλίας, καὶ ἄλλοι πολλοί. Et certè Socrates numquam docuit nullos deos esse: sed tantùm esse supremum quendam deum, immensum, infinitum, æternum, multo superiorem, ac potentiorem iis omnibus, qui tum pro diis publicè colebantur. De Diagora autem, & Theodoro, itemque de Euemero Agrigentino, & alijs quibusdam, Clemens Alexandrinus in Protreptico mirari se scribit, quid ita eos antiqui pro impiis & atheis habuerint: cùm illi tamen, & modestè ac frugaliter viuerent, & hoc propiùs accederent ad veram pietatem, quàm ceteri, quòd, etsi veri Dei cognitionem cōsecuti non erant, eos tamen qui colerentur à popularibus suis, deos non esse intelligebant. Verba pij ac sancti scriptoris hæc sunt: θαυμάζειν ἔπεισί μοι, ὅτῳ τρόπῳ εὐήμερον τὸν ἀκραγαντῖνον, καὶ νικάνορα τὸν κύπριον, καὶ διαγόραν, καὶ ἵππωνα τὸν μίλιον, τόν τε κυρηναῖον ἐπὶ τούτοις ἐκεῖνον, ὁ θεόδωρος ὄνομα αὐτῷ, καί τινας ἄλλοις συχνὰς, σωφρόνως βεβιωκότας, καὶ καθεωρακότας ὀξύτερόν που τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων, τὴν ἀμφὶ τοὺς θεοὺς τούτους πλάνην, ἀθέους ἐπικεκλήκασιν, εἰ καὶ τὴν ἀλήθειαν αὐτὴν μὴ νενοηκότας, ἀλλὰ τὴν πλάνην γε ὑποπτευκότας, ὅπερ οὐ σμικρὸν εἰς ἀληθείας φρονήσεως ζώπυρον ἀναφύεται σπέρμα. constat igitur, nouum non esse, sed illis etiam temporibus in consuetudine positum fuisse, vt illi ipsi, qui in ratione diuini numinis colendi fœdissimis implicati erroribus tenebantur, hominibus eruditis, quibus intelligerent stultitiam suam non probari, impietatis, καὶ ἀθεότητος maculam aspergere conarentur.

De loco

De loco quodam ex Eunucho Terentiana verius videri sensisse Donatum, quàm Turnebum.

CAP. XVIII.

RECTISSIME ac verissimè exposuerat eruditissimus grammaticorũ Donatus dictum illud Phædriæ Terentiani, *si non tangendi copia est,*
Eho! ne videndi quidem erit? si illud non licet,
Saltem hoc licebit. certè extrema linea
Amare, haud nihil est.
Cùm diceret *quinque amoris* quasi *lineas* esse, *quarum prima est, videre eam quam ames: secunda, cum ea sermonem conferre: tertia, posse eam contingere: quarta, osculari: quinta, potiri:* Vetus tamen poëta Græcus eas tantùm quatuor fecerat, noto disticho:

Εὐδαίμων ὁ βλέπων σε, τρὶς ὄλβιος, ὅστις ἀκούει,
Ἡμίθεος δ' ὁ φιλῶν, ἀθάνατος δ' ὁ γαμῶν.

Neque cuiquam mirum videri debet, eandem, quæ prima est, extremam vocari. Prima enim est in conciliando amore, quasique munienda via ad id quod amantes concupiscunt. Sed si quis à fine, qui, vt ait Aristoteles, omnis actionis principium est, retro versus numerare incipiat, eadem efficitur extrema: vt ἐν ἀναλύσει διαγράμματος extrema sunt, quæ in componendo fuerant prima: & vt quod in deliberando vltimum est, idem in exsequendo consilio primum est. Vt nullo modo absurdum sit, idem primum & extremum nominari. Hadrianus tamen Turnebus, homo immensa quadam doctrinæ copia instructus, sed interdum nimis properè, & nimis cupidè amplexari solitus ea, quæ sibi in mentem venerant, capite decimo libri duodecimi Aduersariorũ, longè aliam huius dicti interpretationem prodidit: *Amare*, inquit, *extrema*

trema linea, eſt amare impenſiſſimè, ducta tranſlatione à curriculis vel ſtadiis, in quibus prima linea curſus erat in carceribus, vltima in fine, quæ & calx dicebatur, quòd ſcilicet calce, vel creta notaretur. Hæc Turnebus: quæ tamen, quod ſine vlla contumelia dictum accipi volo; Turnebum enim & amaui, ac colui viuum, & me ſemper ab eo amari ſenſi: mihi videntur alieniſſima eſſe, neque vllo modo cum iis quæ paulò antè Phædria dixerat, cohærere. Quid enim frigidius eſt hac ſententia; Certè impenſiſſimè amare haud nihil eſt. At illud contra elegantiſſimum: Si nihil aliud conſequi hoc biduo poſſum, certè tamen aliquid erit, amicam videre. Quare qui mihi auſcultabunt, veterem interpretationẽ tenebunt. Eodem illo in capite emendat locũ quendam ex eadẽ fabula, vbi ait vulgò legi,

G. *Rex te ergo in oculis.* T. *ſcilicet.* G. *geſtire.*

ſed legendum, *geſtare*: quod vt ferre, ita geſtare in oculis, rectè dicatur: geſtiendi autem verbum ab hoc loco alienum ſit. At ego totis decem annis antequam Turnebus aduerſaria ederet, ita emendaram, & edideram: vt & illum locum ex eadem fabula,

qui illum flocci fecerim.

Neque fuit cauſſa cur homo tam eruditus ea denuò reponeret, aut obtruderet pro ſuis. Sic *impetritum* Ciceroni, & Valerio reſtituiſſe primus videri voluit, capite XVIII. libri quinti, quod tamen cui acceptum ferendum ſit, ſcient, qui legerint ſcholia Pauli Manutij in libros De diuinatione, edita abhinc annos viginti. Atque ego, quæ tum Manutio indicaui, eadem publicè docueram Lutetiæ, quinquennio antè, & cum ipſo Turnebo communicaueram. Sic *venuſtatem ἀντὶ τ ἐν τοῖς ἐρωτικοῖς εὐδαιμονίας*, & *inuenuſtum* pro eo qui parùm in amore felix eſſet, tanquam à ſe

primùm

primum animaduersa prodidit, cùm ego ante annos plus minus triginta eadem docuissem in scholiis quibusdam meis in Terentium, quæ tum edidit Lutetiæ Michael Vascosanus. Sic *detestata* apud Ciceronem De legibus: quod tamen mihi se debere postea fassus est. Sic alia multa, quæ percensere & longū, & molestum foret. Atque adeò hæc ipsa reticuissem libens: scio enim lectoris nihil interesse, quis primus aliquid docuerit. & tantus in litteris Turnebus fuit, vt suo quodam iure mea omnia sibi vindicare potuisse videatur. Sed mihi stomachum interdum mouent furunculi quidam egentes, ac famelici, qui, quod à me talia negligi ac dissimulari vident, mea iam Mysorum, vt dicitur, prædam putant. Quos vt quiescant, moneo: &, si quiduis sibi putant licere in ea quæ à me priuatim acceperunt, iis saltem abstineant manus, quæ edita iam ac publicata sunt: ne, etiam tacente me, plurimos & iniustitiæ & impudentiæ suæ testes suo sibi præconio colligere velle videantur.

Illustrati ex Odis Horatij aliquot loci.
CAP. XIX.

SOLITAS deorum tutelarium effigies in prora, aut in puppi nauium edito atque eminenti loco collocari, & alij verè notarunt, ad illum Horatij versum,

Non di, quos iterum pressa voces malo:

& confirmari potest auctoritate veteris Grammatici exponentis hos versus ex Iliados nono:

Στεῦται γὰρ νηῶν ἀποκόψειν ἄκρα κόρυμβα,
Αὐτάς τ' ἐμπρήσειν μαλεροῦ πυρός.

Ait enim quæri posse, cur Hector minari dicatur, se abscissurum summas Græcarum nauium partes, deinde autem ipsas naues incensurum. respondetque

 id eum

id eum facere, ἐπειδὴ ἐπὶ τῶν ἀκροπολίων ἦσαν ἀγάλματα καὶ εἰκόνες τῶν θεῶν. ne videlicet deos quoque ipſos inflammare velle videatur. Sed quid eſt, quod Horatius in Archytæ Tarentini epitaphio, quod eodem in libro legitur, bis puluerem nominat? Et opinor eum reſpexiſſe ad ſuperſtitionem veterum, qui nõ integras, ac ſolidas glebas, ſed tritum, ac minutum puluerem inijciebant mortuis: credo, ne preſſu dolorem eis aliquem adferrẽt. Nam eis etiam leuem ac mollem terram optare ſoliti erant. In quo non videntur abhorruiſſe à ſententia Democriti, qui cadauera quoque ipſa ſentire opinabatur. Itaque Euſtathius exponens illud Homericum,

Τυδέος ὃν Θήβῃσι χυτὴ κατὰ γαῖα καλύπτει,

χυτὴ δὲ, inquit, καὶ νῦν γαῖα ἡ ἐπιχεομένη νεκροῖς. οὐ γὰρ βῶλοι αὐτοῖς ἐπιτίθενται, ἀλλὰ χοῦς, ὅς ἐστι γῆ χυτή.

Romani tamen, vt ex Cicerone ac Varrone notum eſt, glebam inijcere ſolebant. libet adijcere, principium illud Odarij in Venerem,

O Venus regina Gnidi, Paphiq́;,
Sperne dilectam Cypron:

expreſſum videri partim ex Alcmane, cuius hæc citantur,

Κύπρον ἱμερτὰν λιποῖσα καὶ πάφον περιρρύταν·

partim ex Æſchylo, ex quo hæc adducuntur,

Κύπρου πάφου τ' ἔχουσα πάντα κλῆρον.

Cæſaris locus è primo De bello ciuili emendatus.

CAP. XX.

LIBRO primo commentariorum Cęſaris De bello ciuili haud procul à principio ita ſcriptum eſt: *Hæc*

Scipio-

Scipionis oratio, quod Senatus in vrbe habebatur, Pompeiusq; aderat, ex ipsius ore Pompeij mitti videbatur. Sed quia perspicuum est, Pompeium tunc præsentem in Senatu non adfuisse: idcircò iampridem homo eruditissimus Petrus Victorius, capite primo libri tertij Variarum lectionum, legendum censuit, *aberat.* qua in re auctoritatem ipsius secuti sunt omnes, quorum postea in eis libris emendandis versata est industria. Ego veterem librum habeo, in quo neque *aderat*, neque *aberat* legitur, sed *auerat.* Quæ scriptura etsi videri potest confirmare coniecturam Victorij: siquidē librariis veteribus nihil æquè vsitatum fuit, quàm v pro B, & B pro v scribere: mihi tamen longè secus videtur. Puto enim legendum, A. V. *erat:* iisque notis significari, *ad vrbem erat.* Etenim tunc Pompeium ad vrbem fuisse, nemini esse obscurum potest, qui totam illam paginam legerit. Memini me hoc ipsum ante aliquot annos Paulo Manutio dicere, eique vehemēter probatam esse coniecturam meam. Quam quidem ita nunc quoque probatum iri confido omnibus idoneis existimatoribus, vt pluribus verbis confirmandam non putem.

M. ANTONII MVRETI I. C. AC CIVIS R.

VARIARVM LECTIONVM LIBER VNDECIMVS.

Emendati loci aliquot ex primo libro Annalium Taciti ab excessu diui Augusti.

CAP. I.

VLTA iampridem notaueram in C. Cornelium Tacitum, eaque, vt soleo, cum amicis compluribus communicaueram: cogitabamq. eum, si daretur occasio, edere à multis, studio, atque opera mea, errorum maculis vindicatum. Sed dum diem ex die duco, expectans eius quod animo conceperam efficiendi atque exequendi maturitatem: ecce tibi Iustus Lipsius adolescens eleganti ingenio præditus, mihique dum Romæ fuit, perfamiliaris, tamdiu sibi cunctandum esse non putauit. Sed cùm ipse quoque ex veteribus libris, quos hîc nactus erat, multa correxisset, nonnulla etiam acutè, & ingeniose excogitasset, Taciti libros à se emendatos, & illustratos publicauit. Qui cùm ad me perlati essent, eosque vnà ego, & Gibertus Oddus Perusinus, quicum ego ante hos duodecim annos Tacitum totum diligenter euolueram, curiose cum eo, qui tum à me emendatus erat, conferre, ac contendere cœpissemus, deprehendimus ita sæpe incurrisse vtrumque nostrum in eadem vestigia, vt, qui rem non nosset, pleraque sumpsisse alterum ab altero su-

to suspicaretur. Quam tamen suspicionem & à me, si nihil aliud, temporum ratio facilè amolitur: neq. cadere in Lipsium sinit fides ipsius, ac probitas; qua ille non minus, quàm ingenio excellit. Gauisus sum adolescenti, cuius ego crescenti gloriæ plurimum faueo; tantam extitisse mecum his quoque in rebus consensionem, ac iudicij similitudinem: & tamen pauca quædam in quorũ nonnullis non prorsus mihi cum illo conuenit, subiicienda duxi, non tam certandi studio, quàm propter amorem, vt ait vetus poëta. Primum igitur sub principium libri primi annalium lego: *Donec glis̈cente adulatione dętererentur*, vt Æmilius, non *deterrerentur*, vt Lipsius. libertate enim aluntur, & gliscunt ingenia: adulatione, qua nihil seruilius est, degenerant, & deteruntur. Est autem oratio venustior illa contrariorum contentione. gliscere enim est crescere: deteri, deminui. Illud, *pluribus munimentis insisteret*, iampridem à me ita emendatum erat, eodemque modo versus Ennianus apud Ciceronem:

Nam tibi munimenta mei peperere labores.

Paulo autem infrà eum locum ita lego: *Igitur verso ciuitatis statu, nihil vsquã prisci, & integri moris: omnes, exuta æqualitate, iussa principis aspectare*: non vt vulgo, *omnis*. Et De Tiberio: *Ne ijs quidem annis, quibus Rhodi, specie secessus, exul egerit*: vbi vulgo *exulem egerit*. Iam illud: *seruiendum fœminæ, duobusq́; insuper adolescentibus, qui remp. interim premant, quandoque distrahãt*, prorsus integrum esse cẽseo, hoc sensu: fore vt duo illi adolescentes interim dum imperaturus est Tiberius, remp. premant, quæ eos quoque aliqua ex parte dominos habitura sit: quandoque autem, nempe Tiberio mortuo, quandocumque tandem id

S 3 futu-

futurum sit, eandem distracturi sint. cùm verisimile sit, fore, vt vterque fautores, & sectatores habeat, per quos operam det, vt, summoto altero, ipse in imperium succedat. Tunc igitur remp. in partes, ac factiones distractum iri. *Quandoque* autem ita positum est, vt in illo loco libri quinti: *Et tu Galba quandoque degustabis imperium*. Sed nihil mihi tam præter opinionem accidit, quàm eam coniecturam, qua ipse mihi præcipuè placebam, quā eruditissimis hominibus sæpissimè ostentaueram, quam, vt filiolam amplexabar meam, legendum esse *Gnarum id Cæsari*, vbi ante me omnes nullo sensu legerant, *C. Nauum id Cæsari*, eam Lipsio quoque in mentem venisse. Cogitaui autem idem mihi euenisse, quod multis patribus, qui dum adultas, ac nubiles filias nimium diu domi habent, eisque condicionem quærere negligunt, efficiunt interdum, vt ipsæ sibi maritos quærant. Sed, vt vt sit, quoniam de eo Taciti loco multa dicenda sunt, ea proximo capite exsequemur.

De aliquot alijs ex eodem libro locis.
CAP. II.

CVM *secum cogitaret Augustus de Agrippa Postumo, suo ex filia nepote, quem in Insulam Planasiam proiecerat, reuocando, ac fortassis successore Imperij relinquendo, vni ex omnibus amicis consilium hoc suum aperuit Fabio Maximo. Ille quod celare debuerat, Martiæ vxori aperuit; Martia Liuiæ: quæ cùm ea de re grauiter apud virum conquesta esset, facilè intellexit Augustus, arcanum suum à Fabio proditum esse. Itaque postridie ab eo salutatus, ita eum resalutauit, vt insaniam obijceret. Iussit enim eum* ὑγιαίνειν, *id est, sana mente esse. Percussit illico Fabii animum id quod erat. Itaq; peccati sui con-*

ſui conſcius, domum rediјt, moriendi certus, & cum vxore, ſe garrulitate illius perditum, conqueri cœpit. Illa contra, Tua, inquit, prior culpa eſt, qui mecū tamdiu verſatus, non cognoueris me eo ingenio eſſe, vt tacere non poſſem, neq; me celatam habueris id quod taceri, tantopere tua intererat. Sed de te quidem ipſe videris. Ego, ſi quid peccaui, pœnas à memetipſa exigam. ſimúlque arrepto gladio, quæ marito mortis cauſſam præbuerat, eadem ei fortiter moriendi dux, & exemplum fuit. Ita ferè Plutarchus in commentario περὶ ἀδολεσχίας. apud quem tamen *Poſtumius* pro *Poſtumo*, & pro *Fabio Fuluius* corruptè legitur. In ea re narrādā ſcripſit Tacitus; *Gnarum id Cæſari*: cùm ſignificare vellet, id Cæſari cognitum, ac compertum fuiſſe. Nam quod tum alij, tum Dionyſius Halicarnaſſeus in Thucydide notarunt, ſolere eum plerumque ad conciliandam orationi peregrinitatem, vti vocibus ἐνεργητικῶς παθητικῶς, & contrà. id ipſum & Tacitus qui quam maximè Thucydideus eſſe ſtuduit, facere conſueuit. Cùm igitur *gnarus* vſitatè dicatur qui ſcit, *ignarus* qui neſcit: amat tamen ipſe *gnarum* pro *cognito*, *ignarum* pro *incognito* dicere. Sic *incautum iter* dicit, de quo hoſtes non cogitarant, neque cauerant, ne illac Romanus tranſire poſſet. hoc ipſo in libro: *Inde ſaltus obſcuros permeat, conſultatq́; ex duobus itineribus, breue & ſolitum ſequatur, an impeditius, & intentatum, eoq́; hoſtibus incautum.* Sic in eodem *neſcium* pro *incognito* dixit. Alijs gentibus ignorantia imperij Romani inexperta eſſe ſupplicia, neſcia tributa: *Gnari* autem, & *ignari* vocibus tam ſæpe παθητικῶς vtitur, vt difficile ſit locos omnes enumerare. Hoc ipſo in libro: *Quod gnarum duci.* & alibi: *In paludem gnaram vincentibus.* libro ſecundo: *Per occulta, & vigilibus*

 ignara.

ignara. libro tertio: *Gnarum id Tiberio fuit*. eodem libro: *Non quidē sibi ignara quæ de Silano vulgabātur*, libro quarto: *Non quidem sibi ignarum posse argui*. libro quinto: *Sed quædam secus quàm dicta sint cadere, fallacijs ignara dicentium*. libro x i. *Non rumor interea, sed vndique nuntij incedunt, qui gnara Claudio cuncta, & venire promptum vltioni adferrent*. libro x i i. *Nihil tam ignarum barbaris, quàm machinamenta, & astus oppugnationum: At nobis ea pars militiæ maximè gnara est*. libro x v. *Idq́; nulli magis gnarum, quàm Neroni*. Sed & libro x i i i vbi est, *Cognitum id Neroni*: è veteris scripturæ vestigijs lego; *Gnarum id Neroni*.

Ex eodem libro alij aliquot loci.
CAP. III.

AGRIPPA *interfecto, nuntianti centurioni, vt mos militiæ, factum esse quod imperasset, neque imperasse sese, & rationem facti reddendam apud Senatum respondit*. Verbis illis Taciti, *vt mos militiæ*, propemodū adducor, vt illā quasi solemnem quandā fuisse verborum formulā putem: *Factum est quod imperasti*. eò magis, quòd hac ipsa in re narranda, eandem retinet & Suetonius, cuius hæc verba sunt: *Tiberius renuntianti Tribuno factum esse quod imperasset, neque imperasse se, & redditurum eum senatui rationem respondit*. Itémque in Claudio: *Die ipso Claudij, & Agrippinæ nuptiarum in quinque & triginta senatores, trecentosque amplius equites Romanos tanta facilitate animaduertit, vt de nece consularis viri renuntiante centurione, factum esse quod imperasset, negaret quidquam se imperasse: nihilominus rem comprobaret*. In eo autem, quod paulo pòst subijcitur: *Eam condicionem*

nem esse imperandi, vt non aliter ratio constet, quàm si vni reddatur: frustra tentatur à quibusdam vetus scriptura, qui putant melius legi posse, *vt non aliter rata constet*. Hoc enim dicit Tacitus, rationem cuiusque facti constare non posse, si pluribus, vt senatui, reddenda sit. semper enim idem factum alios probaturos, alios improbaturos. vnum esse oportere, cui reddatur ratio, & cuius iudicio stetur. si aliter fiat, imperij vim resolui: & pro monarchia Aristocratian quandam, aut oligarchian constitui. Paulo pòst autem, legendum puto: *Lacrimas gaudio, questus adulatione miscebant*. Nam hoc modo & venustior est, & numerosiùs cadit oratio. Iam verò vbi de testamento Augusti agitur, locus est mirificè corruptus, de quo quid mihi videatur exponam. Primum igitur quod ait, *Legata non vltra ciuilem modum*. nihil omnino arbitror ad legem Falcidiam pertinere: quæ cùm, vt notum est, ne in militari quidem testamento locum habeat, multo minùs locum habere potuit in testamento Imperatoris, quem huiusmodi legibus solutum esse constat: neque hoc dicere Tacitum, non esse oneratam legatis ab Augusto hereditatem suam vltra modum Falcidia lege præscriptum: sed legata ab eo fuisse modica, & modesta, neque excedentia vsitatum locupletibus ciuibus in testamentis condendis modum. Certè enim *ciuile* etiam in libris iuris sæpè dicitur, quod moderatum est, & vsitatum, & ordinarium. Et ita dixit Cicero *odium ciuile*, non vlla propria, ac priuata de caussa susceptum, sed quod omnium bonorum ciuium commune esse solet aduersus improbos. Quid enim odisset Clodiū Milo, segetem, ac materiam suæ gloriæ, præter hoc ciuile odium, quo omnes improbos odimus? Peccat enim

Victorius qui *commune* eo loco, non *ciuile*, aduersus omniũ librorum fidem ſcribẽdum putat. Sic Ouid.

Exercet memores plusquam ciuiliter iras.

Auguſtus igitur legata non reliquit vltra ciuilem modum, præter pauca quædam, quæ ſubiungit his verbis: *Niſi quod populo, & plebi* CCCCXXXV. *pratoriarum cohortium militibus ſingula nummûm millia, legionariis autem cohortibus ciuium R. trecentos nummos viritim dedit. Hæc enim legata magna planè, & ampla ſunt vltra ciuilem modum: & imperatoria potius, quàm ciuilia*. Sed verba Taciti, non dubito, quin corrupta, & ad hunc modum è Suetonio emendanda ſint: *Niſi quod populo, & plebi quadringenties, tribubus tricies quinquies*. Vt intelligamus, præter quadringenties legatum populo, etiam in ſingulas tribus centena millia relicta eſſe. Quod autem apud Suetonium profeſſus dicitur Auguſtus, non plus ad heredes ſuos peruenturum eſſe, quàm millies, & quingenties, non ita intelligendum eſt, vt ex ea pecunia legata præſtanda eſſent, ſed omnibus legatis, atque omni onere deducto. Ita enim id verbũ accipiendum eſſe, iuris auctores docent. quod non adſcripſiſſem, niſi à quibuſdam, quos minimè decebat, aliter accipi viderem. Aliquanto poſt, vbi ita legitur: *Cæſis Hirtio & Panſa, ſiue hoſtis illos, ſeu Panſam venenum vulneri adfuſum, ſiue milites Hirtium, & machinator doli Cæſar abſtulerat*. non dubito, quin illud poſterius, *ſiue*, deleri debeat. Huius generis multa ſciens omitto: non quin è re ſit, ea quoq. indicari: ſed quòd arida quodammodo, & legentibus nihil voluptatis allatura videam: cuius in hoc ſcriptorum genere aliquam habendam eſſe rationem puto.

In eo-

In eodem libro notata, & emendata nonnulla.
CAP. IIII.

MODESTIÆ nomen tribus omnino locis apud Tacitum animaduerti longè aliter acceptum, quàm vulgo solet. Nam cùm *modestiam* ferè vocare soleamus affectionem animi de se modicè ac modestè sentientis, ipse contrà interdum *modestiam* pro tenuitate quadam, & infirmitate vitium dicit. Eorum locorum vnus est hoc ipso in libro, ex quo pleraque iam emendaui: *Versæ inde ad Tiberium preces: & ille variè disserebat, de magnitudine imperij, sua modestia*. modestiam enim dicit modicas & exiguas vires suas, & nequaquam tanto oneri pares. Alter est libro tertio: *Simul modestia Neronis, & suæ magnitudini fidebat*. etsi eo loco fortasse possit aliquis modestiam, animi moderationem interpretari. Sed mihi altera illa interpretatio verior videtur. Tertius est libro XII. *Quindecim dierum alimenta vrbi, non amplius, superfuisse constitit: magnaq; deûm benignitate, & modestia hiemis, rebus extremis subuentum*. *Modestum* quoque pro modico aliquoties dixit. Quando autem semel Tacitum in manus sumpsi, non tam facilè ab eo auellar: sed pauca quædam ex eodem illo primo annalium libro, quomodo mihi legenda videantur, aperiam. Vbi igitur Asinij Galli sententia refertur, puto legendũ hoc modo: *Addidit de laudibus Augusti*: non, vt vulgo, *Addidit laudem de Augusto*. & paulo pòst ita lego: *Quippe Augustus supremis sermonibus cùm tractaret, quinam adipisci principem locum suffecturi abnuerent, aut impares vellent: vel ijdem possent, cuperentq; M. Lepidum dixerat capacem, sed aspernantem: Gallum Asinium auidum, set minorem*. Verba autem Haterij, quæ tam va-

tam variè leguntur, ita puto legenda: *Quousque patieris Cæsar desse caput reipublicæ?* Est autẽ vetus scribendi ratio, *desse*, pro *deesse*.

Notatus vsus quidam verbi labor, *aut* dilabor. CAP. V.

CVM cœtus aliquis dissoluitur, seque, aut domum quisque aut quò vocant negotia, aut denique quò fert animus, alius aliò recipit, in eo significando *dilabendi* verbum ponere Tacitus solet. Ac fieri potest, vt & apud antiquiores quoque eius vsurpationis exempla reperiantur; rariora tamen, vt opinor: quo mihi putaui minus vitio datũ iri, si huc congesta non nulla sub vno aspectu ponerem. Libro igitur primo annalium ab excessu D. Augusti ita scriptum est: *Impellere paullatim nocturnis conloquiis, aut flexo in vesperam die, & dilapsis melioribus deterrimum quemque congregare*. Id est, cùm meliores iam se ad curanda corpora recepissent. Et libro secundo: *Neque Cæsari copiam pugnæ obsessores fecere, ad famam aduentus eius dilapsi*. Et libro XI. *Ceteris passim dilabentibus affuere centuriones*. Et libro XII. *Vt anteirent populatores, vel dilapsis improuisi circumfunderentur*. Et libro tertio annalium ab excessu Neronis: *Donec fathisceret seditio: & extremo iam die sua quisque in tentoria dilaberetur*. Sed & æqualis Taciti Suetonius in Vitellio: *Cùm deserta omnia reperisset, dilabentibus & qui simul erant, Zona se aureorum plena circumdedit*. *labi* etiam pro eodem dixit Iuuenalis satyra sexta: *Labente officio crudis donanda*. *Labente* enim *officio*, est, ijs qui ad celebrandas nuptias officij caussa conuenerant, discedentibus, ac dilabentibus.

Inanes

Inanes videri regulas duas, quas super versibus heroicis & trimetris iambicis tradidit Gellius.

CAP. VI.

NON tantùm in iure ciuili sed etiam in leuioribus artibus periculosa est omnis definitio: perrarum enim est, vt subuerti non possit. Certè duarum ad artem metricam pertinentium, quas Gellius libro duodeuicesimo tradit, quarumque alteram ad M. Varronem auctorem refert, neutram perpetuò veram esse, nullo negotio probari potest. Quod mihi eo magis indicandum putaui; quia memini quendã in vrbe magni nominis grãmaticum, quiq. etiã faciendorũ versuum leges sibi aut vni, aut cum perquam paucis notas esse iactabat, duos illos canonas, tamquã abditum quiddam, & μυστηριῶδες, familiaribus suis ἐν ἀπορρήτοις tradere solitum esse. Eorum prior est: *In longis versibus, qui hexametri vocantur, item in senarijs duos primos pedes, item extremos duos habere singulas posse integras partes orationis: medios haud vmquam posse. Sed constare eos semper ex verbis aut diuisis, aut mistis atque confusis.* Sed nos quo ludicrum præceptũ refutemus, ex ludicro poëmate sumamus. Homerus in Ranis:

Τρώγλαεις δέ τε πίφνε πτερνοφάγον βασιλῆα.

Quæro, in eo versu tertius pes habeat ne integram partem orationis, an minus. &, si grauius testimonium requiritur, arcessamus hoc ex Iliade:

Ὣς εἰπὼν, τοὺς μὲν λίπεν αὐτοῦ, βῆ δὲ μετ' ἄλλους.

Nonne hîc & tertius & quartus partem orationis absoluunt? Addam & alium ex Lucretio:

Concutitur tum sanguis: viscera persentiscunt.

& ex Aristophanis Pluto:

Ἀλλ' ἴθι σὺ μὲν ταχέως δραμών. τί δρῶ; λέγε.

Altera

Altera regula est: *obseruasse M. Varronem in versu hexametro, quòd omnimodo quinctus semipes verbum finiret*. Sed hoc quoque quàm sit ἀρχαῖον, tamen etsi ex ijs ipsis versibus quos suprà posui, cognosci potest: addamus tamē alios. Et primum quidem occurrit primus versus Odysseæ:

Ἄνδρα μοι ἔννεπε μοῦσα πολύτροπον.

Et secundus Iliados:

Οὐλομένην, ἣ μυρί' ἀχαιοῖς ἄλγε' ἔθηκεν.

Quid in illis Virgilianis: *Nil nostri miserere*: &, *Cùm venti posuere*: *& Infit. eo dicente*: ac similibus, num quinctus semipes verbum finit? Sed si plura testimonia in re perspicua congeram, ipse mihi videor ridiculus fore.

Quiddam quod occultè significauerat Homerus, non minori artificio à Virgilio significatum esse.
CAP. VII.

VT inferos esse, vbi à sceleratis hominibus pœnæ post mortē exigantur, nemini vnquam sano dubium fuit, ita excubantem pro inferorum foribus Cerberum; & Acheruntis transuectionem, & caussæ dictionem ad Minois tribunal, & pertusis doliis aquam haurientes puellas, & Ixionis sibi assiduè imminentem fugam, & metuentem ne aut siti, aut impendentis saxi casu denuò moriatur; Tantalum, & totam denique illam in Plutonis domo tragœdiam, quicumq. ex veteribus paulò cordatiores erant, in somniorum, aut anilium fabellarum loco semper habuerunt. Itaque & Cicero primo libro Tusculanarum ea irridere, ac pictorum, & poëtarum portenta vocare non veretur, quæ conuincere nihil negotij sit: & aliorum quamlibet multa testimonia colligi possunt, ex qui-

bus

bus constet eandem illorũ quoque his de rebus fuisse sententiam. Sed & antiquissimus poëtarum Homerus tecta quadam vrbanitate significauit, quæcumq. ipse de inferis cecinisset, talia esse, qualia interdum mulierculis & puerulis ad focum sedentibus aut fallendi aut conciliandi somni gratia narrari solerent. Facit enim Vlixem moneri à matre, vt quamprimum superos repetat, quæque apud inferos vidit, mente condita teneat, vt habeat quod vxori narrare possit.

Ἀλλὰ φόωσδε τάχιστα λιλαίεο. ταῦτα δὲ πάντα
Ισθ', ἵνα καὶ μετόπισθε τεῇ εἴπῃσθα γυναικί.

vt tantum non apertè dicere videatur,

Πὰρ πυρὶ χρὴ τοιαῦτα λέγειν χειμῶνος ἐν ὥρῃ.

summus autem Homericarũ virtutum imitator Virgilius aliam rationem commentus est, qua idem obscurè ac symbolicè indicaret. Nam cùm duas, ex Homero hoc quoque, Somni portas fecisset, Corneã vnam, qua vera; Eburnam alteram, qua falsa insomnia mitterẽtur: Ænean, spectatis illis inferorum portentis, porta eburna egredientem facit, vt sagacibus lectoribus suspicandum relinqueret, talem esse totam illam τερατολογίαν, qualia somnia ex inferis eadem illa porta exire dixisset.

Veterum comicorum loci duo inter se collati.
CAP. VIII.

FACETE expressit Plautus in Menæchmis Peniculi parasiti edacitatẽ, qui cùm Cylindrum coquum, iussum tribus parare prandium, interrogantem fecisset, qui nam illi tres futuri essent, respondissetq. meretrix, se, & Menæchmum, & parasitum eius, ita statim ratiocinantem inducit coquum:

iam isti sunt decem:

Nam

Nam parasitus octo munus hominum facilè fungitur.
Videtur autem Eubulum veterem comicum imitatus esse, qui Philocratem quendam in mensa facilè pro duobus aut pro tribus esse dixerat. Sed Plautus, vt solet, modum excessit. Eubuli versus hi sunt apud Athenæum:

Εἰσὶν γὰρ ἡμῖν τῶν κεκλημένων δύο
Ἐπὶ δεῖπνον ἄμαχοι, φιλοκράτης καὶ φιλοκράτης.
Ἕνα γὰρ ἐκεῖνον ὄντα, δύο λογίζομαι,
Μᾶλλον δὲ τρεῖς.

sed Eubulus, vt mihi quidem videtur, vrbaniùs. qui cùm duos dixisset, vnum Philocratem bis nominari fecerit. Nam insulsi profectò, & illepidi fuerunt, qui apud Athenæum in secundo horum versuum scripserunt, φιλοκράτης καὶ φιλοκτήτης. corruperunt enim & vrbanitatem dicti, & versus modum. Eodem autem sale condijt vetus quidam poëta distichon, quo cùm quædam cauenda ac fugienda complexus esset, bis in eis Laodicenses nominauit. Id distichon in Synesij epistolis legitur; sed non satis emendatè. Sic autem legendum videtur:

Ἀσπίδα, φρύνον, ὄφιν καὶ λαοδικέας προφύλαττε,
Καὶ κύνα λυσσώδη, καὶ πάλι λαοδικέας.

Radians *pro sole. Emendatus apud Ciceronem veteris poëtæ versus.*
CAP. IX.

RADIANTEM veteres poëtæ Latini interdum sine vlla adiectione vocabant solem. Et ita hoc nomine vsus est Cicero in Arato:

Hoc motu radiantis, Etesiæ in vada ponti.

neque enim dubium est, quin expresserit illud Arateum,

Ἠελίου τὰ πρῶτα συνερχομένοιο λέοντι,
Τῆμος καὶ κελάδοντες ἐτήσιαι εὐρέϊ πόντῳ
Ἀθρόοι ἐμπίπτουσι.

Quo fit, vt in versibus vetusti poëtæ, qui citantur libro tertio De oratore,

Viue Vlixes, dum licet.
Oculis postremum lumen radiatum rape:

non dubitem, quin melius omninò sit, quod in vetere libro meo legitur,

Oculis postremum lumen radiantis rape.

Cur Iuno apud Homerum Vulcano blandiens, claudum eum vocet.

CAP. X.

QVÆRIT P. Victorius libro XXIX. Variarum lectionum, quo consilio Iuno apud Homerum Vulcano blandiens, verita tamen non sit eũ κυλλοποδίωνα vocare: idque eò factum ait, quòd cùm vitium pedum ipsius apertum esset, neque vllo modo tegi posset, nullo verbo magis eum mater ostendere potuit, quàm si inde ipsum vocasset. id autem fecisse ὑποκοριζομένην, vt ostenderet eum à se valdè amari. Quæ fortassis vera sunt. Sed Plutarchus, grauis in primis & idoneus auctor, aliam huius rei caussam adfert, nihilo, vt ego quidem arbitror, deteriorem. Ait enim, voluisse summum ac sapientissimum poëtam ostendere, neque bona neq. mala corporis talia esse, vt aut ad laudem, aut ad vituperationem cuiusquam valdè pertineant. Itaq. apud eum etiam qui aliquem obiurgant, ac reprehendunt, eo tamen ipso tempore commendare ipsius formam, si bona est, non verentur. Vt Hector Paridi conuicium faciens,

Δύσπαρι, εἶδος ἄριστε, γυναιμανὲς ἠπεροπευτά.

& ipsi Hectori Glaucus,

Ἕκτορ ὦ εἶδος ἄριστε, μάχης ἄρα πολλὸν ἐδεύεο.

neque vnquam in probri loco obijciunt ea quæ corporis sunt, sed quæ animi; vt Vlixes Thersitæ non quòd claudus esset, aut caluus, aut gibberus, exprobrat, sed quòd immodicè, & intempestiuè loquax. Contraq. mater ipsa ne tum quidem cùm filio blanditur, veretur eum claudum vt erat, vocare; quòd ea res nullo modo ad vituperationem ipsius pertineat, neque quidquam de dignitate ipsius detrahat. οὕτως, inquit, Ὅμηρος καταγελᾷ τῶν αἰσχυνομένων ἐπὶ χωλότησιν, ἢ τυφλότησιν, οὔτε ψεκτὸν ἡγούμενος τὸ μὴ αἰσχρὸν, οὔτε αἰσχρὸν τὸ μὴ δι' ἡμᾶς, ἀλλ' ἀπὸ τύχης γινόμενον. eodemque modo Attius in Philoctetа, quem Vlixi blandientem induxerat, ab eo id commemorari facit, Vlixem formosum non esse.

Inclute, parua prædite forma,
Nomine celebri, claroq́, potens
Pectore Achiuis classibus ductor,
Grauis Dardaniis gentibus vltor,
Laërtiade.

Vbi etiam illud notant, quòd patris nomen in vltimum locum reiecerit: quia in laudibus magnorum virorum postremum locum generis nobilitas teneat: ea autem posuerit primo loco, quæ ipsius Vlixis propria essent: in quibus nihil sibi neque Laërtes, neque Anticlea, neque Acrisius vindicaret.

Quod de Scipione & Lælio dictum est, idem de duobus antiquis Philosophis dictum esse. Diogenes Laertius locis aliquot illustratus.

CAP. XI.

SCIPIONIS, & Lælij amicitia nemini ignota esse pau-

paulùm modò humaniori poteſt. cùm autem præſtaret ſapientia Lælius, ex qua etiam ei cognomen inditum fuiſſe notum eſt: nihil admodum in rep. gerebat, nihil moliebatur, nihil ſuſcipiebat Scipio, niſi de conſilio, & ſententia Lælij. Vnde qui aut tales viros inter ſe committere aut de Scipionis gloria aliquid deterere, ac deminuere volebant, actorem modò eſſe aiebant Scipionem, ſed Lælium poëtam. Eadem autem orationis figura dictum vulgo erat & antea de duobus eruditiſſimis hominibus Eretrienſi Menedemo, & Aſclepiade. Qui cùm inter ſe ita coniunctè viuerent, vt Pyladea quædam eſſe ipſorum amicitia putaretur, eſſetque Aſclepiades natu grandior: non deerant, qui dicerent, poëtam quidem Aſclepiaden, nihil autem aliud quàm actorem, & histrionẽ quendam eſſe Menedemum. Hunc Menedemum, grauem poſtea, & ſeuerum philoſophum, principiò ſcenatum pictorem fuiſſe aiunt; id eſt σκηνογράφον, non, vt vulgò putant σκηνορράφον. Quod & ex vetuſtis Laërtij libris cognoſcere poterant, & ex aliis quæ in ipſius Menedemi vita legũtur. Vt quod cùm pſephiſma quoddam ſcripſiſſet, dictum eſt in eum à quodam Alexini ſectatore, ὡς οὔτε σκηνὴν, οὔτε ψήφισμα προσήκει τῷ σοφῷ γράφειν. Ioci enim venuſtas eſt in multiplici ſignificatione verbi γράφειν, quod eſt & ſcribere, & pingere. Item quòd adoleſcentuli cuiuſdam ferocientis audaciam compeſcuit, cùm in eum quidem nihil dixiſſet, ſed tantùm humi delineaſſet muliebria patientem: Hoc enim eſt, περαινόμενον: quod malè interpres conuertit, traiectum. Et eodem modo accipitur verbum illud paulo pòſt in illo mordaci, & aculeato aduerſus Hieroclem dicto, εἰς τί αὐτὸν ὁ ἀντίγονος περαίνει. Et in vita Arceſilai: quem locum ita malè acce-

pit interpres, vt veræ ſententiæ ne veſtigium quidem appareat: Diogenis enim verba ſunt: πρὸς δὲ τὸν αἰτίαν ἔχοντα περαίνεσθαι, ὃς ἀνήνεγκεν αὐτῷ, ὅτι οὐ δοκεῖ ἕτερον ἑτέρου μεῖζον εἶναι, ἠρώτησεν, εἰ οὐδὲ τὸ δεκαδάκτυλον τοῦ ἑξαδακτύλου. Ea ita reddit interpres: *Quum retuliſſet ad eum quidam vitioſè concludens, non videri altero alterum maius, Nec decem, inquit, digitorum longitudo ſenorum longitudine.* Ego autem hoc modo: *Cùm quidā, quem, opinio erat, mollem, atque impudicum eſſe, ad eum retuliſſet, non videri ſibi aliud alio maius: interrogauit eum, num ne id quidem, quod decē digitos longum eſſet, longius videretur eo quod ſex tantum digitos longum.* Quid autem ſignificaret, neque difficile eſt cogitare, neque honéſtum eloqui.

Ciceronis locus è Sophocle expreſſus.
CAP. XII.

PRÆCLARVM ſapientiæ præceptum eſt, debere vnumquemque noſtrûm maiorem curam habere eius temporis quod poſt mortem noſtram conſecuturum eſt, quàm breuis illius, & exigui, quo in hac vita ſumus. Itaque grauiter, & magnificè Cicero in quadam ad Atticum epiſtola: ***Longum,*** inquit, ***illud tempus, cùm non ero, magis me mouet, quàm hoc exiguum.*** Nam quod ita locutus eſt, ***cùm non ero***: in eo ſecutus eſt conſuetudinem vulgi: non quòd eos, qui ex hac vita migraſſent, non amplius eſſe opinaretur. Quamquam autem hæc ſententia ſuapte ſponte in mentem ei venire facilè potuerit; tamen facilè adducor, vt hominem eruditiſſimum, & in Græcorum poëtarum lectione exercitatiſſimum cogitaſſe putem de loco Sophoclis, apud quē Antigone, cùm fratrem inſepultū iacere nollet, & certò tamen ſciret, ſi eum aduer-

aduersus Creontis edictum sepelijsset, sibi quoque moriendum esse; non tamen propterea absterretur ab illius pij erga fratrem muneris functione: cùm dicat, multo longius esse tempus, quo se placere, ac probari oporteat inferis, apud quos perpetuò futura sit, quàm iis qui in hac vita versantur. Verba ipsius hæc sunt:

Φίλη μετ' αὐτοῦ κείσομαι, φίλου μέτα,
Ὅσια πανουργήσασ'. ἐπεὶ πλείων χρόνος,
Ὃν δεῖ μ' ἀρέσκειν τοῖς κάτω, τῶν ἐνθάδε.
Ἐκεῖ γὰρ αἰεὶ κείσομαι.

Eclogium. Conciliaturæ. Diuinaculi. *Tres loci emendati apud Suetonium in Vitellio.*

Cap. XIII.

Scripseram iampridem *elogij* nomen neque Græcum esse, neque Latinum: deinde mirantibus quibusdam amicis dixeram, vbicumque *elogium* legeretur, neque *ellogiũ*, neque *eulogium*, sed *eclogium* dici debere. Id duo ex ipsis à me acceptum in me torserunt: cùm enim de elogij nomine disputassent, vltroque eos accusassent, qui vocem probam, & antiquam nimis imperiose è ciuitate deturbare vellent: postremò eò venerunt, vt *elogium* quidem non, sed *eclogium* rectè & emendatè dici docerent. Ac mihi quidem, ne viuam, si non & hæc, & talia omnia ridiculo sunt. Sed interdum tamen nescio quid stomachi mouent. Nunc expungamus præclarum istud *elogij* nomen è quodam Suetonij loco, in quo iampridem insedit. Ita enim vulgo legitur in Vitellio: *Extatque elogij ad Q. Vitellium D. Augusti quæstorem libellus, quo continetur, Vitellios Fauno Aboriginum rege, & Vitellia, quæ multis locis pro numine coleretur, ortos, toto Latio imperasse.* Sed quis iste est libellus elo-

gij, aut à quo scriptus? An fatuũ est id quærere: cùm in vetere libro ita legatur; *Extat Q. Clodij ad Q. Vitellium D. Augusti quæstorem libellus.* eodem modo peccatum est in omnibus libris editis lib. v. in Verrem: vbi legitur, *Posteáque Pompeius,* cùm legendum sit, *Postea Q. Pompeius.* sed, vt ad Suetoniũ redeam, in eodem vetere libro paulo infra eum locum ita legitur: *Cuius filius sectionibus, & conciliaturis vberius compendium nactus*: non, vt vulgo, *consuturis*, aut, vt quidam emendare voluit, *cognituris*. Conciliatores autem erant, qui Græco vocabulo proxenetæ. & in eodem Vitellio: *Nullis tamen infensior quàm diuinaculis, & mathematicis, vt quisque deferretur, inauditum capite puniebat.* Vbi vulgo ineptè legitur, *vernaculis.*

Restituti Ciceronis loci duo, in quibus librarij duorum veterum scriptorum nomina corruperant.

CAP. XIIII.

LIBET duorum eruditorum hominum nomina apud Ciceronem corrupta integritati suæ restituere: quando isti, qui tota plaustra librorum veterum habuisse se iactant, quorũ collatione Ciceronem emendarint, aliquanto pauciora præstant, quàm pollicentur. Apud Ciceronem igitur in Lucullo ita vulgo legitur: *Nicetas Syracusius, vt ait Theophrastus, cælum, Solem, Lunam, stellas, supera denique omnia stare censet: neque præter terram rem vllam in mundo moueri: quæ cùm circum axem se summa celeritate conuertat, & torqueat, eadem effici omnia, quæ, si, stante terra, cælum moueretur. atque hoc etiam Platonem in Timæo dicere quidam arbitrantur, sed paulo obscurius.* Hæc Cicero: sed, qui illius admirabilis sententiæ auctor putatus est,

est, ei Hicetas, non Nicetas nomen fuit. Laërtius in vita Philolai: καὶ τὴν γῆν κατὰ κύκλον κινεῖσθαι πρῶτον εἰπεῖν, οἱ δὲ ἱκέταν συρακούσιόν φασιν. Apud eundem Ciceronem lib. primo De diuinatione ita scriptum est: *Quid ego, quæ magi Cyro illi principi interpretati sunt, ex Dionysij Persicis libris proferam?* Sed præclarè in vetere libro meo: *ex Dinonis Persicis proferam?* Dinonis enim Persica sæpe & ab Athenæo, & à Diogene Laërtio citantur. Neque verò addenda est vox, *libris*: non enim cùm dicunt, Indica, Persica, Iberica, & similia, intelligunt βιβλία: sed res Indorum, res Persarum, Iberorum: eodemque modo in ceteris.

De fictis quibusdam amicis, qui leuia amicorum peccata reprehendunt, ad grauiora conniuent.
CAP. XV.

VEHEMENTER vituperare ac reprehendere solebat Hippolytus Cardinalis Ferrariensis, cuius ego memoriam perpetuò colere, eique pacem ac veniam à Deo precibus omnibus exposcere debeo, sententiam Plauti de amici officio: neque vnquam audiebat hos versus,

Amicum castigare ob meritam noxiam,
Immane est facinus:

quin propè excandesceret, diceretque nihil potuisse stultius, aut à veri amici natura, ac consuetudine alienius cogitari. Vix enim vllum esse aut viri boni, aut amici hominis maius, ac præclarius munus, quàm amicum vel peccare parantem retinere, atque impedire, vel cùm iam peccasset, reprehendere atque increpare: dum tamen constaret id non alio animo fieri, quàm ad incutiendum ei pudorem, ne quid postea tale committeret. sed in eo magnam adhibēdam esse

cautionem, ne deciperemur ab hominibus improbis, qui vt amicè ac liberè agere videantur, in iis, quibus ſe amicos eſſe ſimulant, leuia quædam, & puſilla peccata reprehendunt, ad maiora & grauiora interim conniuentes: cuiuſmodi ferè omnes eſſe dicebat Regum ac potentum tenuiores amicos: neque hac maiorem vllam eſſe in felicitate infelicitatem. Ac memini olim eum Tibure, cùm inter prandium multa in hanc ſententiam diſputaſſet, meque poſtea, vt ſolebat, in cubiculum ſuum ſeuocaſſet, valdè gauiſum eſſe, vt ex me audijt, aut eadem quæ ipſe dixiſſet, aut certè valdè ijs conſentanea à Plutarcho tradita eſſe eo in libro, quo adulatoris ab amico diſtinguendi viam, ac rationem doceret. Mirificè enim amabat Plutarchum: magiſque confirmabatur in ſententia ſua, cùm intelligeret eam, tam grauis, tamque cordati ſcriptoris iudicio comprobari. Verba autem quæ tum protuli, hæc ſunt: ἔπειτα δὲ τῶν μὲν ἀληθινῶν καὶ μεγάλων ἁμαρτημάτων οὐδὲν εἰδέναι προσποιούμενος, οὐδὲ γινώσκειν, πρὸς δὲ τὰ μικρὰ καὶ τὰ ἐκτὸς ἐλλείμματα δεινὸς ᾄξαι, καὶ μετὰ τόνου καθάψασθαι καὶ σφοδρότητος, ἂν σκεῦος ἀμελῶς ἴδῃ κείμενον, ἂν οἰκοῦντα φαύλως, ἂν ὀλιγωροῦντα κουρᾶς, ἢ ἀμπεχόνης, ἢ κυνὸς, ἢ ἵππου μὴ κατ' ἀξίαν ἐπιμελούμενον. γονέων δὲ ὀλιγωρία, καὶ παίδων ἀμέλεια, καὶ ἀτιμία γαμετῆς, καὶ πρὸς οἰκείους ὑπεροψία, καὶ χρημάτων ὄλεθρος οὐδέν ἐστι πρὸς αὐτόν, ἀλλ' ἄφωνος ἐν τούτοις καὶ ἄτολμος. ὥσπερ ἀθλητῇ ἀλείπτης ἐῶν μεθύειν καὶ ἀκολασταίνειν, εἶτα περὶ ληκύθου χαλεπὸς ὢν καὶ στλεγγίδος, ἢ γραμματικὸς ἐπιπλήττων τῷ παιδὶ περὶ δέλτου καὶ γραφείου, σολοικίζοντος δὲ καὶ βαρβαρίζοντος οὐ δοκῶν ἀκούειν. Quæ cùm ei interpretatus eſſem, addidi huiuſmodi præpoſteros amicorum reprehenſores exagitari etiam ab Horatio: qui etiam duobus exemplis ijſdem, quibus Plutarchus vſus eſſet, κουρᾶς καὶ ἀμπεχόνης. ſtatimque recitaui hos Horatij verſus:

Si cur-

Si curtatus inæquali tonsore capillos
Occurri, rides: si fortè subucula pexa
Trita subest tunicæ: vel si toga dissidet impar,
Rides. quid mea cùm pugnat sententia secum:
Quod petijt, spernit: repetit quod nuper omisit:
Æstuat, & vitæ disconuenit ordine toto:
Diruit, ædificat, mutat quadrata rotundis?
Insanire putas solemnia me, neque rides,
Nec medici credis, nec curatoris egere
A prætore dati: rerum tutella mearum
Cùm sis, & praue sectum stomacheris ob vnguem
De te pendentis, te respicientis amici.

cumque cum huius loci collatione oblectatum viderem: addidi tertiũ è sanctissimo & disertissimo scriptore Iohanne Chrysostomo in oratione πρὸς τοὺς ἐγκαλέσαντας ὑπὲρ τοῦ μήκους τῶν προοιμίων: vbi ita scribit, Ναὶ γὰρ ἂν μὲν ἴδωμεν ἄνθρωπον τὸν χιτωνίσκον ἔχοντα παραλελυμένον ἐκ πλαγίων, ἢ τὴν ἄλλην στολὴν κακῶς περικειμένην, διορθοῦμεν καὶ ὑπομιμνήσκομεν. ἂν δὲ ἴδωμεν αὐτοῦ τὴν ζώνην παραλελυμένην, οὐδὲ λόγον περιϊέμεθα. Huius generis sermonibus partem aliquam tẽporis propè quotidie mecum consumebat ille omnium quos vnquam vidi prudentissimus, & consilij plenissimus senex: cuius aut excelsitatem animi, aut perpetuam erga eruditos homines munificentiam ac liberalitatem qui exæquet, & adhuc requiro, & vereor, ne semper frustrà requiram.

Quòd Epicurum meritò à Plutarcho reprehensum A. Gellius frigidè atque ineptè defendere conatus sit. CAP. XVI.

EPICVRVM dialectices imperitum fuisse, ac putasse etiam omnem operam ludi, quę in ea cognoscenda ac perdiscenda poneretur, ita notum est, vt confir-

matione non egeat. Itaq. illius artis ignoratione ruebat in dicendo: ſæpeque aliquid probare aggreſſus, ea ſumebat, quibus datis ac conceſſis, id tamen quod probare inſtituerat, non concluderetur. Quale eſt, quod cùm docere vellet, mortem nihil ad nos pertinere, ita ratiocinabatur: Ὁ θάνατος οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς. τὸ γὰρ διαλυθὲν ἀναισθητεῖ. τὸ δὲ ἀναισθητοῦν οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς. Neque enim ſequitur, ſi id quod diſſolutum eſt, ſenſu vacat; idcirco ipſam quoque diſſolutionem non ſentiri. Neque mors eſt τὸ διαλυθὲν, ἀλλὰ αὐτὴ ἡ διάλυσις. Meritoq. Plutarchus ſecũdo librorum quos de Homerô compoſuit, imperfectè, atque præpoſterè, atque ſyllogiſmo vſum eſſe eum dixerat: non quòd prætermiſiſſet illud λῆμμα, ὁ θάνατος ψυχῆς καὶ σώματος διάλυσις: quo addito, nihilo magis efficietur, quod ipſe voluit: ſed quòd, ſtupiditate quadam, & craſſitudine ingenij, non peruidiſſet, quantum inter id quod diſſolutum eſt, & ipſam diſſolutionem intereſſet. Nactus autem eſt patronum tali prorſus cliente dignũ Gellium; qui dum alienã ſtultitiam tegere vult, prodit ſuam. Tantum enim abeſt ab eo defendendo, vt ne intellexiſſe quidem videatur, quid in eo reprehenderetur. Neque enim difficile eſt conijcere, ita eum à Plutarcho reprehenſum, vt & ab eruditiſſimo Ariſtotelis interprete Alexandro Aphrodiſienſi reprehẽditur: cuius hæc ſunt ex commẽtario in primum Topicorum: τοιοῦτος καὶ ὁ περὶ τοῦ θανάτου ὑπὸ Ἐπικούρου λόγος εἰρημένος. οὐ γὰρ ἐκ τῶν λεγομένων προτάσεων, τὸ διαλυθὲν ἀναισθητεῖ, τὸ ἀναισθητοῦν οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς, (συνάγεται) τὸ, ὁ θάνατος οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς, ὡς αὐτὸς ἡγεῖται, ἀλλ' ὅτι τὸ διαλυθὲν οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς. ἀλλ' οὐδὲ ὁ θάνατος τὸ διαλυθέν ἐστιν, ἀλλ' ἡ διάλυσις. οὐκ ἔδωκε δὲ ὁ δοὺς τὸ διαλυθὲν ἀναισθητεῖν, καὶ τὸ, τὴν διάλυσιν γίνεσθαι ἀναισθήτως. Neque minus iuſtè ac grauiter reprehenditur ab

eodem Plutarcho, quòd τὸ ἀλγοῦν posuisset ἀντὶ τοῦ ἀλγεινοῦ. Cuius enim stuporis est, confundere id quod dolorem excipit, ac patitur, cum eo quod dolorem facit? At istas curas vocum, verborumque elegantias, ait Gellius, non modò non sectatur Epicurus, sed etiam insectatur. Nostra sanè nihil interest, quid ille aut sectetur aut insectetur. Sed qui tam sæpe monuerat, diligenter videndum esse, quæ vis, quæque notio vnicuique voci subiecta esset, tam negligens esse in loquendo non debuit, vt aliud sentiret, aliud diceret. Neque si Epicuro esse negligenti licuit, caussa vlla est, cur aliis diligentibus esse non liceat.

De duabus antiquis vocibus, Tamenetsi *&* Insuperhabere. CAP. XVII.

VOCES quasdam Latinas, quæ iam ita exoleuerant, vt propè à nemine agnoscerentur, retraxit ex fuga summus, & cum illis veteribus comparandus I. C. Iacobus Cuiacius: quas diligenter retinendas censeo, & quam plurimis testimonijs corroborandas: ne lingua satis per se inops, nostra negligentia, atque incuria magis etiam pauperetur. Ex illis vocibus est *tamenetsi*, pro tametsi: de qua, quoniam nonnullos adhuc dubitare video, proponam hîc locos aliquot, præter eos quos attulit Cuiacius: ex quibus constet frequentem apud veteres illius vsum fuisse. Plautus Milite: *Deos sperabo, téque postremò: tamenetsi istuc mihi acerbum est, quia hero te carendum est optimo.* Cicero in Verrem: *Hoc si tuus inimicus tibi fecisset, tamenetsi animo æquo prouincia tulisset, inimici iudicium graue videretur.* Idem libro XII ad Atticum: *& tamenetsi continuò congressuri sumus, scribes ad me, si quid habebis.* Cæsar lib. septimo De bello Gallico: *Qua tamenetsi*

etsi Cæsar intelligebat, tamen quàm mitissime potest, legatos appellat. Idem eodem libro: *Ac tamenetsi dextris humeris exertis animaduertebantur*. Ennius: *At Romanus homo, tamenetsi res bene gesta est, Corde suo trepidat*. Lucanus in carmine ad Pisonem: *tamenetsi bella quierunt, Non perijt virtus*. Seneca libro quinto De beneficijs: *Cui, tamenetsi malus est, ipse quoque in simili materia gratus esse debebit*. Eiusdem generis est verbum *insuperhabere*, pro eo quod est negligere: cuius ipse testimonia multa ex libris iuris: vnum præterea ex Appuleio protulit. Sed & Gellius cap. XIX. libri primi eo verbo vsus est: *Eam*, inquit, *constãtiam, confidentiámque non insuperhabendam intelligit*. Ita enim planè, id est, non duabus vocibus, sed vno iuncto verbo legitur in vetere libro Fuluij Vrsini. Appuleius quoq. libro primo De asino aureo: *Hic qui meis amoribus insuperhabitis, non solùm me diffamat probris, verum etiam fugam instruit*. Ita enim habent veteres libri, non, vt editi, *subterhabitis*.

Locos quosdam è primo Rhetoricorum Aristotelis è Platone sumptos videri.

CAP. XVIII.

NON semper nominat Platonem Aristoteles, neque cùm ab eo dissentit, neque cùm ab eo aliquid sumit, neque denique cùm quid dicit, quod ad aliquem Platonis locum pertineat: sed interdum, quasi præteriens, & aliud agens, id facit: ita vt lectorem minùs attentum facilè lateat. Vt libro primo De arte dicendi, cùm opus, ac finem Rhetorices, ait, non in persuadendo positum esse, sed in videndo, quid in quaque re aptum sit ad persuadendum: non dubium est,

est,quin verba illa, καὶ ὅτι ἐν τὸ πεῖσαι ἔργον αὐτῆς, dirigantur aduersus id quod apud Platonem ait Gorgias: τὴν ῥητορικὴν πειθοῦς δημιουργὸν εἶναι, καὶ τὸ κεφάλαιον αὐτῆς εἰς τοῦτο τελευτᾶν. Itemq. paulo pòst,cùm ait τὸν σοφιστικὸν εἶναι οὐκ ἐν τῇ δυνάμει, ἀλλ' ἐν τῇ προαιρέσει: & libro quarto νικομαχείων, cùm idem dicit περὶ τοῦ ἀλαζόνος, duobus verbis persecat ea quę apud Platonem in Hippia minore fusiùs, ac copiosiùs disputantur. Illud quoque quod paulo infra eum locum tradit, vnamquamq. aliarum artium esse διδασκαλικὴν, καὶ πιστικὴν in eo quod tractat, vt geometriam in ijs quæ magnitudinibus accidunt: in numeris arithmeticen, similiterque in alijs alias: manifestò sumptum est è disputatione Socratis aduersus Gorgiam. Hæc notare non alienum putaui: quia P. Victorius, qui mihi adhuc videtur solus in eos libros scripsisse, id facere omiserat. Neque sanè ab vno scribi omnia aut potuerunt, aut debuerunt. satis esse debet Victorio ad gloriam, quòd ea in illis libris præstitit, quæ nemo hac tempestate alius præstitisset.

Loci aliquot è Pœnulo Plautina emendati, & illustrati.
CAP. XIX.

APVD Plautum in Pœnulo ita cum Milphione seruo Agorastocles adolescens colloquitur:

Quid nunc mihi & auctor Milphio? MIL. *vt me verberes,*
Atque auctionem facias. nam impunissimè
Tibi quidem hercle vendere hasce adis licet.
AG. *Quid iam?* MIL. *maiorem parte minore habitas mea.*
AG. *Superſede istis verbis.*

Sed

Sed Turnebus è veteri, vt ipse ait, membrana vnam litteram addit, legitque hoc modo:

maiorem partem minore habitas mea.

atque hanc sententiam esse dicit. Tibi licet impune hasce ædes vendere in auctione: maior enim pars tua est, minor mea: vt accessiuncula mea impedire venditioné, legemq. mancipij non possit. quę declaratio, si vera est, primùm de Turnebi sententia nouum ius ciuile recipiendum erit, vt quarum ædium maior pars alicuius est, ei, etiam inuito eo, cuius est pars minor, eas totas ædes vendere liceat. Sed hoc ius, nisi obstet Turnebi auctoritas, valde controuersum futurum est: & vix, aut ne vix quidem, illius sententia obtinebit. Sed & aliud nobis multo absurdius deuorandum erit. Quomodo enim ædes domini, & serui communes esse possunt? aut qui sui dominus non est, is partis ædium dominus esse? An eam partem dicetur habere in peculio? At non ne dominus & serui, & peculij dominus est? An qui facilè pronuntiant, facilè etiam παρελογίζοντο: nosque ipsi ridiculè facimus, dum in declaratione tam ridicula confutanda tam multi sumus? legendum enim planè est,

maiorem partem in ore habitas meo.

hac sententia. Licet tibi has ædes impune vendere; vt quibus tibi iam opus non sit: ita enim sæpe mihi contundis os pugnis, & calcibus, vt, non in ædibus, sed in ore meo maioré temporis partem habitare videaris. In eadem autem fabula, vbi legitur:

res serias

Omnis extollo ex hoc die in alium diem.

Profecto festos habeam decretum est mihi:

vna littera mutata, legendum, *Pro festo*. Habere autem dies festos pro festo, ita dictum est, vt, *somnia, pro*

somniis

somniis habēda. vt, apud hunc ipsum, *pro sano*: vt apud iuris auctores, *pro herede, pro domino, pro possessore*: vt apud Appuleium; *neque pro amico, neque pro Philosopho facturum*. Et cùm ait, se res omnes serias extollere in alium diem, procul dubio respexit ad illud vetus dictum, εἰς αὔριον τὰ σπουδαῖα. Sed & in eadem fabula, in Agorastoclis ἀναγνωρίσει deprauati sunt hi versus:

Ostende, vt inspiciam. iam aperi, audi, atq; ades.
AG. Mi patrue salue. POE. et tu salueto Agorastocles:

Legendique hoc modo:

Ostende, vt inspiciam. aperi. AG. vide. eccum. adest:
Mi patrue salue. POE. & tu salueto Agorastocles.

Sed in illo versu, qui in extrema fabula legitur,

Iniuriarum multo induci satius est,

qui vulgatam scripturam mutare conantur, nimis ingeniosi sunt. *Induci* est εἰσάγεσθαι: & de hoc verbo consulendus est Budæus in commētarijs linguæ Græcæ.

Unde sumpserit Horatius, quòd Amorem in Chiæ genis excubare dixit.

CAP. XX.

NEMINEM esse opinor, duntaxat græcarum deliciarum οὐκ ἀγεύστων, quin peregrini, & transmarini saporis aliquid sentiat in his Horatij versibus:

Et cantu tremulo pota Cupidinem
Lentum sollicitas. Ille virentis, &
Doctæ psallere Chiæ
Pulchris excubat in genis.

Ego quidem quoties illum tremulum Lyces cantum cogito, videre mihi videor libidinosam illam & κατάπρωκτον anum, quæ apud Aristophanem, cerussa, & purpurisso fluentibus buccis, cantare se ait, vt virum aliquem sibi conciliet:

Ἐγὼ δὲ καταπεπλασμένη ψιμυθίῳ
Ἕστηκα, καὶ κροκωτὸν ἠμφιεσμένη
Ἀργὸς, μινυρομένη τι πρὸς ἐμαυτὴν μέλος,
Παίζουσ', ὅπως ἂν περιλάζοιμ' αὐτῶν τινὰ
Παριόντα. Μοῦσαι δεῦρ' ἴτ' ἐπὶ τοὐμὸν στόμα,
Μελύδριον εὑροῦσαί τι τῶν ἰωνικῶν.

Iam in ijs quæ ſequuntur, Græca planè omnia. non in eo modo quod virentem Chiam dicit, id eſt, χλωρὰν καὶ ἡβῶσαν: ſed multo etiam magis, quòd Amorem ait in pulchris illius genis excubare. Sumpſit autem hoc è grauiſſimo poëta Sophocle, apud quem ita in Antigona canit chorus:

ἔρως ἀνίκατε μάχαν,
ἔρως, ὃς ἐν κτήμασι πίπτεις,
ὃς ἐν μαλακαῖσι παρειαῖς
νεανίδος ἐννυχεύεις.

Hoc certè quidam, ſi viueret, aut ſibi ſubreptum eſſe, aut ſibi alicubi in via excidiſſe diceret.

M. AN-

M. ANTONII MVRETI

I. C. AC CIVIS R.

VARIARVM LECTIONVM LIBER DVODECIMVS.

Emendati loci aliquot è libro primo Senecæ De beneficijs.

CAP. I.

T emptoris & venditoris, locatoris & conductoris permutata esse inter se aliquot in iure ciuili locis nomina docuit princeps & nostræ & superioris memoriæ iurisconsultorum Cuiacius, ita notasse mihi videor quodam apud Senecam loco creditoré pro debitore positum esse. Ita enim vulgo legitur, lib. primo De beneficijs: *Nemo beneficia in kalendario scribit: nec auarus exactor ad horam & diem creditorem appellat.* Vbi, nisi me fallit animus, legendum est, *debitorem*. Neq. hoc, quando hæc rudioribus nauatur opera, monere omiserim, non id dicere Senecam, ab auaro exactore non appellari debitorem ad horam & diem, quod manifestò falsum esset: sed eum qui beneficium dat, non facere item vt auari exactores solent, qui, quod crediderunt, id sibi ad horam & diem solui volunt. Similis ergo locus est illi Horatiano: *Nec excitatur classico miles truci*. non enim negat militem classico excitari; sed eum, qui rus suum colit, negat ita excitari classico, vt milites solent. Sic in epistola ad Pisones: *Nec verbum verbo curabit reddere fidus Interpres.* negat enim bo-

num imitatorē id sibi studio habere, vt verbum verbo reddat, quemadmodum fidi interpretes solent. Emendabo & ex eodem libro alia. Vbi ergo de Gratijs loquens ait: *Inueniam alium poëtam, apud quem præcingantur, & spissis prodeant*: legendum est ex veteribus libris, *& spissis auro Phrygianis prodeant*. Phrygianarum vestium mentio est & apud Plinium. spissas autem auro dicit, quibus Phrygio multum ac densum aurum intertexuisset. Et, vt quædam in medio leuiora omittam, veniam ad locum quendam mirificè deprauatum, qui cùm minimo negotio ex vetere scriptura sanari posset, tales medicos inuenit, vt cuilibet eorum dici potuerit,

Τὸ φάρμακόν σου τὴν νόσον μείζω ποιεῖ.

Vulgo enim ita legitur: *Ad hanc honestissimam contentionem beneficijs beneficia vincendi sic nos adhortatur Chrysippus, vt dicat verendū esse, ne quia Charites Iouis filiæ sunt, putemus certè paruum ingerere sacrilegium, si tam bellis puellis fiat iniuria*. Possem ostēdere, quomodo alij scribēdum censuerint. Sed quid opus est, exagitandis illis, ostentare me? Veterum librorū scriptura hæc est: *parum sacrate gerere sacrilegium fit, & tam bellis puellis fiat iniuria*. Vbi est, *sacrate*, scribito, *sic grate*: plana omnia & emendata erunt. Vnum etiam locum ex eodem libro appingam; qui vulgo ita legitur: *Itaque boni etiam farre ac fictili religiosi sunt: mali rursus non effugiunt impietatem, quamuis aras sanguine multo cruentauerint*. Libri veteres, & vt Turnebus loquitur, manuales, pro *fictili* habent *fritilla*. Sed legendum, *fitilla*. Id genus erat pultis, quo vtebantur in sacris. Arnobius lib. septimo aduersus Gentes: *Quid fitilla, quid frumen, quid africia, quid gratilla, catumeum, conspolium, cubula*? ex quibus duo, quæ prima

prima, sunt pultium nomina, sed genere & qualitate diuersa. series verò, quæ sequitur, librorum significantias continet.

Eiusdem Senecæ locus illustratus.
CAP. II.

MVLTI sunt, qui, cùm & libenter & prolixè alios laudent, neminem tamen habent, qui se, quòd ab eis laudatus sit, quidquã propterea eis debere arbitretur. Laudant enim sine vllo dilectu ac discrimine omnes: vt id non aut iudicio aut beneuolentia adducti, sed morbo quodam animi facere videantur. Sed & in pecunia idem, quamquam rarius & à paucioribus, fieri videas. Eiusmodi igitur homines & eleuant auctoritatem iudicij sui, & omnem benefactorum gratiam amittunt. De quibus præclarè Seneca: *Beneficium*, inquit, *quod quibuslibet datur, nulli gratum est. Nemo se stabularij aut cauponis hospitem iudicat, nec conuiuam dantis epulum: vbi dici potest, Quid enim in me contulit? Nempe hoc, quod in illum & vix notum sibi, & in illum etiam inimicum ac turpissimum hominem. Nunquid enim me dignum iudicauit? Morbo suo morem gessit*. Puto autem hoc, quod postremo loco positum est, veteris poëtæ Græci exemplo dictum esse, ex quo quadratum versum perelegantem citat Plutarchus:

Οὐ φιλάνθρωπος σύγ' ἐσσ'. ἔχεις νόσον. χαίρεις διδούς.

Ibi enim quisquis ille est, qui loquens inducitur, negat, quòd alius quispiam multis pecuniam largiatur, id ab ipsius humanitate ac liberalitate proficisci: eum enim illo quasi morbo teneri, vt dandis pecunijs gaudeat.

Alius eiusdem scriptoris locus emendatus.
CAP. III.

EXCEPTA *Macedonum gente*, ait libro tertio De beneficijs Seneca, *non est in vlla data aduersus ingratum actio*. Sed vbi quidquam tale de Macedonibus lectum est? Immo verò apud solos mortalium Persas ingrati actionem dari, ex Xenophonte didicimus; cuius verba describam, non vt vulgo leguntur, sed vt legenda sunt: δικάζουσι δὲ καὶ ἐγκλήματος οὗ ἕνεκα ἄνθρωποι μισοῦσι μὲν ἀλλήλους μάλιστα, δικάζουσι δὲ ἥκιστα, ἀχαριστίας. Nunquid igitur Senecam memoria lapsum esse dicemus? At eam ipsemet profitetur sibi vsque eò firmam fuisse, vt non tantùm ad vsum sufficeret, sed in miraculum vsque procederet. Equidem vidi veterem Senecæ librum, in quo non *Macedonum* legebatur, sed *Medonum*. neque dubium habeo, quin legendum sit, *Medorum*. Medos autem pro Persis antiqui sæpe dicebāt: vt iampridem docui in illum Catulli locum:

Cùm Medi irrupere nouum mare.

Itaque Aristophanes gallinaceum, quem iocans ait olim Persis imperasse, ea de causa μῆδον ὄρνιν vocat: ἐπεὶ καὶ τοὺς πέρσας μήδους ἔλεγον: ait qui scholia in eius fabulas scripsit.

Vetus quædam consuetudo satisfaciendi ijs, quibus malè precati erant.
CAP. IIII.

IN consuetudine apud veteres positum fuit, vt qui alicui malè precatus erat, is si eum placare eique satisfacere vellet, optaret, eo præsente, vt in caput suum reciderent ea quæ in ipsum dixisset. Duobus hoc è Seneca locis cognosci potest: quorum vnus est libro

tertio De beneficijs, vbi ita ſcriptum eſt: *Rufus vir ordinis ſenatorij inter cenam optauerat, ne Cæſar ſaluus rediret ex ea peregrinatione, quam parabat: & adiecerat idem omnes & tauros & vitulos optare. Fuerunt, qui illa diligenter audirent. Vt primùm diluxit, ſeruus, qui cenanti ad pedes ſteterat, narrat, quæ inter cenam ebrius dixiſſet. Hortatur, vt Cæſarem occupet, atque ipſe ſe deferat. Vſus conſilio deſcendenti Cæſari occurrit. Et cùm malam mentem habuiſſe ſe pridie iuraſſet, id vt in ſe & filios ſuos recideret, optauit, & Cæſarem vt ignoſceret ſibi, rediretq́; in gratiam ſecum, rogauit.* Alter eſt libro quarto: quem & ipſum ſubijciam: loquitur autem de homine impuriſſimo Mamerco Scauro. Pollioni Aſinio iacenti, obſcœno verbo vſus dixerat ſe facturum id, quod pati malebat: & cùm Pollionis attractiorem vidiſſet fronté: *Quidquid*, inquit, *mali dixi, mihi & capiti meo.* Sed & feſtiuiſſimus poëta Tibullus, cùm ianuæ cuidam multa mala dixiſſet, eamque poſtremò placare vellet, ita canit:

Et mala ſi qua tibi dixit dementia noſtra,
Ignoſcas. capiti ſint precor illa meo.

Vrbaniſſimè autem apud Ariſtophanem Dicæopolis cùm Megarenſem χαίρειν, id eſt, gaudere aut ſaluere iuſſiſſet: idque ille reſpondiſſet ſibi οὐκ ἐπιχώρειον εἶ, precatur, vt id in caput ſuum recidat.

Πολυπραγμοσύνης νυνὶ, ἐς κεφαλὴν τρέποιτ᾽ ἐμοί.

Vbi Scholiaſtes eam, quam dixi, conſuetudiné etiam Athenienſium fuiſſe tradit.

Linguarium quid vocarit Seneca.
CAP. V.

QVÆRIT Seneca libro quarto De beneficijs, ſi quis cui quid tamquam digno ſe daturum promiſerit, quem

rit, quem postea indignum esse comperiat, quid facere debeat: num recedere ab eo, quod promisit, an etiam indigno dare. Et hanc quæstionem distinctione dissoluit: *Aut enim magnum aliquid promissum est: & tunc præstat semel pudere, quam semper pœnitere: aut exiguum aliquid: quo casu etiam indigno dari potest.* Hoc posterius ipse ita exprimit: *Si exiguum est, dabo: non quia dignus es, sed quia promisi. Nec tamquam munus dabo; sed verba mea redimam, & aurem mihi peruellam.* Id est, scribam hoc in animo diligenter, & in memoria infigam, vt mihi documento sit in posterum, ne temerè promittam. Aurem enim vellebant, cùm quid volebant in memoria hærere. Plinius libro vndecimo: *Est in aure ima memoriæ locus, quem tangentes antestamur.* Et inde est illud Horatij: *licet antestari? ego verò Oppono auriculam.* Ac vidi veteres nummos æreos, in quibus viri duo insculpti erant, quorum vnus alteri aurem vellebat: in orbem autem scriptum erat, ΜΝΗΜΟΝΕΥΕ. Seneca ipse libro quinto: *Dicere solemus; Sine tu, loquar mecum: & Ego mihi aurem peruellam.* Sed in eo loco, de quo dicere cœperã, statim sequitur: *Damno castigabo promittendi temeritatem. Ecce, vt doleat tibi, vt postea consideratius loquaris. quod dicitur, linguarium dabo.* Quibus in verbis dubitari potest, quid sit *linguarium.* & Turnebus quidem ait esse tamquam linguarum thecam & repositorium, in quo dicat Seneca se linguam conditurum, ne temere promittat. Ego autem longè aliter eam vocem accipio: neque dubito, quin *linguarium* sit id quod pro lingua, quæ temere locuta est, penditur. Idq. mihi apertè ostendere videntur verba illa Senecæ, *Verba mea redimam:* &, *Damno castigabo promittendi temeritatem.* Sic *vasarium* dicebatur

pecu-

pecunia, quæ pro vasis, id est, pro vtensilibus attribuebatur ex ærario magistratibus in prouincias proficiscentibus. Sic *cerarium* vocabat Verres pecuniam, quam quasi pro cera exigebat Sic *salarium* antiquitus, quod dabatur pro victu, in quo principem locum tribuebant sali. Sic *vnguentarium* apud Plinium libro secundo Epistolarum, quod Marius Priscus à prouincialibus, quasi pro vnguentis exegerat. Sic *honorarium vinum*, quod regibus & potentibus honoris gratia offertur. Cato de innocentia sua: *Cùm essem in prouincia legatus quamplures ad prætores & consules vinum honorarium dabant. numquam accepi nec priuatus quidem.* Sic *hordearium*, quod equiti pro hordeo ad alendum equum dabatur. Sic denique *vxorium*, pœna quæ publicè exigebatur ab ijs qui vxores non haberent.

De naturali quadam spei & metus coniunctione.

ÇAP. VI.

CVM spei nihil æquè aduersetur ac timor: notatum tamen est à sapientissimis viris, vbi omnis omnino sublata spes est, ne timorem quidem posse subsistere. Pendeat enim oportet metuentis animus: qui si spei, quo sustentetur, nihil prorsus reliquum sit, planè iacet. Atque hoc eleganter admodum expressisse videtur adolescens Terentianus:

Væ misero mihi.
Vt animus in spe atque in timore vsque antehac attentus fuit,
Ita, postquam adempta spes est, lassus, cura confectus stupet.

Itaque negat Aristoteles eos qui ad mortem ducuntur, timere; vt quos iam spes omnis reliquit. Et qui

 timent,

timent, quærunt, si qua ratione id, quod imminet, vitare possint. At in rebus desperatis nemo consultat. Immo verò ita spe alitur metus, vt omni spe adempta, plerumque in audaciam transeat. Idque in extremum periculum adductis sæpe saluti fuit. Hac de re dictum Hecatonis commemorat Seneca: *Desines timere, si sperare desieris*. Cui ipse postea addit: *Dices, quomodo ista tam diuersa pariter sunt? Ita est, mi Lucili. cùm videantur dissidere, coniuncta sunt. Quemadmodum eadem catena & custodem & militem copula: sic ista, quæ tam dissimilia sunt, pariter incedunt*. Sed in his postremis verbis omnes editiones deprauatæ sunt. Non enim *custodem*, legendũ est, sed *custodiam*. Vocabant autẽ custodias reos ipsos, qui sub custodia erant; vt alibi: *Cùm adueheretur inter custodias qdam ad matutinum spectaculum missus*. Et sæpe ita accipitur hoc nomen in libris iuris ciuilis. Dabantur autẽ ferè militibus custodiendi.

De piscibus subterraneis emendati Senecæ loci duo.
CAP. VII.

IMMENSAM quandam aquarum vim in subterraneis specubus latere philosophi tradunt, quæ etiam interdum erumpant, secumque magnam piscium multitudinem efferant. Ceterùm pisces illos, vt in tenebris saginatos, tum aspectu deformes atque horridos, tum gustatu noxios ac mortiferos esse. In Caria quidem cùm id aliquando contigisset, quicumque illos ederant pisces, omnes ad vnum perijsse, litterarum monumentis proditum est. Sed quam ad vrbem id contigisse Seneca dicit, is enim huius historiæ auctor est, eius vrbis nomen ita in libris ipsius corruptum circumfertur, vt sine veterum librorum ope vix quispiam

quiſpiam, non dicam ad verum peruenire, ſed de mendo ſuſpicari queat. *Circa Myndum enim Cariæ vrbem id eueniſſe* in vulgatis libris legas. Ego olim librum veterem habui, quem poſtea clariſſimo, & cum incredibili omnigenæ eruditionis copia, tum virtute atque integritate præſtanti viro Vincẽtio Laureo epiſcopo Montiſdiuitis dono dedi: quo in libro ſcriptum erat *factum id in Caria circa Iotuma vrbem.* Ex qua leuiter deprauata ſcriptura facilè conieci legendum eſſe, *circa Loruma vrbem.* Nam & in epitoma Stephani De vrbibus nominatur, λώρυμα πόλις καρίας: & à Strabone libro XIIII. & à Ptolemæo libro quincto, & à Plinio, & à Mela, niſi quòd apud hunc librariorũ vitio, *Latumna*, non *Loruma* legitur. Emendabo & alium ex eodem libro locum, quem omnes vſque in hunc diem aliquot vocibus mancum ac mutilum ediderunt. Vbi enim narrat Seneca quoſdam fluuios palàm in ſpecum aliquem decidere, & terra abſorberi, deinde in remotiſſimis locis exire, curſumque ac nomen ſuum repetere: cùm id de Lyco amne expoſuiſſet Ouidij verſibus; ſubiungit; *Idem & in oriente Tigris facit: abſorbetur & deſideratus diu, tandem longè remoto loco purgamenta eiectat, vt Arethuſa in Sicilia quincta quaque æſtate per Olympia.*

De Arimaſpis, cur dicti ſint vnum tantùm oculum habere: item de populis, apud quos pueri oblongo capite naſcuntur.

CAP. VIII.

HOMINES eſſe quoſdam in Scythia tradiderunt ex antiquis nonnulli, qui vnum tantùm in media fronte oculum haberent. *Arimaſpis* nomen eſt, quos & Æſchylus ex eo μονῶπας vocat. Ipſum quoque

Arimaſporum nomen ex re illis inditum putant. Scythica enim lingua *ari* vnum eſſe: *maſpon* oculum. Sed quibus curæ fuit veritatem rerum diligentiùs indagare, eam gentem arcu & ſagittis excelluiſſe memorant, quas cùm dirigerent, alterumque, vt fit, oculum clauderent, adſiduique in eo ſtudio eſſent, dicti ſunt vno tantùm oculo vti. Fortaſſis etiam, quòd ei rei à pueris adſuefierent, alterius oculi orbe erat contractiore: verſaque paulatim, vt ſæpe accidit, in naturam conſuetudine, patrum ſimiles filij naſcebantur: quæq. in patribus deformitas ex oculorum inæqualitate ἐπίκτητος & aduenticia, eadem in filijs innata atq. inſita erat. Ita certè de quibuſdam in Aſia populis grauis auctor Hippocrates narrat; cùm apud eos pulchrum haberetur oblongo capite eſſe: ob idque nutrices recèns editorum infantium tenella capita manibus contrectando ac comprimendo, globoſam & orbicularem figuram corrumperent, eaque faſtigiarent, ac faſciis etiam adſtricta in acumen creſcere cogerent, paulatim ſtudium in naturam vertiſſe; vt omnes ea in gente oblongis capitibus naſcerētur; ex eoq. Macrocephalos vocari. Idem & hodie, ſeriò an ioco, de gente quadam in Italia dicitur.

De loco quodam Terentij ex Eunucho confutata Marcelli Virgilij ſententia.

CAP. IX.

IOCOSE' quidem dictum eſt à Chęrea in Eunucho Terentiana, *Peſſulum oſtio obdo*: ſubeſtque omnino obſcœnior ſenſus: neque tamen adſentior Marcello Virgilio, qui putat reſpexiſſe poëtam ad medicorum πεσσοὺς, qui mulierum naturalibus ad prouocandos menſes ſubijci ſolent. Primũ enim ex voce non Græca modò,

ca modò, sed & medicorum propria quotusquisque assecutus esset vim ioci? deinde nôn puto voces Græcas admittere eam formam imminuendi, quæ Latinis vsitata est; neque si Græci exiguum πασσὸν dicunt πασσάλιον, licere continuò Latinis pessulum eo sensu dicere: non sanè magis quàm logulum ἀντὶ λογαρίου, aut eiusmodi alia. ipsumque Marcellum peccasse arbitror, qui πασσάλια pessulos vertit. Sed pessulus est πάσσαλος: quo nomine significabant interdum iocantes id quo mares sumus. Aristophanes:

Ταῖς πρεσβυτέραις γυναιξὶν ἔσω τὸ νέον
Ἕλκειν ἀνατὶ, λαβομένας τοῦ πασσάλου.

Suspicor & Horatium in illo versu,

nec tauri ruentis
In Venerem tolerare pondus,

cùm allegoriæ seruiret, eò etiam respexisse, quòd illam partem Græci interdum ταῦρον vocant: vnde & λασαύρος. Quin & temporibus Romuli, cùm consulta Iuno, matronas Romanas, si fecundæ fieri vellent, à capro iniri oportere respondit, Græcè potius quàm Latinè locuta est, neque tam caprum intellexit, quàm illum κάπρον, in quo præcipuum putatur esse remedium aduersus mulierum sterilitatem.

De quibusdam, qui pilaso sunt corde.
CAP. X.

ARISTOMENIS Messenij, qui treecentos Lacedæmonios occiderat, quique & fortitudine & calliditate præstiterat, mortui cor hirtum & densa quasi silua pilorum obsitum repertum esse tradit Plinius. Idem de Lysandro Lacedæmonio, qui & ipse tum fortissimus tum astutissimus fuit, Græci quidam memoriæ prodiderunt. Ipse quoque memini, cùm Venetiis essem,

tiis essem, sumptum esse capitis supplicium de nobili quodam latrone, qui cùm à carnifice dissecaretur, corde admodum piloso repertus est. Roboris quidã, astutiæ & calliditatis alij esse id argumentum volunt. Ab ingenti certè calore proficiscitur, quo qui abundant, ij & robusti esse, & callidi solent. Itaque eruditus & grandiloquus poëta Nonnus libro XXVI. Dionysiacon Sabiris populis ait esse cor densis vestitum pilis: ideoque audacissimos esse, neque vnquam in prœliis metuere.

τοῖς ἔπι δυσπαίων πυκιναὶ σίχες, οἷσι καὶ αὐτῶν
φρικτὰ δασυστέρνων ἐκορύσσετο φῦλα σαβείρων.
τοῖσιν ἐνὶ κραδίῃ λάσιαι τρίχες, ὧν χάριν αἰεί
ψυχῆς θάρσος ἔχουσι, καὶ οὐ πτώσσουσιν ἐνυώ.

De aduerbiis quibusdam, quæ aliter apud veteres interdum scribebantur, quàm nunc solent. Emendatus Ciceronis apud Fabium locus.

CAP. XI.

QVOD nunc perpetuò *istinc* & *illinc* scribimus, veteres nonnumquam *istim* & *illim* scribere solitos constat. Rectèque factum à Petro Victorio est, quòd in libris epistolarum Ciceronis, antiquam scripturam hac quoque in parte cum fide repræsentandam putauit. vt in epistola ad Valerium: *Qui istim nunc veniunt*, & aliis locis. Huius autem rei ignoratione deprauatus est Ciceronis locus ex epistolis ad Brutum, qui citatur à Fabio: neque correctus ab eruditis hominibus, qui Ciceronis fragméta studiosè collegerunt. Ita enim vulgò legitur, *Veritus fortasse, ne nos in Catonem nostrum transferamus illinc mali quid: etsi argumentum simile non erat.* In vetusto autem Fa-

bij codice, qui penes me eſt, hoc modo: *Veritus fortaſſe, ne nos in Catonem noſtrum transferremus illim aliquid: etſi argumentum ſimile non erat*. Hoc ne cui leue videatur, moneo alios quoque primæ claſſis ſcriptorum locos eodem modo corruptos eſſe: quos aut nos ipſi, aut alij quandoque indicabunt.

De Thalete Mileſio hiſtoria elegans.
CAP. XII.

THALES Mileſius magno vir & ſublimi, vt notum eſt, ingenio fuit: multaque admirabilia cùm in aliis diſciplinis, tum in aſtrologia primus excogitauit. Is cùm reperiſſet, quam rationem haberet magnitudo Solis ad magnitudinem eius circuli, quem Sol ipſe annuo curſu metitur ac conficit, quoque modo id Geometrica ſubtilitate demõſtrari poſſet: eam rationem cum Prienenſi quodam, homine & talium rerum curioſo, & diuite ac copioſo communicauit. Qui & acumen Thaletis, & inuenti pulchritudinem admiratus, præmium à ſe illum, quãtum vellet, optare iuſſit. *Nullũ te*, inquit, *aliud pramium poſco, Thales, niſi, vt ne tibi vnquam huius inuenti gloriam arroges: ſed ſi quando eius alios participes facere volueris, auctorem illius eſſe me perpetuò profitearis. Non igitur contemnunt gloriam ne ſapientiſſimi quidem: nedum nos, qui ſapientes non ſumus, æquo animo feramus, ſi quid à nobis interdum, ex quo laus aliqua poſſit exiſtere, animaduerſum eſt, id iniuſtè atque impudenter ab aliis occupari.*

De quibuſdam locis è primo Rhetoricorum Ariſtotelis. CAP. XIII.

ARISTOTELES libro primo De arte dicendi, vbi

vbi docet neminem sanæ mētis deliberare de iis quæ vno tantùm modo euenire possunt, qui modò ea talia esse existimet: ita loquitur, περὶ γὰρ τῶν ἀδυνάτων ἄλλως ἢ γενέσθαι ἢ ἔσεσθαι, ἢ ἔχειν οὐδεὶς βουλεύεται, οὕτως ὑπολαμβάνων: vbi putat optimus interpres, cum cōplecti tria tempora. & certè tria verba, quibus vtitur, facilè id alicui persuadere possunt. Sed tamen cùm omnis deliberatio futurum tempus respiciat: quomodo, quæso, quis deliberare de rebus præteritis potest, siue illæ vno, siue pluribus modis aut esse aut fieri potuerint? Possunt quidem vrbes pluribus modis capi atque expugnari: Sed si quis hodie deliberet atq. in consultatione ponat, quemadmodum Troia capta sit, nónne ad agnatos & gentiles deducēdus esse videatur? Quęrere, quomodo id factum sit, possumus: deliberare non possumus. Omnis autem consultatio quęstio illa quidem est, sed non contrà. Ne præsentia quidem in deliberationem cadunt, nisi vt eis in posterum consulatur, ac denique omnis deliberatio ad futurum tempus refertur. Ita igitur interpretor, vt cùm rerum, quemadmodū multis locis Plato & Aristoteles docent, quædam dicantur εἶναι, vt nummi, ædes: quædam γίνεσθαι, vt bellum aut nuptiæ: vtrumque genus hic Aristoteles complexus sit. Aoristus enim γενέσθαι non magis præteriti quàm præsentis aut futuri temporis significationem habet. Et rectissimè Victorius hoc ipso in libro verba illa Aristotelis, ὅσα ἐνδέχεται καὶ γενέσθαι καὶ μή, interpretatus est, *quæ eam naturā habent, vt & fieri & nō fieri possint*. Sæpe autem consultamus non tam περὶ τοῦ γενέσθαι, ἢ ἔσεσθαι, quàm περὶ τοῦ πῶς μέλλει ἔχειν. igitur & hoc addidit, non deliberare homines περὶ τῶν ἀδυνάτων ἄλλως ἔχειν. Deinde subiungit: οὐδὲν γὰρ πλέον, ἢ οὕτως ἐνδέχεται συμβουλεύειν. Sed ego totum illud,

lud, ἢ οὕτως ἐνδέχεται συμβουλεύειν, delendum censeo: legendumque simpliciter, οὐδὲν γὰρ πλέον, & ita interpretor: *nullus enim vsus eiusmodi deliberationis esset*. Sic Plato libro quarto De Rep. ὅτι ἀνωφελὲς καὶ πλέον οὐδέν. Idem epistola quincta: εἰ μὴ μάτλω μὲν κινδυνεύσειν ὤετο, πλέον δ' οὐδὲν ποιήσειν. Aristophanes in Pluto: κἄπειτα τί πλέον πλουτεῖν; quod Scholiastes ita exponit, τίς χρεία ἐστὶ τοῦ πλουτεῖν; Hoc qui non viderant, putarant aliquid deesse.

Locus Virgilij expressus è Chœrilo. CAP. XIIII.

VIDETVR Chœrilus non ita contemptus & abiectus poëta fuisse, vt eum haberi voluit Horatius: quamquam & alij, quorum maior est auctoritas, malè de eo multo ante Horatium senserant. Sed tamen & hic versus ipsius:

Πέτραν κοιλαίνει ῥανὶς ὕδατος ἐνδελεχείῃ,

multos magnosque imitatores habuit: & propè ausim dicere, locum quẽdam optimi maximi poëtarum Virgilij ex eo mihi expressum atque effictum videri. Cùm enim Chœrili versus quidam legantur, quibus queritur precipua argumenta scribendorum poëmatum à vetustis poëtis occupata iam esse: eadem etiam conquestio tertio libro Georgicon apud Virgilium legitur. Chœrili versus hi sunt:

Ἆ μάκαρ, ὅστις ἔλω κεῖνον χρόνον ἴδρις ἀοιδᾶν
Μουσάων θεράπων, ὅτ' ἀκήρατος ἦν ἔτι λειμών.
Νῦν δ' ὅτε πάντα δέδασται, ἔχουσι δὲ πείρατα τέχναι,
Ὕστατοι ὥστε δρόμου καταλειπόμεθ', οὐδέ τοι ἔστι
Πάντῃ παπταίνοντα νεοζυγὲς ἅρμα πελάσαι.

Virgilij autem hi:

Cetera, quæ vacuas tenuissent carmina mentes,

Omnia

Omnia iam vulgata. Quis aut Eurysthea durum,
Aut illaudati nescit Busiridis aras?
Cui non dictus Hylas puer, aut Latonia Delos,
Hippodameq́; humeroq́; Pelops insignis eburno
Acer equis? tentanda via est, qua me quoq; possim
Tollere humo, victorq́; virûm volitare per ora.

Illud certè, *Omnia iam vulgata*, prorsus compar ac geminum est illi, Νῦν δ' ὅτε πάντα δέδασται.

Emendata multa in oratione Ciceronis pro Archia.
CAP. XV.

CICERO in oratione pro Archia cùm multis verbis doctrinæ studia commendasset, eaq́. magnam vim ad laudem atque virtutem habere dixisset: addit postea, etiamsi nihil ex eis aliud quàm delectatio peteretur, nihil esse, quo quasi diuertere, & in quo honestiùs ac liberaliùs requiescere fessus grauium negotiorum tractatione animus possit. In hac autem re explicãda verba ipsius hæc sunt: *Quod si non hic tantus fructus ostenderetur: & si ex his studiis delectatio sola peteretur: tamen vt opinor, hanc animaduersionem humanissimam ac liberalissimam iudicaretis*. Sed cùm *animaduersionis* nomen pro certo aliquo studiorum genere nusquam neque apud Ciceronem, neq. apud vllum alium bonum Latinitatis auctorem legatur, Lazarum Bonamicum aiunt, cùm eam orationem interpretaretur, non *animaduersionem*, sed *animi remissionem*, ibi legendum censuisse, qui mihi videtur, quòd *animaduersionis* nomen ei loco non conuenire censuit, rectè ac verè iudicasse: sed in eo peccasse, quòd à vetere scriptura nimis longè recessit. Ego cùm eam orationẽ abhinc triennium publicè in vrbe interpretarer, vsus sum vetere libro Fuluij Vrsini, viri optimi,

optimi & hominis eruditissimi: quo in libro scriptum erat *animaduersionem*. Vnde ego vna littera detracta, scribendum censui, *animi auersionem*. Auertere enim animum aut cogitationem à re aliqua, sæpe vt notum est, Cicero dicit. Eodem in libro vetere apertè scriptum erat: *Hæc studia adolescentiam agunt*: non, vt vulgò, *alunt*. Ferri tamen potest, *alunt*. Sic enim alibi Cicero, *ingenia melius ali Græcis exercitationibus*. Iam quod eadem in oratione legitur: *Bestiæ sæpe immanes cantu flectuntur atque consistunt*: si quis attentè consideret, videbit nullo modo referri posse ad Orphei & Arionis fabulã: quod tamen erudito homini Paulo Manutio visum est. Nam quod perrarò factum poëtæ fabulantur, quo ore id Cicero dixisset sæpe fieri? Melius igitur Victorius, qui id iampridem ad serpentes retulerat: quos carminibus flecti ac consistere opinio est. Gotthicarum quidem rerum scriptores narrant vrsos ita delectari tibiarum & fistularum pastoriciarum sono, vt, cùm in pastores impetum facturi sunt, sæpe ab eis cantu mulceantur: atq. hanc vsitatissimam pastoribus eius regionis rationem esse expediendæ ab vrsorum impetu salutis suæ. Vix tamen est, vt existimem id Ciceroni notum fuisse. Illa autem de Homeri patria ita in eodem illo libro leguntur: *Homerum Colophonij ciuem esse dicunt suum: Chij suum vindicant: Salaminij repetunt: Smyrnæi verò suum esse confirmant*. melius omnino, quàm vt vulgò, *confitentur*. Quis enim in significatione gloriationis, confitendi verbo vtitur? Quod autem statim sequitur: *Itaq. etiam delubrum eius in oppido dedicauerunt*: caussa nulla est, cur mutetur. Quamuis enim Ietæ quoque Homerum suum esse contenderent, non tamen Ciceroni propositum fuit eas omnis vrbes no-

minare, quæ sibi summum illum poëtam vindicarent. Et notum est apud Smyrnæos Homeri delubrum fuisse. Strabo libro quartodecimo: ἔστι δὲ καὶ βιβλιοθήκη καὶ τὸ ὁμήρειον, στοὰ τετράγωνος ἔχουσα νεὼν ὁμήρου καὶ ξόανον. ἀντιποιοῦνται γὰρ καὶ οὗτοι διαφερόντως τοῦ ποιητοῦ. καὶ δὴ καὶ νόμισμά τι χαλκοῦν παρ᾽ αὐτοῖς ὁμήρειον λέγεται. Cuius me loci admonuit, vnumque eius generis æreum nummum peruetérem ostendit idem ille, quem antea nominaui, summè doctus, & summè in amicos officiosus Vrsinus. Puto etiam in eadem oratione ita legendum: *Nam nisi Ilias extitisset, ille idem tumulus*. non vt vulgò: *Nam nisi Ilias extitisset illa*. Sed hoc leiusculum est, & coniectura tantùm nititur. Ad ipsum autem orationis finem ita vulgo legitur: *Hæc verò siue à meo sensu post mortem afutura sunt: siue, vt sapientissimi homines putauerunt, ad aliquam animi mei partem pertinebũt: nunc quidem certè cogitatione speq; delector*. Sed à libro vetere abest vox *animi*, quod verius puto. Ita enim veteres loquebantur: Horatius,

Non totus moriar, magnaq; pars mei
Vitabit Libitinam. Ouidius:
Parte tamen meliore mei super alta perennis
Astra ferar.

Sequitur locus, qui valdè torsit & alios homines eruditos, & ipsum in primis Manutium; vbi ita Cicero: *Quare conseruate iudices hominẽ pudore eo, quem amicorum studiis videtis comprobari tum dignitate, tum etiam venustate*. Manutius autem ita: Quem hic locum habet *dignitas aut venustas*? satis valere debet ad conciliandam Archiæ iudicum voluntatem pudor ipsius & ingenium: plurimùm verò ipsa caussa: quibus singulis aliquid addit, quo pateant illustrius. at hæc, *tum dignitate, tum etiam venustate*, nescio quo modo

modo intrusa, prorsus nuda sunt. Vt omittam, quòd hic loquendi modus, *Conseruate hominem tum dignitate, tum etiam venustate*, mihi quidem parùm satisfacit. Adde, quòd venustas iucunda quædam vel in vultu vel in corporis motu species est, quæ ad commendationem Archiæ, præsertim ætate prouecti, nihil pertinet. Itaque prorsùs videtur abundare. glossema dicerem, si, quo adiungi posset, viderem. nam glossemata, quæ vocant, interpretandi caussà ponuntur. Sed ita hìc aperta sunt omnia, de pudore Archiæ, de ingenio, de caussa, vt nullum interpretationis lumen desiderent. Hoc tamen, quicquid est, & omnino, quæcumque sentimus & scribimus, ita probamus, dum ne hominibus eruditis, & in hoc studiorum genere exercitatis improbanda videantur. Hæc Manutius: vt homo disertus ac copiosus, multa; vt in loco deprauato, non multum opis adferentia. Ego rem paucis expediam. Vox *studiis*, abest ab omnibus antiquis libris. Delenda igitur: & pro *venustate*, legendùm *vetustate*: Hoc enim dicit: pudorem & integritatem morum in Archia comprobari amicorum ipsius tum dignitate tum vetustate. Luculli enim & Metelli & Catuli, & alij præterea viri grauissimi, quos antea nominarat, non tantùm Archiæ amici, sed veterrimi amici erant. Numquam autem ille, nisi planè vir bonus fuisset, talium virorum amicitiam aut tam facilè comparare, aut tam diu conseruare potuisset. Vocem *studiis* redundare, viderat & alius: sed ineptè in talibus viris, quasi in pulchellis pueris, venustatem commendari, non viderat. Idq; illorum qui eum nouerant, nemo miratur. Nescio, an hoc quoque addere debeam; quod paulo pòst legitur: *Quiq; est eo numero qui semper apud omnes sancti sunt*

habiti atque dicti: non esse, cur quisquam calumnietur. Ita enim & pro Marcello: *An ex eo numero, qui vnà tecum fuerunt?*

Prouerbium ab aliis prætermissum è Plutarcho.
CAP. XVI.

REPERIVNTVR nonnulli homines, qui dum faceti ac dicaces videri volunt, nullam salsè aliquid dicendi occasionem prætermittunt, maluntque sæpe amicum, quàm dictum perdere: faciliusq. flammam ardentem in ore, quàm dictum aliquod aculeatum continerent. Talis erat ille, de quo Horatius:

dum modo risum
Excutiat sibi, non hic cuiquam parcet amico.

Neque in priuatos modò ac sortis suę homines, sed & in principes immoderata illa maledicendi libidine abutuntur: non cogitantes, quàm stultum sit scribere in eos qui possunt proscribere; &, vt Cicero alicubi loquitur, gladio ἀντιμυκτηρίζειν. Vitæ igitur periculo dicacitatis famam aucupantur, sparguntq. voces per iugulum fortasse redituras: ac plerunque leuissimæ rei, vt Plato ait, verborum, grauissimas pœnas sufferunt. Ac ne mortui quidem aliam mercedem ferunt, quàm vt de eis dicatur, quod de Tantalo Euripides, ἀκόλαστον ἔχει γλῶσσαν, αἰσχίστην νόσον. Eiusmodi homines Plutarchus in commentario, quo tradit, quibus notis adulator ab amico discerni queat, ait, τὴν περὶ τὸ φρέαρ ὄρχησιν ἀτεχνῶς ὀρχεῖσθαι. Quod cùm prouerbij figuram habere videatur, quæsij nuper, num in illam præclaram congeriem adagiorum, quæ Florentiæ cum tot speciosis ac magnificis titulis impressa tum primùm prodierat, relatum esset. Sed hoc dum quæro, ea vidi, quæ vidisse piguit. Neque ego

vllum vmquam inſpexi librum, qui magis confirmaret vetus dictum: *Magnus liber, magnum malum*. Sublata quidem omnia, quæ piorum animos offendere poterant, exiſtimo: neque dubito, quin Epiſcopus Regienſis, qua rerum ſacrarum intelligentia, & qua in rebus ſibi mandatis diligẽtia eſt, quod ſuarum partium erat, egregiè præſtiterit: ſed vellem aliquid diligentiæ ab alijs collatum ad ea quoque tollenda, quæ ineruditis errorem obijcere, eruditis nauſeam mouere poſſent. Nam cùm is, qui primus aliquot prouerbiorum millia collegerat, qui vtinam aut ne attigiſſet vmquam theologica, aut in eis religioſiùs & ſinceriùs verſatus eſſet, homo, qui neque legendo expleri, neque ſcribendo defatigari poſſet, multa in illo pręcipiti ſcribendi calore malè interpretatus eſſet, multa conieciſſet in illum aceruum prouerbiorũ, quę prouerbia non erant: decuit certè vtriuſq. incommodi partem aliquam ab eis tolli, qui prouinciam illius operis perpurgandi ſuſceperant: & in eorum quæ detracta eſſent, locum ſubſtitui, ſi qua ab eo omiſſa viderentur. Nunc omnes fatuas interpretationes intactas reliquerunt, eisque tanquam ſacris pepercerunt: quæ prouerbia non ſunt, non tantùm non reſecuerunt, ſed multa præterea, vt liber grandior fieret, addiderunt: & tamen ſic quoque multa, quæ verè prouerbia ſunt, omiſerunt. Ac vellem ſuum cuique tribuiſſent, eorum ſaltem, quorum nomina damnata non ſunt. Ita enim ſciret quiſque, quid in quoque aut laudaret aut reprehenderet. Nunc quicumque rudem illam & indigeſtam molem congeſſit: Paulum enim Manutium fuiſſe, nemo mihi vmquam perſuaſerit: qui etiam breui ſcripto teſtatus eſt, ſe ea tantùm, quæ imprimenda acceperat, alijs imprimenda

dedisse: credo, quòd ipse non satis digna pleraque iudicaret, quæ typis suis excusa legerentur: ille igitur ἕλξας ἐφ' ἑαυτὸν, ὡς ὁ καικίας, νέφη, omnes omnium reprehensiones in caput suum traxit. Cùm enim nobis interdictum sit lectione aliorum omnium librorum, quibus prouerbia explicãtur: quicquid stolidè, quicquid imperitè, quicquid ineleganter dictum erit: id scilicet ei vni, cuius ille liber est, imputari oportebit. Ita homines interdum, dum aliorum gloriam ad se trahere conantur, alienæ stultitiæ succidanei, vt Plautus loquitur, fiunt. Sed hæc, si videbitur, aliàs. Nunc, quod cœperamus, exequamur: *Quorum puteorum neque obstructa ora sunt, neque crepidines paulo altius exaggeratæ: neque denique quidquam est, quod obiectu suo prohibeat, ne quis in eos incautior prolabatur: quales multos ruri videmus: si qui circa eos choreas agant, magnum periculum adeunt, ne, dum progrediuntur, regrediuntur, corpus in orbem mouent, saltitant, in puteum delapsi mergantur.* Prouerbij igitur vsus esse poterit in eos, qui per ludum ac lasciuiam tale aliquid factitant, vt eo ipso se in magnum aliquod periculũ conijciant.

De libro Prouerbiorum nuper edito Florentiæ.
CAP. XVII.

NE quis me putet, quæ superiori capite dixi de Florẽtina Prouerbiorum editione, sine causa dixisse, & alienæ industriæ iniquum existimatorẽ fuisse: proponam hîc aliquot exempla, vt quidq. occurret: non enim mihi tantum est otij, vt plures horas ea in re perdere libeat: ex quibus illa verè ac meritò dicta esse intelligatur. Atq. vt hinc exordiar: ait alicubi in Odis Horatius, se Veneri sacrificare velle, quam in se nimis sæuam experiatur: sperare autem, vbi ei hostiam mactaue-

ctauerit, illam sibi leniorem fore. Atque hoc ita exprimit: *Mactata veniet lenior hostia.* Inde Erasmus, aliud cogitans, prouerbium fecerat, *Mactata hostia lenior.* & adfirmarat, dici de spontaneis ac mansuetis. Nonne oportuit tam ridiculam interpretationem tolli ab iis, qui à se falsas interpretationes sublatas esse profiterentur? Nam si quis vel inspecto Horatij loco, non viderit, quàm hoc ridiculè dictum sit: prope est, vt alia prouerbij figura dicat aliquis, minus ei esse sensus, quàm mactatæ hostiæ. Plautus ludens dixerat Amphitruonem suam neque tragœdiam, neque tamen planè comœdiam fore, sed tragocomœdiam. Isti hanc ipsam vocem κωμῳδοτραγῳδίαν prouerbium esse dixerunt, de re, quæ ex lætis simul & tristibus constaret. Quis igitur modus prouerbiorum scribendorum futurus est, si talia quoque prouerbia accipimus? Cognouerant ex Varrone, in bulgam seu vesicam olim condi solitos nummos. statim natum prouerbium est: *Ad oculos magis, quàm ad vesicam pertinet.* Quo præclaro prouerbio quis, quæso, vnquam antiquus scriptor vsus est? Saltem vnum citassent. Eiusdem generis sunt illa: *Fluuij cursus non detorquendus*: *Pauca malè parta, multa bene comparata perdunt*: *Conscientia crimen prodit*: *Patere legem, quam ipse tulisti*. *Tonderi pecus, non radi debet*: *Temporibus seruire decet*: *Pygmæi vel Thiodamas cum Hercule*: *Amor fit ira iucundior*: *Voluptas malorum esca*: & talia, ὅσα κόνις. Vt enim quibusdam hominibus malè affectis, quicquid edunt, in bilem aut in pituitam, ita istis, quicquid legunt, in prouerbium vertitur. Versus est Catulli ex Epithalamio: *Omnia omnibus annuit.* Descripserunt ad verbum, quæ ego abhinc viginti annos ad eum versum scripseram, eaque pro suis sumentes,

nouum prouerbium concinnarũt. Versus est, opinor, Euripidis:

ἐπ' ἐχθροὺς θυμὸς ὁπλίζει χέρα. id est,

In hostes ipsamet ira armat manum.

Eum isti ita verterunt: *inimicitias armabit ira manus.* Quid illa? φῶς ἀγαθόν: *Manuarium æs: Sternutauerunt Amores: Bilis in naribus: Planus semel crura fregit: Absens heres non erit: Oleo fraudare lucernas*: & illa, *Noxa caput sequitur: Herculis clypeus: Ab aula recessit: Leuato velo de caussa cognoscere*: & illud omnium stultissimum, *Lex Africani*: & qualia in eo libro tam multa sunt, vt ea quærere, sit aquam in mari quærere; tanti fuerunt, vt propter tales nugas librũ in tantam molem excrescere oporteret? Addam pauca quædam, vt occurrent, &, si potero, insignia: quamquam ita multa sunt insignia, vt hoc ipso difficile sit reperire quæ dicantur insignia. Versus est Luciani: Πώγωνα τίλλει κουρέων ὑπ' ὠλέναις. Hunc quidem ex illis prouerbium facit, & ita vertit: *Barbã velle à puerorum vlnis.* Quot verba, tot peccata. Πώγωνα id est *barbam* interpretatur pilos, qui in vlnis nascuntur. nihil ineptius. Τίλλει, non est *velle*; sed, *vellit*. Ridiculè autem ἐκ κουρέων facit κούρους: id est *ex tonsoribus, pueros*. Et ὑπ' ὠλέναις, ineptè interpretatur, *ab vlnis*: cùm ὑπ' ὠλέναις κουρέων, sit, *sub manibus tonsorum*. Versus est Aristophanis, principio τῆς εἰρήνης. Αἶρ' αἶρε μᾶζαν ὡς τάχιστα κανθάρῳ. Eum aiunt isti ab eruditis prouerbij loco referri. Quæro, qui sint isti eruditi: aut quis vmquam idoneus auctor hoc versu, vt prouerbio, vsus sit. Erasmus in quodam versu scripserat, facile videri, prouerbia scribere; idque se non negare: sed difficile esse chiliadas scribere. At si talia prouerbia recipiamus: iam non chiliadas, sed myriadum myriadas scribere

facile

facile fuerit. Quanto enim iustius in hunc ordinem referetur illud ex Pluto?

Ὡς ἀργαλέον πρᾶγμ᾽ ἐστιν ὦ Ζεῦ καὶ θεοί,
Δοῦλον γενέσθαι παραφρονοῦντος δεσπότου.

Vt dicas prouerbij vsum esse posse in eos, qui seruiunt libidinoso amori, aut auaritiæ, aut denique alicui cupiditati. & illa ex Nebulis:

Ὦ Ζεῦ βασιλεῦ. τὸ χρῆμα τῶν νυκτῶν, ὅσον
Ἀπέραντον. οὔποθ᾽ ἡμέρα γενήσεται;

Vt dicas prouerbio vti posse aliquem, qui, exempli caussa, doleat, tot gentes hæreticorum præstigijs occæcatas tam diu in tam crassa errorum caligine versari: cuiq. longum videatur, dum eis veritas illucescat. Sed non quicquid cōmodè in varios sensus flecti potest, statim prouerbiū est. *Insuere in saccum vel culeum*, ait, quicumque est ex illis parœmiologis, vulgò dicimus, pro circumuenire aliquē vel ludere. Nescio an ita loquātur in Germania, aut in alia quapiam gente, vnde est, quisquis est, qui hoc scripsit. Sed ego putabam non Germanica, aut Gallica, aut Italica, sed Latina tantùm, & Græca vetera prouerbia eo libro contineri. Latini autem de parricidis loquentes, dicunt quidem eos in culeum insuendos esse, non tamen ludo, neque vt eos circumueniant: neque hoc prouerbio dicunt. Plato libro decimo De Rep. dixerat poëtarum metra, spoliata musices coloribus similia esse eorum vultui, qui ætate quidem integra sunt, sed formosi non sunt: id est, τοῖς τῶν ὡραίων προσώποις, καλῶν δὲ μή. οἷα γίνεται ἰδεῖν, ὅταν αὐτὰ τὸ ἄνθος προλίπῃ. Isti prouerbium fecerunt: *Formosus sine pulchritudine*, in eos qui pigmentis exoticam, ita enim loquuntur, formam adsciuerunt. Persarum reges, quibus à populis potestatem omnium rerum sibi tradi volebant, ab eis sym-

bolicè per legatos terram & aquam petebant. quam qui dabant, significabant, se imperium accipere. Res vulgo nota est. Isti prouerbium fecerunt, *Terram & aquam poscere, & terram & aquam dare*, pro, bellum alicui inferre, & bellum cum aliquo suscipere. *Massilienses mores* colere dixerat Plautus in Casina eum senem, qui armigero filij sibi pro puella supposito facere id voluerat, quod nouæ nuptæ solet, eò respiciens, quòd Massilienses, etsi ab alijs vt seueri prædicantur, mollitiei tamen nomine malè audiebant, vt est apud Athenæum, credebanturque γυναικοπαθεῖν. At isti *Massilienses mores* apud Plautum, optimos & probatissimos interpretantur. S. Hieronymus verba, quibus vsus erat Iouinianus, irridens, ita scripserat: *Rogo, quæ sunt hæc portenta verborum? quódue scriptionis dedecus? Nonne vel febrem somniare eum putes, vel arreptum morbo phrenetico, Hippocratis vinculis alligandum?* respiciens videlicet ad ea vincula, de quibus Hippocrates ἐν τῷ κατ' ἰητρεῖον. At isti, quæ argumentis fortissimis roborata sunt, vel scripturarum testimonijs, ea tradũt ab Hieronymo dici vinculis Hippocratis alligata. Quod si quis obstinatiùs defendere audeat, ipsemet vinculis Hippocratis alligandus esse videatur. Sed hæc hydra quædam est, quo plura capita amputaueris, plura succrescunt.

Dictum elegans Io. Antonij Lucatelli episcopi Venusini. CAP. XVIII.

VERÈ & grauiter dicere solitum memini Io. Antonium Lucatellum, & virum & philosophum optimum, qui postea episcopus Venusinus fuit, tunc autẽ in familia magni illius Hippolyti Cardinalis Ferrariensis mecum amicissimè coniunctissimeque viuebat,

bat,

bat, quod Socrates in cibo ac potu faciendum esse monuisset, id contrà fieri oportere in ijs quibus animus aleretur. Etenim apud Xenophontem Socrates eos cibos summo studio vitandos esse dicit, quibus etiam, qui non esuriunt, ad edendum prouocantur: & eos potus, qui etiam non sitientem adducunt, vt bibat. Contrà autem ij sermones vtilissimi sunt, atque omni studio consectandi, qui in animis languentibus excitant cognitionis & scientiæ cupiditatem.

Emendatus Plauti locus è Bacchidibus.
CAP. XIX.

DEMVS aliquid istis, qui Plautum alieno labore emendare cupiunt, quod, cùm libuerit, vt solent, arripiant pro suo. Versus sunt è Bacchidibus:

Postquã aurum abstulimus, in nauem conscendimus,
Domum cupientes. fortè vt adsedi in stega,
Dum circumspecto: atque ego tùm lembum conspicor,
Longum est rigorem maleficum exornarier.

Vbi illud *Atque*, ita positum est, vt in illo Virgilij,

Atque illum in præceps prono rapit alueus amni.

Sed hoc fortassis omnes vident. eorũ autem versuum postremum quis, quæso, intelligit? *Strigas* vocabant mulieres maleficas, quas etiam noctu volare arbitrabantur. Eodemque modo *strigones*, homines maleficos. quorum vocabulorum vtroq. hodieq. vulgus in Italia vtitur. Vafer igitur ille seruus, quem lembum maleficum vocaturus erat, quòd eo piratas vectos esse simularet, eum prius, quasi idem valente vocabulo, strigonem nominauit: vt planè legendum sit hoc modo:

Longum, strigonem, maleficum exornarier.

Loci

Loci quidam ex Oratore Ciceronis ad Brutum illustrati.

CAP. XX.

M. CICERO etsi de laudibus suis non inuitus prædicabat, potiusque in eam partem peccabat, vt in eis immodicus atque immoderatus esset: semper tamen diligenter cauit, ne sibi ingenij laudem arrogaret: potiusq. videri voluit labore & diligentia, quàm ingenij præstantia aliquã dicendi facultatem consecutus. Intelligebat enim nihil esse inuidiosius, quàm de ingenio suo gloriari: cùm quauis laude facilius homines aliis, quàm laude ingenij cedant, vt verè cecinit Martialis:

Aurum & opes & rura frequens donabit amicus,
Qui velit ingenio cedere, rarus erit.

Nota igitur illa sunt: *Quominus ingenio possum, subsidio mihi diligentiam comparaui* : &, *Si quid est in me ingenij, iudices: quod sentio quàm sit exiguum*: &, *Aristoteles ait omnes ingeniosos melancholicos esse: vt ego tardiorem esse me non molestè feram* : & similia. Sed & in Oratore ad Brutum locus quidam est, in quo sibi ingenij laudem detrahit: quod tamen eo minus animaduertitur, quia locus ille aliquot vocibus mancus ac mutilus legitur etiam in iis libris, qui cum librorum veterum aceruis collati esse dicuntur. Ita enim eum vulgò scriptum videas: *Atque haud scio an plerique nostrorum Oratorum ingenio plus valuerint, quàm doctrina; itaque illi dicere melius quàm præcipere, nos contrà fortasse possumus.* Sed cõplures iam anni sunt, cùm Alexander Glorierius, tunc quidem magnæ spei adolescens, nunc autem vir clarissimus, quique magnis in rep. muneribus præfectus, concitatæ iampridem

dem expectationi præclarè omni ex parte respõdeat, librum veterem mihi vtendum dedit, in quo ita integriùs & emendatiùs legebatur: *Atque haud scio an plerique nostrorum oratorum, contra atq; nos, ingenio plus valuerint, quàm doctrina. Itaque illi dicere melius quàm præcipere: nos contrà fortasse possumus melius docere.* Eodẽ illo in libro ita scriptum erat: *Quomodo enim vester Axilla Ahala factus est, nisi fuga litteræ vastioris? Quam litteram etiam è maxillis, & axillis, & vexillo, & pauxillo consuetudo elegans Latini sermonis euellit.* & paulo infrà: *decemuirorum stlitibus iudicandis*: non vt vulgò, *litibus iudicandis.* Neque hæc indigna visa sunt, quæ adnotarem.

M. AN-

M. ANTONII MVRETI I. C. AC CIVIS R.

VARIARVM LECTIONVM LIBER XIII.

Nigidij rationes quædam quibus contendebat natura inesse in vocibus vim significandi. vnde sumptæ sint, indicatum.

CAP. I.

LEVI prorsus & futili argumẽto vsus est P. Nigidius, vt doceret nomina & verba naturalem quandam significandi vim habere, non quæ eis hominum arbitratu, quasiq. cõuentione quadã imposita esset. scripsit enim id perspici posse ex vocibus, *Ego, Tu, Mihi, Tibi, Nos & Vos.* itemq. ex græcis prouocabulis quæ idem valerent. Nam, *Ego, Nos, Mihi,* neq. profuso intentoque flatu vocis, neque proiectis labiis pronuntiari, sed & spiritu & labijs quasi intra nosmetipsos adductis atque compressis. At cùm *Tu, Tibi, Vos,* dicimus, labias sensim primores emoueri, ac spiritum atq. animam porrò versum & ad eos quibus cũ loqueremur, intendi. Dignum sanè argumentum, quod ex multis seligeretur à Gellio, eiq. præter cetera lepidum & festiuum videretur. Existimo autem illud, qualecumque est. è Chrysippi fontibus haustum ac deriuatum fuisse. qui cùm superiorem animi partem, id est, τὸ ἡγεμονικὸν, in corde, non in cerebro, esse contenderet: vel ex eo id colligi posse dicebat; quod cùm dicimus, *Ego*, natura ipsa duce, & ita quodammodo cogente

natura

natura ipſius litteræ quæ eius vocis princeps eſt, mentum deorſum ad pectus, & ad cor mouemus: vt quaſi nutu oſtendamus eam partem qua præcipuè ſumus id quod ſumus: *Mens enim cuiuſque*, ait Cicero, *is eſt quiſque*. Addebat illud quoque, naturale eſſe, vt de nobis loquentes, nosque ipſos oſtendere volentes, digitum indicem ad pectus referamus, non ad caput. ex quo effici, vt natura ipſa quodammodo docere videatur, præcipuæ partis, & eius quæ hominem conſtituit, non in capite, ſed in corde, ſedé ac domicilium eſſe. Quoniam autem videbat Chryſippus, promtam ac paratam eſſe ἔνστασιν aduerſus illud prius argumentum ex voce ἐκεῖνος, cuius idem eſſet principium, quod τῆς ἐγὼ: ſubiecerat pulchram ſanè & ingenioſam diſſolutionem. neque enim tantùm priorem ſyllabam vocis *Ego* ita conformatam eſſe, vt eam qui proferret, nutu ſe, id eſt pectus ſuum, oſtenderet: verùm & poſteriorem, id eſt ſyllabam *go*, nihil habere, vt ipſe loquebatur, apoſtematicon, id eſt, quo quidquam extra nos poſitum indicaretur. At vocem ἐκεῖνος incipere quidem ab eadem ſyllaba; ſed ſequi ſtatim ſyllabam κεῖ: in qua ineſſet vis quædam ſignificandi aliquid à nobis ſeiunctum ac ſeparatum. Hæc tam ingenioſè fatua vix à ſummis viris dicta crederemus, niſi ex Varrone didiciſſemus, nihil à quoquam ægroto ſomniari poſſe tam ſtultum, quod non aliquis Philoſophorum ſeriò dixerit.

Virgilij locus è ſexto Æneidos illuſtratus.
CAP. II.

QVID eſt, quòd doctiſſimo poëtarum Maroni, qui infantes mortui ſunt, eos dies ipſa abſtuliſſe dicitur? noti enim ſunt verſus illi è ſexto diuini poëmatis:

Con-

Continuò audita voces, vagitus & ingens,
Infantumq́ animæ flentes in limine primo,
Quos dulcis vitæ exsortes, & ab vbere raptos,
Abstulit atra dies, & funere mersit acerbo:

& existimo, eum ad consuetudinem & ad opinionem veterum respexisse: apud quos qui iuuenes immaturam, vt videbatur, mortem obierant, albescente cælo, ante solis exortum, à propinquis efferri solebant: quòd nefas opinarentur, tanti mali, tantæque calamitatis spectatorem ac testem esse solem. Atque eam ob caussam dies ipsa eos auferre ac rapere dicebatur: quòd vt primùm dies apparere cœperat, auferebantur. Qua de re ita Eustathius: φασὶ γὰρ ὅτι τοὺς τοιούτοις νέοις ἅμα ἡμέρᾳ ἐξωστόμουν ταφῇ οἱ προσήκοντες, ὡς μὴ ἀνεκτὸν ὂν ἡλίῳ θεαθλῶσαι τοιοῦτον κακόν. διὸ καὶ ἐλέγετο ἁρπάζειν αὐτοὺς ἡ ἡμέρα. Sic raptum ab aurora, quæ eadem & dies est, Orionem fabulantur. Atque hoc colore vsus est Nero cùm Britannicum fratrem suum, qua nocte veneno sustulerat, ea ipsa humandum curauit. Qua de re ita prudentissimus historiæ scriptor Tacitus: *Nox eadem necem Britannici & rogum coniunxit.* & paulo pòst: *Festinationem exsequiarum edicto Cæsar defendit, id à maioribus institutum referens, subtrahere oculis acerba funera, neque laudationibus aut pompa detinere.*

De Anchisæ morte variæ veterum Scriptorum sententiæ. CAP. III.

VARIA admodum & inter se discrepantia de morte Anchisæ, qui Æneæ pater fuit, veteres prodiderunt. Sunt enim, qui annos natum octoginta in Phrygia obijsse dicunt; ostendique tumulum ipsius in monte Ida: vbi pastores & bubulci quotannis per autumnum

autumnum ſacra faciant. Pauſanias mortuum in regione Laconica tradit, antequam in Siciliam perueniret: ſepultumque in monte qui ex eo Anchiſias vocetur. Virgilius in Sicilia: quam opinionem νεωτέρων τινῶν eſſe ait Euſtathius. Cato, vt à Seruio relatum eſt, cum Ænea filio in Italiam perueniſſe.

Verſus Græcus in eos qui robuſti cùm ſint, mendicant tamen, emendatus.

CAP. IIII.

MENDICOS quoſdam videmus, qui mendicandi victus quaſi artem quandam factitant, quiq. cùm robuſto ſint corpore, & validis lacertis, languori tamen & ignauiæ ita dediti ſunt, quiduis vt malint, quàm labore & induſtria ſua ſibi vnde viuant quærere. eis vetere verſu iubemur panem dare: & inſuper quaſi pro opſonio pugnum impingere: illud quidem; quia homini panem petenti negare, vix hominis videtur; hoc autem, vt diſcant ab illa fœda parandi victus ratione abſiſtere, & intelligant ſe bonis omnibus meritò odioſos eſſe. Verſus Græcus hic eſt:

Δὸς ἄρτον πτωχῷ, καὶ κονδύλον ὄψον ἐπ' αὐτῷ.

eſt autem verſus ἀκέφαλος, vt cuius prima ſyllaba breuis ſit. Aliter eum ab Euſtathio & legi & exponi ſcio; ſed, vt ſuum cuique, mea mihi interpretatio magis arridet.

De loco quodam Horatij aduerſus ſententiam cuiuſdam, qui eum corrupit, diſputatum.

CAP. V.

HORATIVS cùm veteres tragicos ac comicos Latinos in componēdis Iambicis verſibus mirè negligentes fuiſſe dixiſſet: indignamque eis veniam da-

tam esse: quærit, num idcircò si quis scripturus sit, eorum negligentiam imitari debeat, &, vt Teucer sub Aiacis clypeo, ita sub auctoritate eorum latere; an potius imitari seueritatem ac diligentiam Græcorum, qui tantam sibi licentiam non sumpserunt, sed versus suos multo certioribus, multoque arctioribus legibus adstrinxerunt. Tum subijcit, eum qui nihil aliud in scribendo studeat nisi vt tutus sit à reprehensoribus, & vt se aliorum exemplo tegat; neque vlterius cauet, quàm ne quid admittat, in quo veniæ spem promptam ac paratam non habeat, nullam laudem mereri: sed, vt liberalissimè cum eo agatur, hoc tantùm dici posse, eum vacare culpa. Hortatur ergo Pisones, ne id sibi satis esse ducant: sed versent diurna ac nocturna manu Græcos poëtas, & ad eorum exemplum scripta sua dirigere conentur. Versus autem quibus id præcipit, hi sunt:

Non quiuis videt immodulata poëmata iudex:
Et data Romanis venia est indigna poëtis.
Idcircóne vager, peccemq; licenter: an omnes
Visuros peccata putem mea? tutus & intra
Spem veniæ cautus, vitaui denique culpam,
Non laudem merui. vos exemplaria Græca
Nocturna versate manu, versate diurna.

Tutus, inquit, id est, si tantum me tutum alieno exemplo præstitero; & si cautus fuero intra spem veniæ: neque aliud cauero, quàm ne illos quasi cancellos & limites transiliam, intra quos eandem veniam sperare possum, quæ iam alijs antè concessa est: culpam denique vitasse, non laudem meruisse dicar. Quæ sententia cùm & vera & perspicua sit: quidam tamen, qui eam non intelligeret, ausus est locum deprauare: & vbi rectè legebatur, *intra spem veniæ*, quasi pro imperio

perio iubere, vt legatur, *extra ſpem veniæ*. Verba eius ſubieci, è quibus hominis & cautio & modeſtia cognoſceretur. Mendosè in omnibus libris legebatur, *intra ſpem veniæ cautus*. quæ ſcriptura mirè torſit eos omnes, qui in hanc Epiſtolam commentarios ſcripſerunt. Ego autem coniectura ductus, & ab ipſius veritatis voce admonitus, locum corruptum ita emendaui: *& extra ſpem veniæ cautus*. Neque hoc ſatis. addit ſanctionem. Si quis diſſentire audeat, è doctorum numero ſummotum iri. Sed ipſum audire præſtat: *Sic*, inquit, *legendum; quicquid obſtrepant ſemidocti ſeu potius indocti quidam. Nam quid peruerſius lectione vulgata?* Hæc ille. Mihi verò ſiue ſemidocto, ſiue etiam, ſi quis ita malit, indocto ſeſquidoctus ille planè extra ſpem veniæ peccaſſe in Horatium non hoc tantum loco videtur.

Alius Horatij locus illuſtratus.
CAP. VI.

HORATII verſus ſunt è primo Epiſtolarum:

Rupit Hyarbitan Timagenis æmula lingua
Dum ſtudet vrbanus, tenditq́; diſertus haberi.

Quos in verſus decuit interpretem illum, qui quicquid vſquam viderat, legerat, audierat, ſomniauerat, ἀυτοῖ τοῖ θυλάκῳ in cõmentarios ſuos cõgerebat, de Timagene, ſi quid haberet, dicere. Et tamẽ in priori editione ſilentiũm: in poſteriori pauca quædã ex Suida. Prætermittenda certè non erant, quæ de eo leguntur apud Senecam libro tertio De ira: ex quibus & Timagenis maledicentia & contumax animus, & Auguſti comitas ac facilitas optimè cognoſcitur. Addi poterant & illa Plutarchi, ex libro De diſcrimine adulatoris & amici. Τιμαγένης ἐξέπεσε τῆς Καίσαρος φιλίας, ἐλευ-

θέρᾳ μὲν οὐδέποτε φωνῇ χρησάμενος. ἐν δὲ τοῖς συμποσίοις, καὶ τοῖς περιπάτοις ἑκάστοτε πρὸς οὐδ' ἡντινοῦν σπουδήν· Ἀλλ' ὅ,τι οἱ εἴσαιτο γελοίιον ἀργείοισιν, αἰτίαν φιλίας, ὥσπερ σόφισμα λοιδορίας περιστρεφόμενος. Sed non dubito, quin hæc quoque habuerit in ſcidis & aduerſariis ſuis: in quibus iam pridem notauerat quicquid alij aut iam dixerant, aut quandoque dicturi erant.

Illuſtratus locus Tibulli.

CAP. VII.

DISTICHON eſt Tibulli ad amicam:

Tunc veniam ſubitò, nec quiſquam nuntiet antè:
Sed videar cælo miſſus adeſſe tibi.

Cuius priorem partem interpretati ſunt alij ex Plutarcho. eam videlicet Romanorum fuiſſe conſuetudinem, vt domũ ex peregrinatione redituri, præmitterent, qui vxoribus nuntiarent ipſos aduentare, ſiue vt illæ ſe diligẽtius ad viros decẽter excipiendos præpararent: ſiue ne viri tamquam de illarum pudicitia dubitãtes, ſubitò eas opprimere velle viderẽtur: ſiue, vt quidam alij dixerunt, ne repentina vis gaudij ex ſubito virorum adſpectu eas grauiore aliquo incõmodo adficeret. Sed ad poſteriorem verſum nemo adhuc, quod ſciam, quidquã notauit, quo is illuſtrior fieret. Sciendum igitur eſt, fuiſſe illud vulgare loquendi genus, vt cælo miſſos dicerent, quos inopinatò viderent. Neque mihi hoc credi poſtulo, ſed graui & erudito ſcriptori Minucio Felici, qui ita ſcribit in Octauio: *In hodiernum, inopinatò viſos, cælo miſſos; ignobiles & ignotos, terræ filios nominamus.*

Refutatum impudens & impium mendacium Petri Criniti.

CAP. VIII.

PETRVS Crinitus Florentinus patrum nostrorum memoria libros aliquot scripsit De honesta disciplina: de quibus in vniuersum quid sentiam, non habeo necesse dicere. Illud quidem certè negari non potest, multa in eis vulgaria pro reconditis, falsa pro veris, noua pro veteribus legi. quale est turpissimum illud & impudentissimum, vt ipse vocat, Senatus consultum, ex quo concinnauit caput octauum libri vndecimi: quod nemo, nisi planè obesæ naris, non statim animaduertit, nihil prorsus redolere antiquitatis, sed aut ab ipso Crinito confictum esse, aut, quod credibilius est, à nebulone aliquo, qui ipsi Crinito illudere voluerit. At hoc quidem non magni momenti est: nisi quòd talia indigna certè erant, quæ referrentur in eos libros, quorum inscriptio honestam disciplinam polliceretur. Illud grauius & acriori reprehensione dignũ, quòd veritus non est optimo & religiosissimo imperatori Theodosio violatę Religionis crimen adfingere. Etenim libri noni cap. 9. tradit Valentem & Theodosium Augustos ita scribere ad Eudoxium præfectum prætorio; & si ipse quidem Eudoxium non nominat: *Cùm sit nobis cura diligens in rebus omnibus superni numinis religionem tueri: Signum Saluatoris* CHRISTI *nemini quidem concedimus, coloribus, lapide, aliáue materia fingere, insculpere, aut pingere. Sed quodcumque reperitur, tolli iubemus, grauissima pœna eos multando, qui contrarium decretis nostris & imperio quidquam tentauerint.* Atq. id referre se ait ex libris Augustalibus: ita enim, inepta quadam osten-

ostentatione, Codicem Instinianeum vocat; nolens eum vsitato nomine appellare, vt reconditos aliquos libros tractare videretur. Sed profectò dignus fuit, qui falsi pœna plecteretur, ausus sanctissimæ Constitutionis verba corrumpere, & eam ad impietatem detorquere. Ita enim legitur in Codicis Iustiniani libro primo, titulo octauo: *Impp. Theod. & Valent. AA. Eudoxio PP. Cùm sit nobis cura diligens, per omnia superni numinis religionem tueri: Signum Saluatoris* CHRISTI *nemini licere vel in solo, vel in silice, vel in marmoribus humi positis insculpere vel pingere: sed quodcumque reperitur, tolli: grauissima pœna multando eo, qui cōtrarium statutis nostris tentauerit, specialiter imperamus. Dat. xij Kal. Iun. Hierio & Ardaburio Coss.* Ac ne quis fortasse putet, aliam veterum librorum scripturam fuisse: habeo ipse Codicem scriptum annos ab hinc ferè sexcentos, in quo planè eodem modo, vt in vulgatis, legitur. Licuerit fortasse Crinito in rebus ludicris ac leuibus leges ac Senatusconsulta confingere: certè in re ad cultum diuini numinis pertinente, imperatoris commemorabili pietate ac religione prædīti constitutio corrumpenda non fuit.

Puerorum lusus quibus maximi momenti negotia præsignificata sunt. CAP. IX.

SOLENT pueri interdum colludentes imitari ea quæ maximè seria sunt; neque rarò animaduersum est, eorum ludicris quandam futuræ sortis ac condicionis significationem cōtineri. Romulus certè, cùm adhuc ignarus suæ originis inter pastores educaretur, rex ab illis per ludum creatus, & per eam occasionem ad magnum patruum perductus, puerilis simplicitatis præsagitionem re ac factis comprobauit.

Quod

Quod ipsum & de Cyro aliisq. proditum nouimus. Sed & L. Septimium Seuerum, qui postea Romano imperio præfuit, tradit Spartianus, cùm adhuc puerulus esset, nullum alium ludum inter pueros exercuisse, nisi ad iudices: cùm ipse prælatis fascibus ac securibus, ordine puerorum circumstante, sederet ac iudicaret. Quod autem his omnibus multo maius ac præstantius est, sanctissimo viro Athanasio summus ordo in Ecclesia Dei puerili quodam ludo præsignificatus est. Nam cùm eum æquales sui, festo quodam die in littore maris colludentes, Episcopum creassent: & ad eum alios quosdam puerulos nōdum baptizatos perduxissent: ipseque eos, obseruatis ad vnguem omnibus Ecclesiasticis ritibus salutari aqua tinxisset: Alexander episcopus Alexandriæ, qui totum illum ludum eminus spectauerat, atque etiam à principio iniquo animo tulerat: cùm, vocatis ad se pueris, rem totam diligenter cognouisset: pronuntiauit, pueros illos ritè baptizatos videri, neque amplius baptizandos esse; adijcienda tantùm ad illud mysterium ea, quæ more atque instituto Christiano à sacerdotibus obiri oporteret. Eius autem Alexandri S. Athanasius successor fuit. Neq. absimile est, quod de S. Ambrosio Episcopo Mediolanensi S. Paulinus Nolanus Episcopus memoriæ prodidit, eum adhuc puerulum solitum esse quasi per iocum manus sororibus suis osculandas dare; cùm sacerdotibus eum honorem ab illis tribui videret; nam se aliquando Episcopum fore.

Locus Demosthenis à Cicerone, singulari artificio expressus. CAP. X.

NON quicquid more fit, iure fit: aliudque multo

est, solere aliquid fieri, & aliud licere. & hæc tamen turpiter factis excusatio plerumque prætexi solet: neque ferè quisquam est, quin iniuriam sibi fieri putet, quod alij complures diu impunè fecerunt, si à se potissimùm eius vlciscẽdi ducatur exordium. Sed acerrimus ac pugnacissimus oratorũ Demosthenes, quem perurbanè amicus quidam meus Aristotelem oratorum vocat, quòd, vt in Aristotele, ita in Demosthene nihil otiosum, nihil redundans reperiatur, densa & compacta omnia & neruorũ ac virium plena: is igitur grauiter labefactat ac concutit hanc rationem defendendi, eiusque fundamenta, impacto huius vehementissimi enthymematis quasi ariete quodam subruit: οὐ γὰρ εἴ τι πώποτε μὴ κατὰ τοὺς νόμους ἐπεπράχθη, σὺ δὲ τοῦτο ἐμιμήσω, διὰ τοῦτο ἀποφύγοις ἂν δικαίως, ἀλλὰ πολλῷ μᾶλλον ἁλίσκοιο. ὥσπερ γὰρ εἴ τις ἑάλω, σὺ ταῦτα οὐκ ἂν ἔγραψας, οὕτως ἂν σὺ νῦν ἁλῷς, ἄλλος οὐ γράψει. quæ ita Latinè reddita sunt à Fabio: *Non enim si quid vnquam contra leges factum est, idq́; tu es imitatus; idcirco te conuenit pœna liberari: quinècontrario damnari multo magis. Nam vt si quis eorum damnatus esset, tu hæc non scripsisses: ita, si tu damnatus fueris, non scribet alius.* Summus autem Latinus orator, vt peritum imitatorem decet, vim quidem ac pondus sententiæ retinuit: sed eam, toto dicendi genere immutato, suam fecit. Ita enim scribit libro tertio accusationis: *Quid igitur dicet? fecisse alios? quid est hoc? vtrum crimini defensio, an comitatus exilio quæritur? Tu in hac repub. atque in hac hominum libidine, &, vt adhuc habuit se status iudiciorum, etiam licentia, non ex iure, non ex æquitate, non ex lege, non ex eo quod licuerit, sed ex eo quod aliquis fecerit, id quod reprehenditur, rectè factum esse defendes?* & paulo pòst: *Vt ego adsentiar orationi, defensionem*

tamen non probabo. Potius enim te damnato, ceteris angustior locus improbitatis defendendæ relinquetur, quàm te absoluto, alij, quod audacissimè fecerunt, rectè fecisse existimentur. Talium exemplorum collatione velim studiosis eloquentię adolescentibus veram & rectam imitandi rationem indicari; non vt à plerisque fieri video: qui cùm, vt picæ & psittaci, easdem voces reddiderunt, magnos se luculentorum scriptorum imitatores arbitrantur.

Oleum numquam conglaciare, contrà quàm à Gellio proditum est. CAP. XI.

SÆPENVMERO miratus sum quæstionē quam Gellius libro xvij. propositam esse dicit in cena Athenis apud philosophum Taurum, cur oleum sæpe & facilè, vina rariùs congelascant. ac doluit mihi quòd puer ille qui emptum oleum ierat, tam citò rediisset, aut non alicubi guttū fregisset in via: erat enim tanti, corrumpi ollam illam lentis Ægyptiæ, & cucurbitæ, dum quæstiones quæ propositæ erant, explicarentur. Saltem olla vacua, pleno ventre redijssent ad disputationes institutas. sed, vt opinor, vnà cum olla defer-buerat etiam ardor disputandi. Equidem ita semper accepi ab iis quibus omnis propè census in oleo est, oleum frigore crassescere quidem, sed nūquam congelascere. Quin & ij qui conglaciare vsquam negant mare, inter ceteras eam quoque caussam adferunt, quòd innatet mari pinguis quidam & olei similis humor. & Heracleo in Iliados ψ, numquam ait conglaciare oleum, propter calorem qui ei admistus est: τὸ ἔλαιον, inquit, οὐκ ἀποκρυσταλλοῦται, πολὺ ἔχον ἐν αὐτῷ τὸ θερμόν. Et hoc philosophus Taurus cognoscere potuerat ex Aristotelis libro quarto Meteorologicon,

vbi docet ſummus Philoſophus, οὔτε ὑπὸ ψυχροῦ πήγνυσθαι τὸ ἔλαιον, οὔτε ὑπὸ πυρὸς, ἀλλὰ ὑπ᾽ ἀμφοῖν παχύνεσθαι. propterea quòd aëris plenum ſit: ex quo etiam fieri, vt aquæ innatet: quod ipſum tradit & libro ſecundo De generatione animalium, vbi ita legitur, ἐν τοῖς ψύχεσι γὰρ καὶ πάγοις παχύνεται τὸ ἔλαιον, πήγνυται δ᾽ οὔ. διὰ μὲν γὰρ θερμότητα οὐ πήγνυται. ὁ γὰρ ἀὴρ θερμὸν καὶ ἄπηκτον. Ac dicerem, Gellium ita intellexiſſe, non planè in cruſtam cõcreſcere oleum, ſed craſſius ac denſius fieri, niſi puerum apertè vtentem feciſſet verbo κεκρυστάλλωται.

Iucunda narratio ſuper ambiguitate voculæ cuiuſdam, quæ duobus eruditiſſimis hominibus errorem obiecit. CAP. XII.

INTERPRETABAR nuper publicè librum Senecæ, quo ſanctus ille Philoſophus quærit, quare mala bonis viris accidant, cùm ſit Prouidentia. Cumq. ventum eſſet ad eam partem in qua ipſe grauiter inſectatur luxum temporum ſuorum, accidit, vt ego quoque in eo loco tractando enumerarem multa genera peregrinarum auium quas veteres Romani è remotiſſimis totius orbis partibus petitas menſis inferre ſoliti eſſent. Venit ad me triduo pòſt vnus eorum qui tum interfuerant, homo & ſuo iudicio eruditiſſimus, & meo non ineruditus. Iſq. cùm aliquot è familiaribus meis mecum vnà eſſe vidiſſet, diſſimulanter quidẽ, ſed ita tamen vt artificiũ appareret, cœpit operam dare vt ſermo noſter, aliis de rebus ſuſceptus, in mentionem eius diſputationis quæ triduo antè à me habita erat, ſenſim delaberetur. Tum quaſi occaſionem nactus oſtentandæ eruditionis ſuæ: Nollem, inquit, à te tum prætermiſſam vnius auis mentionem, ex qua vna inexplebilis veterum libido in

exqui-

exquisitis dapibus conquirendis vel maximè cognosci poterat. Quam, quæso? inquam. Phœnicem, inquit ille. Obsecro te, etiam phœnicem illi esitabant? certè, inquit. Neque multi, inquam, neque sæpè id facere poterant. aiunt enim eam auem vnicam toto orbe reperiri, & viuere annos, opinor, sexcentos sexaginta, & cùm ipsa sibi rogum construxerit, funusque fecerit, tum eodem illo ex rogo renasci. Sed ego figmenta esse illa poëtarum putabam. Tu verò, quem, vt illos raræ inuentu dapes, ita omnia in studiis rara & exquisita delectant, ede nobis nomen gulonis illius, qui tanti putauerit palato gratificari, vt tam pulchram auem in perpetuum sustulerit. certè enim, cùm vnica toto orbe sit, neque nisi ex se renascatur, interfecta vna, totum genus extinctum est. Atque ea fortassis caussa est, cur nullus iampridem Phœnix reperiatur. Ludis tu quidem, inquit ille, & solita illa tua dissimulatione vteris: sed si tum inspexisses librũ Plutarchi De valetudine tuenda, didicisses ex eo, istius auis, quam tu nullam esse putas, cerebrum dulce quidem esse, sed dolorem capitis inducere, quod tam grauis auctor numquam prodidisset, nisi saltem ab iis qui id gustassent, audijsset. Istud verò, inquam, magis etiã mirum fuerit, qui semel eum cibum gustassent, neque enim potuere sæpius tam citò, & tam distinctè naturam illius percipere potuisse. Nam ego ita ex Aristotele didiceram, è memoria eius quod sæpè eodem modo contigisset, experientiam, è multis autem, scio hoc Latinum non esse, sed dabitis veniam, experientiis artem effici. De isto, inquit, tu videris: mihi satis erit, si tibi Plutarchi locum ostendero. Simulque librum è sinu protulit, in quo cum aliis quibusdam erant & ὑγιεινὰ Plutarchi, Erasmo, vt
puto,

puto, interprete: nomen enim ita deletum erat, vt tamen ex ductibus litterarum agnosceretur. In eo autem ita planè scriptum legebatur: *Nam Phœnicis cerebrum cùm sit admodum dulce, tamen aiunt capitis dolorem parere.* Homo igitur qui eam vnam ob caussam venisset, atque id vnum operis habuisset, cum dicto, vix salutatis nobis, caussatus sibi nescio quid negotij esse, discessit. Eo digresso, visum est ijs qui aderant, etiam Xylandri interpretationem inspicere. Is autem ita locum illum reddiderat: *Cerebrum Phœnicis dulce admodum est, sed dolores capitis inducere fertur.* Tum ego, Vna, inquam, Græca vox paulo neglegentiùs expressa, videte, quantum errorem & sodali illi nostro, qui modò discessit, & fortasse etiam aliis obiecerit. Φοίνιξ enim Græcè palma est, cuius arboris non tantùm fructus esui sunt, sed etiam medulla, quam & Græci ἐγκέφαλον, & Latini cerebrum vocant. De illa autem loquitur Plutarchus, non de Phœnicis commenticiæ auis cerebro. Theophrastus libro secundo περὶ φυτῶν, vbi de Palmarum generibus agit: ἐν γὰρ ἐξαιρεθέντος τοῦ ἐγκεφάλου, ζῶσι, καὶ κοπέντες ἀπὸ τῶν ῥιζῶν παραβλαστάνουσι. Plinius: *Sunt & cæduæ Palmarum quoque siluæ germinantes rursus ab radice succisæ. Dulcis medulla earum in cacumine, quod cerebrum appellant: exemptaq; viuunt, quod non aliæ.* Meminit & Galenus libro octauo De facultatibus simplicium medicamẽtorum, & alij. Quod autem hic ait Plutarchus, è Xenophonte videlicet sumpsit, apud quem id relatum est libro secundo Anabaseos.

Quiddam de Vrsorum adipe dictum à Theophrasto, non satis ex fide à Plinio relatum videri. CAP. XIII.

VIDETVR Plinius nõ semper inspexisse veterum libros,

libros, cùm quæ ab eis ſcripta erant, referre vellet: ſed interdum nimis fidens memoriæ ſuæ, quædam non ſatis fideliter tradidiſſe. Quale eſt quod ſcribit libro octauo, Theophraſtum credere, certo quodam tempore anni, quo latêre vrſi & ſupra modum pingueſcere, altiſſimo ſomno oppreſſi ſolent, coctas quoque eorum carnes, ſi aſſeruentur, increſcere. Neque enim id Theophraſtus de coctis carnibus, quod prorſus incredibile eſt, ſed περὶ στέατος, id eſt, de adipe dixerat. Adſcribam verba nobiliſſimi Philoſophi ex libro De odoribus, vt ea politiſſimns & accuratiſſimus interpres Turnebus reddidit: ita enim nunc quidē malo, quàm Græcè: *Huiuſmodi autem naturæ conſenſio atque contagio in alijs etiam quodammodo euenit. Vinum enim cum vua efflore ſcens tentari videtur: & allia cepæq; tum acerrimi ſunt odoris cùm in terra germinãt. Sed præterea accidit, vt vnà etiã ipſa germinẽt: atq; omnino omnia quæ tunicata conſtant radice, modò non exaruerint, germinationis tempore mouentur: cùm inſita cuique vis ſollicitetur & excitetur. Sed omnium iſtorum admirationem facilè ſuperat, quod in adipe vrſino euenit, qui latebrarum tempore exũdat, intumeſcenſq; vaſa implet*, Theophraſti verba paulo altiùs repetij, vt è ſimilium collatione magis intelligeretur, id quo de agebatur.

Cur maior in nonnullis ciuitatibus, quàm in aliis, exiſtere fortium virorum copia ſoleat, ex Hippocrate explicatum. CAP. XIIII.

QVOD lauti ac ſumptuoſi homines facere in cibis ſolent, vt ijs quæ in mari naſcuntur, magis in mediterraneis, quàm in maritimis locis gaudeant: contraque cùm in mari verſantur, iis veſcantur libentiùs, quæ niſi in continenti reperiri non ſolent, vt ipſa peregri-

regrinitas pro condimento esse, & cibis præcipuam quandam gratiam conciliare videatur: idem ego in studiis interdum facio: & si quid aut apud grammaticos, quod ad ius ciuile; aut apud physicos, quod ad politicen; aut denique apud quemque, quod ad aliam artem quàm eam, quæ ab eo præcipuè tractatur, pertineat, reperio, eo mirificè capior: multoque magis afficior, quàm si idipsum reperissem apud alium scriptorem, cuius ea tractatio propria esset. Vt nuper, cùm quæstionem politicam, & magni quidem momenti, deprehendi à principe medicorum Hippocrate verissimè ac sapientissimè explicatã. Cùm enim constet maiorem copiam virorum fortium existere solere in ciuitatibus liberis, quàm in ijs quę vnius dominatu tenentur: vt in historijs veteribus multo plures legimus Athenienses, Lacedæmonios, Romanos, quàm Assyrios, Persas, Medos, fortitudinis laude excelluisse: quæri non iniuria potest, quæ id caussa efficiat. Ait igitur Hippocrates, id ex eo euenire, quòd homines pro suis quàm pro alienis commodis, pro sua quàm pro aliena gloria, longè alacriùs atque animosiùs pugnant. In ijs autem ciuitatibus, quæ suis legibus viuunt, si quid bello partum sit, eius intelligit quisque ciuium aliquid ad se pro virili parte pertinere. At vbi summa rerum omnium penes vnum est, ibi labores quidem militares, & pericula, & vulnera & cædes pertinent ad eos qui imperio subsunt: gloriæ autem & imperij amplificatio, & omnis denique fructus qui ex victoria capitur, ad eum vnum redit, qui ceteros oppressos tenet, eosq. habet in mancipiorum aut in pecudum loco. Hæc in hanc ferè sententiam disputantur ab Hippocrate in libello, quo explicat, Quid efficiant cæli, aquarum & locorum varietates.

Baci-

Bacides tres. CAP. XV.

RECTE iudicauit P. Victorius, apud Aristotelem in Problematis, vbi vulgo legebatur, σίβυλλαι καὶ βακχίδες, legendum esse, βάκιδες. Sed non veram caussam reddidit, cur Aristoteles Bacidas ac non potius Bacidem dixerit. Putauit enim, vnum quidem fuisse Bacidem: sed numero multitudinis, nota figura vsum, summum Philosophum dixisse Βάκιδες, cùm intelligeret non illum solum sed ceteros omnes eius generis atque illi similes. Id autem secus est. Duo enim Bacides fuerunt: quorum vterque futura prænoscere ac prædicere putabatur. Docet id Clemens Alexandrinus, cuius hæc verba sunt è primo στρωμάτων. Ηδη δὲ καὶ παρ' ἕλλησι χρησμολόγοι συχνοὶ γεγονέναι φέρονται, ὡς οἱ βάκιδες, ὁ μὲν βοιώτιος, ὁ δὲ ἀρκὰς πολλὰ πολλοῖς προαγορεύσαντες. Sed & tertium Atheniēsem addit Philetas apud Suidam. Bœotij tamen frequentissima apud veteres mentio.

Locus Virgilij è Thucydide effictus.
CAP. XVI.

QVI collegerunt indicaruntque locos Virgilij ex alijs scriptoribus expressos, ad illum versum ex quarto Æneidos,

Ille dies primus lethi, primusq́; malorum
Causa fuit,

alii alia notarunt. Ego autem existimo, Virgilium habuisse tunc in animo dictum Melesippi Spartiatæ, qui principio belli Peloponnesiaci cùm ad pertentandos animos Atheniensium missus esset: eumque illi inauditum statim ad suos redire iussissent, ex Atticæ finibus excedens dixisse fertur, illum diem Græcis

magno-

magnorum malorum principium fore. qua de re ita Thucydides libro secundo: ὁ δ' ἐπειδὴ ἐπὶ τοῖς ὁρίοις ἐγένετο, καὶ ἔμελλε διαλύεσθαι, τοσόνδε εἰπὼν, ἐπορεύετο, ὅτι ἥδε ἡ ἡμέρα τοῖς Ἕλλησι μεγάλων κακῶν ἄρξει. fuit autem Virgilius grauissimi illius rerum scriptoris studiosissimus: vt multis certisque argumentis peruinci facilè potest.

Probam vocem esse, Exanclare, *& temerè ab aliis damnatam.*

CAP. XVII.

EXANTLANDI verbum numquid à Latinis scriptoribus vsurpatum sit, pro certo & explorato statuere non ausim. Si quis tamen ex me, quid sentiam, roget, peregrinum esse existimo: & Græcè quidem rectè dici ἐξαντλεῖν: sed Latinè loquenti *exanclare*, non *exantlare*, dicendum. Quo magis miror, quid acciderit cuidam, qui eam vocem, ipsa enim hominis verba ponam, neque ab vlla Latina, neque ab vlla græca voce originem habere posse, & ex totius linguæ Latinæ finibus ablegandam esse, audacter pronuntiauit. Poterat certè, qui tam multis locis alienam in hoc genere audaciam accusat, ipsemet modestiùs loqui. Sed non est nouum, vt quo quisque vitio maximè laborat, eius se in aliis acerrimum ac vehementissimum reprehensorem profiteatur. Ἀγκύλον curuum est: & inde est *angulus*, & *ancylia*, scuta, vt ait Nonius, grandia: & *ancyle*, vt ait Hesychius, poculi genus: id est, vt ego arbitror, scutella: & inde est Latinis *anculare*, id est, haurire: & συγκεκομμένον *anclare*, & *exanclare*, id est, exhaurire: eadem forma, qua *poplum* pro *populo*, & talia multa dicebant. Neque hæc vel ex Festo & Nonio ignota esse debebant. Itaque apud Plautum, Ciceronem, aliosque scriptores Latinos vbicumque *ex-*

antlare

antlare legitur, vna littera mutata, *exanclare* legendum puto.

Emendatus è Plauti Bacchidibus locus.
CAP. XVIII.

THESAVRVM quendam malorum Plautinæ fabulæ cõtinent: ita quo plura in eis hulcera coëunt, ac consanescunt, eo plura erumpunt ac deteguntur. Itaque non est verendum, ne istis, qui ex veterum scriptorum emẽdatione ingenij gloriam aucupantur, quid agant, desit. Vt omnes omnia conferant, vnus eis Plautus satis superque negotij vsque & vsque exhibebit. Quando igitur nos quoque in eis quorundam opinione censemur: agedum, opis ei aliquid pro nostra virili parte, quantula ea cumque est, adferamus. Mnesilochus in Bacchidibus cùm amorem suum, quem per litteras sodali Pistoclero, commendarat, rectè & cum cura ab eo procuratum esse audijsset: itemque bonam sibi operam à seruo Chrysalo datam in reperienda techna, qua patrem argento interuerteret, negat, committendum sibi esse, vt ingratus habeatur: ideoque diligenter sibi videndum, quomodo gratiam Chrysalo referat. Id exponit his versibus:

Nam vt in Ephesum hinc abij, hoc factum est ferme abhinc biennium.
Ex Epheso huc ad Pistoclerum meum sodalem litteras
Misi, amicam vt mihi inueniret Bacchidem. illum intelligo
Inuenisse, vt seruus meus mihi nuntiauit Chrysalus.
Condignè is quam technam de auro aduersum meum fecit patrem,
Vt mihi amanti copia esset. Sed eccum video incedere.

Sed quis, quæso, ille est, quem ait videre se incedere? certè enim neque patrem suum, neque sodalem, neq. Chrysalum videt: quos nominarat vnos. Atque hoc non modò non emendauit is qui se Lynceum, ceteros Hypsæa cæciores putabat, sed ne mendum quidem subesse animaduertit. Legendum autem videtur hoc modo:

Sed æquum id eij reddere.

idque apertè declarant, quæ statim subijcit:

Nam pol meo quidem animo, ingrato homine nihil impensiu'st.

Illa autem deprauata scriptura extitisse videtur ex eo quod paulo pòst scriptum est:

Vtut eris, moneo, haut celabis. Sed eccos video incedere
Patrem sodalis, & magistrum. hinc auscultabo, quam rem agant.

Loci aliquot veterum scriptorum apud Nonium emendati.
CAP. XIX.

CORPORA nostra vi animi moueri, ex se autem immobilia esse dixerat Varro, Mutuum muli scabunt. cuius ea de re verba citantur à Nonio, sed ita deprauata, vt difficile sit eorum sententiam consequi. leguntur autem in voce Grallatores, hoc modo: *Grallatores, qui gradiuntur grallis, quæ sunt perticæ ligneæ ab homine isto qui in ista tangitantur, sicilianimi nostri sunt, galeæ crura ac pedes nostri essiarexιvnτοι: sed ab animo mouentur.* Puto autem ita emendari posse, partim veterum librorum auctoritate, partim coniectura fretus: *Quæ sunt perticæ ligneæ sine animo: sed ab homine, qui in iis stat, agitantur. sic illi animi nostri sunt:*
grallæ,

gralla, crura ac pedes nostri, ex se ἀκίνητοι: sed ab animo mouentur. Aliter diuinarat Iunius. Erit igitur aliorum iudicium. Addam & corollarium ex eodẽ grammatico in voce Deprecor: vbi enim legitur, *Ennius: Eripite o cui nunc ærumnam à libertate para quibus seruitutem meam miseram deprecor*: ita emendat Iunius:

Ennius: Eripite ô ciues quibus
Nunc ærumna mea libertatem paro,
Quibus seruitutem mea miseria deprecor.

Ego, *Ennius Erechtheo:*

Quibu' nunc ærumna mea libertatem paro.

In ceteris Iunium sequor. In voce Obscenum: versus Lucilij ita lego:

Vos ite actutum, atque opere magno edicite
Per vrbem, vt omnes, qui arcem astuq; accolunt.

non, vt Iunius, *Arpinam & Arsam*: quorsus enim necesse est, præcones, quibus per vrbem aliquid edicendum est, in Elidem & in Hispaniam mittere? Video hæc quàm leuia & pusilla sint: sed, vt horũ temporum mos est, talia multa ab alijs quoq. in censum deferuntur.

De Nili & Istri magnitudine non idem videri sentire Sallustium & Arrianum. tum pœnæ cuiusdam militaris ratio aliter, quàm à Gellio, explicata. CAP. XX.

TRIA maxima Europæ flumina esse Nilum, Istrum, & Rhodanum, traditum est: sed principem locum omnes tribuunt Nilo. ab eo autem secundum Istrum facit Sallustius. At Arrianus Istrum omnium maximum esse adfirmat his verbis: Ἀπὸ δὲ τῆς μάχης τριταῖος ἀφικνεῖται Ἀλέξανδρος ἐπὶ τὸν πόταμον τὸν Ἴστρον, ποταμῶν τῶν κατὰ τὴν Εὐρώπην μέγιστον ὄντα καὶ πλείστην γῆν ἐπερχό-

μενον. hoc igitur appingi poterit ad ea quæ de his fluminibus tradidit Gellius capite ſeptimo libri decimi. Sed & hoc, quod dicam, adijci poterit ad id caput eiuſdem ſcriptoris quod proximè ſequitur. Ibi enim ſanguinis miſſionem narrat fuiſſe olim inter ignominias militares: neque cauſſam eius rei vllam à veteribus proditam eſſe. Se igitur putare id factum, quaſi minus ſani viderentur omnes qui delinquerent: ob idque tali purgatione egerent. Ego autem potius id factum puto vt ſanguinem quem cum gloria fundere pro patria noluerant, eum cum ignominia amitterent.

M. AN-

M. ANTONII MVRETI
I. C. AC CIVIS R.

VARIARVM LECTIONVM
LIBER XIIII.

Duo grauiſſimorum ſcriptorum loci, quorum in vtroque eadem macula hæſerat, emendati.

Cap. I.

EREOR interdum, ne ſint quibus hoc totum ſcriptionis genus leue ac contemnendum eſſe videatur, quod ad maculas è veterum libris eluendas refertur. Vt enim vera ſint quæ ſcribimus: ferè tamen, ſimulatque quis vnam aut alteram litterã vocémve in libro ſuo aut mutauerit, aut deleuerit, aut addiderit, ita ſingula horum librorum capita concerpat licet: vt quorum vix vſus præterea vllus eſſe alius poſſit. Sed tamen ſi quis tecum reputet, primùm, quanta vtilitas ex veterum ſcriptorum lectione capiatur, deinde, quantam difficultatem deprauata ſcriptura illorum ſtudioſis exhibere ſoleat, magnam gratiam habendam eſſe iudicabit iis, qui ſuo labore laborem aliis minuunt: &, in quibus ipſi fortaſſis aliquãdo hæſitarunt, in eis ne alij quoque hæſitent, elaborant. Qua ſpe fretus, ſubſeciuis horis, eorum librorum, quibus olim vſus ſum, oras inſpicio, & ſi quid in eis notatum video, quod vſui etiam aliis eſſe poſſe arbitrer, colligo: atq. ita hæc qualiacumque concinno: vt, ſi minus ipſe de meo excudere poſſum digna quæ legantur; at certè

aliquid efficiam, quo ij qui lectione digna scripserunt, faciliùs intelligantur. Nunc igitur duos locos indicabo, quorum in vtroq. διάνοια legitur, cùm vtrobique ἄνοια legi debeat: idque eo libentiùs faciam, quòd in vtroq. & eruditissimi interpretes lapsi sunt: neque id isti animaduerterunt, qui, quasi ipsi nusquam offendant, exultant in aliorum erratis, eaque mimico orationis genere tam cupidè persequuntur. Eorum prior est apud Thucydidem lib. sexto, in oratione qua Alcibiades aduersus Niciam de mittendis in Siciliam copiis disserit. Cùm enim prior eum tetigisset Nicias, quòd maiores sumptus quàm pro re faceret: respondet delicatus ac sumptuosus adolescēs, sumptus illos ad ostentandam externis hominibus ciuitatis magnitudinem ac potentiam pertinere: neque illam imprudentiam inutilem esse (ita enim εἰρωνευόμενος vocat) cùm quis sumptibus suis non sibi solùm prodest, sed etiam ciuitati. Verba eius hæc sunt: καὶ οὐκ ἄχρηστος ἥδ' ἄνοια, ὃς ἂν τοῖς ἰδίοις τέλεσι μὴ ἑαυτὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν πόλιν ὠφελῇ. Ita enim legendum esse, non vt omnes peruulgati libri habent, διάνοια, vel de scholiis Græcis intelligi poterat, in quibus ita notatum est: εἰρωνεύεται ὁ Ἀλκιβιάδης, λέγων ὅτι, εἰ καὶ ἀνόητος φαίνομαί πως, ἀλλ' οὖν τῇ πόλει οὐκ ἄχρηστός μου ἐστὶν ἡ ἄνοια, ἀλλὰ καὶ ὠφέλιμος. Idemque planè confirmat, quod in eadem oratione haud ita multo pòst legitur: καὶ ταῦτα ἡ ἐμὴ νεότης καὶ ἄνοια παρὰ φύσιν δοκοῦσα εἶναι, ἐς τὴν Πελοποννησίων δύναμιν λόγοις τε πρέπουσιν ὡμίλησε, καὶ ὀργῇ πίστιν παρασχομένη, ἔπεισε. Alter locus est in libello, qui Plutarchi quidem non videtur, sed inter ipsius opuscula tamen legitur, De liberis educandis: vbi grauiter peccare ostendit eos, qui paruulos quidem liberos sub magistris ac pædagogis habent; sed puberes iam fa-

ctos,

ctos, ſuo more ac modo viuere patiuntur: ait enim, eos non animaduertere, ſe in eo imprudentiæ ac temeritati licentiam ad faciendas iniurias dare Atque hoc exponit his verbis, *ὥσθ' οἱ μὴ τῆς ἡλικίας ταύτης ἐῤῥωμένως ἀντιλαμβανόμενοι τῇ ἀνοίᾳ διδόντες ἐξουσίαν ἐπὶ τὰ ἀδικήματα, λανθάνουσι.* Sed hic quoque *τῇ διανοίᾳ* perperam in vulgatis libris legitur.

Illuſtrati loci duo ex Æneide.

CAP. II.

NIHIL temerè aut inconſideratè à Virgilio dicitur: omnia propriis & accõmodatis ad id quod agitur vocibus exprimuntur: &, vbi minimè putes, aliquid plerumque reconditæ eruditionis latet. Vt in illis verſibus è ſexto Æneidos:

Sed non antè datur telluris operta ſubire,
Auricomos quàm quis decerpſerit arbore fœtus.

nemo, quod ſciam, veterum, ac ne Fuluius quidem aut Guellius notarunt, cur *operta telluris* dixerit. Bonam deam & Tellurem eadem eſſe, vel ex Macrobio conſtat. Vbi autem Bonæ deæ fiebat, opertum vocabant, quò viris ingredi nefas erat. Cicero primo Epiſtolarum ad Atticum: *Quaſi in operto dicas fuiſſe.* Et in Paradoxis: *Vt, ſi in opertum Bonæ deæ acceſſiſſes, exulares:* Iam igitur conſtat, cur *telluris operta* dixerit. Sed & in illis è quincto verſibus:

Stans procul in prora pateram tenet, extaq́ ſalſos
Porricit in fluctus, ac vina liquentia fundit.

vt veterem eſſe illam porriciendi exta in mare cõſuetudinem notarunt: ita vellem, aliquid de fundendi meri conſuetudine notaſſent. Poterant autem è Thucydidi libro ſexto: vbi Nicias, Lamachus, & Alcibiades ſoluentes è Piræeo aureis & argenteis pateris vi-

num in mare fudiſſe dicuntur. Verba ſcriptoris omnium grauiſſimi hæc ſunt: κρατῆράς τε κεράσαντες παρ' ἅπαν τὸ στράτευμα, καὶ ἐκπώμασι χρυσοῖς τε καὶ ἀργυροῖς οἵ τε ἐπιβάται καὶ οἱ ἄρχοντες σπένδοντες. Quod & à Diodoro libro tertio decimo bibliothecæ, in eiuſdem hiſtoriæ explicatione memoriæ proditum eſt.

Emendati loci aliquot è tertio libro Ciceronis De officiis. CAP. III.

CICERONIS è lib. tertio De officiis verba ſunt: *Tollendum eſt igitur ex rebus contrahendis omne mendacium. non licitatorem venditor, nec qui contra ſe liceatur, emptor apponet. Vterque, ſi ad loquendum venerit, non plus quàm ſemel loquetur.* Quibus in verbis memini ab eruditis hominibus dubitatum eſſe, cur diceretur emptor neminem, qui contra ſe liceretur, appoſiturus. Certè enim ſolent interdum venditores in auctionibus licitatorem aliquem apponere, qui ſe emere velle ſimulet: & pluris liceatur ea quæ venum expoſita ſunt, quàm quanti ſunt: vt eo modo ceteri emptores inducantur. Atque hoc ſæpè fieri vidimus. Emptor autem cur, quæſo, quemquam, qui contra te liceatur, apponat? Id enim ſi faciat, obſtabit ſibi: neque hoc dubium eſt, quin qui emere aliquid vult, illud potius optare debeat, vt nemo, qui contra liceri velit, reperiatur. Quare ſi qui contra ſe liceatur apponat, non ſibi conſulet, ſed venditori. Quid igitur eſt? Multa ab iſtis παραδιορθωταῖς allata ſunt, quæ qui accuratè refellere velit, ridiculus ſit: ita ſunt ridicula ipſa & leuia. Peccatum hic eſt, vt & in aliis libris ſæpe, & in Pandectis Florentinis ſæpiſſimè, vt ſemel tantùm poſitæ ſint litteræ, quas geminari oportebat. Legendum enim eſt, *qui contra ſe liceatur*, id eſt, qui

contra asse liceatur. Vt enim venditor dolosè apponit, qui pluris liceantur, ita emptor qui minoris: vt sibi faciliùs res addicatur. Assem autem pro minimo pretio veteres sæpe dicebant: eoque nomine in rebus extenuandis & abijciendis vtebantur. Socrates apud Varronem: *Asse vinum, asse pulmentarium*. Cato: *Quod non opus est, asse carum est*. In ludicro poëmate: *Non assis faciunt, eunt'q; recta*. Catullus: *Omnes vnius æstimemus assis*. Horatius: *In triuiis fixum qui se demittit ob assem*. Persius: *Et centum Græcos curto centusse licetur*. *Asse* igitur *liceri*, est pretium rei extenuare & abijcere; quod qui faciat, si emptor apponat, improbè eum facturum Cicero putat. In eodem libro quod vulgò ita legitur: *vt omnes simul in rostra post meridiem descenderent*. vetus liber meus habet, *escenderent*, Rectè omninò. Neque enim *descendere in rostra* dicebant, sed *ascendere*. *Escendere* autem vetere lingua, & *ascendere* idem est: vt alibi docui. In eodem libro ita legitur etiam in ijs libris, qui vt hiantes inducãtur emptores, cum totis plaustris librorum veterum collati esse dicuntur: *Nunc abeo ad vulgi opinionem, quæ maior vtilitas quàm regnandi esse possit? nihil contrà inutilius ei qui id iniustè consecutus sit, inuenio, cùm ad veritatem cœpi reuocare rationem*. legendum autem hoc modo: *Non habeo ad vulgi opinionem, qua maior vtilitas, quàm regnandi esse possit. nihil contra inutilius ei qui id iniustè consecutus sit, inuenio, cùm ad veritatem cœpi reuocare rationem*. Sed vt pisces sale, ita correctores isti correctore indigẽt. Quid autem est, quod in versu Ennij, qui eodem in libro citatur, *fides alma, apta pinnis* dicitur? Plerísque simulacris Deorum, vt Victoriæ, vt Famæ, affingebant alas: vt Deos vbique præsto esse indicarent. *Apta* au-

tem *pinnis* est πτερόεσσα. Appuleius apologia prima: *Si verba, ita vt poëtæ aiunt, pinnis apta vulgo volarent.* Expressit autem illud Homericum, ἔπεα πτερόεντα. Attij autem versus eodem in libro ita legendus est:

Neque do infideli cuiquam, neque dedi fidem.

vt sit senarius.

Addam & alia, quæ cùm addidero, sic quoque alia supererunt: ita diligenter præstant isti quæ pollicentur. Vbi ergo de Epicureis ita scriptum est, *Dicunt enim voluptatis magnitudinem doloris detractione fieri*: non *fieri* legendum est, sed *finiri*. Hoc enim dicebant Epicurei, vbi dolor detractus esset, finiri ac terminari, & quo verbo ipsi vtebantur, ὁρίζεσθαι voluptatem: neque crescere amplius, sed variari tantùm, id est, ποικίλλεσθαι. Sed & paulo pòst, vbi vulgò legitur: *Nec verò finis bonorum & malorum qui simplex esse debet, ex dissimilibus rebus misceri & temperari potest.* ibi ergo, si quis attentè rem ipsam considerauerit, animaduertet duas illas voces *& malorum* ab hominibus fortasse minimè malis, sed certè non satis intelligentibus, additas esse.

Plinij locus emendatus. CAP. IIII.

RISI nuper Plinium legens, cùm in ea, quæ ille de bonaso refert, incidissem. Hæc enim ipsius verba sunt: *Tradunt in Polonia feram quæ bonasus vocetur, equina iuba, cetera tauro similem, cornibus ita in se inflexis, vt non sint vtilia pugnæ. quapropter fuga sibi auxiliari, reddentem & fimum interdum trium iugerum longitudine, cuius contactus sequentes, vt ignis aliquis, amburat.* Sanè enim mirificum siphonem illius bestiæ esse oporteret, quo illa suũ illud causticum stercus ad c x x. passus, tot enim efficiunt tria iugera, iacula-

cularetur. Quæ autẽ ballista aut quæ catapulta cum illa igniuoma fistula comparari posset? Sed modestius Aristoteles, qui id ipsum referens, ait bonasum iacere stercoreum illud incendium εἰς τέτταρας ὀργυὰς ἀπ' ἑαυτοῦ, id est, ad quatuor passus. Quare aut fœdè errauit Plinius, aut quod verius puto, peccatum est à librariis: & vbi legitur III. *iugerum*, legendum est IIII. *orgyiarum*. Quòd autem orgyiæ nomen in Latinè loquentium consuetudine non esset, eam erroris caussam fuisse librarijs arbitror.

Plauti loci aliquot illustrati.
CAP. V.

EPICHARMVM tradidit Aristoteles, & post eum Demetrius in commentariolo περὶ ἑρμηνείας, risus captandi caussa, interdum sententias quasdam ita conformasse, vt è contrarijs constare videretur, cùm tamen in eis bis idem diceretur: quarum exemplum hoc vterque ponit: Τόκα μὲν πὰρ κείνοις ἐγὼν ἦν, τόκα δὲ πὰρ κείνοις ἐγών. Ita enim legẽdum est, vt trochaici metri ratio constet, quo gaudebat Epicharmus. Risum autem cõmouet illa stultitiæ imitatio, καὶ τὸ παρὰ προσδοκίαν: cùm auditor qui aliquid aliud expectabat, sua se spe delusum videt, quo in genere facetissimum est illud Ciceronis ad Atticum: *Noli putare, pigritia facere me, quòd non mea manu scribam; sed me hercule pigritia: nihil enim habeo aliud quod dicam: & tamen in tuis quoque epistolis Alexin videor agnoscere*. Plautus autem, quem dixit Horatius *ad exemplar Siculi properare Epicharmi*, & frequenter ita ludit: & interdum sine illa simulata contentione contrariorum, ridiculi caussa eiusmodi enuntiationes ponit, in quibus, vt dialecticorum more loquar, idem sit τὸ κατηγορούμενον τῷ ὑποκει-

ὑποκειμένῳ, idq. non numquam paulo alijs, non numquam etiam planè ijſdem verbis. Sic ille in Curculione leno:

Quoi homini di ſunt propitij:

expectes dum dicat, ei omnia ſuccedunt ſub manum: aut aliquid eiuſmodi. at ille,

ei, inquit, *non eſſe iratos puto.*

quod tale eſt, ac ſi quis diceret, *Vinum quod album eſt, nigrum non eſſe arbitror*. Itaque ridiculè quidam illic acutus eſſe voluit, & argumentari eum, à contrarijs dixit. Simile illud è Sticho:

quanta mea ſapientia eſt,
E malis multis malum quod minimum eſt, id minimum eſt malum.

Talia erant illa quę ridentur in Stoicis: *Si dies eſt, dies eſt. Eſt autem dies. Eſt igitur dies.* Cui enim dubium eſſe poteſt, quin quod malum minimum eſt, id ſit minimum malum? Sed ſunt quidam μωρόσοφοι, qui hæc perinde accipiunt, ac ſi ſeriò dicerentur. Simile eſt illud è principio Captiuorum:

Hos quos videtis ſtare hic captiuos duos,
Illi qui ſtant, hi ſtant ambo, non ſedent.

Hoc enim dicit, eos captiuos qui illic ſtant in conſpectu omnium, eos igitur ſtare, non ſedere. neque dictum eſt, Hos duos captiuos, pro horum captiuorum duorum, vt quidam putat: ſed talis verborum conſtructio eſt, qualis illa,

Vrbem quam ſtatuo, veſtra eſt: & illa,
Eunuchum quem dediſti nobis, quas turbas dedit?

& in Amphitruone,

Naucraten quem conuenire volui, in naui non erat.

Deinde, quaſi res dubia ſit, aut teſtibus egeat, itidem riſus cauſſa,

Vos vos,

Vosvos, inquit, *mihi testes estis, me verum loqui.* Vbi, *Vosvos*, valet vosmetipsi: quomodo *meme* dicimus me ipsum, *& tete*, teipsum. Hæc omnia prætermisissem, vt per se vel pueris nota, nisi istos sua & quorundam opinione Lynceos nihil in eis vidisse vidissem.

Dubitatum de iis quæ tradit Gellius super vi musicorum cantuum in morbis quibusdam sanandis.

CAP. VI.

APVD Gellium cap. xiij. libri quarti hæc leguntur: *Creditum hoc à plerisque est, & memoriæ mandatum, Ischiaci cùm maximè doleant, tum si modulis lenibus tibicen incinat, minui dolores. Ego nuperrimè in libro Theophrasti scriptum inveni, viperarum morsibus tibicinem scitè modulateq́; adhibitum mederi.* Hæc Gellius: quæ vereor, vt ab eo satis fideliter relata sint. Certè quidem Theophrastus non lenibus modulis leuari ischiacos scripserat: sed harmonia Phrygia, quę omnium vehementissima est, & aptissima ad animos audientium diuino quodam furore incitandos. Ideóque eam adhibebāt in orgiis Bacchi & Berecyntiæ. & hoc est quod ait Catullus:

Tibicen vbi canit Phryx curuo graue calamo.

ET propterea ait Aristoteles tibiam adhibendam esse ἐν οἷς ἡ θεωρία κάθαρσιν μᾶλλον δύναται ἢ μάθησιν. quod non animaduerterunt, qui eum Aristotelis locum interpretati sunt. Verum autē esse quod dixi de Theophrasto, constat ex his quæ sunt apud Athenæum libro xiiij. ὅτι δὲ καὶ νόσους ἰᾶται μουσικὴ Θεόφραστος ἱστόρησεν ἐν τῷ περὶ ἐνθουσιασμοῦ, ἰσχιακοὺς φάσκων ἀνόσους διατελεῖν, εἰ καταυλήσοι τις τοῦ τόπου τῇ φρυγιστὶ ἁρμονίᾳ. Sed & quod statim subijcit de morsu viperarum, vereor ne non de

viperis

viperis ſcripſerit Theophraſtus, ſed de iis phalangiis, quæ hodie vulgò Tarantolæ vocantur, quarũ morſus hîc Romæ, quod ſciam, innoxius, in Appulia ſi negligatur, lethalis eſt: neq. aliud mali vſitatius, aut exploratius remedium, quàm in citharœdis & tibicinibus: quibus auditis, velut è graui ſomno excitatus, qui morſus eſt, attonitus & extra ſe poſitus ſaltare ac tripudiare incipit; neque vnquam deſinit, dum ne illi quidem intermittant, donec delaſſatus, ac ſudore fluens, propè exanimis concidat. Hoc quidem & certiſſimum ac notiſſimum eſt, & à præſtanti medico Matthiolo litteris proditum. Apud Gellium autem eodem loco vbi legitur περὶ λοιμῶν ἢ λογικῶν, non dubium eſt, quin λοιμικῶν, non λογικῶν, legi debeat.

Quid ſignificet vox περπερεύεσθαι.

CAP. VII.

VERBVM περπερεύεσθαι, quo vtitur M. Tullius in epiſtola quadam libri primi ad Atticum: (verba eius ſunt: *Ego autem ipſe, dij boni, quomodo ἐνεπερπερευσάμην nouo auditori Pompeio?*) quoque vſus eſt & Paulus Apoſtolus in priore epiſtola ad Corinthios, ἡ ἀγάπη, inquiens, οὐ περπερεύεται), rarò admodum in ſcriptoribus Græcis legitur: ideoque variè & à Grammaticis & ab aliis exponitur. Eſt autem *iactare & oſtentare ſe, & inanis gloriolæ fructum ex re aliqua aucupari.* Id didici ex illo verè magno Baſilio, cuius hæc ſunt ἐν ἀσκητικοῖς. Πᾶν ὃ μὴ διὰ χρείαν, ἀλλὰ διὰ καλλωπισμὸν παραλαμβάνεται), περπερείας ἔχει κατηγορίαν. Neque vſquam melior eius vocis interpretatio reperiri poteſt.

Loci aliquot ex epiſtolis ad Atticum emendati.

CAP. VIII.

EMENDABO, aut ſaltem emendare conabor ex

ijſdem epiſtolis alia. Libro igitur ſecundo ita vulgò legitur: *Cura, amabo te, Ciceronem noſtrum. ei nos θεῖοι videmur.* vbi quam,quęſo,idoneam ſententiã efficere poteſt illud θεῖοι,ſiue patruos, ſiue diuinos interpretere? Sed nõ libet ἀπομεδᾶν. In libro ſatis vetere,quo me donauit vir multis nominibus illuſtriſſimus Gulielmus Sirletus Cardinalis,ita ſcriptũ eſt: *Cura amabo te Ciceronẽ noſtrũ* CINOS CVNOCTIN *videmur.* Ex quibus deprauatæ veteris ſcripturæ veſtigiis conijcio legendum: *Cura, amabo te, Ciceronem noſtrum: cui nos συννοσεῖν videmur.* Ægrotabat apud Atticum Q. Cicero Q. F. Eum igitur patruus auunculo diligenter commendat: & quo magis declaret ſuam erga illum voluntatem,ait,ſe ſibi videri vnà cum eo ægrotare. In ea autẽ epiſtola quæ ſtatim ſequitur, vbi vulgati libri habent, SED ME KATAKPICIC MEA ILLA COMMOVET. in meo eſt: *ſed me pecis mea illa commouet.* vt ſuſpicer pro κατάκρισις legẽdum ῥῆσις. Ita enim veteres ῥήσεως nomine vſos ſcio. Illud autem miror in eodem libro à nemine emẽdatum eſſe, *Subitò cùm mihi dixiſſet Cæcilius quæſtor puerum ſe Romam mittere, hæc ſcripſi raptim.* Non enim *ſubitò* legendum: ſed S. V. B. quo ſcribendi compendio ſignificabant, *Si vales beneſt.* & ita iampridem emendarat Riuius eodem modo corruptum locum nono earundem Epiſtolarum.

E libro quarto earundem Epiſtolarum emendata alia. CAP. IX.

SVPPVDET me interdum quædam referre in litteras, verentem ne nimis obuia & protrita ſint: ſed cùm in eis animaduerto erraſſe eos, qui quaſi columina quædam litterarum habentur; venio in ſpem, fore,

fore, vt ea, quamuis leuia & pusilla sunt, aliquos tamen inueniant amatores. In epistola quadam libri quarti ad Atticum ita scriptum est in libris Manutianis: *Sed quoniam qui nihil possunt, ij me nolunt amare: demus operam vt ab iis qui possunt diligamur*: *Dices, vellem iampridem. scio te voluisse: & me ast nugigeram manum fuisse.* sed illud, *ast nugigeram manum*, quid tandem monstri est? Manutius ingenuè fatetur, locum sibi depositum ac desperatum videri. Malaspina, sanè fidenter, *mastigiam germanum* legit: & est qui occinat, nihil hac coniectura diuinius. Eò enim iam stultitiæ ventum est, vt satis non sit in his quisquiliis laudandis dicere, eleganter, acutè, ingeniosè, εὐστόχως: dicẽdum, nihil diuinius: ne frigidè laudasse videaris. In libro Victorij est: *scio te voluisse, & me. Ast num germanum fuisset?* Manutius in quodam se legisse ait: *Ast num gerammanum fuisset.* meus habet, *Ast num germanum fuisse.* Muta vnam litteram vt sit, *& me asinum germanum fuisse*: vitium omne sustuleris. Hoc enim dicit, se merum asinum fuisse, qui bene monenti Attico non obtemperarit. Erat autem illa iocularis contumelia. Terentius: *qui status esset, flabellum tenere te asinum tantùm.* idem, *Quid? tu asine huic auscultas?* in eodem autẽ libro, in epistola cuius principium est, *Epistola tua.* in extremo ita lego: *Quid superest? etiam. Puerum Ciceronem curabis, & nos amabis vt facis.*

Item alia ex eodem libro.
CAP. X.

QVANDO quartus epistolarum ad Atticum est in manibus: vnum etiam locum ex eo emendabo, qui in omnibus editis libris mirabiliter deprauatus est. Legitur

Legitur autem in libris quidem, Victorij ferè ad finem eius epistolæ, cuius principium est, *Occupationum mearum*: at in aliis, in epistola, *O expectatas*. Vulgò igitur ita scriptum reperias: *Quid aliud noui? & tamen absoluto Gabinio stomachantes alij iudices, hora post, Antiochum Gabinium nescio quem, accensum Gabinij, solidis pectoribus libertum, lege Papia condemnarunt*. Itaque dixit statim reus lege maiestatis, ** ΟΥ COIMPICAMA´ ΦΙΗΙ. Ego autem ita emendo: *Quid aliud noui? Est tamen. Absoluto Gabinio, stomachantes alij iudices*, & quæ sequuntur. deinde Græca illa hoc modo: ΟΥ CΥ ΜΕ ΠΡΟΙΚ' ΑΦΙΗΙC. Hoc autem dicit, Libertus ille Gabinij, cùm patronum suum tam turpiter absolutum videret, se quoque sperabat absolutum iri, etiam si nulla mercede iudices corrupisset. At vbi se præter spem, lege Papia condemnatum vidit: reus factus lege maiestatis, intellexit iudices eadem via sibi expugnandos, qua Philippus Macedo omnia castella expugnari posse dicebat. itaque cœpit eos circumire, & illam eis cantilenam occentare, οὐ σὺ μὲ προῖκ' ἀφίῃς. qua significabat, qui se absoluisset, gratis id facturum non esse. Suspicor autem fuisse hemistichium veteris alicuius poëtæ; cuius eadē esset sententia cum illo Homerico, Ζώγρει Ἀτρέος υἱὲ, σὺ δ' ἄξια δέξαι ἄποινα.

E libro quinto earundem emendata quædam.
CAP. XI.

PERSEQVAR & alia ex iisdem epistolis. dignissimæ enim sunt ad quas perpurgandas omnia ab omnibus conferantur. Quod igitur est in epistola secunda libri quincti in Manutianis, *cùm me è Pansæ villa, numquid vellem, rogasset*: certo certius est exturbandum

dum hinc esse *Pansam*. Victoriani & veteres habent, *cum me expensæ sua villa*. Vnius litterulæ mutatione locus integer fiet: vt sit *cùm me exiens è sua villa*. Epistola duodecima vbi vulgò ineptissimè legitur: *Itaq; erat in animo, nihil festinare, nec me Delo mouere, nisi omnia ἀκρωτηρίων iura vidissem*. è deprauatis veteris scripturæ vestigiis, quæ hæc sunt, ΑΚΡΑ ΤΗ ΚΙΙΥΡΑ: ex eis igitur legendum puto, *ἀκραῆ τε καὶ οὔρια*. Hoc enim dicit non esse sibi consilium nauigare, nisi serena & tranquilla, ac secũda omnia viderit. In illa quæ sequitur, mirum est, homines eruditos, Manutium, Corradum, alios, tam nihil vidisse, vt cùm paulum modò vetus scriptura abesset à recto, ipsi tam longè deflexerint. Veteres libri; *Verumtamen Decumanius venissem cum imperio*. At illi, *Verumtamen cùm ciuis Romanus venissem cum imperio*. Erat autem rectum, *Verumtamen decumani, vt si venissem cum imperio*. Ne intellexerunt quidem id quod statim sequitur: *Ex quo te intelligere certò scio, multorum annorum ostentationes meas nunc in discrimen esse adductas*. Quorum verborum sententia hæc est: Et ostentarat se Cicero semper amicissimum ordini publicanorum: & semper item seruire instituerat prouincialium commodis. Nunc cùm inter decumanos & prouinciales malè conueniret: periculum erat, quicquid inter eos decreuisset in prouincia sua, ne in alterorum offensionem incurreret. Ait igitur, se vsurum ea palæstra, quã ab Attico didicerat. Multa sciens prætermitto: neque enim omnia huc cõgerere decreui. In epistola, *Quàm vellem*, ita legitur: *Stamus animis: &, quia consiliis, vt videmur, bonis vtimur, speramus etiam manu; tuto consedimus, copioso à frumento, Ciliciam propè conspiciente, expedito ad mutandum locum.* Sed neque illud *sperare*

rare manu, rectè dici arbitror: & illa tam multa epitheta, *tuto, copioso à frumento, conspiciente Ciliciam, expedito*; cum quo cohæreant, non habent. Quid, quòd illi ipsi qui ita legunt, fatentur, se hoc excogitasse, cùm in antiquis libris extaret aliud? Illi enim habent: *Stamus animis: & quia consiliis, vt videmur, bonis vtimur, speramus etiam arno tuto consedimus copioso à frumento*. Vbi si minima mutatione facta legas, *speramus & iam aruo tuto consedimus*: rectè, vt mea quidē opinio est, legeris. Sic locutus est & poëta:

Nec venit in mentem, quorum consederis aruis?

Taurum autem montem, vbi tunc erat Cicero, magna ex parte aruum esse, notissimum est vel è Tibullo, cuius illud est,

Quantus & intonsos Taurus alat Cilicas.

Emendatus locus è secundo Politicorum Aristotelis. CAP. XII.

NOTA est lex Pittaci, qua cauerat, vt, qui ebrij peccassent, ijs non modò pœna non imminueretur, sed duplaretur. Meminit eius Aristoteles tertio Ethicorum, secundo Rhetoricorum, & secundo Politicorum. Nisi quòd in politicis dicere videtur, id tantùm constitutum in eos qui ebrij aliquem pulsassent, aut verberassent. Ita enim ait: Ἐγένετο δὲ καὶ πιττακὸς νόμων δημιουργὸς, ἀλλ' οὐ πολιτείας. νόμος δ' ἴδιος αὐτοῦ, τὸ, τοὺς μεθύοντας ἂν τυπτήσωσι, πλείω ζημίαν ἀποτίνειν τῶν νηφόντων. Quid igitur, si in alio aliquo genere peccauerint? An tum tantùm crescet pœna, si quem percusserint? Et verius est, idem in ceteris quoque peccatis constitutum. Nam & in secundo Rhetoricorum, καθόλου dicitur, maiores pœnas statuisse, ἐὰν τὶς μεθύων ἁμαρτάνοι. quare non dubito, quin locus ille è secundo politi-

corum deprauatus ſit, vt, vbi legitur ἂν τυπτήσωσι, legendum ſit, ἄν τι πταίσωσι. Neque hoc vlla confirmatione egere arbitror.

Qui ſint verſus ἰσόψηφοι. Declaratum epigramma Græcum. Item aliquot quæſtiones ludicræ, quæ apud Gellium proponuntur, diſſolutæ.

CAP. XIII.

NON equidem vnquam cuiquam auctor fuerim, vt quærat apud Homerum verſus ἰσοψήφους: ſi quis tamen neque habet quod agat, & nihil agere non poteſt, indicabo ei, qui verſus dicantur ἰσόψηφοι: quos ſi quærere poſtea volet, præſtabo, non defore illi vbi ſe exerceat. Cùm igitur litteræ Græcorum etiam ad numeros ſignificandos, vt notum eſt, adhibeantur, quorum verſuum omnes litteræ pro numeris acceptæ eundem numerum efficerent ac conſtituerent, eos verſus ἰσοψήφους vocabant. Eius rei exemplum oſtendam in duobus nominibus: eademq. declarabo epigramma Græcum incerti auctoris è libro ſecundo anthologias; quód qui explicarit, neminem adhuc video extitiſſe. Primùm igitur illud adſcribam:

Δαμαγόραν καὶ λοιμὸν ἰσόψηφόν τις ἀκούσας
  Ἔστησ' ἀμφοτέρων τὸν τρόπον ἐκ κανόνος.
Ὡς τὸ μέρος ᾗ καθείλκετ' ἀνελκυσθὲν τὸ τάλαντον
  Δαμαγόρου. λοιμὸν δ' εὗρεν ἐλαφρότερον.

Iocatur quiſquis eſt in flagitioſum quendam, Damagoran nomine: cuius nomen cum peſtis nomine ἰσόψηφον eſſe, quidam cùm audiiſſet, quaſi in ſtatera expendit ingenium peſtis & ingenium Damagoræ: præponderaſſe autem eam lancem, in quam Damagoræ ingenium impoſitum erat: quòd videlicet multo leuiora eſſent mala, quæ à peſte, quàm quæ à Da-

magora,

magora, importarentur. Sunt autem ἰσόψηφα planè nomina δαμαγόρας, & λοιμὸς, vt è subiecta descriptione perspici potest:

δ	4	λ	30
α	1	ο	70
μ	40	ι	10
α	1	μ	40
γ	3	ο	70
ο	70	ς	200
ρ	100		
α	1		420.
ς	200		
	420		

Multum igitur negotij habuit, aut potius multum ei ab re sua otij superfuit, quicumque ille fuit Gellij familiaris, qui conquisierat, quinam ita inter se affecti versus apud Homerum forent. Quod autem præterea notarat, quorum nominum in Homerico poëmate reperiretur παραστιχὶς: notat Eustathius, è primis litteris quinque primorum versuum vltimi libri Iliados effici nomen λεύκη, vbi etiam tradit veteres eiusmodi quæstiunculis lusitare solitos esse, quales aliquot ponit & explicat, leues illas quidem & ludicras, sed tamen cognitu non iniucundas. Nam quod ibidem amicus ille Gellianus quærit, quis Homeri versus sit, qui per singula vocabula singulis syllabis increscat: non dubito, quin illum significauerit è tertio Iliados,

Ὦ μάκαρ Ἀτρείδη μοιρηγενὲς ὀλβιοδαίμων.

Sed & illius quæstionis explicationem, qua ratione dicat Homerus, singulas pecudes in Africa, in singulos annos terna párere, reperiet, qui hoc tanti putabit,

bit, apud Eustathium in quartum Odysseæ. Leuia hæc esse fateor: sed vt in eis quærendis defatigari stultum fuerit, ita cùm se sponte offerunt, non omnino repudianda esse arbitror.

Emendatus locus è septimo Politicorum Aristotelis.

CAP. XIIII.

CVI vnquam vel fando auditum est, vel persuaderi potest, eas domos eáue cubicula quæ Aquiloni exposita sunt, esse ad hiemandum accommodatiora? Certè enim si ita est, magnam hominum partem in magno errore versari necesse est, qui hiemi quidem loca tepida præoptant, æstate autem alsiosa. Notum autem est, quæ ad Aquilonem obuersa sunt, omnium frigidissima esse. Itaque Horatius villam suam commendans, *Est*, inquit, *vbi plus tepeant hiemes*? Illæ verò in locis Aquilonaribus minimè tepent. Et Cornelius Celsus ad salubritatem monet habitandum esse ædificio lucido, perflatum æstiuum, hibernum Solem habente. Et hoc est quod Aristoteles ait in Oeconomicis, *oportere domum* πρὸς ὑγίειαν εἶναι εὔπνουν μὲν τοῦ θέρους, εὐήλιον δὲ τοῦ χειμῶνος. Quomodo autem ad septentriones exposita, hibernum Solem habitura sunt? Mirari igitur non immeritò possit aliquis, cur Aristoteles lib. VII. Politicorum, vt nunc quidē libri illi collocari solent: mihi enim dubium non est, quin quartus liber sit, qui vulgò numeratur septimus: sed cur in eo libro, quotuscumq. tandem ille sit, obuersas ad Boreā habitationes, aptiores esse dicat ad hiemādum. Nam cùm omniū saluberrimas esse dixisset eas quæ excipiunt eos ventos qui ab Oriente flant, statim subijcit: δεύτερον δὲ κατὰ βορέαν. εὐχείμεροι γὰρ αὗται μᾶλλον. At quomodo, si Aquilonē spectabūt, futuræ sunt εὐήλιοι? Tales autem, vt ex Oeconomicis

micis retulimus, hieme esse oportet: sed non dubito, quin vbi legitur εὐχείμεροι, legendum sit εὐδίεροι: quod cùm per me suspicatus essem, magis etiam cõfirmatus sum in sententia, cùm veterem interpreté eodem modo legisse animaduerti. Vertit enim, *recentiores*. Sunt auté εὐδίεροι μᾶλλον, altiores & salubriores: quales esse, quę Aquiloné excipiunt. Siquis fortè dubitat, audiat verba Varronis è libro primo De re rustica: *Permagni interest, vbi sint positæ villæ, quantæ sint, quò spectent porticibus, ostiis ac fenestris.* An non ille Hippocrates medicus in magna pestilentia, non vnum agrum, sed multa oppida scientia seruauit? Sed quid ego illum voco ad testimonium? Non hic Varro noster, cùm Corcyræ esset exercitus ac classis, & omnes domus repletæ essent ægrotis ac funeribus, immisso fenestris nouis Aquilone, & obstructis pestilentibus, ianuaque permutata, ceteraque eius generis diligentia, suos comites ac familiam incolumes reduxit?

Himeraæ mulieris de Dionysio tyranno somnium eodem propè modo Græcè à Timesia, quo Latinè à Valerio relatum. CAP. XV.

NON inutilem studiosis elegantioris doctrinæ nauauit operam Sebastianus Corradus, qui breuibus notis ad Valerij Maximi libros additis, aliorum scriptorum locos, vnde ille singula sumpsisse videretur, aut certè in quibus eadem historia legeretur, indicauit. Pauca autem quædam reliquit, quæ vnde sumpta essent, peruestigare non potuerat: quale illud est quod libro primo legitur de somnio Himeræ mulieris, quo Dionysij tyrannis præsignificata est. Ego igitur cùm deprehenderim antiqui scriptoris Timesiæ locum è libro sexto historiarum, quem propè ad verbum interpretatus est Valerius, vtriusque verba

proponenda duxi, vt conferri queant. Valerij igitur hæc sunt: *Intra priuatum habitum Dionysio Syracusano adhuc se continente, Himeræa quædam, non obscuri generis femina, inter quietem opinione sua cælum conscendit: atque ibidem deorum omnium lustratis sedibus animaduertit prævalentem virum, flaui coloris, lentiginosi oris, ferreis catenis vinctũ, Iouis solio pedibusq́ subiectum: interrogatoq́ iuuene, quo considerandi cæli duce fuerat vsa, quisnam esset; audijt illum Siciliæ atque Italiæ dirum esse fatum, solutumq́ vinculis, multis vrbibus exitio futurum: quod somnium postero die sermone vulgauit. Postquam deinde Dionysium inimica Syracusarum libertati, capitibusq́ insontium infesta fortuna cælesti custodia liberatum, velut fulmen aliquod, otio ac tranquillitati iniecit, Himeræorum mœnia, inter effusam ad officium & ad spectaculum eius turbam, intrantem vt aspexit, hunc esse quem in quiete viderat, vociferata est. Id cognitum tyranno caussam tollendæ mulieris dedit.* Timesias autem hoc modo: γυναῖκά τινα τὸ γένος ἱμεραίαν ἰδεῖν ὄναρ ἀνιοῦσαν αὐτὴν εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ πρός τινος ἀγομένην θεασομένην τὰς τῶν θεῶν οἰκήσεις. ἔνθα ἰδεῖν καὶ τὸν Δία καθεζόμενον ἐπὶ θρόνου, ὑφ' ᾧ ἐδέδετο πυρρός τις ἄνθρωπος καὶ μέγας ἁλύσει καὶ κλοιῷ. ἐρέσθαι οὖν τὸν περιάγοντα, ὅς τις ἐστίν. αὐτὸν δὲ εἰπεῖν· ἀλάστωρ ἐστὶ τῆς Σικελίας καὶ Ιταλίας· καὶ εἰ ἀφεθῇ, τὰς χώρας φθερεῖ. ἀναστᾶσαν δὲ, χρόνοις ὕστερον ὑπαντῆσαι Διονυσίῳ τῷ τυράννῳ μετὰ δορυφόρων· ἰδοῦσαν δὲ ἀνακράξαι, ὡς οὗτος εἴη ὁ τότε ἀλάστωρ δειχθείς· καὶ ἅμα ταῦτα λέγουσαν, πεσεῖν εἰς τοὔδαφος ἐκλυθεῖσαν. μετὰ δὲ τρίμηνον οὐκ ἔτι ὀφθῆναι τὴν γυναῖκα, ὑπὸ τοῦ Διονυσίου διαφθαρεῖσαν λάθρα. Putaui autem horum inter se neq. inamœnam neque inutilem collationem fore.

In Plau-

In Plauto & in Euripide notata quædam non satis ex arte facta. CAP. XVI.

MVLTA admodum notaui in Plauto, in quibus puto illius œconomian meritò reprehendi posse, ni vetustatis auctoritas obstet. Quale est quod in Captiuis, vix vnius horæ spatio Philocratem ex Ætolia euntem in Elidem, & rursus ex Elide, confecto negotio, quod certi aliquid temporis postulabat, redeuntem in Ætoliam facit; vt non multo citiùs senex è foro domum se receperit, quàm ille totum illud iter confecerit. Itaque ridiculus est Hegio, cùm ei profecturo dicit,

Sequere me, viaticum vt dem hinc à Trapezita tibi.

Quid enim ante horã vnam rediturus viatico eguit? Nisi fortè & seni ipsi, cùm in forum iret, viatico opus fuit. Sed si in peccatis magna exempla ad defensionem valent, tueri se Plautus Euripidis exemplo potest: qui in Supplicibus tam citò redeuntem Thebis Athenas nuntium facit, vt volasse, & ea quæ interea facta refert, vix tantulo temporis spatio somniare potuisse videatur. At in Amphitruone nimis certè sibi Plautus licentiæ sumpsit, qui eadem illa nocte quam triplo longiorem esse voluit Iuppiter in Hercule procudendo occupatus, redeuntem è bello Amphitruonem, & eo ipso die qui illi nocti proximus illuxit, decumo pòst mense Alcmenam parientem facit. Siquis quid hodie tale faceret, exsibilaretur: sed quadam antiquitatis maiestate fit, vt quæ in nostris reprehenderemus, in veteribus admiremur.

Diuerbium Plautinum è Rudente restitutum.

CAP. XVII.

PRINCIPIVM Stichi Plautinæ iampridẽ emen-

dam: & meam in ea re sententiam secuti sunt, qui postea Plautum ediderunt. Sed vellem, ipsi quoque ad versus distinguendos aliquid operæ contulissent. Quod quando facere aut non potuerunt, aut noluerunt, alia quoque eodem modo à me emendata, his libris inseram: si fortè tam venustus poëta paulatim pristinum nitorem reciperare possit. Nam vt nunc quidem est, qui ei post Ioachimum admouerunt manus, magna professi, parua admodum præstiterunt. Sed mihi quidem neque aliena abijcere animus est, neque mea venditare tanti videtur. In Rudente, ad ipsum finem actus primi, colloquium est aniculæ, quæ Veneris sacerdos erat, cum puellis eiectis, ita cõfusum ac perturbatum, vt nullus propè versus integer sit. Id igitur proponam, ita vti legendum censeo:

SACERDOS.

Qui sunt, qui pacem à patrona expetunt mea?
Nam vox precantum me excitauit huc foras.
Bonam deam sequuntur, obsequentémque haud grauatim
Multumq; benignam. PALÆSTRA. *Mater hem. sáluere te iubemus.*
SA. *Saluete puellæ. Sed vos vnde cum vuida*
Veste ire dicam, tam vestitas mæstiter?
PA. *Haud longulè imus illicò hinc ex hoc loco,*
Verùm longè hinc abest, vnde huc vectæ sumus.
SA. *Nempe ed equo ligneo cæruleas per vias*
Vectæ estis. PA. *admodum.* SA. *Æquius ergo vos erat*
Venire candidatas hostiatásq;: ad hoc
Fanum istunc ad modum veniri non solet.
PA. *Quæ'ne eiectæ sumus è mare nunc ambæ, obsecro,*
Vnde hostias nos agere voluisti huc tibi?

Ample-

Amplectimur tibi nunc genua, egentes opum,
Quæ nescia spe in nescius locis sumus,
Tecto recipias vt tuo seruésque nos:
Vtique te miserarum ambarum misereat:
Quibus neque spes parata est vlla, nec locus:
Neque quidquam est nobis amplius, quàm hoc quod vides.
SA. *Manus mihi certè ambæ, à genibus exsurgite.*
Me feminarum nulla est misericordior.
Sed res, puellæ, hæ pauperes inopésque sunt.
Egomet vix vitam colo. Veneri cibo meo
Seruio. AM. *Veneris fanum, obsecro, hoc est?*
SA. *Sanè. Ego*
Huius Sacerdos clueo. Verùm, quicquid est,
Fient comiter à me omnia, quorum copia
Cluebit. ite hac mecum. PA. *amicè nostrum habes*
Honorem mater, ac benignè. SA. *oportet.*

Sunt autem tertius & quartus versus iambici quadrati catalectici: postremus trimeter catalecticus: ceteri omnes trimetri acatalecti.

Num qui capiuntur in bello, ignaui propterea habendi sint. Illustratus Plauti è Captiuis locus.

CAP. XVIII.

FORTIVM virorum videtur in prœliis aut vincere aut mori: qui enim capiuntur, vix interdum effugiunt ignauiæ aut certè φιλοψυχίας notam: Atque hoc significauit Philocrates Plautinus, qui cùm ex Hegione apud quem vinctus adseruabatur, audiisset,

Vt vos hic, itidē illic apud vos meus adseruatur filius,
Captus est? inquit: deinde adfirmante sene; *Non igitur*, inquit, *nos soli ignaui fuimus*. Sed tamen Lacedæmonius quidam ex iis qui ab Atheniensibus capti sunt

ſunt in Pylo, vrbanè à ſe ignauiæ notam amolitus dicitur. Cùm enim Athenienſis quidam ei per ludibrium dixiſſet, *Ex veſtris videlicet optimi ac fortiſſimi quique ceciderunt*: *Magni*, inquit, *faciendus eſſet fuſus, ſi viros fortes dignoſcere ac diſcernere ab ignauis poſſet*. fuſum autem, Lacedæmoniorum more, vocabat ſagittam: & ſignificabat, non fortiſſimos quosq. mortuos eſſe, ſed eos, qui caſu ſagittis icti fuiſſent: vt qui hoſtium potiti erant, non propterea minus fortes habendi eſſent, quàm qui ceciderant. Eminus enim cum illis prœliati erant Athenienſes. Ita hoc à grauiſſimo hiſtoriæ ſcriptore Thucydide accepimus.

Nihili eſſe verbum excolubrandi, *quod quidam pro Plautino obtrudere conatus eſt.*

CAP. XIX.

SÆPE contingit, vt in magnis ſcriptoribus vitia lateant, & quæ corrupta atque ὕπουλα ſunt, integra putentur: nonnumquam etiam, vt quæ recta & incorrupta ſunt, hominibus non ſatis intelligentibus corrupta videantur. Vt autem medicamenta bene valentibus, ita rectis & veris correctiones ac mutationes nocent. Eius rei exemplum proferam è Sticho Plautina, vbi Dinacium è portu rediens, iniquo animo fert, ſibi à paraſito Gelaſimo moleſtiam exhiberi. Verſus hi ſunt:

GE. *Ibo, atque hunc compellabo.*
Saluos ſis. DI. *Et tu ſalue.*
GE. *Iam tu piſcator factus?*
DI. *Quampridem non ediſti?*
GE. *Vnde is? quid fers? quid feſtinas?*
DI. *Tua quod nihil refert, ne*
Cures. GE. *Quid iſtic ineſt?*

DI.

DI. *Quas tu vides colubras?*

GE. *Quid tam iracundus?* DI. *Si in te Pudor assit, non me appelles.*

Illud igitur de colubris Ioachimus quò pertineret, nō videns, hanc notam ad illum locum addiderat: *Suspecta hæc scriptura mihi est. Ac si sciam, quid hoc verbi sit, suspicor sic fecisse poëtam, Qua tu id re excolubras?* Hæc ille: frustrà quidem, sed modestè tamen. & alioqui homini erudito, qui Plauti fabulis hoc tempore, fatendum enim est, saluti fuit, sicubi falsus sit, facilè condonari potest. Vetus est, non omnia vni deos dare. Secutus est alter multo confidentior, qui illam tenuē & obscuram Ioachimi cōiecturam, nihil dubitans, arripuit pro vera: & contestatus, sic sine vlla litura esse in suis veteribus libris (habebat autem plerumque bonos & obsequentes libros) interpretatus est etiam nobis verbum *excolubrandi*: vt sit *excolubrare*, illo quidem auctore, curiosè, & oculis eminentibus, quales sunt oculi colubrorum, & ceruicibus inflexis, & oculis extantibus exquirere. Verbosa sanè declaratio: sed, cui si crediturus sim, locupletiorem eius auctorem requiro. Atque vt sine fuco & fallaciis agam, emendationem illam non tam reputatione, quàm risu, dignam puto. Insanum enim dicit esse parasitum puer, & à furiis atque intemperiis agitari: ideoque ex eo quærit, quas colubras videat: quod furiæ non tedis modò ardentibus, sed colubris quoque ac serpentibus insectari eos quos agitabant, putabantur. Et inde est illud è vetere tragœdia,

Ὦ μῆτερ, ἱκετεύω σε, μὴ 'πίσειέ μοι
Τὰς αἱματωποὺς ϗ δρακοντώδεις κόρας.

Quare excolubrandi verbum, qui pepererunt, sibi habeant licet.

Dete-

Detectum Ciceronis erratum in quinto De finibus. CAP. XX.

MAGNORVM virorum errores qui notant, dum id modestè & sine scurrilitate faciant, publicè prodesse arbitror. Nam neque quidquam propterea de illorum existimatione detrahitur: & ceteri, vt cautiores ac consideratiores in scribendo sint admonentur: & siquid cui, vt sunt humana, tale contigerit, habet exempla quibus aut excusare se aut solari queat. Eo igitur animo indicare hoc loco institui insignem Ciceronis negligentiam, quam à nemine vsque adhuc notatam esse demiror. Quinque sunt, vt notum est, illius libri De finibus, quibus explicatæ & excussæ veterum philosophorum, sed præcipuè Epicuri, Stoicorum, & Peripateticorum, de summo bono sententiæ continentur. Et prima quidem disputatio, qua Epicuri sententia examinatur, habita fingitur in Cumano Ciceronis, cùm eò L. Torquatus & C. Triarius salutandi Ciceronis caussa venissent: neque quisquam præterea alius interesset. Secunda autem in Tusculano Luculli, inter Ciceronem ipsum & M. Catonem, cùm se illi in Luculli bibliothecam sine arbitris abdidissent. At tertia Athenis in Academia, cùm ibi vnà essent M. Q. & L. Cicerones, & Atticus, & is, cui disputandi partes tribuuntur, M. Piso. Certè igitur apertè constat tres illas disputationes & locis, & temporibus, & personis esse distinctas. Et tamen, perinde ac si vnus & idem, iisdem superstitibus præsentibus, vt in formulis dicebant, & aduersus Epicurum, & aduersus Stoicos disputasset: ita Piso loquens inducitur: *Quoniam igitur & de voluptate*

ptate cum Torquato, & de honestate, in qua vna omne bonum poneretur, cum Catone est disputatum : & quæ sequuntur. Hæc si Cicero ipse in prooemio eius libri ex sua persona diceret, ferri possent: à Pisone quidem quomodo aptè & conuenienter dici queant, neque video, neque videre quemquam puto. Sed certè Cicero, cùm illa scriberet, oblitus erat, non se, sed Pisonem loqui. Quod ei tum quoque contigisse arbitror, cùm eodem in libro versus Homericos, quibus Sirenes Vlixem alloquuntur, Pisonem sibi tribuentem ac vindicantem facit. Non enim dubium est, quin eos Cicero suos, vt erant, videri voluerit.

M. ANTONII MVRETI I. C. AC CIVIS R.

VARIARVM LECTIONVM LIBER XV.

Sermo habitus cum Dario Bernardo de ſtultitia quorundam qui ſe Ciceronianos vocant.

Cap. I.

ENERANT ad me in Quirinalem viſendi ac ſalutandi cauſſa nobiles aliquot Germani adoleſcentes, qui, cùm totam propè Italiam perluſtraſſent: neque quemquam ferè prætermiſiſſent eorum qui nomen aliquod habent in litteris, quin eum vidiſſent, allocutique eſſent, me quoque vt ipſi quidem dicebant, eadem de cauſſa videre, mecumque colloqui voluerant. Cumque ipſi me de ſtudiis meis, ego contrà eos de Germaniæ ſtatu, deque iis qui illic hodie florere dicerentur, eruditis hominibus interrogarem, quæ cuiuſque ætas eſſet, quæ habitudo corporis, quæ fortuna ac condicio viuendi, in primis autem quinam ex eis patritam atque auitam religionem conſtanter tuerentur, neque illo ſe peſtiferarum opinionum æſtu abripi ſinerent: variè illis vt de quoq. interrogati erant, reſpondentibus, vna atque altera hora conſumpta eſt. Complexus igitur illos, & abeuntes fauſtis ominibus proſecutus, dimiſi. Interfuerat illi ſermoni ac colloquio noſtro Darius Bernardus iuuenis & feſtiuo ingenio, & ſanctis planè atque incorruptis moribus, qui eis

qui eis digressis, Verum omninò, inquit, est quod dicitur, in nullis hominibus hoc tempore, præterquam in transalpinis, promptam atque expeditam reperiri Latinè loquendi facultatem: Vel ij, qui modò abierunt, vt nusquam in loquendo hærent, nusquam titubant, nusquam offendunt, vt omnia in numerato habent, vt tota eorum sine vllo impedimento ac salebris decurrit oratio. At nostri homines, etiam ij qui sibi è studiorum laboribus pallorem & maciem & senium contraxerunt, si quando Latinè loquendũ est, vt luctantur, vt sudant, vt anhelant. Credas eos magna vi ex imis pulmonibus verba eruere: cùm istis contrà sine vlla cura ac cogitatione iugis quædam ac beata Latinarum vocum copia vltro ex ore manare ac decurrere videatur. Est istuc quidem, inquam, ita vt dicis, Dari: sed tamen habet & Italia præclaros viros, quique & ornatissimè scribant, & disertissimè ac copiosissimè, cùm opus est, loquantur. Manutium, inquit, fortasse dicis, & Sigonium, & Petrum Ioannem Maffeium, aut ex eadem sodalitate eum cuius audita morte vbertim tibi nuper lacrymas isse memini, Perpinianum: & si quos tales vix singulos singulæ ætates ferunt. Et istos, inquam, & alios, quamquam is quidem quem tu postremo loco nominasti, Hispanus non Italus fuit: sed ita diu in Italia fuerat, vt pro Italo haberi posset. Quem tu virum Dari vtinam audire potuisses, neque te, quo tempore ille in hac vrbe eloquentiæ præcepta tradebat, alio vitæ genere implicatum aula tenuisset. Nunquam enim quemquam audiisti, ac ne audies quidem, vt opinor, in quem illud de Nestore eclogium melius conueniret; *Cuius ex ore melle dulcior fluebat oratio.* Sed quid est quod tu, colloquentibus nobis, bis térue, nutu

mihi nescio quid significare visus es? Egó ne? inquit: Dolebam excidere interdum grādiori illi, qui tecum colloquebatur, voces quasdam minùs Latinas, quibus ille perpetuus subitæ orationis nitor quasi maculis quibusdam infuscaretur. Quas quæso? inquam: nam me quidem alia cogitantem præteruolarunt. *Cælos*, inquit, *& cælorum orbes* aliquoties dixit, & *eam doctrinam quæ cælitus ad homines lapsa esset*. Quid tu? rectè hæc dici non putas? *Cælestia*, inquit, *corpora, & orbes cælestes, & cælo lapsam doctrinam* dixissem lubentiùs. Non malè tu quidem: sed tamen ne illa quidem suos auctores non habent. Citat hæc Seruius è Ciceronis Hortensio, *Epicurei plures volunt esse cælos*. Et Lucretij sunt hæc è libro secundo:

Quis regere immensi summam, quis habere profundi
Endo manu validas potis est moderanter habenas?
Quis pariter cælos omnis conuertere?

Quamuis autem cælos illi dicebant mundos, quos putabant esse innumerabiles: tamen ex eo satis constat, *cæli* nomē apud Latinos & singulare esse & multitudinis. Nam de illo *cælitus*, me quoque olim reprehensum memini à quodam, qui nisi quod Ciceronis esset, nihil Latinè dici putabat. Itaque irridebat me, non modò cùm citarem Seruium, qui versum illum è primo Georgicon;

Si te digna manet diuini gloria ruris;

ita exponit, *si id tibi concessum est cælitus, vt gloriam ruris habeas*: sed etiam, cùm multo meliorem istis omnibus Ciceronis imitatorem Lactantium, cuius hæc sunt è libro quincto Institutionum: *Nemini dubium potest esse, quin is doctor qui cælitus mittitur, tam scientia sit rerum omnium quàm virtute perfectus*. Quid tu igitur? inquit: satísne istos idoneos auctores Lati-

nitatis

nitatis putas? Ego dicam tibi, inquam, Dari. Diu & ipse in eo errore versatus sum, vt nisi qui aut Ciceronis ætate, aut paulo antè vixissent, aut certè illi ætati suppares fuissent, non satis dignos esse arbitrarer, quorum exemplo qui Latinè aut scribere aut loqui vellent, niterentur. Sed postea, re tota mecum accuratiùs considerata, visus ipsi mihi sum nimio plus mihi sumere, qui de Seneca, Liuio, Valerio, Celso, Quinctiliano, Columella, vtroque Plinio, Tacito, Suetonio, Velleio, Q. Curtio, Lactantio, aliisque eiusmodi scriptoribus, quos & ab iis ipsis temporibus, quibus Latina lingua floruisse diceretur, propiùs afuisse, & suo quemque sæculo, disertissimos habitos esse constaret, temerè pronuntiare auderem. Certè enim neque quisquam vnquam veterum eos malè Latinè locutos esse dixit: neque nos, tam longo interuallo, valdè boni eius rei existimatores sumus. At multa simplicia vocabula, multa etiam loquendi genera in eorum libris leguntur, quæ apud Ciceronem & eius æquales nusquam reperias. Primùm quis hoc præstare audeat? Ciceronis scriptorum vix decimam partem reliquam habemus, eamque multis partibus mancam ac mutilam, multis vulneribus, multis cicatricibus deformatam: Sallustij vix cẽtesimam, Varronis tantundem, Catonis è tam multis voluminibus vnum De re rustica commentariolum: tot philosophorum, tot oratorum veterum, tot poëtarum, tot historicorum, tot iurisconsultorum scripta perierunt; & ex illis fractis ac laceris, quæ ad nos peruenerunt, Romani sermonis reliquiis adfirmare audemus, siquid in eis non reperiatur, id apud veteres in vsu non fuisse? Quanto credibilius est, noua multa atque inusitata nobis videri, quæ si eorum libri exstarent, in fre-

quentiſſimo vſu poſita fuiſſe conſtaret? Illi autem, quos ſtultè & arroganter, vt minus eleganter locutos, deſpicere audemus, cùm & bibliothecas haberent omni genere librorum inſtructiſſimas, & eas diligentiſſimè peruolutarent, & acerrimo iudicio prædit eſſent; quis ſcit, an ea ipſa ex vetuſtioribus ſumpſerint, quæ fruſtrà nobis aut nouitatis aut peregrinitatis nomine ſuſpecta ſunt? Cùm ſæpe contingere videamus vt multæ voces diu ab iſtis cenſeantur inter nouas quæ poſtea vſque ab vltima antiquitate à nobiliſſimis auctoribus proditæ ac propagatæ reperiuntur. Quid quòd in iſtis ipſis Ciceronis reliquiis multæ ſunt, quæ ſemel tantùm legũtur? Ergo ſi paullum chartæ, aut mus, aut tinea adroſiſſet, aut ſitus & caries corrupiſſet, aut ſcintilla è lucerna in certam aliquam libri partem incidiſſet, hodie *pigrandi & controuerſandi* verba, multaq. alia iſtis delicatis barbara eſſent: quæ nunc ita non refugiunt, vt inculcent. Et vt magis intelligas totum hoc è ſtulta quadam opinione pendêre, ſcito multos ex iſtis ineptè faſtidioſis, quibus qui quid dicunt, quod Ciceronis non ſit, meros lapides loqui videntur, quibus, vt olim athletis in arenam deſcendentibus, circumdandæ eſſent amphotides, quoties in publicum prodeunt, ne delicatæ ipſorum aures vocum non Ciceronianarum ictibus contunderentur, ſæpè eſſe à me magna cum voluptate deluſos. Nam cùm voces quaſdam obſeruaſſem, Ciceronis quidem illas, ſed minus contritas, neque à Nizolio in illum præclarum indicem, qui iſtorum obruza eſt, relatas: admiſcebam eas de induſtria orationi meæ, cùm ad me audiendum amici quidam hoc, de quo loquor, morbo laborantes veniſſent. Illi vt earum quamque audierant, ceruicem contor-

contorquere, humeros attollere, frontem contrahere, alius alij in aurem insusurrare, excuti sibi cerebrũ, perire aures, cùm talibus vocibus verberarẽtur. Quin etiam cœtu dimisso, cùm me, vt fit, officij caussa domum reducerent, malè se à me habitos atque acceptos esse conquerebantur. Ego aliquandiu eos ambiguo sermone frustratus, tandem sponsione lacessebam, ni illæ ipsæ voces quibus auditis, caput sibi condoluisse dicerent, ipsius Ciceronis essent. Quid quæris? cùm id ita esse peruicissem: iam voces illæ omnem duritiam atque asperitatem deposuerãt; iam lenes, suaues, iucundæ auditu factæ erant: &, vt lupini aqua macerati, omnem amaritiem exuerãt, simulatq. eas Ciceronis esse constiterat. Meministíne cùm vox *illustrissimus* apud istos censores in vrbe ius togæ tueri non poterat, sed pro peregrina habebatur?

Nec misera prodesse in tali tempore quibat, quòd Gellius *illustrissimas orationes*, & *illustrissimos philosophorum* alicubi dixisset. Itaque siquis Latinè loquens *Cardinalem quempiam illustrissimum*, vt fit, vocauerat, in eum ὅλῳ τῷ μυκτῆρι, vt Græci dicunt, vtebantur. Neque extorqueri eis poterat, vt non *maximè illustrem*, pro *illustrissimo* dicerent, nisi, postquã ex Varrone audierunt, *illustrissimum quemque ex veteribus pastorem fuisse*. Et quidem eam vocem nemo maiori cachinno excipere solitus erat, quàm ille quem sui ita esse Ciceronis similem prædicabant, vt dicerent, σύκῳ μὰ τὴν Δήμητρα: eique illud occinerent, οὐ παῖς Ἀχιλλέως, ἀλλ' Ἀχιλλεὺς αὐτὸς εἶ. Qui cùm aliquando ad me libros tum Aristotelis ad Nicomachum interpretantem venisset, audissetque adfirmantem innumerabilia esse in omnibus philosophiæ partibus, quæ Latinè dici non possent ab iis qui tam seueri esse vellent:

egreſſo mihi, cùm circumfuſa nobis eſſet magna eruditorum hominum corona, mirari ſe dixit, quid ita mihi videretur fieri non poſſe, quòd iam egregiè Perionius præſtitiſſet. Credo, inquit, illum dicis, qui quod quincto quoque anno faciendū ſignificari vellet, id *ſingulis quinq; annis* fieri oportere ſcripſit. Eum ipſum, inquam, & Ciceronis eloquentiam vides. Sed vt me ad propoſitum referam, etiam ſi hoc demus, nouata eſſe multa ab iis qui poſt Ciceronem fuerunt, quid cauſſæ eſt, cur ea reijcere debeamus? Quorſus igitur illud Horatij? *Ut folia in ſiluis*. & illud: *—— licuit ſempérque licebit*

Signatum præſente nota producere nomen.

Nónne Cicero & multa nouauit ipſe, & Catonem, Varronem, Brutum, alioſque vt idem facerent hortatus eſt? An fortaſſis perſonale illud priuilegium fuit: vt cum Cicerone, & cum iis,

Qui tum viuebant homines atque æuum agitabant, extinctum eſſe videatur? *Incomprehenſibile* Ciceroni fingere licuit: quid ni aliis alia ad eundem modum poſtea licuerit? Equidem exiſtimo Ciceronem, ſi ad Quinctiliani & Plinij, & Taciti tempora vitam producere potuiſſet, & Romanam linguam multis vocibus eleganter conformatis eorum ſtudio auctam ac locupletatám vidiſſet, magnam eis gratiam habiturum, atque illis vocibus cupidè vſurum fuiſſe. Nam iſtorum quidem audire eſt operępretium amentiam. Ad Taciti aut Suetonij voces nauſeant: ipſi eas ſcriptis ſuis intexunt, quæ ne in culina quidem illorum patienter audiri potuiſſent. Mentior, niſi tibi, cùm voles, in ſcriptis quorundam qui huius ſectæ coryphæi habentur; *ſpeculationem, ingratitudinem, contrarietatem*, aliaq. eiuſdem generis plurima oſtendero:

Sed,

Sed, ſatis eſt dixiſſe, ego pulchra poemata pango. Cùm ſemel in hanc diſciplinam nomen dederis, quocumque modo & ſcribas, & loquare, dicas licebit;

Ταύτης τοι γενεῆς τε καὶ αἵματος εὔχομαι εἶναι.

Fuit hæc de principio laborioſa quædam, & exquiſita diligẽtia. nunc in ignauiam vertit. quid enim magis in promptu eſt, quàm, cùm quid ſcribere ingreſſus ſis, de ſingulis voculis Nizolium conſulere? Quid tu igitur? inquies. ex omnibus antiquis ſcriptoribus, nullo diſcrimine, verba quibus vtare, depromes? Immò verò adhibebo iudicium, habebo delectum, &, cùm ex iis potiſſimùm qui antiquitatis quoq. ipſi principes viſi ſunt, Cicerone, Cæſare, Terentio, aliis, quamplurima ſumpſero: cùm orationis meæ genus ad eorum exemplar quàm maximè potuero, conformaro, ex aliis quoque belliſſimum quodque carpam: & quo quiſque maximè excelluiſſe videbitur, id imitari atque exprimere conabor: neq. in iis modò quos paulo antè nominaui, ſed in Tertulliano, Arnobio, Hieronymo, Auguſtino, Ambroſio, & quod magis mireris, Appuleïo, Caſſiodoro, Martiano etiam & Sidonio Apollinari multa reperiam, quibus ſuo loco poſitis oratio vberior & ornatior fiat. Tibi quoque, Dari, auctor ſum, vt idem facias, in primiſque vt ne eorum ſtultitiam imiteris, qui vſque eò antiquitatis ſtudioſi ſunt, vt voces quoque Chriſtianæ religionis proprias refugiant, & in earum locum alias ſubſtituant, quarum nõnullæ etiam impietatem olent: qui non *fidem*, ſed *perſuaſionem*; non *ſacramentum corporis Dominici*, ſed *ſanctificum cruſtulum*: non *excommunicare*, ſed *diris deuouere*: non *Angelos*, ſed *genios*: non *baptizare*, ſed *abluere* dicunt: aliaque eodem modo deprauant: qui, vt opinor, niſi ſibi metue-

rent, etiam pro Christo *Iouem optimũ maximum* dicerent. est enim magis Ciceronianum. Quæ autem insania est, cùm *porricere*, cùm *impetrire*, cùm *tripudium solistimum*, cùm *pateras* & *sympinia* legimus, notare ea tamquam dicta sapienter: quòd ex auguralibus & pontificalibus libris deprompta sint; propria Christianæ fidei, & Christianorum rituum verba, vt non satis Latina contemnere? Plura dicere cùm pararem, amicorum quorundam interuentus institutum sermonem abrumpere coëgit.

Conatus emendandi locum quendam Taciti pessime à librariis acceptum.

CAP. II.

SOLENT interdum medici eos quoque ægrotos, quorum salus ab omnibus deposita iam ac desperata est, curandos suscipere, interposita prius cautione, fraudi sibi non fore, si quid eis interea deterius acciderit. Eadem ego quoque conditione locum quendam Taciti suscipiam, ita malè affectũ & in vulgatis & in veteribus libris, vix vt vlla spes eius sanandi supersit. Si quid igitur boni efficere potuero: sin minus, veniam tamen vt spero, ab æquis iudicibus consequar. Ita ergo scriptum est libro XIV. annalium ab excessu Diui Augusti: *Ne tamen ludicræ tantùm imperatoris artes notescerent, carminum quoque studium affectauit contractis quibus aliqua pangendi facultas. Nec dum insignis ætatis nati considere simul, & allatos vel ibidem repertos versus connectere, atque ipsius verba quoquo modo prolata supplere: quod species ipsa carminum docet, non impetu & instinctu, nec ore vno fluens.* Neque multum opis in veteribus libris, in quibus ita legitur; *Nec dum insignis ætatis tati considere simul &*

natos

natos vel repertos ibidem versus connectere. Nunc quomodo ei mederi coner, aperiam. Primùm illud *tati*, ex quo ab aliis factum est, *nati*, deleo: & puto frustrà geminatas esse ab indocto & oscitante librario litteras eius vocis quæ proximè præcesserat. Deinde ex illo *etatis*, facio *erat*. Ij. Postremò vbi est & *natos vel repertos*, deleo illud *vel repertos*: & puto dubitationem fuisse librarij legere nescientis. Quæ si mihi concedantur, præstare ausim, locum integrum esse hoc modo: *Ne tamen ludicræ tantùm imperatoris artes notescerent, carminum quoque studium affectauit, contractis quibus aliqua pangendi facultas, nec dum insignis erat. Ii cōsidere simul, & natos ibidem versus connectere, atq. ipsius verba quoquo modo prolata supplere: quod species ipsa carminum docet, non impetu & instinctu, nec ore vno fluens.* Si quis igitur melius aliquid nouit, impertiat: si non, his mecum vtatur licet.

Emendata quædam apud Tacitum in vita Iulij Agricolæ.

CAP. III.

IN vita Iulij Agricolæ, quam idem ille Latinus Thucydides scripsit, oratio est ducis Britannorum Galgaci, ardoris & vehementiæ plena, qua ille milites suos ad fortiter pugnandū cohortatur, facilemq́; eis, si præsenti animo sint, spem victoriæ ostentat. In ea ita vulgo legitur: *Brigantes, fœmina duce, exurere coloniam, expugnare castra, ac, nisi felicitas in secordiam vertisset, exuere iugum potuere: nos integri & indomiti, & libertatem non in præsentia laturi, primo statim congressu vnde ostendamus quos sibi Caledonia viros seposuerit.* In quibus acutè vidit Lipsius, legendum, *prima*

ſtatim congreſſione. Idq́. ipſi mihi magis placet, quàm quod ego antea ſuſpicatus eram, vocem *vnde* delendam eſſe: tametſi vtroque modo eadem ſententia efficitur. Sed ea quæ proximè antecedunt, vt obſcuriora, & ad corrigendum difficiliora ſint, Rhenani temeritate factum eſt, qui, vt in Taciti libris nonnulla correxerit, multo certè plura corrupit. Libri Romæ impreſſi habebant, *& in libertatem non in præſentiam laturi.* Rhenanus fecit, *& libertatem non in præſentia inlaturi.* & ſtultæ mutationi ſtultiorem interpretationem addidit. Significat, inquit, prius ipſis libertatem fuiſſe, pro qua adipiſcenda non erat opus pugnare, ſed conſeruanda. In præſentia dixit de futuro. Equidem Rhenanum, cùm illa ſcriberet, ſobrium fuiſſe non puto. Sed, eo omiſſo, adferamus ſi quid verius poſſumus. Cenſeo igitur vbi eſt, *in præſentiam laturi,* legendum eſſe, *in P. R. ſeruitium nati.* vt totus locus legatur hoc modo: *Nos integri & indomiti, & in libertatem, non in populi Romani ſeruitium nati, prima ſtatim congreſſione oſtendamus, quos ſibi Caledonia viros ſepoſuerit.* Non magnam neque violentam eſſe mutationem, qui in hoc genere exercitati ſunt facilè vident: vulgus quid probet, quid non probet, numquam laboraui.

Quid ſit apud Ciceronem amor amicitiæ: *& cur idem in flagitioſi amoris mentione, dixerit,* more Græciæ.

CAP. IIII.

VETERES philoſophi Græci libentiùs ferè verſabantur cum adoleſcentulis, quàm vt ſermones hominum, & aliquam turpitudinis ſuſpicionem effugerent: quanquam enim illorum ſe ingenia amare dicebant,

cebant, ea tamen ferè potiſſimùm amabant, quæ bene habitarent. Itaque id Cicero in eis vrbanè, vt ſolet, exagitans, ita ſcribit libro quarto Tuſculanarum: *Ad magiſtros virtutis philoſophos veniamus: qui amorem negant ſtupri eſſe, & in eo litigant cum Epicuro, non multùm, vt opinio mea fert, mentiente. quis eſt enim amor iſte amicitiæ? cur neque deformem adoleſcentem quiſquam amat, neque formoſum ſenem?* Quibus in verbis, quæſitum eſt ex me, quem aut Cicero, aut illi *amorem amicitiæ* dicerent. Reſpondi hoc eos προκάλυμμα nequitiæ ſuæ obtendere ſolitos eſſe, vt dicerent, amorem ſuum non ad fœdam & nefariam corporum commiſtionem, ſed ad conſtituendam amicitiam referri: atque ita eum vocaſſe ἔρωτα ἐπὶ φιλίᾳ, id eſt, vt Cicero interpretatur, *amorem amicitiæ*. Plutarchus: ἔρως γὰρ εὐφυοῦς καὶ νέας ψυχῆς ἁψάμενος, εἰς ἀρετὴν διὰ φιλίας τελευτᾷ. & paulo pòſt: οὐ συνουσίας γὰρ αὐτὸς ὁ ἔρως, καθάπερ τῶν γυναικῶν. Idem in Numa: ἀνδρὶ δ' οὐκ ἔστι σύμμιξις πρὸς θεὸν, οὐδὲ ὁμιλία σώματος. ἀγνοοῦσι δ' ὅτι τὸ μιγνύμενον ᾧ μίγνυται, τὴν ἴσην ἀνταποδίδωσι κοινωνίαν. οὐ μὴν ἀλλὰ φιλίαν γε πρὸς ἄνθρωπον εἶναι θεῷ καὶ τὸν ἐπὶ ταύτῃ λεγόμενον ἔρωτα. Fuiſſe autem amores illos in Græcia vſitatos, etiam illud indicio eſt, quòd qui eo vitio laborabant, *more Græcorum facere* dicebantur. Cicero quincto Tuſculanarum de Dionyſio tyranno loquens: *Cùm abundaret & æqualium familiaritatibus & conſuetudine propinquorũ, haberet etiam, more Græciæ, quoſdam adoleſcentes amore coniunctos, credebat eorum nemini.* Æmilius Probus in Alcibiade: *Ineunte adoleſcentia, amatus eſt à multis, more Græcorum.* Xenophon libro ſecundo παιδείας. Ἀλλ' ἦ καὶ σὺ, κατὰ τὸν ἑλληνικὸν τρόπον, ὅτι καλόν ἐστι, περιάγῃ τοῦτο τὸ μειράκιον.

Vetus

Vetus quædam Æmilij Probi reprehensio aduersus eruditum virum qui Æmilium defendere voluit, confirmata. CAP. V.

SCRIPSI iampridem, errasse mihi videri Æmilium Probũ, qui negasset, turpe fuisse Cimoni, summo Atheniensium viro, sororem germanam habere in matrimonio, quippe cùm ciues eius eodem vterentur instituto. Extitit biennio aut triennio pòst homo non indoctus, qui in notis, quas ad Plutarchi vitas in Latinum sermonem à se conuersas addidit, à me dissentiens, Æmilium defendere conatus est. Ait enim Cimonem pulsum esse in exilium, non quòd sororem duxisset vxorem: sed quòd ea citra nuptias abusus crederetur: idque ex ipsis Plutarchi verbis colligi posse, si quis attentiùs ea consideret. addit Athenæum libro XIII. hac ipsa de re loquentem non simpliciter dicere, τῇ ἀδελφῇ συνόντος, sed addere παρανόμως: ex quo intelligi damnatum Cimonem, non simpliciter quòd cum sorore germana corpus commiscuisset, sed quòd id fecisset aduersus leges, id est, priusquam illam vxorem duceret. Postremò Plutarchum apertè idem quod Æmilium dicere, qui Themistoclis filio Mnesiptolemam Themistoclis ipsam quoque, sed ex alia matre filiam, ex ea consuetudine nupsisse narret. Ego autem non eram nescius licuisse Atheniensibus, sorores eodem patre, dum ne eadem matre, natas vxores ducere. Docuerat me id Theon, qui in Nebulas Aristophanis ita scribit: παρ' Ἀθηναίοις ἔξεστι γαμεῖν τὰς ἐκ τῶν πατέρων ἀδελφάς. Sciebam hoc interfuisse inter Solonem & Lycurgum, quòd ille τὰς ὁμοπατρίους ducere permiserat: hic τὰς ὁμομητρίους. Docuerat me id Philo, cuius hæc sunt: Ὁ μὲν οὖν ἀθηναῖος σόλων ὁμοπατρίους ἐφεὶς ἄγεσθαι, τὰς ὁμομητρίους ἐκώλυ-

ἐκώλυσεν. ὁ δὲ λακεδαιμονίων νομοθέτης ἔμπαλιν, τὸν ἐπὶ ταῖς ὁμογαστρίοις γάμον ἐπιτρέψας, τὸν πρὸς τὰς ὁμοπατρίους ἀπεῖπεν. At de germanis ſororibus nuſquam tale quidquam legere memineram. Ita enim ſemper exiſtimaui, qui eodẽ patre, ſed non eadem matre geniti eſſent, conſanguineos; qui eadem matre ſed non eodem patre, vterinos; qui ijſdem & patre & matre interdum quidem conſanguineos, ſed ſuo ac proprio vocabulo germanos vocari. Itaque neque vnquam apud Athenienſes germanam ſororem habere in matrimonio licuit: &, ſi Elpinice conſanguinea tantùm Cimonis fuit, non etiam ὁμομήτριος: bis errauit Æmilius, qui eam germanam ipſius ſororem fuiſſe dixit. Imò verò ſi conſanguinea tantùm fuit, dicere auſim, cauſam non fuiſſe, cur Athenienſium legibus Cimon in exilium pelleretur. Stuprum enim, non inceſtũ fuiſſet. Inceſtum ſiquidem non committitur cum ea, quam quis ducere vxorẽ poteſt. Sed certè veriſimilius eſt, germanam fuiſſe: & eo illum exulaſſe, quòd eam παρανόμως, vxorem ducere auſus eſſet. Nam illud quidem argumentum ex Athenæo, non fuiſſe additurum παρανόμως, niſi idem fieri poſſet etiam οὐ παρανόμως, æquè bellum eſt, ac ſi quis, quia Cicero alicubi dicit, Catilinam peſtem patriæ nefariè moliri, colligat, idem non ſemper nefariè, ſed interdum etiam ſine ſcelere fieri poſſe. Poſtremò ſanctiſſimus & erũditiſſimus vir Cyrillus Alexandrinus libro ſexto aduerſus Iulianum, non furtiuos concubitus, ſed nuptias cum ſorore Cimoni, vt ſcelus nefarium obijcit: non facturus, ſi id apud Athenienſes legitimum & vſitatum fuiſſet. Tunc enim accuſari Solonem oportuerat, qui id permiſiſſet, non ciuem qui patriæ ſuæ legibus paruiſſet.

De

De Chaldæis Ciceronis locum è Theophrasto conuersum videri. CAP. VI.

CHALDÆI, ait Cicero libro primo De diuinatione, *non ex artis, sed ex gentis vocabulo nominati diuturna obseruatione siderum, scientiã putantur effecisse, vt prædici posset, quid cuique euenturum, & quo quisq. fato natus esset.* In quo, quòd ait Chaldæos ex gentis, non ex artis, vocabulo nominatos, pertinet ad communem errorem refellendú, quo genethliacos, cuiuscumque gentis forent, Chaldæos vocabant: ita vt id artis, non gentis, vocabulum haberetur. Quod autem ait de illorum scientia, aut vanitate potius, & falsa opinione scientiæ, ex Theophrasto sumptum videri potest: qui eos temporibus suis in magna admiratione fuisse dicit: quòd non ea tantùm prædicerent, quæ communia essent, vt tempestatem, serenitatem, & iis similia, sed etiam quomodo quisque victurus, quomodo moriturus esset. Atque hoc de Proculo cognouimus: apud quem ita scriptum est: Θαυμασιωτάτην δὲ εἶναί φησιν ὁ Θεόφραστος ἐν τοῖς κατ' αὐτὸν χρόνοις τὴν τῶν Χαλδαίων περὶ ταῦτα θεωρίαν, τά τε ἄλλα προλέγουσαν, καὶ τοὺς βίους ἑκάστων, καὶ τοὺς θανάτους, καὶ οὐ τὰ κοινὰ μόνον, οἷον χειμῶνα, καὶ εὐδίας· ὥσπερ καὶ τὸν ἀστέρα τοῦ Ἑρμοῦ χειμῶνος μὲν ἐκφανῆ γινόμενον ψύχη σημαίνειν, καύματα δὲ θέρους εἰς ἐκείνους ἀναπέμπει. πάντα δ' οὖν αὐτοὺς καὶ τὰ ἴδια, καὶ τὰ κοινὰ προγινώσκειν ἀπὸ τῶν οὐρανίων, ἐν τῇ περὶ σημείων βίβλῳ φησὶν ἐκεῖνος.

De honore qui Olympionicis & interdum imperatoribus re præclarè gesta habebatur. Emendatus Æmilij Probi locus. CAP. VII.

QVANTO in honore fuerint antiquitus Olympionicæ,

pionicæ, nemini, qui paulum modò versatus sit in hoc litterarum genere, ignotum est. Solebant autem inter cetera, donari coronis aureis: vnde & Pindarus Olympiam vocat μητέρα χρυσοστεφάνων ἀέθλων. Imperatores quoque, re bene & feliciter gesta, interdum quamquam admodum rarò, eodem honoris genere afficiebantur. Sic Cyro, post tam multas tamque insignes victorias in auitum regnum redeunti Cyaxaris filia, quæ ipsius postea vxor fuit, coronam auream offert. Xenophon libro octauo: ὁ δὲ κυαξάρης ταῦτα μὲν ἐδέξατο, προσέπεμψε δὲ αὐτῷ τὴν θυγατέρα στέφανόν τε χρυσοῦν, καὶ ψέλλια φέρουσαν. Habitus est hic honos Alcibiadi quoque, cùm domita Lacedæmoniorum superbia in patriam rediret: qua de re ita Probus: *Hic vt naui egressus est, quamquam Theramenes, & Thrasybulus eisdem rebus præfuerant, simulq; venerant in Piræum, tamen illum vnum omnes prosequebantur: &, id quod numquam antea vsuuenerat nisi Olympiæ victoribus, coronis aureis æneisq; vulgò donabatur.* Sed cur æneas quòque coronas addat, non immeritò quæri potest. Nam vt Glauci Homerici væcordia ridetur permutantis χρύσεα χαλκείων, ita ridicula videri potest hæc χρυσέων καὶ χαλκείων permistio. Ego verò non dubito, quin Probi verba corrupta sint, ita vt vbi est *æneisq;*, legendum sit *tæniisq;*. Solebant enim ferè tæniæ cum coronis coniungi. Empedocles:

Ταινίαις τε περίστεπτος, στέφεσί τε θαλείοις.

Idque manifestò confirmat quod apud Thucydidem de Brasida legitur: quem Scionæi, re præclarè gesta, vt Olympionicen excepisse, & vt Græciæ liberatorem, corona aurea & tænijs reuinxisse dicuntur. Thucydidis verba hæc sunt: καὶ οἱ μὲν σκιωναῖοι ἐπήρθησάν τε τοῖς λόγοις, καὶ θαρσήσαντες πάντες ὁμοίως, καὶ οἷς μὴ πρότερον

ἤρεσκε τὰ

ἤρεσκε τὰ πρασσόμενα, τόν τε πόλεμον διενοοῦντο προθύμως οἴσειν, καὶ τὸν Βρασίδαν τά τ' ἄλλα καλῶς ἐδέξαντο, καὶ δημοσίᾳ, μὲν χρυσῷ στεφάνῳ ἀνέδησαν, ὡς ἐλευθεροῦντα τὴν ἑλλάδα, ἰδίᾳ τε ἐταινίουν τε, καὶ προσήρχοντο, ὥσπερ ἀθλητῇ. Athletam autem cùm dicit, Olympionicen intelligit.

Emendata quædam è libro ſexto Epiſtolarum ad Atticum. CAP. VIII.

IN hoc ſcribendi genere non modò exigi ordo non ſolet: ſed ipſa potius ἀταξία & melius Variarum lectionum nomen tueri, & minus ſatietatis adferre lectoribus creditur. Ego itaque qui horis exceptis hæc qualiacumq. procudo, vt quiſque liber venit in manus, ita ex eo aliquid excerpo, quo mea hæc auctiora fiant. Nunc igitur percurram ſextum librum Epiſtolarum ad Atticum. In cuius prima epiſtola haud procul à fine ita legitur: *Nam Cœlius libertum ad me miſit, & litteras accuratè ſcriptas, & de pantheris, & de ciuitatibus.* Puto pro *ciuitatibus* legendum *cibyratis*: idque iis qui rem totam accuratè conſiderauerint, probatum iri confido. In eadem epiſtola paulo infrà libri editi ſic habent: C. *Vennonius domũ Vindulli venit. cùm omnia obſignaret, in Vedianas res incidit. In iis inuentæ ſunt quinque imagunculæ matronarum, in quibus vna ſororis amici tui hominis Bruti, qui hoc vtatur; & illius Lepidi qui hæc tam negligenter ferat.* Vetus liber meus pro illo *amici tui* habet *amici tuos.* Bruti autem & Lepidi nomina non habet. Quare totum locum ita lego: *In quibus vna ſororis amici tui. Os hominis, qui hoc vtatur: & illius qui hæc tam negligenter ferat.* Significat enim duri admodum oris eſſe & Brutum, qui vtatur eo, propter quem ſoror ſua adulterij ſuſpecta eſſe poſſit: & Lepidum, qui

tam

tam turpem ſuſpicionem in vxore tam lentè ac negligenter ferat. Neque dubium eſt, quin de Bruto & Lepido loquatur: ſed in talium rerum narratione, ac ſignificatione, propria eorum, de quibus agitur, nomina multo venuſtiùs multoque verecundiùs ſubticentur. Addita autẽ puto iampridem ab aliquo erudito homine, qui locum declarare vellet. Iam illud, *os hominis*, ita dictum eſt, vt apud Martialem;

Santonica medicata dedit mihi pocula virga.
Os hominis. mulſum me rogat Hippocrates.

Libet & notare vſum verbi *placet*, ſanè elegantem: ſi quis fortè eum minus aduerterit. Cùm igitur in manifeſto peccato aliquem deprehenderant, ita vt ne ipſe quidem factum ſuum defendere poſſe videretur: ita eum interrogabant: *Placet hoc tibi?* Sic Thais Terentiana deprehenſum Chæream leuiter obiurgans, *Satin' hoc tibi placet?* Cicero epiſtola ſexta eius libri in quó nunc verſamur: *Sed heus tu* πυρὸς εἰς δῆμον. *placet hoc tibi?* Tibullus in carmine obſcœno: *Placet* ..... *qui ſub arborum coma*: & quæ ſequuntur. piget enim adſcribere. In eadem epiſtola, vbi vulgò legitur, *At nunc Cœlius, non dico equidem, quid egerit*: legendum eſt, *quidquid egerit*. In octaua, *meros terrores*, non vt vulgò, *miros*. In vltima verò, *Accepi ab Acaſto; meo ſtatore, tuas litteras*. non vt editi libri habent, *Accepi ab Acaſto ſeruo meo ſtatim tuas litteras.*

Emendata multa è libro tertio De officiis.
CAP. IX.

CICERONIS verba ſunt è tertio De officiis: *Accedit eòdem teſtis locuples Poſidonius, qui etiã ſcribit in quadam epiſtola, P. Rutilium Rufum, qui Panætium audiuerat, dicere ſolere, vt nemo pictor eſſet in-*

uentus, qui Veneris eam partem, quam Apelles inchoatam reliquisset, absolueret: oris enim pulchritudo reliqui corporis imitandi spem auferebat: sic ea quæ Panætius prætermisisset, & non perfecisset, propter eorum quæ fecisset præstantiam, neminem persecuturum. Quibus in verbis sæpè admiratus eram, cur additum esset illud, *& non perfecisset*. certè enim quæ prætermiserat Panætius, ea non modò non perfecerat, sed ne inchoauerat quidem. Sed veteres libri admirationem sustulerunt, quorum in plerisque postrema eius comprehensionis pars ita legitur: *Sic ea quæ Panætius prætermisisset, propter eorum quæ perfecisset præstantiam, neminem persecutum*. In eodem libro, vbi de Cæsaris cæde, etsi eum non nominat, loquitur, ita vulgò legas: *Vicit igitur vtilitas honestatem: imò verò honestas vtilitatem secuta est*. At in vetustioribus quanto melius? *Vicit igitur vtilitas honestatem? imò verò honestatem vtilitas consecuta est*. Significat enim factum illud honestū fuisse per se, vtile κατὰ συμβεβηκός. Vnum præterea locum subijciam, qui nusquam ille quidem in vulgatis libris emendatè legitur: sed in libris præclari illius correctoris ita deprauatus est, vt ipsius sententiæ, aliquot vocum temerè additarum congestu obrutæ, vix, quasi per nebulam, tenue quoddam vestigium appareat. Et fuit ea illius consuetudo, vt non tam quæreret interdum, quid dixisset Cicero, quàm, quid ipse eum dicere oportuisse censeret. Sed tota res mihi paulo altiùs repetenda est: vt etiam in iis Ciceronis verbis quæ non multò antecedunt eum quem purgare instituimus locum, maculæ quædam eluantur. Quærit igitur Cicero, liceátne interdum viro bono alium lædere, deque illius commodis aliquid detrahere. Ac primùm illud quasi principium ponit, huma-

humanæ societatis arctissimum vinculum esse; magis arbitrari esse contra naturam, hominem homini detrahere sui commodi caussa, quàm omnia incommoda subire vel externa, vel corporis; vel etiam ipsius animi; *seruantem iustitiam.* Ita enim planè legendum est, non vt vulgò, *quæ vacent iustitia.* Vetus scriptura deprauata est, *ceuatent iustitiam.* Deinde, paucis interiectis, addit: *Quid? si Phalarin, crudelem tyrannum, & immanem, vir bonus, ne ipse frigore conficiatur; vestitu spoliare possit, nónne faciat?* Hic libri mei veteres habent, *ne ipse algore pereat.* sed vtroque modo eadem sententia efficitur. Deinde totam quæstionem, adhibita distinctione, explicat his verbis: *Nam siquid homini ad nullam partem vtili, vtilitatis tuæ caussa detraxeris, inhumanè feceris contra q. naturæ legem.* quibus verbis ne homini quidem planè inutili significat, quidquam sapientem detrahere debere, vtilitatis suæ caussa. At ille, quem dico, ita edidit: *Nam siquid homini, homo ad nullam rem vtilis, vtilitatis tuæ caussa detraxeris.* Ineptè. Instituta enim quæstio est hoc modo, *Num sapiens homini ad nullam rem vtili aliquid aliquando detrahere possit.* non autem: *Num homo ad nullam rem vtilis.* Ita enim paulo antè quæsitum erat: *Nónne igitur sapiens, si fame ipse conficiatur, abstulerit cibum alteri homini ad nullam rem vtili?* Negat igitur Cicero, id vtilitatis priuatæ caussa licere. Deinde addit: *Sin autem is tu sis, qui multam vtilitatem Reip. atque hominum societati, si in vita remaneas, adferre possis: siquid ob eam caussam alteri detraxeris, non sit reprehendendum. Ob eam caussam*; id est, non ob tuam vtilitatem, sed publicam. Sequitur: *Sin autem id non sit eiusmodi: suum cuique incommodum ferendum est potius, quàm de alterius commodis detrahendum.* Liber

autem vetus, quo nunc vtor, ita habet: *Sin autem is non ſis eiuſmodi*. vnde colligo librarium, primò per errorem, cùm ſcripſiſſet *ſin*, redijſſe denuò ad ſuperius membrum, cuius principium erat, *ſin autem is tu ſis*. deinde, errore animaduerſo, non deleuiſſe quidem duas voces, quas fruſtrà repetierat, *autem is*, ſed cetera perſecutum. Vt ſit vera lectio: *ſin nõ ſis eiuſmodi*. Solebant enim homines imperiti, qui auorum aut proauorum noſtrorum temporibus, victum ſibi deſcribendis libris quæritabant, quæ perperam ſcripſerant, non delere: ne libros ſuos, multis lituris deformatos, minus vendibiles redderent, iterúmue totas paginas deſcribere cogerentur: ſed iis vt erant omiſſis cetera perſequi. Atque ea res innumerabilem errorum copiam in omne ſcriptorum genus inuexit.

Xenophontis loci duo emendati. CAP. X.

LIBET hoc loco proferre coniecturam meam de duobus locis Xenophontis è primo ἀναβάσεως: de quibus dubium non habeo, quin & in omnibus vſque in hunc diem editis libris corruptè legantur, & tutò ac facilè corrigi poſſint. Eorum primus eſt, vbi Cyrus in Ciliciam tranſit, ſuperatis montibus in quibus Syenneſis præſidium collocarat. Cùm enim Cilices ad primam Cyri aduentantis famam ſeſe in fugam dediſſent, ſine vllo negotio Cyrus & mõtes conſcendit, & Cilicum caſtra cepit. Ibi Xenophontis verba ſunt: Κῦρος δὲ ἀνέβη ἐπὶ τὰ ὄρη, οὐδενὸς κωλύοντος, καὶ εἶδε τὰς σκηνὰς οὗ ἐφύλαττον οἱ Κίλικες. Quid autem attinuit dicere eum, ſuperatis montibus, vidiſſe caſtra quæ Cilicum fuerant? Certè enim ita neceſſe fuit, niſi aut cæcus fuiſſet, aut clauſiſſet oculos. Sed nos quoque cæci, opinor, fuerimus, niſi videamus, εἷλε, non εἶδε legen-

legendum esse. Alter locus est, vbi Cyrus ad flumen Chalum peruenisse dicitur: cuius pisces Syri, vt & columbas, pro diis habebant. Ibi enim ita legimus: Αἱ δὲ κῶμαι ἐν αἷς ἐσκήνουν, Παρυσάτιδος ἦσαν, εἰς ζωνὴν δεδομέναι. Sed mihi excuti non potest, quin ζώνην, non ζωνὴν legere oporteat: vt dicamus eam totam regionem reginæ Parysatidi in cingulum adtributam fuisse. Reginis enim Persarum multa oppida, multæque regiones in singulas mundi muliebris partes adtribui solebant: verbi caussa, *in strophium*, *in amiculum*, *in cingulum*, *in sandalia*. Idque locupletissimus testis confirmat Plato in Alcibiade primo his verbis: ἐπεί ποτ' ἤκουσα ἐγὼ ἀνδρὸς ἀξιοπίστου τῶν ἀναβεβηκότων παρὰ βασιλέα, ὃς ἔφη παρελθεῖν χώραν πάνυ πολλὴν καὶ ἀγαθήν, ἐγγὺς ἡμερησίαν ὁδόν, ἣν καλεῖν τοὺς ἐπιχωρίους ζώνην τῆς βασιλέως γυναικός. εἶναι δὲ καὶ ἄλλην, ἣν αὖ καλεῖσθαι καλύπτραν. καὶ ἄλλους πολλοὺς τόπους καλοὺς καὶ ἀγαθοὺς εἰς τὸν κόσμον ἐξῃρημένους τοῦ τῆς γυναικὸς, καὶ ὀνόματα ἔχειν ἑκάστους τῶν τόπων ἀπὸ ἑκάστου τῶν κόσμων. Sed & Lutetię Parisiórum vectigal quoddam vino impositum est, quod vulgò *cingulum reginæ* vocant. Sic Themistocli apud eosdem Persas quinque vrbes, Magnesia, Lampsacus, Myus, Percope, & Palæscepsis, in panem, vinum, opsonium, stragula & vestitum adtributæ fuisse dicuntur.

Suetonij in Galba vnus, & alter in Otthone emendatus & illustratus locus. CAP. XI.

MIRAM & propè sordidam Galbæ Imperatoris parsimoniam fuisse & Tacitus & Suetonius, & alij tradiderunt Cuius exempla multa cùm retulisset Suetonius, adijcit: *Quare aduentus eius non perinde gratus fuit: idq; proximo spectaculo apparuit. Siquidem Atellanis notissimum canticum exorsis, Venit io simus*

a villa: cuncti simul spectatores, consentiente voce, reliquam partem retulerunt, ac sæpius versu repetito egerunt. Quæ Turnebus libro quincto Aduersariorum emendaturum se & explicaturum professus, nihil de suo adfert, nisi *Io* esse interiectionem exultantis omnibus notissimam. Miror autem cur tantus vir, cùm manus deprauato loco admouisset, nihil protulerit, nisi quod pueri paulo grandiores in schola si ignorarent, cæderentur. Certè si nodus ille tam facilè solui poterat, non tali vindice indigebat. Quomodo autem populus, iterando eam vocem quæ exultantium propria est, declarare potuisset, parùm sibi gratum esse imperatoris aduentum? Sed nos tentemus, siquid melius possumus. Seruis olim & libertis interdum nomina ex moribus ipsorum imponi solebant. atque id magis etiam fiebat in comœdiis. Puto igitur in vetere Atellana vel seruum vel libertum dispensatorem fuisse, qui, quòd frugi & parcus, & dominis vtibilis foret, ex re Onesimus vocaretur. Seruile autem illud nomē esse, etiam è S. Pauli epistolis notum est. Eum igitur conserui cùm in Atellana fabula viderent redeuntem è villa, intelligerentque parciùs sibi iam edendum ac bibendum fore, quòd eos Onesimus durè contenteque habiturus esset, cecinerant, *Venit Onesimus à villa*: & addiderant, opinor, alia quæ ad parsimoniam & seueritatem ipsius exagitandam pertinerent. Eadem igitur illa cùm in Galbam, qui nuper venerat, præclarè conuenire viderentur, populus iocans crebrò iterasse dicitur. Planè autem in veteribus libris legitur *Ventone simus*. quod testati sunt & alij: & minimo negotio mendum tolli potuerit. Sed sæpe fit, vt etiam perspicacissimos ea quæ sunt ante oculos posita, fugiant. Fuit autem ipsi Suetonio pater

vir for-

vir fortissimus, & spectatæ virtutis: cuius nomẽ cùm in filij libris decurtatum ac deprauatum legatur, restituere, operæ fuerit. Sic ergo legimus in Otthone: *Interfuit huic bello pater meus Suetonius Lenis, tertiædecimæ legionis tribunus, angusticlauius.* Ita vulgò. At vidi ego librum qui cariem & tineas senserat, in quo post nomen *Suetonius* foramen erat exiguum: deinde sequebatur *linus*: & suprà alia manu emẽdatum *lenis*: Omnino autem legendum est *Paullinus*. id enim ei verum cognomen fuit. Testem in eam rem laudabo Tacitum, qui fortis viri neque nomen, neque virtutem tacitam esse siuit. Eius enim & sæpè in annalibus & in Agricolæ vita perhonorificam mentionem facit.

Aristoteles è primo Politicorum Hippocratis è libro περὶ τροφῆς *emendati & illustrati loci.*
CAP. XII.

ARISTOTELES libro primo Politicorum eruditè ac copiosè disputat de origine seruitutis: ostenditque veræ seruitutis caussam in natura positam esse: ita vt ij qui mente ac consilio valent, corpore autem sunt ad obeunda necessaria munera non satis habili, natura facti sint ad imperandum: qui contrà valido ac robusto corpore, sed ingenio hebeti ac stolido, tantùm vt imperata facere, non etiam ipsi, quid agendum sit, prospicere possint, eos natura ipsa eorum qui plus sapiunt imperio subiecisse videatur. Qui autem bello capti, aut alio modo in seruitutem redacti sunt, ij, si liberali sint ingenio, fortuna quidem ac condicione serui sunt, sed natura liberi. Sunt igitur quidam liberi natura, quos in seruilem sortem casus aliquis deduxit: sunt cõtrà multi quos seruire oportet, quiq.

natura ſerui ſunt, qui melioribus & natura liberis imperant. Neque omnis aut libertas, aut ſeruitus contra naturam eſt: neque omnis congruens ac conſentanea naturæ. Sed ad ipſum eius diſputationis finem ita legitur in libris emendatis à Victorio, & in aliis propè omnibus: ὅτι μὲν οὖν ἔχει τινὰ λόγον ἡ ἀμφισβήτησις, καὶ οὐκ εἰσὶν οἱ μὲν φύσει δοῦλοι, οἱ δ' ἐλεύθεροι, δῆλον. quæ ita interpretatur Victorius: *Continere igitur in ſe rationem quandam hanc controuerſiam, & non eſſe, hos quidem natura ſeruos, hos autem liberos, planum eſt.* Atqui Ariſtoteles ipſe nihil tam docere conatus eſt, in iis quæ anteceſſerunt, quàm eſſe quoſdam natura ſeruos, & quoſdam natura liberos. Itaque in libris Aldinis hoc modo legimus: καὶ εἰσὶν οἱ μὲν φύσει δοῦλοι, οἱ δ' ἐλεύθεροι, id eſt, *& eſſe alios natura ſeruos, alios liberos.* Sed ne hoc quidem ferri poteſt. Vtrumque enim docuit, quoſdam natura, quoſdam præter naturam, & ſeruos & liberos eſſe. Verum igitur eſt, quod ego, cùm prius coniecissem, poſtea ſcriptum repperi in eis libris, quos Aldi heredes edidere: καὶ εἰσὶ καὶ οὐκ εἰσὶν οἱ μὲν φύσει δοῦλοι, οἱ δ' ἐλεύθεροι, id eſt, *Et eſſe, & non eſſe alios quidem natura ſeruos, alios autem liberos.* Similis locus eſt in libro Hippocratis De alimẽto: qui ita lacer ac mutilus eſt, vt & Cardanus & ceteri, quos ego quidem viderim, ætatis noſtræ medici, qui eum declarare voluerunt, meras nugas attulerint. Ego autem eum ita interpretabor, vt non verear, ne quis mihi illud obijciat: τέκτων γὰρ ὢν ἐωρατῆς οὐ τεκτονικά. Expoſuerat Hippocrates varias ſuper tempore puerperij ſententias. dixeratque aliis quidem videri tempus id eſſe dierum ç ç x, qui quidem efficiunt ſeptem menſes, ſiquis Ægyptiorum more, quem tum ferè ſequebantur, tricenos dies ſingulis menſibus tribuat: aliis trecentorum,

qui eadem ratione efficiunt decem menſes: aliis denique CCXL: qui eadem ratione octo menſes efficiunt. Deinde ad hanc poſtremam opinionem reſpiciens, ſubiicit: οὐκ ἔστι καὶ ἔστι. Quæ verba quid ſibi velint, ne Mopſus quidem aut Oedipus diuinarit. Legendum autem hoc modo: Ἔστι γὰρ καὶ οὐκ ἔστιν ὀκτάμηνος φύσεως. Atque ita intelligendum eſſe quodammodo partum octimeſtrem, & quodammodo non eſſe. Poteſt enim menſe octauo mulier párere: ſed fetus vitalis non eſt. Atque ideò Sabinus, Galeno, vt notum eſt, antiquior medicus, ea ſic expoſuerat: ἔστι μὲν φαινόμενα ὡς ζῶα, μετὰ τὴν ἔκτρωσιν, οὐκ ἔστι δὲ, ὡς θνήσκοντα μετὰ ταῦτα· καὶ ἔστιν οὖν φαντασίᾳ μὲν παρεγγυτικὰ ὄντα, δυνάμει γὰρ οὐκ ἔστι. ex quibus etiam Sabini verbis, conijcio, vbi apud Hippocratem legimus ἔκπτωσιν, legēdum ἔκτρωσιν. Sunt &, quæ ſequuntur, deprauata in Hippocratis libris: quæ quomodo emendanda ſint, cognoſci poterit è Gellio, libri tertij capite XVI. vnde etiam ſumpta ſunt quæ modò attuli. vt mirum ſit ea tādiu latuiſſe, cùm tam aperto ac celebri in loco paterent. Eodem autem loquendi genere vſus eſt & Plautus in Trinummo:

Eſt atq; non eſt mihi in manu Megaronides.
Quin dicant, non eſt, meritò vt ne dicant, id eſt.

Emendati è Trinummo Plautina loci duo.
CAP. XIII.

FACTA me Trinummi mentio admonet, vt inſignem ex ea locum emendem: in quo & verſus perperam collocati ſunt, & perſonarum nomina locis non ſuis poſita, & deprauati verſus, & denique οὐδὲν ὑγιές. Nolo autem otium, quo minimè abundo, inanibus verbis conſumere. tantùm proponam locum

ipſum, ita vt mihi legendus videtur:

PHILT.

Non edepol tibi pernegare poſſum quidquã quod velis.
Cui egeſtatem tolerare vis? loquere audacter patri.

LYSITELES.

Lesbonico huic adoleſcenti, Charmidæ huius filio.
Qui illic habitat. PH. *qui comedit, quod fuit, quod non fuit?*
LY. *Ne opprobra pater. eueniunt multa homini quæ vult quæ ne vult.*
Sapientiæ ætas condimentum eſt: ſapientia ætati cibuſt.
PH *Mentire edepol nate. atque id nunc facis haud conſuetudine.*
Nam ſapiens quidem pol ipſe fingit fortunam ſibi.
Nulli quæ ne volt eueniunt, niſi fictor malus ſiet.
LY. *Multa eſt opera opus fictura, qui ſe fictorem probũ*
Vitæ agendæ eſſe expetit. ſed hic admodum adoleſcentuluſt.
PH. *Non ætate, verum ingenio apiſcitur ſapientia.*
Agedum, eloquere. quid dare illi nunc vis? LY. *nihil quidquam pater.*
Tu modò ne me prohibeas accipere, ſiquid det mihi.

Quod autem ait Lyſiteles ad excuſandum ſodalem, *ſapientiæ eſſe condimentum ætatem, & ſapientiam ætati cibum*; hanc ſententiam habet. Quidam cibi ſunt, qui recentes quidem non ſunt eſui; ſed reponi ſolent in longam vſionem, & muria aut aceto, aut ſale, aliiſue modis condiri. miteſcunt autem, ac concoquuntur tempore, & ad veſcendum vtiles fiunt. ſic ſapientiam ait in iuuenibus immaturam eſſe: procedente ætate condiri ac mitigari, quaſique matureſcere. In eadem autem fabula iocularis quidam verſus qui à Staſimo pronuntiatur, & corruptè legitur, & malè explicatur. Lambinus hoc modo: *Cœna*

Cœna hæc annona est, sine sacris hereditas.
& exponit, Cœna hæc est instar annonæ. At Lipsius ἐρωτηματικῶς: *Cœna hæc an non est*? Ego veterem scripturam retineo:

Cœna, hac annona, est sine sacris hereditas.
Est autem, *hac annona*, ablatiuus, vt grammatici vulgò loquuntur, absolutus; & hoc significat, hac annonæ caritate quæ nunc est. Sic alibi:

Mirum est lolio victitare te, tam vili tritico:
id est, cùm triticum tam vile sit.

Notata quædam apud Liuium, in quibus ipse sibi pugnare videri potest.

CAP. XIIII.

LIVII historiarum scriptoris disertissimi ac copiosissimi errores quosdam notauit olim Laurentius Valla, vnum etiam homo eruditissimus mihiq. amicissimus Carolus Sigonius, qui hoc tempore tantum in Liuij annalibus præstitit, quantum vix sperare fas erat. Supersunt & alij, quos notare non ab re fuerit: vt incendatur scribentium industria; & vt intelligatur τὸ ἀναμάρτητον maius quiddam esse, quàm vt ab homine præstari queat. Libro igitur annaliũ quarto, multis argumentis docet, errare eos, qui tradunt A. Cornelium Cossum tribunum militum, secũda opima spolia Iouis Feretrij templo intulisse. At eodem in libro Mam. Æmilium dicentem facit, se eundem dictatorem esse, qui antè Veientium Fidenatiumque, adiunctis Faliscis, ad Nomentum exercitus fuderit: & magistrum equitum A. Cornelium eundẽ in acie fore, qui priore bello tribunus militum, Larte Tolumnio, & rege Veientium, in conspectu duorum exercituum occiso, spolia opima Iouis Feretrij templo

pio intulerit. Ne illud quidem defendi posse arbitror, quod libro nono in laudando L. Papirio Cursore ita scribit: *Haut dubie illa ætate, qua nulla virtutum feracior fuit, nemo vnus erat vir, quo magis innixa res Romana staret. quin eum parem destinarunt animis magno Alexandro ducem, si arma, Asia perdomita, in Europam vertisset*. At paulo pòst ait, se arbitrari, Alexandrum ne fama quidē Romanis notum fuisse. Quomodo igitur L. Papirium, quem ei opponerent, animis destinare potuerant? Sed & illud rectè ac verè notauit Glareanus, manifestò eum sibi pugnare, cùm Hannibalem vixdum puberem Hasdrubalis litteris accersitum scribit, cùm ex ipsis Liuij verbis necessariò colligatur, Hannibalem eo tempore annos non minus viginti tres natum fuisse. Qua ætate qui alium tutore egere dicat, ipsemet curatore potius indigere videatur.

Cur videatur Assa nutricibus dici solitum. Emendatus quidam Varronis locus. CAP. XV.

QVOD Nonius *assas nutrices olim vocatas* esse scribit, *quia assint eis quos nutriant*, id quàm verum sit, videbimus. Fortassis enim verius est esse à Græco ἄττα. ἔστι δὲ τὸ μὲν τέττα, φίλου, τὸ δὲ ἄττα, τροφέως, τὸ δὲ πάππα, πατρὸς, τὸ δὲ ἤθεῖε, ἀδελφοῦ, ait Eustathius. Sed quod homo eruditus putat, se apud ipsum Nonium eius vocis exemplum reperisse in exemplo Varronis ab eo adducto, cùm verbi Betere notionem explicat, de eo mihi quidem longè aliter videtur. Verba Varronis in veteribus libris ita scripta sunt: *Assanos multos quòd ea parere non poterat mulier, eum betere foras iussit.* quę is, quem dico ita emendat: *Assa non multo pòst, quòd ea parere non poterat mulier, eum betere foras iussit.* &

tamen ait ibi aſſam vocari non nutricem, ſed obſtetricem. Quod ſi admitteremus, nõ tamen dicendum eſſet, repertũ exemplum eius quod Nonius dixerat; ſed repertam aliam ſignificationẽ nominis *Aſſa*, quæ ipſum quoq. latuiſſet Nonium, neque vſquam à veteribus tradita eſſet. Id autem quàm credibile ſit, non diſputo: mihi certè nondum diſplicet, quod de illis Varronis verbis iampridem exiſtimaui: ea pertinere ad Sp. Caruilium, qui primus Romanorum vxorem repudiaſſe dicitur, nõ quòd eius mores aut ingenium parum probaret, ſed quòd coniugem ſe velle diceret liberorum quærendorum gratia: illam autem ſterilem eſſe. Lego igitur hoc modo: *A ſe annos multos quòd ea parere non poterat mulier, eam betere foras iuſſit*. Erat enim hoc quoque verbum vſitatum in repudiis. Cicero: *Claues ademit. foras exegit*. Martialis: *Vxor vade foras, aut moribus vtere noſtris.*

Emendati complures variorũ ſcriptorum loci in quibus à librariis eodem modo peccatum erat.

CAP. XVI.

AD medicinam meliùs & certiùs factitandam, non mediocriter vtile eſt, ſcire, quibus in rebus is qui ægrotat, peccare ſolitus ſit: quo & cauſſa morbi facilius reperiatur, & ad eam medendi ratio accommodetur. Sic & iis, qui ſe veterum ſcriptorum quaſi medicos quoſdam eſſe profitentur, noſſe expedit, quibus potiſſimùm modis veteres librarij peccare ſoliti ſint, vt latentia hulcera quæ in optimis quibuſq. ſcriptoribus inueterarunt, ſagaciùs deprehendant. Inter cetera igitur ſanè multa genera deprauationum, animaduerti, ſolitos eos, ſiquando vetuſtioris libri, ex quo aliquid deſcribebant, ſcripturam ſatis certò ac

liquidò perſpicere non poterant, dubitabantque hoc an illo modo ſcriptum foret, aut ſiquando aliud in aliis exemplaribus ſcriptum reperiebant, vtrumque ponere, & lectorum iudicio permittere; vtrum verius videretur. Eo modo, vix credibile eſt, quàm multa in optimis & nobiliſſimis quibuſque ſcriptoribus maculata ſint. Libet eius rei aliquot exempla proponere: vt ab aliis quoq. alia conſimilia notentur. Apud Xenophontem libro primo Anabaſeos ita legimus: τὸ δὲ στράτευμα ὁ σῖτος ἐπέλιπε, καὶ πρίασθαι οὐκ ἦν, εἰ μὴ ἐν τῇ Λυδίᾳ ἀγορᾷ, ἐν τῷ Κύρου βαρβαρικῷ, τὴν καπίθην ἀλεύρων ἢ ἀλφίτων, τεττάρων σίγλων. vbi qui diligenter attenderit, facilè videbit, legendum tantùm eſſe, τὴν καπίθην ἀλφίτων. Apud Ariſtotelem libro primo De arte dicendi: Ἀνάγκη συλλογιζόμενον ἢ ἐπάγοντα δεικνύναι ὁτιοῦν ἢ ὁντινοῦν. vbi fruſtrà ſe torquet Victorius. illud enim ἢ ὁντινοῦν planè delendum eſt: quod ego cùm iampridem conieciſſem, confirmatus ſum in ſententia, auctoritate Halicarnaſſei, qui hunc locũ ita citat, vt illam librariorum προσθήκην non agnoſcat. Apud Ciceronem in Academicis: *& veluti amantes Socratem*. vbi docui legendum, *& iam ante Socratem*. Apud Liuium libro XXIIII. in libris à doctiſſimo Sigonio emendatis: *Cùm illud potius agendum, atque eis cogitandum ſit, ſi quomodo fieri poſſit, ne qui ſocij à populo R. deſciſcant: & non vocitent. documentum autem ducant, ſtatui oportere, ſi quis reſipiſcat, & antiquam ſocietatem reſpiciat.* Libri autem veteres ita habent: *Documẽtum aut ducant, ſtatui oportere non nocitiuum.* Ita igitur emendo eum locum quem inſanabilem eſſe pronuntiauit Sigonius. Primùm illud, *Documentum aut ducant*, aio librarij eſſe, vtro modo ſcriptum eſſet, ambigentis. Deinde illud, *& non vocitent*, factum eſſe ex eo, quod

paulò

paulo pòst sequitur *non nocitiuum*, & positum loco non suo. Quibus positis ita lego: *Documentum statui oportere, non nociturum, si quis resipiscat & antiquam societatem respiciat*. Est autem optima & grauissima sententia, & Thucydidea: οὔτε ἀνέλπιστον καταστῆσαι τοῖς ἀποστᾶσιν, ὡς οὐκ ἔστι μεταγνῶναι. Apud Senecam libro primo De beneficiis: *Ergo & Mercurius vnà stat, non quia beneficia ratio commendat vel oratio, sed quia pictori ita visum est*. legendum: *Non quia beneficia commendat oratio*. Apud eundem epistola XXXIII. *Ego verò vtar via veteri: sed si priorem planioremq́ inuenero, hanc muniam*. Libri veteres: *Sed si priorem vel planiorem*. Ego, *sed si planiorem inuenero*. Apud Plinium capite XXII. libri XIIII. *Spectante, miraculi gratia Tiberio principe in senecta iam seuero, atque etiam aliâs saeuo, sed ipsa iuuenta ad meorum pronior fuerat*. Totum illud, *atque etiam aliâs saeuo*; delendum est. Apud eundem capite III. libri XXVI. *Abstinentiā cibi, aliâs vini*. Dele illud, *aliâs vini*. dicit enim ἀσιτίαν. Apud Tacitum libro XI. ab excessu Diui Augusti: *Vt sacrificantes vel insanientes Bacchae* Vtrum non facilè dixerim: alterum certè παρέλκει. Apud eundem libro XIII. *Audiretur hinc Germanici filia, inde vilis rursus Burrus*. Liber vetus: *inde deuilis rursus aut Burrus*. legendum, *inde debilis Burrus*. debilem autem vocat, quia trunca erat manu: vt statim subijcit. Apud eundem libro XIIII. *Per insidias seruiles, quas nemo prohibuit, aut prodidit*. delendum illud, *aut prodidit*. Apud Plutarchū in Theseo: ἐπέρσεν αὐτὸν ἢ διηπάτησε τῇ αἴθρᾳ συγγενέσθαι. delendum illud, ἢ διηπάτησε. Parcam plura congerere: ne ipsa copia lectoribus molesta sit.

Rectè

Rectè scriptum à Donato, his verbis, Hoc age, *silentium & attentionem imperari.* CAP. XVII.

DONATVS in Phormionem Terentij scripserat, hoc loquendi genere, *hoc age*, silentium imperari. Gabriel Faërnus, homo Latinæ quidẽ linguæ non ignarus, sed Græcæ prorsus expers: neque hoc detrahendi studio dico: ita esse sciunt, quibus ille notus fuit: neque id ipse diffitebatur: ne poterat quidem: is igitur hoc, quia nusquam alibi legerat, ferre non potuit: & vt erat ingeniosus, confugit ad illud suum, vt diceret in veteribus libris Terentij scriptum fuisse *hoc age st* sed vnam aut alteram litteram erasam esse: & verba illa Donati ad illud *st*, non ad verba *hoc age* pertinere. Credo hoc acutè excogitatum esse: & agnosco ingenium hominis, non tantùm quid in vetustis exemplaribus scriptum esset, legere soliti, sed diuinare etiã quid deletum fuisset. Sed quia tardior sum, quàm vt illam tantam celeritatem ingenij subsequi possim: continebo me intra septa, & contentus ero iis quæ ab aliis confirmata reperio. Videor autem legisse, in sacris imperari solitum silentium his verbis, *fauete linguis*. & Græcè σῖγα πᾶς ἔσω λεώς. & eadẽ de caussa clamari solitum, *hoc age*. & hoc puto dicere non malum auctorem Plutarchum in Numa: ὧν ἴχνος τὶ μέχρι νῦν διασώζοντες, ὅταν ἄρχων πρὸς ὄρνισιν, ἢ θυσίαις διατρίβῃ, βοῶσιν, ὧκ ἄγε. Hoc igitur tenebo: curam legendi ea quæ erasa sunt, perspicacioribus delegabo.

Confirmatum quod de Aristotele & Hippodamo in superioribus scriptum est aduersus frigidam defensionem eius qui quod ipsemet ignorauit, aliis pro certo & explorato obtrudere voluit. CAP. XVIII.

SCRIPSERAM, non satis bona fide versatum Aristo-

Aristotelem videri in Hippodami rep. reprehendenda: idque cognosci posse de quibusdam ipsius Hippodami fragmentis quę apud Stobæum extarent. Extitit, qui decennio pòst, Aristotelis defensionem susciperet: meque eius rei historiam ignorasse diceret: se autem planum facturum, fideliter, vt docebat, se summum philosophum in toto illo negotio præstitisse. Expectabam igitur, vt ipse quoque se in suscepto negotio fideliter præstaret: & quando me inani argumento vsum dixerat; solidis ipse ac grauibus argumentis in mea opinione refutanda vteretur. Reperio historiam quidem nullam: argumenta autem ita leuia, vt ea dum refello, videar mihi cum Ænea Virgiliano persequi tenues sine corpore vitas. Alium esse ait Hippodamum, cuius multa apud Stobæum leguntur, alium qui ab Aristotele reprehenditur. Illum enim Italicum, hunc Milesium fuisse. Vellem alicuius veteris scriptoris testimonium protulisset, à quo horum duorum Hippodamorum Milesij & Italici, quorum vterque optimæ reip. speciem informasset, mentio fieret. Quanquam enim plurimum illi tribuo; non tantum tamen, vt satis sit, αὐτὸς ἔφα. Hæc videlicet illa historia est, cuius ignoratione lapsum esse me dicit. Quæ si in ipsius ingenio delituerat, neque à quoquam veterum prodita erat, quî, quęso, eam non ignorasse potui? At quia testimonia non suppetunt, ab argumentis auxilium mutuatur. *Hippodamus*, inquit, *Aristotelis Milesius fuit. Fateor: Stobæi verò vt existimare licet, Italicus, quod disciplina illius, & sermo etiam Doricus, quo vtitur, declarat. alter Hippodamus Ionico vsus fuisset. Miletus enim Ioniæ ciuitas fuit.* Nego quidquam hac ratione concludi. Nam neque omnes qui Italicam philosophiam

 coluere,

coluere, fuerunt genere atque origine Italici: cùm Pythagoras eius disciplinæ auctor Samius fuerit: neque omnes Dorico sermone scripsere. Empedocles certè Ionicè scripsit; qui tamen Pythagoreus fuit: *At alter*, inquit, *Hippodamus Ionico vsus fuisset. Miletus enim Ioniæ ciuitas fuit*. Quasi verò necesse sit, vnumquemque eius gentis lingua in scribendo vti, in qua ipse natus est. Frustrà certassent septem vrbes de stirpe insignis Homeri, si vlla in hoc argumento firmitas esset. Neq. ego puto ea lingua vsos Stagiritas, qua Aristoteles scripsit: aut, quia ἀττικώτατα scripsit Theophrastus, ideò ita locutos Ephesios. Petrũ Bembum optimè Etruscè scripsisse ait bonus in primis eius rei existimator Ioannes Casa. at Bembus Venetus fuit. Quid autem vetat, Hippodamum, cùm Mileti quidẽ natus esset, sed diu versatus in magna Græcia, in qua philosophia illa florebat, eius gentis sermone scripsisse, non in qua natus esset, sed in qua viueret, & cui fortasse potissimùm scriberet? Doriensis fuit Hippocrates, ait Ælianus: sed in Democriti gratiam Ionicè scripsit. Quî magis licuerit Doriensi Ionicè, quàm Ionico Doricè scribere? Hoc saltem admonere debuit ipsum, non minus acri iudicio, quàm acuto ingenio præditum, vt non statim propterea duos Hippodamos esse concluderet. Addit: *Quanto autem plura sunt, quæ indicio Stobæi, in scriptis ipsius Hippodami discrepant à sententiis Aristotelei, tanto facilius intelligere poterat, ipsos lõgè alios esse. neque enim existimandum est, philosophum ita perfricuisse frontem, vt tam apertè mentiretur: præsertim eo tempore, cùm omnes nullo negotio hoc redarguere potuissent.* Hoc loco arduam mihi & lubricam defensionẽ esse fateor. nam neque de Aristotele, quem quanti faciam,

ciam, norunt, quicumque me norunt, quidquam ſequius loqui velim: & tamen res ipſa ſubigit me, vt dicam, eum non nunquam reprehendendorum veterum paulo quàm par erat, cupidiorem fuiſſe. Plato ciuitatis ſalutem in eo poſitam eſſe dixerat, ſi quam maximè vna eſſet. Quàm id ſophiſticè Ariſtoteles calumniatus eſt? Non libet de Ideis dicere. Sed tamen non deſunt ex ipſis Ariſtoteleis, qui Ariſtotelem in eis labefactandis non optima fide cum Platone egiſſe fateantur. Parmenidem quidē defendit Simplicius, nihil Ariſtotelis auctoritate deterritus. Et Platonis aut Parmenidis ſcripta non minùs illa tempeſtate in manibus erant, quàm Hippodami. Sed ſi duo Hippodami fuerant, quorum vterque de republica ſcripſerat, cur eorum alterum Ariſtoteles inſectatus eſt, alterum ne nominauit quidem? cùm præſertim quoſdam nominauerit, quorum nuſquā alibi memoria extat. An illud verius eſt, ex his duobus Hippodamis alterum Mileti, alterum, vt Palladem è Iouis, ita ex hominis eruditiſſimi cerebro Florentiæ natum? Et addit poſtremò: *Quod autem Ariſtoteles ſignificauit, eum, quem improbat, Mileſium fuiſſe, putari debet id feciſſe, vt diſtingueret ab altero hoc, eodem nomine vocato, Pythagoreo.* Non video, cur ita putari debeat: multos enim à patria nominat, etiā vbi nihil opus eſt diſtinctione. vt cùm dicit, Γοργίας ὁ λεοντῖνος. Et libro primo cùm dicit: οἷον καὶ τὸ Θάλεω τοῦ Μιλησίου, non opinor, Mileſium dixit, vt eum ab aliquo Thalete Italico diſtingueret. Illum igitur ὑπολωίμιον Hippodamū omittam: pertinaciùs contendenti occinam,

Σοὶ μὲν ταῦτα δοκοῦντ' ἐστὶν, ἐμοὶ δὲ τάδε.

D litteram vocibus in vocalem desinentibus antiquitus interdum addi solitam. Et eius rei proposita aliquot exempla. CAP. XIX.

A LATINIS veteribus concursum vocalium non amantibus fieri sæpe solitum, vt vocibus in vocalem desinentibus adderent litteram *D*, tum maximè, cùm subsequentis vocis prima littera vocalis esset, notum est & ex Fabio, & è fragmento columnæ rostratæ C. Duillio positæ, quod è foro superioribus annis erutum, nunc in Capitolio visitur. Atque idem obseruatum est in iungendis verbis, vt ex *re* & *eo*, *redeo*: ex *re* & *emo*, *redimo*: ad eundemque modum plurima. Sed & *mederga*, *tederga*, *sederga*, *ad sed eas*, ita frequenter apud Plautum leguntur; vt nemini ignota esse possint. Superessent & in posterioris æui scriptoribus multa eius consuetudinis vestigia, nisi per errorem oblitterata essent. Nam & apud Catullum planè ita legendum: *At tu Catulled obstinatus obdura*. quod ex me in sermone familiari auditum probauit Turnebus: & apud Horatium duo loci sunt huius vetustæ consuetudinis ignoratione deprauati. Nam & libro tertio Carminum, vbi vulgò est,

vos ô pueri & puellæ
Iam virum expertæ male ominatis
Parcite verbis;

Ex quo alij fecerunt, *malè nominatis*: plerique veteres libri habent, *maled ominatis*. quod vt verum est, & libro primo epistolarum:

Omnem crede diem tibid illuxisse supremum.

ex quo factum est, *tibi diluxisse*. Est autem ita locutus Horatius, vt Liuius in illo: *Hic speciosus vltimus dies P. Scipioni illuxit*. Apud Plautum quoque in Rudente,

dente, in extrema fabula, vbi vulgò ita legitur:

Tibi propino decuma fonte: tu tibi inde, si sapis.

non habeo dubium, quin ita legendum sit:

Tibi propinod eccum à fonte: tu tibi inde, si sapis.

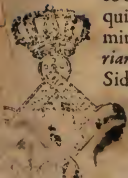
Aquam enim conseruo propinat: & eum iubet vinum sibi ipsum miscere. Quin etiam lib. XLIII. Digestorum, sub titulo, Ne quid in loco publico vel itinere fiat, vbi legitur: *Idem ait, si odore solo locus pestilentiosus fiat, non esse ab re de ea interdicto vti*: legendum censeo, *non esse ab red eo interdicto vti.*

Essentiæ *nomen à Cicerone nouatum esse. Emendatus Seneca ex epistolis locus.* CAP. XX.

MAGNAM sæculo suo laudem consecutus est & dicẽdi facultate, & philosophiæ scientia & grauitate morum Ser. Flauius Fabianus: multaq. de eo cũ alij, tum locupletissimus testis Seneca honorificentissimè scripsit. Is cùm philosophiam ciuitate donare vellet, multa vocabula nouauerat: neq. enim aliter fieri poterat; cùm in Græco quoque sermone, qui Romano immensum quantũ copiosior est, veteres illi necesse habuissent multa procudere. Putabatur autẽ primus, quam Græci *vsiam* dicunt, eam Latinè *essentiam* nominasse. Ita certè Quinctilianus credidit, qui libro secundo, cùm rhetoricã à quibusdam Latinè loquentibus oratoriam aut oratricem vocari dixisset: *& hæc*, inquit, *interpretatio nõ minus dura est, quàm illa Flauij essentia.* & libro tertio: *vsiam, quam Flauius essentiam vocat, neque sanè aliud est eius nomen Latinum.* & libro octauo: *Multa ex Græco formata noua, ac plurima à Ser. Flauio: quorum dura quædam admodum videntur, vt ens & essentia: quæ cur tãtoperè aspernemur, nihil video: nisi quòd iniqui iudices aduersus nos sumus:*

 ideoq;

ideoq́; paupertate ſermonis laboramus. Primus tamen eam vocem finxerat Cicero: ſed quod eam Fabianus primus vſu triuiſſet, quodq́ue alias multas fabricatus eſſet, huius quoque origo ad eum referebatur. Sed eam Ciceroni vindicat Seneca epiſtola LIX. niſi quòd locus corruptus, ne id vulgò animaduertatur, impedimento eſt. Ita enim legitur: *Cupio, ſi fieri poteſt, propitiis auribus tuis quid ſentiam dicere. ſin minus, dicam & iratis*. Ciceronem auctorem huius verbi habeo, puto locupletem. Si recentiorem quæris, Fabianum, diſertum & eloquentem, orationis, etiã ad noſtrum faſtidium nitidæ. Sed pro illo *quid ſentiam*, omnino legendum eſt *eſſentiam*. alioqui enim cuius illos verbi habere ſe auctores diceret? Idq́ue manifeſtò declarant, quæ ſtatim ſequuntur: *Quid enim fiet mi Lucili? quomodo dicetur* ΟΥΣΙΑ, *res neceſſaria naturam continens, fundamentum omnium?* Rogo itaque permittas mihi hoc verbo vti. Quanquam autem res aperta eſt, ne quis tamen calumnietur, alium teſtem in eam rem dabo. Is erit Sidonius Apollinaris: cuius hæc ſunt ex epiſtola quadam ad Polemium: *Lecturus es hic etiam nouum verbum, id eſt, eſſentiam. ſed ſcias hoc ipſum dixiſſe Ciceronem. Nam eſſentiam, nec nõ & indoloriam nominauit, addens: Licet enim nouis rebus noua nomina imponere*. & rectè dixit: Nam ſicut ab eo quod eſt, verbi gratia, ſapere & intelligere, ſapientiam & intelligentiam nominamus regulariter, & ab eo quod eſt eſſe, eſſentiam non taceamus. Iam igitur qui ad Nizolij epulas bellaria inferunt, eſſentiæ nomine auctiorem eius librum faciant licet. *Indoloriam*, me quidem auctore, non addent. nam & apud Sidonium ipſum *indolentiam* legi debere arbitror.

FINIS.

Approbatio.

In hoc Variarum lectionum volumine nihil repertum est, quod fidei sinceritati ac integritati contrarietur:

VValterus vander Steeghen S. Theologiæ Licentiatus, & Ecclesiæ Antwerpiensis Canonicus.